กจฺจายนพฺยากรณ

ทางเกวียนค้าขายสมัยพุทธกาล เมืองราชคฤห์ ประเทศอินเดีย ภาพถ่าย ๖/๑๒/๒๕๖๒

สารบัญ

สารบัญ

กจฺจายนพฺยากรณ

๑.สนฺธิกปฺป

ปฐมกณฺฑ

(ก)

เสฏฺฐํ ติโลกมหิตํ อภิวนฺทิยคฺคํ,

พุทฺธญฺจ ธมฺมมมลํ คณมุตฺตมญฺจ;

สตฺถุสฺส ตสฺส วจนตฺถวรํ สุพุทฺธุํ,

วกฺขามิ สุตฺตหิตเมตฺถ สุสนฺธิกปฺปํ.

(ข)

เสยฺยํ ชิเนริตนเยน พุธา ลภนฺติ,

ตญฺจาปิ ตสฺส วจนตฺถสุโพธเนน;

อตฺถญฺจ อกฺขรปเทสุ อโมหภาวา,

เสยฺยตฺถิโก ปทมโต วิวิธํ สุเณยฺยํ.

๑., ๑. อตฺโถ อกฺขรสญฺญาโต.

สพฺพวจนานมตฺโถ อกฺขเรเหว สญฺญายเต. อกฺขรวิปตฺติยํ หิ อตฺถสฺส ทุนฺนยตา โหติ, ตสฺมา อกฺขรโกสลฺลํ พหูปการํ สุตฺตนฺเตสุ.

๒., ๒. อกฺขราปาทโย เอกจตฺตาลีสํ.

เต จ โข อกฺขรา อปิ **อ**การาทโย เอกจตฺตา ลีส สุตฺตนฺเตสุ โสปการา.

ตํ ยถา? อ อา อิ อี อุ อู เอ โอ, ก ข ค ฆ ง, จ ฉ ช ฌ ญ, ฏ ฐ ฑ ฒ ณ, ต ถ ท ธ น, ป ผ พ ภ ม, ย ร ล ว ส ห ฬ อํ, อิติ **อกฺขรา** นาม.

เตน กฺวตฺโถ? อตฺโถ อกฺขรสญฺญาโต.

๓., ๓. ตตฺโถทนฺตา สรา อฏฺฐ.

ตตฺถ อกฺขเรสุ **อ**การาทีสุ **โอ**ทนฺตา อฏฺฐ อกฺขรา สรา นาม โหนฺติ.

ตํ ยถา? อ อา อิ อี อุ อู เอ โอ, อิติ **สรา** นาม.

เตน กฺวตฺโถ? สรา สเร โลปํ.

๔., ๔. ลหุมตฺตา ตโย รสฺสา.

ตตฺถ อฏฺฐสุ สเรสุ ลหุมตฺตา ตโย สรา รสฺสา นาม โหนฺติ.

ตํ ยถา? อ อิ อุ, อิติ **รสฺสา** นาม.

เตน กฺวตฺโถ? รสฺสํ.

๕., ๕. อญฺเญ ทีฆา.

ตตฺถ อฏฺฐสุ สเรสุ รสฺเสหิ อญฺเญ ปญฺจ สรา ทีฆา นาม โหนฺติ.

ตํ ยถา? อา อี อู เอ โอ, อิติ **ทีฆา** นาม.

เตน กฺวตฺโถ? ทีฆํ.

๖., ๘. เสสา พฺยญฺชนา.

ฐเปตฺวา อฏฺฐ สเร เสสา อกฺขรา **ก**การาทโย **นิคฺคหิต**นฺตา พฺยญฺชนา นาม โหนฺติ.

ตํ ยถา? ก ข ค ฆ ง, จ ฉ ช ฌ ญ, ฏ ฐ ฑ ฒ ณ, ต ถ ท ธ น, ป ผ พ ภ ม, ย ร ล ว ส ห ฬ อํ, อิติ **พฺยญฺชนา** นาม.

เตน กฺวตฺโถ? สรา ปกติ พฺยญฺชเน.

๗., ๙. วคฺคา ปญฺจปญฺจโส มนฺตา.

เตสํ โข พฺยญฺชนานํ **ก**การาทโย มการนฺตา ปญฺจปญฺจโส อกฺขรวนฺโต วคฺคา นาม โหนฺติ.

ตํ ยถา? ก ข ค ฆ ง, จ ฉ ช ฌ ญ, ฏ ฐ ฑ ฒ ณ, ต ถ ท ธ น, ป ผ พ ภ ม, อิติ **วคฺคา** นาม.

เตน กฺวตฺโถ? วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.

๘., ๑๐. อํ อิติ นิคฺคหิตํ.

อํ อิติ นิคฺคหิตํ นาม โหติ.

เตน กฺวตฺโถ? อํ พฺยญฺชเน นิคฺคหิตํ.

๙., ๑๑. ปรสมญฺญา ปโยเค.

ยา จ ปน ปเรสุ สกฺกตคนฺเถสุ สมญฺญา โฆสาติ วา อโฆสาติ วา, ตา ปโยเค สติ เอตฺถาปิ ยุชฺชนฺเต.

ตตฺถ โฆสา นาม-ค ฆ ง, ช ฌ ญ, ฑ ฒ ณ, ท ธ น, พ ภ ม, ย ร ล ว ห ฬ, อิติ **โฆสา** นาม.

อโฆสา นาม-ก ข, จ ฉ, ฏ ฐ, ต ถ, ป ผ, ส, อิติ **อโฆสา** นาม.

เตน กฺวตฺโถ? วคฺเค โฆสาโฆสานํ ตติยปฐมา.

๑๐., ๑๒. ปุพฺพมโธฐิต มสฺสรํ สเรน วิโยชเย.

ตตฺถ สนฺธึ กตฺตุกาโม ปุพฺพพฺยญฺชนํ อโธฐิตํ อสฺสรํ กตฺวา สรญฺจ อุปริ กตฺวา สเรน วิโยชเย.

ตตฺรายมาทิ.

๑๑., ๑๔. นเย ปรํ ยุตฺเต.

อสฺสรํ โข พฺยญฺชนํ อโธฐตํ ปรกฺขรํ นเย ยุตฺเต. ตตฺราภิรติมิจฺเฉยฺย.

ยุตฺเตติกสฺมา? อกฺโกจฺฉิ มํ อวธิ มํ, อชินิ มํ อหาสิ เม. เอตฺถ ปน ยุตฺตํ น โหติ.

อิติ สนฺธิกปฺเป ปฐโม กณฺโฑ.

ทุติยกณฺฑ

๑๒., ๑๓. สรา สเร โลปํ.

สรา โข สเร ปเร โลปํ ปปฺโปนฺติ.

ยสฺสินฺทฺริยานิ สมถงฺคตานิ. โน เหตํ ภนฺเต สเมตายสฺมา สงฺเฆน.

๑๓., ๑๕. วา ปโร อสรูปา.

สรมฺหา อสรูปา ปโร สโร โลปํ ปปฺโปติ วา.

จตฺตาโร'เม ภิกฺขเว ธมฺมา, กินฺนุ' มาวสมณิโย. วาติ กสฺมา? ปญฺจินฺทฺริยานิ, ตยสฺสุ ธมฺมา ชหิตา ภวนฺติ.

๑๔., ๑๖. กฺวจาสวณฺณํ ลุตฺเต.

สโร โข ปโร ปุพฺพสเร ลุตฺเต กฺวจิ อสวณฺณํ ปปฺโปติ.

สงฺขฺยํ โนเปติ เวทคู, พนฺธุสฺเสว สมาคโม.

กฺวจีติ กสฺมา? ยสฺสินฺทฺริยานิ, ตถูปมํ ธมฺมวรํ อเทสยิ.

๑๕., ๑๗. ทีฆํ.

สโร โข ปโร ปุพฺพสเร ลุตฺเต กฺวจิ ทีฆํ ปปฺโปติ. สทฺธีธ วิตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐํ, อนาคาเรหิ จูภยํ.

กฺวจีติ กสฺมา? ปญฺจหุปาลิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต. นตฺถญฺญํ กิญฺจิ.

๑๖., ๑๘. ปุพฺโพ จ.

ปุพฺโพ จ สโร ปรสรโลเป กเต กฺวจิ ทีฆํ ปปฺโปติ.

กึสูธ วิตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐํ, สาธูติ ปฏิสฺสุณิตฺวา, **กฺวจี**ติ กสฺมา? อิติสฺส มุหุตฺตมฺปิ.

๑๗., ๑๙. ยเมทนฺตสฺสาเทโส.

เอการสฺส อนฺตภูตสฺส สเร ปเร กฺวจิ **ย**การาเทโส โหติ.

อธิคโต โข มฺยายํ ธมฺโม, ตฺยาหํ เอวํ วเทยฺยํ, ตฺยาสฺส ปหีนา โหนฺติ.

กฺวจีติ กสฺมา? เน'นาคตา, อิติ เนตฺถ.

๑๘., ๒๐. วโมทุทนฺตานํ.

โอการุการานํ อนฺตภูตานํ สเร ปเร กฺวจิ วการาเทโส โหติ.

อถ ขฺวสฺส, สฺวสฺส โหติ, พหฺวาพาโธ, วตฺถฺเวตฺถ วิหิตํ นิจฺจํ จกฺขาปาถมาคจฺฉติ.

กฺวจีติกสฺมา? จตฺตาโร’เม ภิกฺขเว ธมฺมา, กินฺนุมาว สมณิโย.

๑๙., ๒๒. สพฺโพ จํติ.

สพฺโพ อิจฺเจโส **ติ**สทฺโท พฺยญฺชโน สเร ปเร กฺวจิ **จ**การํ ปปฺโปติ.

อิจฺเจตํ กุสลํ, อิจฺจสฺส วจนียํ, ปจฺจุตฺตริตฺวา, ปจฺจาหรติ.

กฺวจีติ กสฺมา? อิติสฺส มุหุตฺตมฺปิ.

๒๐., ๒๗. โท ธสฺส จ.

ธอิจฺเจตสฺส สเร ปเร กฺวจิ **ท**การาเทโส โหติ.

เอกมิทาหํ ภิกฺขเว สมยํ.

กฺวจีติ กสฺมา? อิเธว มรณํ ภวิสฺสติ.

วคฺคหเณน ธการสฺส **ห**การาเทโส โหติ สาหุ ทสฺสน มริยานํ.

สุตฺตวิภาเคน พหุธา สิยา-

โต ทสฺส, ยถา? สุคโต.

โฏ ตสฺส, ยถา? ทุกฺกฏํ.

โธ ตสฺส, ยถา? คนฺธพฺโพ.

ตฺโร ตฺตสฺส, ยถา? อตฺรโช.

โก คสฺส, ยถา? กุลูปโก.

โล รสฺส, ยถา? มหาสาโล.

โช ยสฺส, ยถา? ควโช.

พฺโพ วิสฺส, ยถา? กุพฺพโต.

โก ยสฺส, ยถา? สเก.

โย ชสฺส, ยถา? นิยํปุตฺตํ.

โก ตสฺส, ยถา? นิยโก.

จฺโจ ตฺตสฺส, ยถา ภจฺโจ.

โผ ปสฺส, ยถา? นิปฺผตฺติ.

โข กสฺส, ยถา? นิกฺขมติ. อิจฺเจวมาที โยเชตพฺพา.

๒๑., ๒๑. อิวณฺโณ ยํ นวา.

ปุพฺโพ อิวณฺโณ สเร ปเร **ย**การํ ปปฺโปติ นวา. ปฏิสุนฺถารวุตฺยสฺส, สพฺพา วิตฺยานุภูยเต.

นวาติ กสฺมา? ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคโต, มุตฺตจาคี อนุทฺธโต.

๒๒., ๒๘. เอวาทิสฺส ริ ปุพฺโพ จ รสฺโส.

สรมฺหา ปรสฺส เอวสฺส เอการสฺส อาทิสฺส **ริ**กาโร โหติ, ปุพฺโพ จ สโร รสฺโส โหติ นวา.

ยถริว วสุธาตลญฺจ สพฺพํ, ตถริว คุณวา สุปูชนิโย.

นวาติ กสฺมา? ยถา เอว, ตถา เอว.

อิติ สนฺธิกปฺเป ทุติโย กณฺโฑ.

ตติยกณฺฑ

๒๓., ๒๖. สรา ปกติ พฺยญฺชเน.

สรา โข พฺยญฺชเน ปเร ปกติรูปานิ โหนฺติ.

มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา, ปมาโท มจฺจุโน ปทํ, ติณฺโณ ปารงฺคโต อหุ.

๒๔., ๓๕. สเร กฺวจิ.

สรา โข สเร ปเร กฺวจิ ปกติรูปานิ โหนฺติ.

โก อิมํ ปถวึ วิเจสฺสติ.

กฺวจีติ กสฺมา? อปฺปสฺสุตายํ ปุริโส.

๒๕., ๓๗. ทีฆํ.

สรา โข พฺยญฺชเน ปเร กฺวจิ ทีฆํ ปปฺโปนฺติ.

สมฺมา ธมฺมํ วิปสฺสโต, เอวํ คาเม มุนี จเร, ขนฺตี ปรมํ ตโป ติติกฺขา.

กฺวจีติ กสฺมา? อิธ โมทติ เปจฺจ โมทติ, ปติลียติ, ปฏิหญฺญติ.

๒๖., ๓๘. รสฺสํ.

สรา โข พฺยญฺชเน ปเร กฺวจิ รสฺสํ ปปฺโปนฺติ.

โภวาทินาม โส โหติ, ยถาภาวิ คุเณน โส.

กฺวจีติ กสฺมา? สมฺมาสมาธิ, สาวิตฺตี ฉนฺทโส มุขํ, อุปนียติ ชีวิตมปฺปมายุ.

๒๗., ๓๙. โลปญฺจ ตตฺรากาโร.

สรา โข พฺยญฺชเน ปเร กฺวจิ โลปํ ปปฺโปนฺติ. ตตฺร จ โลเป กเต อการาคโม โหติ.

ส สีลวา. ส ปญฺญวา เอส ธมฺโม สนนฺตโน, ส เว กสาวมรหติ, ส มานกาโมปิ ภเวยฺย, ส เว มุนิ ชาติภยํ อทสฺสิ.

กฺวจีติ กสฺมา? โส มุนิ, เอโส ธมฺโม ปทิสฺสติ, น โส กาสาวมรหติ.

๒๘., ๔๐. ปร ทฺเวภาโว ฐาเน.

สรมฺหา ปรสฺส พฺยญฺชนสฺส ทฺเวภาโว โหติ ฐาเน.

อิธปฺปมาโท, ปฺุริสสฺส ชนฺตฺุโน, ปพฺพชฺชํ กิตฺตยิสฺสามิ, จาตฺุทฺทสิ, ปญฺจทฺทสิ, อภิกฺกนฺตตโร จนฺโท.

ฐาเนติ กสฺมา? อิธ โมทติ เปจฺจ โมทติ.

๒๙., ๔๒. วคฺเค โฆสาโฆสานํ ตติยปฐมา.

วคฺเค โข ปฺุพฺเพสํ พฺยญฺชนานํ โฆสาโฆสภูตานํ สรมฺหา ยถาสงฺขฺยํ ตติยปฐมกฺขรา ทฺเวภาวํ คจฺฉนฺติ ฐาเน.

เอเสว จชฺฌานปฺผโล, ยตฺรฏฺฐิตํ นปฺปสเหยฺย มจฺจุ, เสเล ยถา ปพฺพตมุทฺธนิฏฺฐิโต, จตฺตาริฏฺฐานานิ นโร ปมตฺโต.

ฐาเนติ กสฺมา? อิธ เจตโส ทฬฺหํ คณฺหาติ ถามสา.

อิติ สนฺธิกปฺเป ตติโย กณฺโฑ.

จตุตฺถกณฺฑ

๓๐., ๔๘. อํ พฺยญฺชเน นิคฺคหิตํ.

นิคฺคหิตํ โข พฺยญฺชเน ปเร อํ อิติ โหติ.

เอวํ วุตฺเต, ตํ สาธูติ ปฏิสฺสุณิตฺวา.

๓๑., ๔๙. วคฺคนฺตํ วา วคฺเค.

วคฺคภูเต พฺยญฺชเน ปเร นิคฺคหิตํ โข วคฺคนฺตํ วา ปปฺโปติ.

ตนฺนิจฺจุตํ, ธมฺมญฺจเร สุจริตํ, จิรปฺปวาสึ ปุริสํ. สนฺตนฺตสฺส มนํ โหติ, ตงฺการุณิกํ, เอวงฺโข ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพํ.

วาคฺคหเณนนิคฺคหิตํ โข **ล**การาเทโส โหติ. ปุคฺคลํ.

วาติ กสฺมา? น ตํ กมฺมํ กตํ สาธุ.

๓๒., ๕๐. เอเห ญฺ.

เอการหกาเร ปเร นิคฺคหิตํ โข ญการํ ปปฺโปติ วา.

ปจฺจตฺตญฺเญว ปรินิพฺพายิสฺสามิ, ตญฺเญเวตฺถ ปฏิปุจฺฉิสฺสามิ, เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพํ. ตญฺหิ ตสฺส มุสา โหติ.

วาติ กสฺมา? เอวเมตํ อภิญฺญาย, เอวํ โหติ สุภาสิตํ.

๓๓., ๕๐. สเย จ.

นิคฺคหิตํ โข **ย**กาเร ปเร สห **ย**กาเรน **ญ**การํ ปปฺโปติ วา.

สญฺโญโค, สญฺญุตฺตํ.

วาติ กสฺมา? สํโยโค, สํยุตฺตํ.

๓๔., ๕๒. มทา สเร.

นิคฺคหิตสฺส โข สเร ปเร **ม**การ**ท**การาเทสา โหนฺติ วา.

ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ, เอตทโวจ สตฺถา.

วาติ กสฺมา? อกฺโกจฺฉิ มํ อวธิ มํ, อชินิ มํ อหาสิ เม.

๓๕., ๓๔. ย ว ม ท น ต ร ลา จาคมา.

สเร ปเร **ย**กาโร **ว**กาโร **ม**กาโร **ท**กาโร **น**กาโร **ต**กาโร **ร**กาโร **ล**กาโร อิเม อาคมา โหนฺติ วา.

นยิมสฺส วิชฺชา, ยถยิทํ จิตฺตํ. มิคี ภนฺตา วุทิกฺขติ, สิตฺตา เต ลหุ เมสฺสติ, อสิตฺตา เต ครุ เมสฺสติ. อสฺโส ภทฺโร กสามิว, สมฺมทญฺญา วิมุตฺตานํ. มนสาทญฺญา วิมุตฺตานํ, อตฺต-ทตฺถมภิญฺญาย. จิรํนายติ, อิโต นายติ. ยสฺมาติห ภิกฺขเว, ตสฺมาติห ภิกฺขเว, อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ. สพฺภิเรว สมาเสถ, อารคฺเคริว สาสโป, สาสโปริว อารคฺคา. ฉฬภิญฺญา, สฬายตนํ.

วาติ กสฺมา? เอวํ มหิทฺธิยา เอสา, อกฺโกจฺฉิ มํ อวธิ มํ, อชินิ มํ อหาสิ เม, อเชยฺโย อนุคามิโก.

จคฺคหเณน อิเธว **ม**การสฺส **ป**กาโร โหติ. จิรปฺปวาสึ ปุริสํ.

กการสฺส จ **ท**กาโร โหติ. สทตฺถปสุโต สิยา.

ทการสฺส จ **ต**กาโร โหติ, สุคโต.

๓๖., ๔๗. กฺวจิ โอ พฺยญฺชเน.

พฺยญฺชเน ปเร กฺวจิ **โอ**การาคโม โหติ.

อติปฺปโค โข ตาว สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตุํ. ปโรสหสฺสํ.

กฺวจีติ กสฺมา? เอถ ปสฺสถิมํ โลกํ, อนฺธีภูโต อยํ โลโก.

๓๗., ๕๗. นิคฺคหิตญฺจ.

นิคฺคหิตญฺจาคโม โหติ สเร วา พฺยญฺชเน วา ปเร กฺวจิ.

จกฺขุํอุทปาทิ, อวํสิโร, ยาวญฺจิธ ภิกฺขเว ปุริมํ ชาตึ สรามิ, อณุํถูลานิ สพฺพโส, มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา.

กฺวจีติ กสฺมา? อิเธว นํ ปสํสนฺติ, เปจฺจ สคฺเค ปโมทติ, น หิ เอเตหิ ยาเนหิ, คจฺเฉยฺย อคตํ ทิสํ.

จคฺคหเณน วิสทฺทสฺส จ ปกาโร โหติ. ปเจสฺสติ, วิเจสฺสติ วา.

๓๘., ๕๓. กฺวจิ โลปํ.

นิคฺคหิตํ โข สเร ปเร กฺวจิ โลปํ ปปฺโปติ.

ตาสาหํ สนฺติเก, วิทูนคฺคมิติ.

กฺวจีติ กสฺมา? อหเมว นูน พาโล เอตมตฺถํ วิทิตฺวาน.

๓๙., ๕๔. พฺยญฺชเน จ.

นิคฺคหิตํ โข พฺยญฺชเน ปเร กฺวจิ โลปํ ปปฺโปติ.

อริยสจฺจานทสฺสนํ, เอตํ พุทฺธานสาสนํ.

กฺวจีติ กสฺมา? เอตํ มงฺคลมุตฺตมํ, ตํ โว วทามิ ภทฺทนฺเต.

๔๐., ๕๕. ปโร วาสโร.

นิคฺคหิตมฺหา ปโร สโร โลปํ ปปฺโปติ วา.

ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติ, อุตฺตตฺตํว, ยถาพีชํว, ยถาธญฺญํว.

วาติ กสฺมา? อหเมว นูน พาโล, เอตทโหสิ.

๔๑., ๕๖. พฺยญฺชโน จ วิสญฺโญโค.

นิคฺคหิตมฺหา ปรสฺมึ สเร ลุตฺเต ยทิ พฺยญฺชโน สสญฺโญโค วิสญฺโญโค โหติ.

เอวํส เต อาสโว, ปุปฺผํสา อุปฺปชฺชิ.

ลุตฺเตติ กสฺมา? เอวมสฺส วิทูนคฺคมิติ.

จคฺคหเณน ติณฺณํ พฺยญฺชนานมนฺตเร เย สรูปา, เตสมฺปิ โลโป โหติ. อคฺยาคารํ, ปฏิสนฺถารวุตฺยสฺส.

อิติ สนฺธิกปฺเป จตุตฺโถ กณฺโฑ.

ปญฺจมกณฺฑ

๔๒., ๓๒. โคสเร ปุถสฺสาคโม กฺวจิ.

ปุถอิจฺเจตสฺส อนฺเต สเร ปเร กฺวจิ **ค**การาคโม โหติ.

ปุถเค ว.

๔๓., ๓๓. ปาสฺส จนฺโต รสฺโส.

ปาอิจฺเจตสฺส อนฺเต สเร ปเร กฺวจิ **ค**การาคโม โหติ, อนฺโต จ สโร รสฺโส โหติ.

ปเคว วุตฺยสฺส.

กฺวจีติ กสฺมา? ปา เอว วุตฺยสฺส.

๔๔., ๒๔. อพฺโภ อภิ.

อภิอิจฺเจตสฺส สเร ปเร **อพฺภา**เทโส โหติ. อพฺภุทีริตํ, อพฺภุคฺคจฺฉติ.

๔๕., ๒๕. อชฺโฌ อธิ.

อธิอิจฺเจตสฺส สเร ปเร **อชฺฌา**เทโส โหติ.

อชฺโฌกาเส, อชฺฌาคมา.

๔๖., ๒๖. เต น วา อิวณฺเณ.

เต จ โข **อภิอธิ**อิจฺเจเต อิวณฺเณ ปเร **อพฺโภ อชฺโฌ**อิติวุตฺตรูปา นํ โหนฺติ วา.

อภิจฺฉิตํ, อธีริตํ.

วาติ กสฺมา? อพฺภีริตํ, อชฺฌิณมุตฺโต.

๔๗., ๒๓. อติสฺส จนฺตสฺส.

อติอิจฺเจตสฺส อนฺตภูตสฺส **ติ**สทฺทสฺส อิวณฺเณ ปเร "สพฺโพ จํ ตี"ติ วุตฺตรูปํ น โหติ.

อตีสิคโณ, อตีริตํ.

อิวณฺเณติ กสฺมา? อจฺจนฺตํ.

๔๘., ๔๓. กฺวจิ ปฏิ ปติสฺส.

ปติอิจฺเจตสฺส สเร วา พฺยญฺชเน วา ปเร กฺวจิ **ปฏิ**อาเทโส โหติ.

ปฏคฺคิ ทาตพฺโพ, ปฏิหญฺญติ.

กฺวจีติ กสฺมา? ปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ, ปติลียติ, ปติรูปเทสวาโส จ.

๔๙., ๔๔. ปุถสฺสุ พฺยญฺชเน.

ปุถอิจฺเจตสฺส อนฺโต สโร พฺยญฺชเน ปเร **อุ**กาโร โหติ.

ปุถุชฺชโน, ปุถุภูตํ.

อนฺตคฺคหเณน อปุถสฺสาปิ สเร ปเร อนฺตสฺส **อุ**กาโร โหติ, มนุญฺญํ.

๕๐., ๔๕. โอ อวสฺส.

อวอิจฺเจตสฺส พฺยญฺชเน ปเร กฺวจิ **โอ**กาโร โหติ.

อนฺธกาเรน โอนทฺธา. [อว + นทฺธา]

กฺวจีติ กสฺมา? อวสฺสุสฺสตุ เม สรีเร มํสโลหิตํ.

๕๑., ๕๙. อนุปทิฏฺฐานํ วุตฺตโยคโต.

อนุปทิฏฺฐานํ อุปสคฺคนิปาตานํ สรสนฺธีหิ พฺยญฺชนสนฺธีหิ วุตฺตสนฺธีหิ จ ยถาโยคํ โยเชตพฺพํ.

ปาปนํ, ปรายณํ, อุปายนํ, อุปาหนํ, นฺยาโยโค, นิคฺปธิ, อนฺโพโธ, ทฺวูปสนฺตํ, สฺวูปสนฺตํ, ทฺวาลโย, สฺวาลโย, ทฺราขฺยาตํ, สฺวาขฺยาโต, อุทีริตํ, สมุทฺทิฏฺฐํ, วิยคฺคํ, วิชฺฌคฺคํ, พฺยคฺคํ, อวยาคมนํ, อนฺเวติ, อนุปฆาโต, อนจฺฉริยํ, ปริเยสนา, ปรามาโส, เอวํ **สเร** จ โหนฺติ.

ปริคฺคโห, ปคฺคโห, ปกฺกโม, ปรกฺกโม, นิกฺกโม, นิกฺกสาโว, นิลฺลยนํ, ทุลฺลยนํ, ทุมฺภิกฺขํ, ทุพฺพุตฺตํ, สนฺทิฏฺฐํ, ทุคฺคโห, วิคฺคโห, นิคฺคโต, อภิกฺกโม, ปฏิกฺกโม, เอวํ **พฺยญฺชเน** จ. เสสา สพฺเพ โยเชตพฺพา.

อิติ สนฺธิกปฺเป ปญฺจโม กณฺโฑ.

สนฺธิกปฺโป นิฏฺฐิโต.

๒.นามกปฺป

ปฐมกณฺฑ

๕๒., ๖๐. ชินวจนยุตฺตํ หิ.

“ชินวจนยุตฺตํ หิ” อิจฺเจตํ อธิการตฺถํ เวทิตพฺพํ.

๕๓., ๖๑. **ลิงฺคญฺจ นิปฺปชฺชเต**.

ยถา ยถา ชินวจนยุตฺตํ หิ ลิงฺคํ, ตถา ตถา อิธ ลิงฺคญฺจ นิปฺปชฺชเต.

ตํ ยถา? เอโส โน สตฺถา, พฺรหฺมา อตฺตา, สขา, ราชา.

๕๔., ๖๒. **ตโต จ วิภตฺติโย**.

ตโต ชินวจนยุตฺเตหิ ลิงฺเคหิ วิภตฺติโย ปรา โหนฺติ.

๕๕., ๖๓. **สิ โย, อํ โย, นา หิ, ส นํ, สฺมา หิ, ส นํ, สฺมึ สุ**.

กา จ ปน ตาโย วิภตฺติโย? สิ, โย อิติ ปฐมา, อํ, โยอิติ ทุติยา, นา หิ อิติ ตติยา, ส, นํอิติ จตุตฺถี, สฺมา, หิ อิติ ปญฺจมี, ส, นํ อิติ ฉฏฺฐี, สฺมึ, สุ อิติ สตฺตมี.

วิภตฺติอิจฺจเนน กฺวตฺโถ? อมฺหสฺส มมํ สวิภตฺติสฺส เส.

๕๖., ๖๔. **ตทนุปโรเธน**.

ยถา ยถา เตสํ ชินวจนานํ อนุปโรโธ. ตถา ตถา อิธ ลิงฺคญฺจ นิปฺปชฺชเต.

๕๗., ๗๑. **อาลปเน สิ ค สญฺโญ**.

อาลปนตฺเถ สิ คสญฺโญ โหติ.

โภติ อยฺเย, โภติ กญฺเญ, โภติ ขราทิเย.

อาลปเนติ กิมตฺถํ? สา อยฺยา.

สีติ กิมตฺถํ? โภติโย อยฺยาโย.

คอิจฺจเนน กฺวตฺโถ? ฆเต จ.

๕๘., ๒๙. **อิวณฺณุวณฺณา ฌลา**.

อิวณฺณุวณฺณาอิจฺเจเต **ฌล**สญฺญา โหนฺติ ยถาสงฺขฺยํ.

อิสิโน, อคฺคิโน, คหปติโน, ทณฺฑิโน. เสตุโน, เกตุโน, ภิกฺขุโน. สยมฺภุโน, อภิภุโน.

ฌลอิจฺจเนน กฺวตฺโถ? ฌลโต สสฺส โน วา.

๕๙., ๑๘๒. **เต อิตฺถิขฺยา โป**.

เต อิวณฺณุวณฺณา ยทา อิตฺถิขฺยา, ตทา **ป**สญฺญา โหนฺติ.

รตฺติยา, อิตฺถิยา, เธนุยา, วธุยา.

อิตฺถิขฺยาติ กิมตฺถํ? อิสินา, ภิกฺขุนา.

สอิจฺจเนน กฺวตฺโถ? ปโต ยา.

๖๐., ๑๗๗. อา โฆ.

อากาโร ยทา อิตฺถิขฺโย, ตทา **ฆ**สญฺโญ โหติ.

สทฺธาย, กญฺญาย, วีณาย, คงฺคาย, ทิสาย สาลาย, มาลาย, ตุลาย, โทลาย, ปภาย, โสภาย, ปญฺญาย, กรุณาย นาวาย, กปาลิกาย.

อาติ กิมตฺถํ ? รตฺติยา, อิตฺถิยา.

อิตฺถิขฺโยติ กิมตฺถํ ? สตฺถารา เทสิโต อยํ ธมฺโม.

ฆอิจฺจเนน กฺวตฺโถ ? ฆโต นาทีนํ.

๖๑., ๘๖. **สาคโม เส**.

สการาคโม โหติ **เส** วิภตฺติมฺหิ.

ปุริสสฺส, อคฺคิสฺส, อิสิสฺส, ทณฺฑิสฺส, ภิกฺขุสฺส, สยมฺภุสฺส, อภิภุสฺส.

เสติ กิมตฺถํ ? ปุริสสฺมึ.

๖๒., ๒๐๖. **สํสาสฺเวกวจเนสุ จ**.

สํสาสุ เอกวจเนสุ วิภตฺตาเทเสสุ **ส**การาคโม โหติ.

เอติสฺสํ, เอติสฺสา อิมิสฺสํ, อิมิสฺสา, ติสฺสํ, ติสฺสา,

ตสฺสํ ตสฺสา, ยสฺสํ, ยสฺสา, อมุสฺสํ, อมุสฺสา.

สํสาสฺวีติ กิมตฺถํ? อคฺคินา, ปาณินา.

เอกวจเนสฺวีติ กิมตฺถํ? ตาสํ, สพฺพาสํ.

วิภตฺตาเทเสสฺวีติ กิมตฺถํ? มนสา, วจสา, ถามสา.

๖๓., ๒๑๗. **เอติมาสมิ**.

เอตาอิมาอิจฺเจเตสมนฺโต สโร อิกาโร โหติ **สํสา**สุ เอกวจเนสุ วิภตฺตาเทเสสุ.

เอติสฺสํ, เอติสฺสา, อิมิสฺสํ, อิมิสฺสา.

สํสาสฺวีติ กิมตฺถํ? เอตาย, อิมาย.

เอกวจเนสฺวีติ กิมตฺถํ? เอตาสํ, อิมาสํ.

๖๔., ๒๑๖. **ตสฺสา วา**.

ตสฺสา อิตฺถิยํ วตฺตมานสฺส อนฺตสฺส **อา**การสฺส **อิ**กาโร โหติ วา **สํสา**สุ เอกวจเนสุ วิภตฺตาเทเสสุ.

ติสฺสํ, ติสฺสา, ตสฺสํ, ตสฺสา.

๖๕., ๒๑๕. **ตโต สสฺส สฺสาย**.

ตโต **ตา เอตา อิมา**โต **ส**สฺส วิภตฺติสฺส **สฺสายา**เทโส โหติ วา.

ติสฺสาย, เอติสฺสาย, อิมิสฺสาย.

วาติ กิมตฺถํ? ติสฺสา, เอติสฺสา, อิมิสฺสา.

๖๖., ๒๐๕. **โฆ รสฺสํ**.

โฆ รสฺสมาปชฺชเต **สํสา**สุ เอกวจเนสุ วิภตฺตาเทเสสุ.

ตสฺสํ, ตสฺสา, ยสฺสํ, ยสฺสา, สพฺพสฺสํ, สพฺพสฺสา.

สํสาสฺวีติ กิมตฺถํ? ตาย, สพฺพาย.

เอกวจเนสฺวีติ กิมตฺถํ? ตาสํ, สพฺพาสํ.

๖๗., ๒๒๙. **โน จ ทฺวาทิโต นํมฺหิ**.

ทฺวิอิจฺเจวมาทิโต สงฺขฺยาโต **น**การาคโม โหติ นํมฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

ทฺวินฺนํ, ตินฺนํ, จตุนฺนํ, ปญฺจนฺนํ, ฉนฺนํ, สตฺตนฺนํ, อฏฺฐนฺนํ, นวนฺนํ, ทสนฺนํ.

ทฺวาทิโตติ กิมตฺถํ? สหสฺสานํ.

นํมฺหีติ กิมตฺถํ? ทฺวีสุ, ตีสุ.

จคฺคหเณนสฺสญฺจาคโม โหติ. จตสฺสนฺนํ อิตฺถีนํ ติสฺสนฺนํ เวทนานํ.

๖๘., ๑๘๔. **อมา ปโต สฺมึสฺมานํ วา**.

ปอิจฺเจตสฺมา **สฺมึสฺมา**อิจฺเจเตสํ **อํอา**อาเทสา โหนฺติ วา ยถาสงฺขฺยํ.

มตฺยํ, มติยํ, มตฺยา, มติยา, นิกตฺยํ. นิกติยํ, นิกตฺยา, นิกติยา, วิกตฺยํ, วิกติยํ, วิกตฺยา, วิกติยา, วิรตฺยํ, วิรติยํ, วิรตฺยา, วิรติยา, รตฺยํ, รติยํ, รตฺยา, รติยา, ปุถพฺยํ, ปุถวิยํ, ปุถพฺยา, ปุถวิยา, ปวตฺยํ, ปวตฺยา, ปวตฺติยํ, ปวตฺติยา.

๖๙., ๑๘๖. **อาทิโต โอ จ**.

อาทิอิจฺเจตสฺมา **สฺมึ**วจนสฺส **อํโอ**อาเทสา โหนฺติ วา.

อาทึ, อาโท.

วาติ กิมตฺถํ? อาทิสฺมึ, อาทิมฺหิ นาถํ นมสฺสิตฺวาน,

จคฺคหเณน อญฺญสฺมาปิ **สฺมึ** วจนสฺส **อา โอ อํ**อาเทสา โหนฺติ. ทิวา จ รตฺโต จ หรนฺติ เย พลิ. พาราณสึ อหุ ราชา.

๗๐., ๓๐. **ฌลานมิยุวา สเร วา**.

ฌลอิจฺเจเตสํ **อิย อุว**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ วา สเร ปเร ยถาสงฺขฺยํ.

ติยนฺตํ ปจฺฉิยาคาเร, อคฺคิยาคาเร, ภิกฺขุวาสเน นิสีทติ, วุฏฺวาสเน นิสีทติ.

สเรติ กิมตฺถํ? ติมลํ, ติผลํ, ติจตุกฺกํ, ติทณฺฑํ, ติโลกํ, ตินยนํ, ติปาสํ, ติหํสํ, ติภวํ, ติขนฺธํ, ติปิฏกํ, ติเวทนํ, จตุทฺทิสํ, ปุถุภูตํ.

วาติ กิมตฺถํ? ปญฺจหงฺเคหิ ตีหากาเรหิ. จกฺขายตนํ.

วาติ วิกปฺปนตฺถํ, **อิ**การสฺส **อยา**เทโส โหติ, วตฺถุตฺตยํ.

๗๑., ๕๐๕. **ยวการา จ**.

ฌลานํ ยการ **ว**การาเทสา โหนฺติ สเร ปเร ยถาสงฺขฺยํ.

อคฺยาคารํ, ปกฺขายตนํ, สฺวาคตํ, เต มหาวีร.

จคฺคหณํ สมฺปิณฺฑนตฺถํ.

๗๒., ๑๘๕. **ปสญฺญสฺส จ**.

ปสญฺญสฺส จ อิวณฺณสฺส วิภตฺตาเทเส สเร ปเร **ย**การาเทโส โหติ.

ปุถพฺยา, รตฺยา, มตฺยา.

สเรติ กิมตฺถํ? ปุถวิยํ.

๗๓., ๑๗๔. คาว เส.

โคอิจฺเจตสฺส **โอ**การสฺส **อาวา**เทโส โหติ **เส** วิภตฺติมฺหิ.

คาวสฺส.

๗๔., ๑๖๙. โยสุ จ.

โคอิจฺเจตสฺส **โอ**การสฺส **อาวา**เทโส โหติ **โย**อิจฺเจเตสุ ปเรสุ.

คาโว คจฺฉนฺติ, คาโว ปสฺสนฺติ, คาวี คจฺฉนฺติ, คาวี ปสฺสนฺติ.

จคฺคหณํ กิมตฺถํ? **นาสฺมาสฺมึ**สุ วจเนสุ **อาวา** เทโส โหติ.

คาเวน, คาวา, คาเว, คาเวสุ.

๗๕., ๑๗๐. อวมฺหิ จ.

โคอิจฺเจตสฺส **โอ**การสฺส **อาวอว**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ อํมฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

คาวํ, ควํ.

จคฺคหเณน สาทิเสเสสุ ปุพฺพุตฺตวจเนสุ **โค**อิจฺเจตสฺส **โอ**การสฺส **อวา**เทโส โหติ.

ควสฺส, คโว, คเวน, ควา, คเว, คเวสุ.

๗๖., ๑๗๑. **อาวสฺสุ วา**.

อาวอิจฺเจตสฺส **คาวา**เทสสฺส อนฺต สรสฺส **อุ**การาเทโส โหติ วา อํมฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

คาวุํ, คาวํ.

อาวสฺเสติ กิมตฺถํ? คาโว ติฏฺฐนฺติ.

๗๗., ๑๗๕. **ตโต นมํ ปติมฺหา ลุตฺเต จ สมาเส**.

ตโต **โค**สทฺทโต นํวจนสฺส **อํ**อาเทโส โหติ, **โค**อิจฺเจตสฺส **โอ**การสฺส **อวา**เทโส โหติ **ปติ**มฺหิ ปเร อลุตฺเต จ สมาเส.

ควปติ.

อลุตฺเตติ กิมตฺถํ? โคปติ.

จคฺคหเณน อสมาเสปิ นํวจนสฺส อํอาเทโส โหติ, **โค**อิจฺเจตสฺส **โอ**การสฺส **อวา**เทโส โหติ.

ควํ.

๗๘., ๓. **โอสเร จ**.

โคอิจฺเจตสฺส **โอ**การสฺส **อวา**เทโส โหติ สมาเส จ สเร ปเร.

ควสฺสกํ, คเวฬกํ, ควาชินํ.

จคฺคหเณน อุวณฺณอิจฺเจวมนฺตานํ ลิงฺคานํ **อุวอวอุรา**เทสา โหนฺติ **สฺมึโย**อิจฺเจเตสุ กฺวจิ.

ภุวิ, ปสโว, คุรโว, จตุโร.

สเรติ กิมตฺถํ? โคธโน, โควินฺโท.

๗๙., ๔๖. **ตพฺพิปรีตูปปเท พฺยญฺชเน จ**.

ตสฺส **อว**สทฺทสฺส ยทา อุปปเท ติฏฺฐมานสฺส ตสฺส **โอ**การสฺส วิปรีโต โหติ พฺยญฺชเน ปเร.

อุคฺคเต สูริเย, อุคฺคจฺฉติ, อุคฺคเหตฺวา.

จคฺคหณมวธารณตฺถํ. อวสาเน, อวกิรเณ, อวกิรติ.

๘๐., ๑๗๓. โคณ นํมฺหิ วา.

สพฺพสฺเสว **โค**สทฺทสฺส **โคณา**เทโส โหติ วา นํมฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

โคณานํ สตฺตนฺนํ.

วาติ กิมตฺถํ?

โคนญฺเจ ตรมานานํ, อุชุํ คจฺฉติ ปุงฺคโว.

สพฺพา คาวี อุชุํ ยนฺติ, เนตฺเต อุชุํ คเต สติ.

โยควิภาเคน อญฺญตฺราปิ **โคณา**เทโส โหติ. โคณภูตานํ.

๘๑., ๑๗๒. สุหินาสุ จ.

สุหินาอิจฺเจเตสุ สพฺพสฺส **โค**สทฺทสฺส **โคณา**เทโส โหติ วา.

โคเณสุ, โคเณหิ, โคเณภิ, โคเณน.

วาติ กิมตฺถํ? โคสุ, โคหิ, โคภิ, คเวน.

จคฺคหเณน สฺยาทิเสเสสุ ปุพฺพุตฺตรวจเนสุปิ **โคณ คุ ควยา**เทสา โหนฺติ. โคโณ, โคณา, โคณํ, โคเณ, โคณสฺส, โคณมฺหา. โคณมฺหิ, คุนฺนํ, ควเยหิ, ควเยภิ.

๘๒., ๑๔๙. **อํโม นิคฺคหิตํ ฌลเปหิ**.

อํวจนสฺส **ม**การสฺส จ **ฌลป**อิจฺเจเตหิ นิคฺคหิตํ โหติ

อคฺคึ, อิสึ, คหปตึ, ทณฺฑึ, มเหสึ, ภิกฺขุํ, ปฏุํ, สยมฺภุํ, อภิภุํ, รตฺตึ, อิตฺถึ, วธุํ, ปุลฺลิงฺคํ, ปุมฺภาโว, ปุงฺโกกิโล.

อํโมติ กิมตฺถํ? อคฺคินา, ปาณินา, ภิกฺขุนา, รตฺติยา, อิตฺถิยา, วธุยา.

ฌลเปหีติ กิมตฺถํ? สุขํ, ทุกฺขํ.

ปุนารมฺภ หณํ วิภาสานิวตฺตนตฺถํ. อคฺคึ, ปฏุํ, พุทฺธึ, วธุํ.

๘๓., ๖๗. **สรโลโป' มาเทส ปจฺจยาทิมฺหิ สรโลเป ตุ ปกติ**.

สรโลโป โหติ อมาเทสปจฺจยาทิมฺหิ สร โลเป ตุ ปกติ โหติ.

ปุริสํ, ปุริเส, ปาปํ, ปาเป, ปาปิโย, ปาปิฏฺโฐ.

อมาเทสปจฺจยาทิมฺหีติ กิ ตฺถํ? อปฺปมาโท อมตํ ปทํ.

สรโลเปติ กิมตฺถํ? ปุริสสฺส, ทณฺฑินํ.

ตุคฺคหณมวธารณตฺถํ. ภิกฺขุนี, คหปตานี.

ปกติคฺคหณสามตฺเถน ปุน สนฺธิภาโว จ โหติ. เสยฺโย, เสฏฺโฐ, เชยฺโย, เชฏฺโฐ.

๘๔., ๑๔๔. **อโฆรสฺสเมกวจนโยสฺวปิ จ**.

อโฆ สโร รสฺสมาปชฺชเต เอกวจนโยอิจฺเจเตสุ.

อิตฺถึ, อิตฺถิโย, อิตฺถิยา. วธุํ, วธุโย, วธุยา. ทณฺฑึ, ทณฺฑิโน, ทณฺฑินา. สยมฺภุํ, สยมฺภุโว, สยมฺภุนา.

อโฆติ กิมตฺถํ? กญฺญํ, กญฺญาโย, กญฺญาย.

เอกวจนโยสฺวีติ กิมตฺถํ? อิตฺถีหิ, สยมฺภูหิ.

จคฺคหณมวธารณตฺถํ. นทึ, นทิโย, นทิยา.

อปิคฺคหเณน น รสฺสมาปชฺชเต. อิตฺถี, ภิกฺขุนี.

๘๕., ๑๕๐. **น สิสฺมิมนปุํสกานิ**.

สิสฺมึ อนปุํสกานิ ลิงฺคานิ น รสฺสมาปชฺชนฺเต. อิตฺถี, ภิกฺขุนี, วธู, ทณฺฑี, สยมฺภู.

สิสฺมึนฺติ กิมตฺถํ? โภติ อิตฺถิ, โภติ วธุ, โภ ทณฺฑิ, โภ สยมฺภุ.

อนปุํสกานีติ กิมตฺถํ? สุขการิ ทานํ, สุขการิ สีลํ, สีฆยายิ จิตฺตํ.

๘๖., ๒๒๗. **อุภาทิโต นมินฺนํ.**

อุภอิจฺเจวมาทิโต สงฺขฺยาโต **นํ**วจนสฺส **อินฺนํ** โหติ.

อุภินฺนํ, ทฺวินฺนํ.

อุภาทิโตติ กิมตฺถํ? อุภเยสํ.

๘๗., ๒๓๑. **อิณฺณมิณฺณนฺนํ ตีหิ สงฺขฺยาหิ.**

นํวจนสฺส **อิณฺณํ อิณฺณนฺนํ** อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ ตีหิ สงฺขฺยาหิ.

ติณฺณํ, ติณฺณนฺนํ.

ตีหีติ กิมตฺถํ? ทฺวินฺนํ.

๘๘., ๑๔๗. **โยสุ กตนิการโลเปสุ ทีฆํ.**

สพฺเพ สรา **โย**สุ กตนิการโลเปสุ ทีฆมาปชฺชนฺเต.

อคฺคี, ภิกฺขู, รตฺตี, ยาคู, อฏฺฐี, อฏฺฐีนิ, อายู, อายูนิ, สพฺพานิ, ยานิ, ตานิ, กานิ, กตมานิ, เอตานิ, อปูนิ, อิมานิ.

โยสฺวีติ กิมตฺถํ? อคฺคิ, ภิกฺขุ, รตฺติ, ยาคุ, สพฺโพ, โย, โส, โก, อมุโก.

กตนิการโลเปสฺวีติ กิมตฺถํ? อิตฺถิโย, วธุโย, สยมฺภุโว.

ปุนารมฺภคฺคหณํ กิมตฺถํ? นิจฺจทีปนตฺถํ. อคฺคี, ภิกฺขู, รตฺตี, ยานิ, ตานิ, กตมานิ.

๘๙., ๘๗. **สุนํหิสุ จ.**

สุนํหิอิจฺเจเตสุ สพฺเพ สรา ทีฆมาปชฺชนฺเต.

อคฺคีสุ, อคฺคีนํ, อคฺคีหิ, รตฺตีสุ, รตฺตีนํ, รตฺตีหิ. ภิกฺขูสุ, ภิกฺขูนํ, ภิกฺขูหิ. ปุริสานํ.

เอเตสฺวีตี กิมตฺถํ? อคฺคินา, ปาณินา, ทณฺฑินา.

จคฺคหณมวธารณตฺถํ. สุเขตฺเตสุ พฺรหฺมจาริสุ, ธมฺมมกฺขาสิ ภควา ภิกฺขุนํ ทตฺวา สเกหิ ปาณิภิ.

๙๐., ๒๕๒. **ปญฺจาทีนมตฺตํ.**

ปญฺจาทีนํ สงฺขฺยานํ อนฺโต อตฺตมาปชฺชเต **สุนํหิ**อิจฺเจเตสุ.

ปญฺจสุ, ปญฺจนฺนํ, ปญฺจหิ, ฉสุ, ฉนฺนํ, ฉหิ, สตฺตสุ, สตฺตนฺนํ, สตฺตหิ, อฏฺฐสุ, อฏฺฐนฺนํ, อฏฺฐหิ, นวสุ, นวนฺนํ, นวหิ, ทสสุ, ทสนฺนํ, ทสหิ.

ปญฺจาทีนมีติ กิมตฺถํ? ทฺวีสุ, ทฺวินฺนํ, ทฺวีหิ.

อตฺตมิติภาวนิทฺเทโส อุภยสฺสาคมนตฺถํ, อนฺโต **อุ**กาโร **อ**ตฺตมาปชฺชเต. จตสฺสนฺนํ อิตฺถีนํ. ติสฺสนฺนํ เวทนานํ.

๙๑., ๑๙๔. **ปติสฺสินีมฺหิ**.

ปติสฺสนฺโต **อ**ตฺตมาปชฺชเต อินีมฺหิ ปจฺจเย ปเร.

คหปตานี.

อินีมฺหีติ กิมตฺถํ? คหปติ.

๙๒., ๑๐๐. **นฺตุสฺสนฺโต โยสุจ**.

นฺตุปจฺจยสฺส อนฺโต **อ**ตฺตมาปชฺชเต **สุนํหิโย**อิจฺเจเตสุ ปเรสุ.

คุณวนฺเตสุ, คุณวนฺตานํ, คุณวนฺเตหิ, คุณวนฺตา, คุณวนฺเต.

นฺตุสฺเสติ กิมตฺถํ? อิสีนํ.

เอเตสฺวีติ กิมตฺถํ? คุณวา.

จคฺคหเณน อญฺเญสุ วจเนสุ **อ**ตฺตญฺจ โหติ. คุณวนฺตสฺมึ, คุณวนฺเตน.

อนฺตคฺคหเณน นฺตุปจฺจยสฺส อนฺโต อตฺตมาปชฺชเต, **โย**นญฺจ อิกาโร โหติ. คุณวนฺติ.

๙๓., ๑๐๖. สพฺพสฺส วา อํเสสุ.

สพฺพสฺเสว **นฺตุ**ปจฺจยสฺส อตฺตํ โหติ วา **อํส**อิจฺเจเตสุ.

สติมํ ภิกฺขุ, สติมนฺตํ ภิกฺขุํ วา, พนฺธุมํ ราชานํ, พนฺธุมนฺตํ ราชานํ วา, สติมสฺส ภิกฺขุโน, สติมโต ภิกฺขุโน วา, พนฺธุมสฺส รญฺโญ สุงฺกํ, พนฺธุมโต รญฺโญ วา สุงฺกํ เทติ.

เอเตสฺวีติ กิมตฺถํ? สติมา ภิกฺขุ, พนฺธุมา ราชา.

๙๔., ๑๐๕. **สิมฺหิ วา**.

นฺตุปจฺจยสฺส อนฺตสฺส อตฺตํ โหติ วา **สิ**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

หิมวนฺโต ปพฺพโต.

วาติ กิมตฺถํ? หิมวา ปพฺพโต.

๙๕., ๑๔๕. อคฺคิสฺสินิ .

อคฺคิสฺสนฺตสฺส อิ**นิ** โหติ วา **สิ**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

ปุรโต อคฺคินิ, ปจฺฉโต อคฺคินิ, ทกฺขิณโต อคฺคินิ, วามโต อคฺคินิ.

วาติ กิมตฺถํ? อคฺคิ.

๙๖., ๑๔๘. **โยสฺวกตรสฺโส โฌ**.

โยสฺ อกตรสฺโส **โฌ** อตฺตมาปชฺชเต.

อคฺคโย มุนโย, อิสโย, คหปตโย.

โยสฺวีติ กิมตฺถํ? อคฺคีสุ.

อกตรสฺโสติ กิมตฺถํ? ทณฺฑิโน.

โฌติ กิมตฺถํ? รตฺติโย.

๙๗., ๑๕๖. **เวโวสุ โล จ**.

เวโวอิจฺเจเตสุ อกตรสฺโส **โล อ**ตฺตมาปชฺชเต.

ภิกฺขเว, ภิกฺขโว, เหตเว, เหตโว.

อกตรสฺโสติ กิมตฺถํ? สยมฺภุโว, เวสฺสภุโว, ปราภิภุโว.

เวโวสฺวีติ กิมตฺถํ? เหตุนา, เกตุนา, เสตุนา.

จคฺคหณมนุกฑฺฒนตฺถํ.

๙๘., ๑๘๖. **มาตุลาทีนมานตฺตมีกาเร**.

มาตุลอิจฺเจวมาทีนํ อนฺโต **อาน**ตฺตมาปชฺชเต **อี**กาเร ปจฺจเย ปเร.

มาตุลานี, อยฺยกานี, วรุณานี.

อีกาเรติ กิมตฺถํ? ภิกฺขุนี, ราชินี, ชาลินี, คหปตานี.

อานตฺตคฺคหเณน นทีอิจฺเจตสฺส **ที**สทฺทสฺส **ชฺโชชฺชา** อาเทสา โหนฺติ สห วิภตฺติยา **โยนาส**อิจฺเจเตสุ. นชฺโช สนฺทนฺติ, นชฺชา กตํ ตรงฺคํ, นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร.

๙๙., ๘๑. **สฺมาหิสฺมึนํมฺหาภิมฺหิวา**.

สพฺพโต ลิงฺคโต **สฺมาหิสฺมึ** อิจฺเจเตสํ **มฺหาภิมฺหิ**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ วา ยถาสงฺขฺยํ.

ปุริสมฺหา, ปุริสสฺมา, ปุริเสภิ, ปุริเสหิ, ปุริสมฺหิ, ปุริสสฺมึ.

สฺมาหิสฺมึนมิติ กิมตฺถํ? วณฺณวนฺตํ อคนฺธกํ วิรุฬฺหปุปฺผํ, มหนฺตํ ฉตฺตํ มหาฉตฺตํ, มหนฺตํ ธชํ มหาธชํ.

๑๐๐., ๒๑๔. **น ติเมหิ กตากาเรหิ.**

ต อิมอิจฺเจเตหิ กตากาเรหิ **สฺมาสฺมึ นํมฺหามฺหิ**อิจฺเจเต อาเทสา เนว โหนฺติ.

อสฺมา ธานา ภยํ อุปฺปชฺชติ, อสฺมึ ธาเน ภยํ ติฏฺธติ, อสฺมา, อสฺมึ.

กตากาเรหีติ กิมตฺถํ? ตมฺหา, ตมฺหิ, อิมมฺหา, อิมมฺหิ.

๑๐๑., ๘๐. **สุหิสฺวกาโร เอ.**

สุหิอิจฺเจเตสุ อกาโร เอตฺตมาปชฺชเต.

สพฺเพสุ, เยสุ, เตสุ, เกสุ, ปุริเสสุ, อิเมสุ, กุสเลสุ, ตุมฺเหสุ, อมฺเหสุ, สพฺเพหิ, เยหิ, เตหิ, เกหิ, ปุริเสหิ, อิเมหิ, กุสเลหิ, ตุมฺเหหิ, อมฺเหหิ.

๑๐๒., ๒๐๒. **สพฺพนามานํ นํมฺหิ จ.**

สพฺเพสํ สพฺพนามานํ อนฺโต อกาโร เอตฺตมาปชฺชเต นํมฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

สพฺเพสํ, สพฺเพสานํ, เยสํ, เยสานํ, เตสํ, เตสานํ, อิเมสํ, อิเมสานํ, เกสํ, เกสานํ, อิตเรสํ, อิตเรสานํ, กตเมสํ, กตเมสานํ. **สพฺพนามาน**มิติ กิมตฺถํ? พุทฺธานํ ภควนฺตานํ อาจิณฺณสมาจิณฺโณ.

อกาโรติ กิมตฺถํ? อมูสํ, อมูสานํ.

นํมฺหีติ กิมตฺถํ? สพฺเพ, อิเม.

จคฺคหณ มนุกฑฺฒนตฺถํ.

๑๐๓., ๗๙. อโต เนน.

ตสฺมา **อ**การโต **นา**วจนสฺส **เอนา**เทโส โหติ.

สพฺเพน, เยน, เตน, เกน, อเนน, ปุริเสน, รูเปน.

อโตติ กิมตฺถํ? มุนินา, อมุนา, ภิกฺขุนา.

นาติ กิมตฺถํ? ตสฺมา.

๑๐๔., ๖๖. โส.

ตสฺมา **อ**การโต **สิ**วจนสฺส **โอ**การาเทโส โหติ.

สพฺโพ, โย, โส, โก, อมุโก, ปุริโส.

สีติ กิมตฺถํ? ปุริสานํ.

อโตติ กิมตฺถํ? สยมฺภู.

๑๐๕., ๐. โส วา.

ตสฺมา **อ**การโต **นา**วจนสฺส **โส**อาเทโส โหติ วา.

อตฺถโส ธมฺมํ ชานาติ, พฺยญฺชนโส อตฺถํ ชานาติ, อกฺขรโส, สุตฺตโส, ปทโส, ยสโส. อุปายโส, สพฺพโส, ถามโส, ธานโส.

วาติ กิมตฺถํ? ปาเทน วา ปาทารเหน วา อติเรกปาเทน วา โย ภิกฺขุ เถยฺยจิตฺเตน ปรสฺส ภณฺฑํ คณฺหาติ, โส ภิกฺขุ ปาราชิโก โหติ อสํวาโส.

๑๐๖., ๓๑๓. **ทีโฆเรหิ**.

ทีฆโอรอิจฺเจเตหิ **สฺมา**วจนสฺส **โส**อาเทโส โหติ วา.

ทีฆโส, โอรโส, ทีฆมฺหา, โอรมฺหา.

ทีโฆเรหิติ กิมตฺถํ? สรมฺหา, วจนมฺหา.

๑๐๗., ๖๙. **สพฺพโยนีนมาเอ**.

ตสฺมา **อ**การโต สพฺเพสํ **โยนีนํอาเอ** อาเทสา โหนฺติ วา ยถาสงฺขฺยํ.

ปุริสา, ปุริเส, รูปา, รูเป.

วาติ กิมตฺถํ? อคฺคโย, มุนโย, อิสโย.

โยนีนนฺติ กิมตฺถํ? ปุริสสฺส, รูปสฺส.

อการโตติ กิมตฺถํ? ทณฺฑิโน, อฏฺฐีนิ, อคฺคี ปชฺชลนฺติ, มุนี จรนฺติ.

๑๐๘., ๙๐. **สฺมาสฺมึนํวา**.

ตสฺมา **อ**การโต สพฺเพสํ **สฺมาสฺมึ**อิจฺเจเตสํ **อา เอ** อาเทสา โหนฺติ วา ยถาสงฺขฺยํ.

ปุริสา, ปุริสสฺมา, ปุริเส, ปุริสสฺมึ.

อการโตติ กิมตฺถํ? ทณฺฑินา, ทณฺฑิสฺมึ, ภิกฺขุนา, ภิกฺขุสฺมึ.

๑๐๙., ๓๐๔. **อาย จตุตฺเถกวจนสฺสตุ**.

ตสฺมา **อ**การโต จตุตฺเถกวจนสฺส **อายา**เทโส โหติ วา.

อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ โลเก อุปฺปชฺชติ.

อโตติ กิมตฺถํ? อิสิสฺส.

จตุตฺถีติ กิมตฺถํ? ปุริสสฺส มุขํ.

เอกวจนสฺเสติ กิมตฺถํ? ปุริสานํ ททาติ.

วาติ กิมตฺถํ? ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา.

ตุคฺคหเณนตฺถญฺจ โหติ. อตฺถตฺถํ, หิตตฺถํ, สุขตฺถํ.

๑๑๐., ๒๐๑. **ตโย เนว จ สพฺพนาเมหิ**.

เตหิ สพฺพนาเมหิ **อ**การนฺเตหิ **สฺมาสฺมึ ส**อิจฺเจเตสํ ตโย **อา เอ อายา**เทสา เนว โหนฺติ.

สพฺพสฺมา, สพฺพสฺมึ, สพฺพสฺส. ยสฺมา, ยสฺมึ, ยสฺส. ตสฺมา, ตสฺมึ, ตสฺส. กสฺมา, กสฺมึ, กสฺส. อิมสฺมา, อิมสฺมึ, อิมสฺส.

สพฺพนาเมหีติ กิมตฺถํ? ปาปา, ปาเป, ปาปาย.

จคฺคหณมนุกฑฺฒนตฺถํ.

๑๑๑., ๑๗๙. **ฆโต นาทีนํ**.

ตสฺมา **ฆ**โต **นา**ทีนเมกวจนานํ วิภตฺติคณานํ **อายา**เทโส โหติ.

กญฺญาย กตํ กมฺมํ, กญฺญาย ทียเต, กญฺญาย นิสฺสฏํ วตฺถํ. กญฺญาย ปริคฺคโห, กญฺญาย ปติฏฺฐิตํ สีลํ.

ฆโตติ กิมตฺถํ? รตฺติยา, อิตฺถิยา, เธนุยา, วธุยา.

นาทีนมิติ กิมตฺถํ? กญฺญํ ปสฺสติ, วิชฺชํ, วีณํ, คงฺคํ.

เอกวจนานมิติ กิมตฺถํ? สพฺพาสุ, ยาสุ, ตาสุ, กาสุ, อิมาสุ, ปภาสุ.

๑๑๒., ๑๘๓. ปโต ยา.

ตสฺมา **ป**โต **นา**ทีนเมกวจนานํ วิภตฺติคณานํ **ยา**อาเทโส โหติ.

รตฺติยา, อิตฺถิยา, เทวิยา, เธนุยา, ยาคุยา, วธุยา.

นาทีนมิติ กิมตฺถํ? รตฺตี, รตฺตึ, อิตฺถี, อิตฺถึ.

ปโตติ กิมตฺถํ? กญฺญาย, วีณาย, คงฺคาย, ปภาย, โสภาย.

เอกวจนานมิติ กิมตฺถํ? รตฺตีนํ, อิตฺถีนํ.

๑๑๓., ๑๓๒. **สขโต คสฺเส วา**.

ตสฺมา **สข**โต **ค**สฺส **อ**การ **อา**การ **อิ**การ **อี**การ **เอ**การาเทสา โหนฺติ วา.

โภ สข, โภ สขา, โภ สขิ, โภ สขี, โภ สเข.

๑๑๔., ๑๗๘. ฌเต จ.

ตสฺมา **ฌ**โต **ค**สฺส **เอ**การาเทโส โหติ.

โภติ อยฺเย, โภติ กญฺเญ, โภติ ขราทิเย.

จคฺคหณมวธารณตฺถํ, สนฺนิฏฺฐานํ.

๑๑๕., ๑๘๑. **น อมฺมาทิโต**.

ตโต **อมฺมา**ทิโต **ค**สฺส **เอ**การตฺตํ น โหติ.

โภติ อมฺมา, โภติ อนฺนา, โภติ อมฺพา, โภติ ตาตา.

อมฺมาทิโตติ กิมตฺถํ? โภติ กญฺเญ.

๑๑๖., ๑๕๗. **อกตรสฺสา ลโต ยฺวาลปนสฺส เวโว**.

ตสฺมา อกตรสฺสา ลโต **ยฺวา**ลปนสฺส **เวโว**อาเทสา โหนฺติ.

ภิกฺขเว, ภิกฺขโว, เหตเว, เหตโว.

อกตรสฺสาติ กิมตฺถํ? สยมฺภุโว.

ลโตติ กิมตฺถํ? นาคิโย, เธนุโย, ยาคุโย.

อาลปนสฺเสติ กิมตฺถํ? เต เหตโว, เต ภิกฺขโว.

๑๑๗., ๑๒๔. **ฌลโต สสฺสโน วา**.

ตสฺมา **ฌล**โต สสฺส วิภตฺติสฺส **โน** อาเทโส โหติ วา.

อคฺคิโน, อคฺคิสฺส, สขิโน, สขิสฺส, ทณฺฑิโน, ทณฺฑิสฺส, ภิกฺขุโน, ภิกฺขุสฺส, สยมฺภุโน, สยมฺภุสฺส.

สสฺเสติ กิมตฺถํ? อิสินา, ภิกฺขุนา.

ฌลโตติ กิมตฺถํ? ปุริสสฺส.

๑๑๘., ๑๔๖. ฆปโต จ โยนํ โลโป.

เตหิ **ฆปฌล**อิจฺเจเตหิ **โยนํ** โลโป โหติ วา.

กญฺญา, กญฺญาโย. รตฺตี, รตฺติโย, อิตฺถี, อิตฺถิโย, ยาคู, ยาคุโย, วธู, วธุโย. อคฺคี, อคฺคโย. ภิกฺขู, ภิกฺขโว. สยมฺภู, สยมฺภุโว. อฏฺฐี, อฏฺฐีนิ, อายู, อายูนิ.

จคฺคหณมนุกฑฺฒนตฺถํ.

๑๑๙., ๑๕๕. **ลโต โวกาโร จ**.

ตสฺมา ลโต **โยนํ โว**กาโร โหติ วา.

ภิกฺขโว, ภิกฺขู, สยมฺภุโว, สยมฺภู.

การคฺคหณํ กิมตฺถํ? **โยนํ โน** จ โหติ. ชนฺตุโน.

จคฺคหณมวธารณตฺถํ, อมู ปุริสา ติฏฺฐนฺติ, อมู ปุริเส ปสฺสถ.

อิติ นามกปฺเป ปฐโม กณฺโฑ.

ทุติยกณฺฑ

๑๒๐., ๒๔๓. **อมฺหสฺส มมํ สปิภตฺติสฺส เส.**

สพฺพสฺเสว **อมฺห**สทฺทสฺส สวิภตฺติสฺส **มมํ** อาเทโส โหติ **เส** วิภตฺติมฺหิ.

มมํ ทียเต ปุริเสน, มมํ ปริคฺคโห.

๑๒๑., ๒๓๓. **มยํ โยมฺหิ ปธเม.**

สพฺพสฺเสว **อมฺห**สทฺทสฺส สวิภตฺติสฺส **มยํ**อาเทโส โหติ **โย**มฺหิ ปธเม.

มยํ คจฺฉาม, มยํ เทม.

อมฺหสฺเสติ กิมตฺถํ? ปุริสา ติฏฺธนฺติ.

โยมฺหีติ กิมตฺถํ? อหํ คจฺฉามิ.

ปธเมติ กิมตฺถํ? อมฺหากํ ปสฺสสิ ตฺวํ.

๑๒๒., ๙๙. **นฺตุสฺส นฺโต.**

สพฺพสฺเสว นฺตุปจฺจยสฺส สวิภตฺติสฺส **นฺโต**อาเทโส โหติ **โย**มฺหิ ปธเม.

คุณวนฺโต ติฏฺธนฺติ.

นฺตุสฺเสติ กิมตฺถํ? สพฺเพ สตฺตา คจฺฉนฺติ.

ปธเมติ กิมตฺถํ? คุณวนฺเต ปสฺสนฺติ ชนา.

๑๒๓., ๑๐๓. **นฺตสฺส เส วา.**

สพฺพสฺเสว **นฺตุ**ปจฺจยสฺส สวิภตฺติสฺส **นฺตสฺสา**เทโส โหติ วา **เส** วิภตฺติมฺหิ.

สีลว**นฺต**สฺส ฌายิโน, สีลวโต ฌายิโน วา.

เสติ กิมตฺถํ? สีลวา ติฏฺธติ.

๑๒๔., ๙๘. อา สิมฺหิ.

สพฺพสฺเสว**นฺตุ**ปจฺจยสฺส สวิภตฺติสฺส **อา**อาเทโส โหติ **สิ**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

คุณวา, ปญฺญวา, สีลวา, พลวา, ธนวา, มติมา, สติมา, ธิติมา.

นฺตุสฺเสติ กิมตฺถํ? ปุริโส ติฏฺธติ.

สิมฺหีติ กิมตฺถํ? สีลวนฺโต ติฏฺธนฺติ.

๑๒๕., ๑๙๘. **อํ นปุํสเก.**

สพฺพสฺเสว **นฺตุ**ปจฺจยสฺส สวิภตฺติสฺส **อํ**อาเทโส โหติ **สิมฺ**หิ วิภตฺติมฺหิ นปุํสเก วตฺตมานสฺส.

คุณวํ จิตฺตํ ติฏฺฐติ, รุจิมํ ปุปฺผํ วิโรจติ.

สิมฺหีติ กิมตฺถํ? วณฺณวนฺตํ อ**ค**นฺธกํ วิรูฬฺหปุปฺผํ ปสฺสสิ ตฺวํ.

๑๒๖., ๑๐๑. **อวณฺณา จ เค.**

สพฺพสฺเสว **นฺตุ**ปจฺจยสฺส สวิภตฺติสฺส **อํ อวณฺณา** จ โหนฺติ **เค** ปเร.

โภ คุณวํ, โภ คุณว, โภ คุณวา.

จคฺคหณมนุกฑฺฒนตฺถํ.

๑๒๗., ๑๐๒. **โต ติ ตา ส สฺมึ นาสุ.**

สพฺพสฺเสว **นฺตุ**ปจฺจยสฺส สวิภตฺติสฺส **โตติตา**อาเทสา โหนฺติ วา **สสฺมึ นา**อิจฺเจเตสุ ยถาสงฺขยํ.

คุณวโต, คุณวนฺตสฺส, คุณวติ, คุณวนฺตสฺมึ, คุณวตา, คุณวนฺเตน, สติมโต, สติมนฺตสฺส, สติมติ, สติมนฺตสฺมึ, สติมตา, สติมนฺเตน.

เอเตสฺวีติ กิมตฺถํ? คุณวา. สติมา.

๑๒๘., ๑๐๔. **นํมฺหิ ตํ วา.**

สพฺพสฺเสว **นฺตุ**ปจฺจยสฺส สวิภตฺติสฺส **ตํ**อาเทโส โหติ วา นํมฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

คุณวตํ, คุณวนฺตานํ, สติมตํ, สติมนฺตานํ.

นํมฺหีติ กิมตฺถํ? คุณวนฺโต ติฏฺฐนฺติ, สติมนฺโต ติฏฺฐนฺติ.

๑๒๙., ๒๒๒. **อิมสฺสิทมํสิสุ นปุํสเก.**

สพฺพสฺเสว **อิม**สทฺทสฺส สวิภตฺติสฺส **อิทํ**อาเทโส โหติ วา **อํสิ**สุ นปุํสเก วตฺตมานสฺส.

อิทํ จิตฺตํ ปสฺสสิ, อิทํ จิตฺตํ ติฏฺฐติ, อิมํ จิตฺตํ ปสฺสสิ. อิมํ จิตฺตํ ติฏฺฐติ.

นถุํสเกติ กิมตฺถํ? อิมํ ปุริสํ ปสฺสสิ. อยํ ปุริโส ติฏฺฐติ.

๑๓๘., ๒๒๕. **อมุสฺสาทุํ.**

สพฺพสฺเสว **อมุ**สทฺทสฺส สวิภตฺติสฺส **อ**ทุํอาเทโส โหติ **อํสิ**สุ นปุํสเก วตฺตมานสฺส.

อทุํ ปุปฺผํ ปสฺสสิ, อทุํ ปุปฺผํ วิโรจติ.

นปุํสเกติ กิมตฺถํ? อมุํ ราชานํ ปสฺสสิ, อสุ ราชา ติฏฺฐติ.

๑๓๑., ๐. **อิตฺถิปุมนปุํสกสงฺขฺยํ.**

"อิตฺถิปุมนปุํสกสงฺขฺยํ" อิจฺเจตํ อธิการตฺถํ เวทิตพฺพํ.

๑๓๒., ๒๒๘. **โยสุ ทฺวินฺนํ ทฺเว จ.**

ทฺวินฺนํ สงฺขฺยานํ อิตฺถิปุมนปุํสเก วตฺตมานานํ สวิภตฺตีนํ **ทฺเว** โหติ **โย**อิจฺเจเตสุ.

ทฺเว อิตฺถิโย, ทฺเว ธมฺมา. ทฺเว รูปานิ.

โยสฺวีติ กิมตฺถํ? ทฺวีสุ.

จคฺคหเณน ทุเว ทฺวย อุภ อุภย ทุวิ จ โหนฺติ **โยนาอน**มิจฺเจเตสุ. ทุเว สมณา. ทุเว พฺราหฺมณา, ทุเว ชนา, ทฺวเยน, ทฺวยํ, อุภินฺนํ, อุภเยสํ ทุวินฺนํ.

๑๓๓., ๒๓๐. **ติ จตุนฺนํ ติสฺโส จตสฺโส ตโย จตฺตาโร ตีณิ จตฺตาริ.**

ติจตุนฺนํ สงฺขฺยานํ อิตฺถิปุมนปุํสเก วตฺตมานานํ สวิภตฺตีนํ **ติสฺโส จตสฺโส ตโย จตฺตาโร ตีณิ จตฺตาริ**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ ยถาสงฺขฺยํ **โย**อิจฺเจเตสุ.

ติสฺโส เวทนา จตสฺโส ทิสา, ตโย ชนา, ชเน, จตฺตาโร ปุริสา, ปุริเส, ตีณิ อายตนานิ, จตฺตาริ อริยสจฺจานิ.

โยสฺวีติ กิมตฺถํ? ตีสุ, จตูสุ.

๑๓๔., ๒๕๑. **ปญฺจาทีนมกาโร.**

ปญฺจาทีนํ สงฺขฺยานํ อิตฺถิปุมนปุํสเก วตฺตมานานํ สวิภตฺติสฺส อนฺตสฺส สรสฺส **อ**กาโร โหติ **โย**อิจฺเจเตสุ.

ปญฺจ, ปญฺจ, ฉ, ฉ, สตฺต, สตฺต, อฏฺฐ, อฏฺฐ, นว, นว, ทส, ทส.

ปญฺจาทีนมิติ กิมตฺถํ? ทฺเว, ตโย.

๑๓๕., ๑๑๘. ราชสฺส รญฺโญ ราชิโน เส.

สพฺพสฺเสว **ราช**สทฺทสฺส สวิภตฺติสฺส **รญฺโญ ราชิโน**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ **เส** วิภตฺติมฺหิ.

รญฺโญ, ราชิโน.

เสติ กิมตฺถํ? รญฺญา.

๑๓๖., ๑๑๙. **รญฺญํ นํมฺหิ วา.**

สพฺพสฺเสว **ราช**สทฺทสฺส สวิภตฺติสฺส **รญฺญํ**อาเทโส โหติ วา **นํ**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

รณฺณํ, ราชูนํ อิทํ รฏฺฐํ.

๑๓๗., ๑๑๖. **นามฺหิรณฺณา วา.**

สพฺพสฺเสว **ราช**สทฺทสฺส สวิภตฺติสฺส **รณฺณา**อาเทโส โหติ วา **นา**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

เตน รณฺณา กตํ. ราเชน วา กตํ.

นามฺหีติ กิมตฺถํ? รณฺโณ สนฺตกํ.

๑๓๘., ๑๒๑. **สฺมึมฺหิ รณฺเณ ราชินิ.**

สพฺพสฺเสว **ราช**สทฺทสฺส สวิภตฺติสฺส **รณฺเณราชินิ**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ **สฺมึ**มฺหิวิภตฺติมฺหิ.

รณฺเณ, ราชินิ สีลํ ติฏฺฐติ.

๑๓๙., ๒๔๕. ตุมฺหากํ ตยิมยิ.

สพฺเพสํ **ตุมฺห อมฺห** สทฺทานํ สวิภตฺตีนํ **ตยิ มยิ**อิจฺเจเต อาเทโส โหนฺติ ยถาสงฺขฺยํ **สฺมึ**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

ตยิ, มยิ.

สฺมึมฺหีติ กิมตฺถํ? ตฺวํ ภวสิ, อหํ ภวามิ.

๑๔๐., ๒๓๒. **ตฺวมหํ สิมฺหิ จ.**

สพฺเพสํ **ตุมฺห อมฺห**สทฺทานํ สวิภตฺตีนํ **ตฺวํ อหํ**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ ยถาสงฺขฺยํ **สิ**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

ตฺวํ, อหํ.

สิมฺหีติ กิมตฺถํ? ตยิ, มยิ.

จคฺคหเณน ตุวํ จ โหติ. ตุวํ สตฺถา.

๑๔๑., ๒๔๑. ตว มมเส.

สพฺเพสํ **ตุมฺห อมฺห**สทฺทานํ สวิภตฺตีนํ **ตวมม**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ ยถาสงฺขฺยํ **เส** วิภตฺติมฺหิ.

ตว, มม.

เสติ กิมตฺถํ? ตยิ, มยิ.

๑๔๒., ๒๔๒. ตุยฺหํ มยฺหญฺจ.

สพฺเพสํ **ตุมฺห อมฺห**สทฺทานํ สวิภตฺตีนํ **ตุยฺหํ มยฺหํ**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ ยถาสงฺขฺยํ **เส** วิภตฺติมฺหิ.

ตุยฺหํ, มยฺหํ ธนํ ทียเต.

เสติ กิมตฺถํ? ตยา, มยา.

๑๔๓., ๒๓๕. **ตํ มมํมฺหิ.**

สพฺเพสํ **ตุมฺห อมฺห**สทฺทานํ สวิภตฺตีนํ **ตํ ม**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ ยถาสงฺขฺยํ **อํ**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

ตํ, มํ.

อํมฺหีติ กิมตฺถํ? ตยา มยา.

๑๔๔., ๒๓๔. **ตวํ มมญฺจ นวา.**

สพฺเพสํ **ตุมฺห อมฺห**สทฺทานํ สวิภตฺตีนํ **ตวํ มมํ**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ นวา ยถาสงฺขฺยํ **อํ**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

ตวํ, มมํ ปสฺสติ.

นวาติ กิมตฺถํ? ตํ, มํ ปสฺสติ.

จคฺคหณมนุกฑฺฒนตฺถํ.

๑๔๕., ๒๓๘. **นามฺหิ ตยา มยา.**

สพฺเพสํ **ตุมฺห อมฺห**สทฺทานํ สวิภตฺตีนํ **ตยา มยา**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ ยถาสงฺขฺยํ **นา**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

ตยา, มยา กตํ.

นามฺหิติ กิมตฺถํ? ตุมฺเหหิ, อมฺเหหิ.

๑๔๖., ๒๓๖. **ตุมฺหสฺส ตุวํ ตฺวมํมฺหิ.**

สพฺพสฺส **ตุมฺห**สทฺทสฺส สวิภตฺติสฺส **ตุวํ ตฺวํ** อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ อํมฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

กลิงฺครสฺส ตุวํ มญฺเญ, กฏฺฐสฺส ตฺวํ มญฺเญ.

๑๔๗., ๒๔๖. **ปทโต ทุติยา จตุตฺถี ฉฏฺฐีสุ โวโน.**

สพฺเพสํ **ตุมฺหอมฺห**สทฺทานํ สวิภตฺตีนํ ยทา ปทสฺมา ปเรสํ **โว โน**อาเทสา โหนฺติ นวา ยถาสงฺขฺยํ **ทุติยา จตุตฺถีฉฏฺฐี**อิจฺเจเตสุ พหุวจเนสุ.

ปหาย โว ภิกฺขเว คมิสฺสามิ, มา โน อชฺช วิกนฺตึสุ, รญฺโญ สูทา มหานเส, เอวํ **ทุติยตฺเถ**.

ธมฺมํ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ, สํวิภเชถ โน รชฺเชน, เอวํ **จตุตฺถฺยตฺเถ**.

ตุฏฺโฐสฺมิ โว ภิกฺขเว ปกติยา, สตฺถา โน ภควา อนุปฺปตฺโต, เอวํ **ฉฏฺฐฺยตฺเถ**.

นวาติ กิมตฺถํ? เอโส อมฺหากํ สตฺถา.

ตุมฺหมฺหากมิติ กิมตฺถํ? เอเต อิสโย ปสฺสสิ.

ปทโตติ กิมตฺถํ? ตุมฺหากํ สตฺถา.

เอเตสฺวีติ กิมตฺถํ? คจฺฉถ ตุมฺเห.

๑๔๘., ๒๔๗. **เตเมกวจเนสุ จ.**

สพฺเพสํ **ตุมฺห อมฺห**สทฺทานํ สวิภตฺตีนํ ยทา ปทสฺมา ปเรสํ **เต เม** อาเทสา โหนฺติ ยถาสงฺขฺยํ **จตุ**ตฺถี**ฉฏฺฐี**อิจฺเจเตสุ เอกวจเนสุ.

ททามิ เต คามวรานิ ปญฺจ, ททาหิ เม คามวรํ, อิทํ เต รฏฺฐํ, อยํ เม ปุตฺโต.

ปทโตติ กิมตฺถํ? ตว ญาติ, มม ญาติ.

๑๔๙., ๑๔๘. **น อํมฺหิ.**

สพฺเพสํ **ตุมฺห อมฺห**สทฺทานํ สวิภตฺตีนํ ยทา ปทสฺมา ปเรสํ **เต เม**อาเทสา น โหนฺติ **อํ**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

ปสฺเสยฺย ตํ วสฺสสตํ อโรคํ, โส มํ พฺรวีติ.

๑๕๐., ๒๔๙. วา ตติเย จ.

สพฺเพสํ **ตุมฺหอมฺห**สทฺทานํ สวิภตฺตีนํ ยทา ปทสฺมา ปเรสํ **เตเม**อาเทสา โหนฺติ วา ยถาสงฺขฺยํ ตติเยกวจเน ปเร.

กตํ เต ปาปํ, กตํ เม ปาปํ, กตํ ตยา ปาปํ, กตํ มยา ปาปํ.

ปทโตติ กิมตฺถํ? ตยา กตํ, มยา กตํ.

๑๕๑., ๒๕๐. **พหุวจเนสุ โวโน.**

สพฺเพสํ **ตุมฺหอมฺห**สทฺทานํ สวิภตฺตีนํ ยทา ปทสฺมา ปเรสํ **โวโน**อาเทสา โหนฺติ ยถาสงฺขยํ ตติยาพหุวจเนสุ ปเรสุ.

กตํ โว กมฺมํ, กตํ โน กมฺมํ.

ปทโตติ กิมตฺถํ? ตุมฺเหหิ กตํ, อมฺเหหิ กตํ.

พหุวจนคฺคหเณน โยมฺหิ ปฐเม **โว โน**อาเทสา โหนฺติ. คามํ โว คจฺเฉยฺยาถ, คามํ โน คจฺเฉยฺยาม.

๑๕๒., ๒๓๖. **ปุมนฺตสฺสา สิมฺหิ.**

ปุมอิจฺเจวมนฺตสฺส สวิภตฺติสฺส **อา**อาเทโส โหติ **สิ**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

ปุมา ติฏฺฐติ.

สิมฺหีติ กิมตฺถํ? ปุมาโน ติฏฺฐนฺติ.

อนฺตคฺคหเณน มฆว ยุวอิจฺเจวมาทีนมนฺตสฺสสวิภตฺติสฺส **อา**อาเทโส โหติ. มฆวา, ยุวา.

๑๕๓., ๑๓๘. **อมาลปเนกวจเน.**

ปุมอิจฺเจวมนฺตสฺส สวิภตฺติสฺส **อํ**อาเทโส โหติ อาลปเนกวจเน ปเร.

เห ปุมํ.

อาลปเนติ กิมตฺถํ? ปุมา.

เอกวจเนติ กิมตฺถํ? เห ปุมาโน.

๑๕๔., ๐. **สมาเส จ วิภาสา.**

ปุมอิจฺเจวมนฺตสฺส สมาเส จ อํอาเทโส โหติ วิภาสา สมาเส กเต.

อิตฺถี จ ปุมา จ นปุํสกํ จ อิตฺถิปุมนปุํสกานิ. อิตฺถิปุมนปุํสกานํ สมูโห อิตฺถิปุมนปุํสกสมูโห.

วิภาสาติ กิมตฺถํ? อิตฺถิปุมนปุํสกานิ.

๑๕๕., **๑๓๗. โยสฺวาโน .**

ปุมอิจฺเจวมนฺตสฺส สวิภตฺติสฺส **อาโน**อาเทโส โหติ **โย**สุ วิภตฺตีสุ.

ปุมาโน, เห ปุมาโน.

โยสฺวีติ กิมตฺถํ? ปุมา.

๑๕๖., ๑๔๒. **อาเน สฺมึมฺหิ วา.**

ปุมอิจฺเจวมนฺตสฺส สวิภตฺติสฺส **อาเน** อาเทโส โหติ วา **สฺมึมฺหิ** วิภตฺติมฺหิ.

ปุมาเน, ปุเม วา.

๑๕๗., ๑๔๐. **หิวิภตฺติมฺหิ จ.**

ปุมอิจฺเจวมนฺตสฺส **หิ**วิภตฺติมฺหิ จ **อาเน**อาเทโส โหติ.

ปุมาเนหิ, ปุมาเนภิ.

ปุน **วิภตฺติคฺคหณํ** กิมตฺถํ? **สวิภตฺติ**คฺคหณนิวตฺตนตฺถํ. ปุมาเนหิ.

จคฺคหเณน มฆว ยุวอิจฺเจวมาทีนมนฺตสฺส **อาน**อาเทโส โหติ **สิ โย อํโย** อิจฺเจเตสุ วิภตฺตีสุ, **ปุมกมฺมถามนฺต**สฺส **จุ**กาโร โหติ **สสฺมา** สุ วิภตฺตีสุ. มฆวาโน, มฆวานา. มฆวานํ, มฆวาเน. ยุวาโน, ยุวานา, ยุวานํ, ยุวาเน, ปุมุโน, ปุมุนา. กมฺมุโน, กมฺมุนา, ถามุโน, ถามุนา.

๑๕๘., ๑๔๓. **สุสฺมิมา วา.**

ปุมอิจฺเจวมนฺตสฺส **สุ**อิจฺเจตสฺมึวิภตฺติมฺหิ **อา**อาเทโส โหติ วา.

ปุมาสุ, ปุเมสุ วา.

๑๕๖., ๑๓๙. **อุนามฺหิ จ.**

ปุมอิจฺเจวมนฺตสฺส **อาอุ**อาเทสา โหนฺติ วา **นามฺหิ** วิภตฺติมฺหิ.

ปุมานา, ปุมุนา, ปุเมน วา.

จคฺคหณมนุกฑฺฒนตฺถํ.

๑๖๐., ๑๖๗. **อ กมฺมนฺตสฺส จ.**

กมฺมอิจฺเจวมนฺตสฺส จ **อุอ** อาเทสา โหนฺติ วา **นามฺหิ** วิภตฺติมฺหิ.

กมฺมุนา, กมฺมนา, กมฺเมน วา.

จคฺคหเณน มฆวยุวอิจฺเจวมนฺตสฺส **อา**อาเท โส โหติ กฺวจิ **นาสุ**อิจฺเจเตสุ วิภตฺตีสุ. มฆวานา, มฆวาสุ, มฆเวสุ, มฆเวน วา. ยุวานา, ยุวาสุ, ยุเวสุ, ยุเวน วา.

อิติ นามกปฺเป ทุติโย กณฺโฑ.

ตติยกณฺฑ

๑๖๑., ๒๔๔. ตุมฺห'มฺเหหิ นมากํ.

เตหิ **ตุมฺหอมฺเหหิ** นํวจนสฺส **อากํ** โหติ.

ตุมฺหากํ, อมฺหากํ.

นมิติ กิมตฺถํ? ตุมฺเหหิ, อมฺเหหิ.

๑๖๒., ๒๓๗. **วา ยฺวปฺปฐโม.**

เตหิ ตุมฺหอมฺเหหิ โย อปฺปฐโม อากํโหติ วา.

ตุมฺหากํ ปสฺสามิ, ตุมฺเห ปสฺสามิ วา. อมฺหากํ ปสฺสสิ, อมฺเห ปสฺสสิ วา.

โยติ กิมตฺถํ? ตุมฺเหหิ, อมฺเหหิ.

อปฺปฐโมติ กิมตฺถํ? คจฺฉถ ตุมฺเห, คจฺฉาม มยํ.

วาติวิกปฺปนตฺเถน โยนํ อํ อานํ โหนฺติ. ตุมฺหํ ตุมฺหานํ. อมฺหํ, อมฺหานํ.

๑๖๓., ๒๔๐. สสฺสํ.

เตหิ **หุมฺหอมฺเหหิ ส**สฺส วิภตฺติสฺส **อํ** อาเทโส โหติ วา.

ตุมฺหํ ทียเต, ตว ทียเต. ตุมฺหํ ปริคฺคโห, ตว ปริคฺคโห. อมฺหํ ทียเต, มม ทียเต. อมฺหํ ปริคฺคโห, มม ปริคฺคโห.

สสฺเสติ กิมตฺถํ? ตุมฺเหสุ, อมฺเหสุ.

๑๖๔., ๒๐๐. **สพฺพนาม'การเต ปฐโม.**

สพฺเพสํ สพฺพนามานํ **อ**การโต **โย** ปฐโม **เอ**ตฺตมาปชฺชเต.

สพฺเพ, เย, เต, เก, ตุมฺเห, อมฺเห, อิเม.

สพฺพนามาติ กิมตฺถํ? เทวา, อสุรา, นาคา, คนฺธพฺพา, มนุสฺสา.

อการโตติ กิมตฺถํ? อมู ปุริสา ติฏฺฐนฺติ.

โยติ กิมตฺถํ? สพฺโพ, โย, โส, โก, อยํ.

ปฐมคฺคหณํ อุตฺตรสุตฺตตฺถํ.

๑๖๕., ๒๐๘. **ทฺวนฺทฏฺฐา วา**.

ตสฺมา สพฺพนาม’การโต ทฺวนฺทฏฺฐา **โย** ปรฐโม **เอ**ตฺตมาปชฺชเต วา.

กตรกตเม, กตรกตมา วา.

สพฺพนามาติ กิมตฺถํ? เทวาสุรนาค คนฺธพฺพมนุสฺสา.

ทฺวนฺทฏฺฐาติ กิมตฺถํ เต, สพฺเพ.

๑๖๖., ๒๐๙. นาญฺญํ สพฺพนามิกํ.

สพฺพนามิกานํ ทฺวนฺทฏฺเฐ นาญฺญํ การิยํ โหติ,

ปุพฺพาปรานํ, ปุพฺพุตฺตรานํ, อธรุตฺตรานํ.

๑๖๗., ๒๑๐. **พหุพฺพีหิมฺหิ จ**.

พหุพฺพีหิมฺหิ จ สมาเส สพฺพนามวิธานญฺจ นาญฺญํ การิยํ โหติ.

ปิยปุพฺพาย, ปิยปุพฺพานํ, ปิยปุพฺเพ, ปิยปุพฺพสฺส.

เจติ กิมตฺถํ? สพฺพนามวิธานํ โหติ, ทกฺขิณ ปุพฺพสฺสํ, ทกฺขิณปุพฺพสฺสา, อุตฺตรปุพฺพสฺสํ, อุตฺตรปุพฺพสฺสา.

๑๖๘., ๒๐๓. **สพฺพโต นํ สํ สานํ**.

สพฺพโต สพฺพนามโต นํวจนสฺส **สํสา**นํอิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ.

สพฺเพสํ, สพฺเพสานํ, สพฺพาสํ, สพฺพาสานํ. เยสํ, เยสานํ, ยาสํ, ยาสานํ. เตสํ, เตสานํ, ตาสํ, ตาสานํ. เกสํ, เกสานํ, กาสํ, กาสานํ. อิเมสํ, อิเมสานํ, อิมาสํ, อิมาสานํ. อมูสํ, อมูสานํ.

นมิติ กิมตฺถํ? สพฺพสฺส, ยสฺส, ตสฺส, กสฺส. เอวํ สพฺพตฺถ.

๑๖๙., ๑๑๗. ราชสฺส ราชุ สุนํหิสุ จ.

สพฺพสฺเสว **ราช**สทฺทสฺส **ราชุ**อาเทโส โหติ **สุนํหิ**อิจฺเจเตสุ.

ราชูสุ, ราชูนํ, ราชูหิ, ราชูภิ.

สุนํหิสูติ กิมตฺถํ? ราชา.

จคฺคหณมวธารณตฺถํ. ราเชสุ, ราชานํ, ราเชหิ ราเชภิ.

๑๗๐., ๒๒๐. **สพฺพสฺสิมสฺเส วา**.

สพฺพสฺเสว **อิม**สทฺทสฺส **เอ**กาโร โหติ วา **สุนํหิ**อิจฺเจเตสุ.

เอสุ, อิเมสุ, เอสํ, อิเมสํ, เอหิ, เอภิ, อิเมหิ, อิเมภิ.

อิมสฺเสติ กิมตฺถํ? เอเตสุ, เอเตสํ, เอเตหิ, เอเตภิ.

๑๗๑., ๒๑๙. **อนิมิ นามฺหิ จ.**

อิมสทฺทสฺส สพฺพสฺเสว **อน อิมิ**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ นามฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

อเนน ธมฺมทาเนน. สุขิตา โหตุ สา ปชา.

อิมินา พุทฺธปูเชน, ปตฺวาน อมตํ ปทํ.

นามฺหีติ กิมตฺถํ? อิเมสุ, อิเมสํ, อิเมหิ, อิเมภิ.

๑๗๒., ๒๑๘. อนปุํสกสฺสา ยํ สิมฺหี.

อิมสทฺทสฺส สพฺพสฺเสว อนปุํสกสฺส **อยํ**อาเทโส โหติ **สิ**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

อยํ ปุริโส, อยํ อิตฺถี.

อนปุํสกสฺเสติ กิมตฺถํ? อิทํ จิตฺตํ ติฏฺฐติ.

สิมฺหีติ กิมตฺถํ? อิมํ ปุริสํ ปสฺสสิ ตฺวํ.

๑๗๓., ๒๒๓. **อมุสฺส โม สํ.**

อมุสทฺทสฺส อนปุํสกสฺส **ม**กาโร **ส**การมาปชฺชเต วา **สิ**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

อสุ ราชา, อสุ อิตฺถี, อมุโก ราชา, อมุกา อิตฺถี.

อนปุํสกสฺเสติ กิมตฺถํ? อทุํ ปุปฺผํ วิโรจติ.

อมุสฺเสติ กิมตฺถํ? อยํ ปุริโส ติฏฺฐติ.

สิมฺหีติ กิมตฺถํ? อมุํ ปุริสํ ปสฺสสิ.

๑๗๔., ๒๑๑. **เอตเตสํ โต.**

เอต ตอิจฺเจเตสํ อนปุํสกานํ **ต**กาโร **ส**การมาปชฺชเต **สิ**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

เอโส ปุริโส, เอสา อิตฺถี, โส ปุริโส, สา อิตฺถี.

เอตเตสมิติ กิมตฺถํ? อิตโร ปุริโส, อิตรา อิตฺถี.

อนปุํสกานมิติ กิมตฺถํ? เอตํ จิตฺตํ, เอตํ รูปํ. ตํ จิตฺตํ, ตํ รูปํ.

๑๕๗., ๒๑๒. **ตสฺส วา นตฺตํ สพฺพตฺถ.**

ตสฺส สพฺพนามสฺส **ต**การสฺส **น**ตฺตํ โหติ วา สพฺพตฺถ ลิงฺเคสุ.

นาย, ตาย, นํ, ตํ, เน, เต, เนสุ, เตสุ, นมฺหิ, ตมฺหิ, นาหิ, ตาหิ, นาภิ, ตาภิ.

๑๗๖., ๒๑๓. **สสฺมาสฺมึสํสาสฺวตฺตํ.**

ตสฺส สพฺพนามสฺส **ต**การสฺส สพฺพสฺเสว **อ**ตฺตํ โหติ วา **สสฺมาสฺมึ สํสา**อิจฺเจเตสุ สพฺพตฺถ ลิงฺเคสุ.

อสฺส, ตสฺส, อสฺมา, ตสฺมา, อสฺมึ, ตสฺมึ, อสฺสํ, ตสฺสํ, อสฺสา, ตสฺสา.

ตการสฺเสติ กิมตฺถํ? อมุสฺสํ, อมุสฺสา.

เอเตสฺวีติ กิมตฺถํ? เนสุ, เตสุ.

๑๗๗., ๒๒๑. **อิมสทฺทสฺส** จ.

อิมสทฺทสฺส จ สพฺพสฺเสว **อ**ตฺตํ โหติ วา **สสฺมาสฺมึ สํ สา**อิจฺเจเตสุ สพฺพตฺถ ลิงฺเคสุ.

อสฺส, อิมสฺส, อสฺมา, อิมสฺมา, อสฺมึ, อิมสฺมึ, อสฺสํ, อิมิสฺสํ, อสฺสา, อิมิสฺสา.

อิมสทฺทสฺเสติ กิมตฺถํ? เอติสฺสํ, เอติสฺสา.

๑๗๘., ๒๒. **สพฺพโต โก.**

สพฺพโต สพฺพนามโต **ก**การาคโม โหติ วา **สิ**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

สพฺพโก, ยโก, สโก, อมุโก, อสุโก.

วาติ กิมตฺถํ? สพฺโพ, โย, โส, โก.

สพฺพนามโตติ กิมตฺถํ? ปุริโส.

ปุน **สพฺพโตคฺคหเณน** อญฺญสฺมาปิ **ก**การาคโม โหติ, หีนโก, โปตโก.

๑๗๙., ๒๐๔. **ฆปโต สฺมึสานํ สํสา.**

สพฺพโต สพฺพนามโต **ฆป**สญฺญโต **สฺมึส**อิจฺเจเตสํ **สํสา** อาเทสา โหนฺติ วา ยถาสงฺขฺยํ.

สพฺพสฺสํ, สพฺพสฺสา, สพฺพายํ, สพฺพาย, อิมิสฺสํ, อิมิสฺสา, อิมายํ, อิมาย, อมุสฺสํ, อมุสฺสา, อมุยํ, อมุยา.

สพฺพนามโตติ กิมตฺถํ? อิตฺถิยํ, อิตฺถิยา.

สฺมึสานมิติ กิมตฺถํ? อมุโย.

๑๘๐., ๒๐๗. เนตาหิ สฺมิมาย ยา.

เอเตหิ สพฺพนาเมหิ **ฌ**ปสญฺเญหิ **สฺมึ**วจนสฺส เนว **อาย ยา**อาเทสา โหนฺติ.

เอติสฺสํ, เอตายํ, อิมิสฺสํ, อิมายํ, อมุสฺสํ, อมุยํ.

สฺมึนฺติ กิมตฺถํ? ตาย อิตฺถิยา มุขํ.

เอตาหีติ กิมตฺถํ? กญฺญาย, วีณาย, คงฺคาย, กปาลิกาย.

๑๘๑., ๙๕. **มโนคณาทิโต สฺมึนานมิอา**.

ตสฺมา มโนคณาทิโต **สฺมึนา**อิจฺเจเตสํ **อิ**การ**อา**การาเทสา โหนฺติ วา ยถาสงฺขฺยํ.

มนสิ, มนุสฺมึ, สิรสิ, สิรสฺมึ, มนสา, มเนน, วจสา, วเจน, สิรสา, สิเรน, สรสา, สเรน, ตปสา, ตเปน, วยสา, วเยน, ยสสา, ยเสน, เตชสา, เตเชน, อุรสา, อุเรน, ถามสา, ถาเมน.

สฺมึนานมิติ กิมตฺถํ? มโน, สิโร, ตโม, ตโป, เตโช.

อาทิคฺคหเณน อญฺญาสฺมาปิ **สฺมึนานํ อิ**การ**อา**การาเทสา โหนฺติ, พิลสิ, พิลสา, ปทสิ, ปทสา.

๑๘๒., ๙๗. สสฺส โจ.

ตสฺมา มโนคณาทิโต **ส**สฺส จ **โอ**กาโร โหติ.

มนโส, ถามโส, ตปโส.

๑๘๓., ๔๘. **เอเตสโม โลเป**.

เอเตสํ มโนคณาทีนํ อนฺโต **โอ**ตฺตมาปชฺชเต วิภตฺติโลเป กเต.

มโนมยํ, อโยมยํ, เตโชสเมน, ตโปคุเณน, สิโรรุเหน.

อาทิคฺคหณํกิมตฺถํ? อญฺเญสมนฺโต **โอ**ตฺตมาปชฺชเต. อาโปสเมน, วาโยสเมน.

โลเปติ กิมตฺถํ? ปทยา, ตปสา, ยสสา, วจสา, มนสา, เอวมญฺเญปิ โยเชตพฺพา.

๑๘๔., ๙๖. **ส สเร วาคโม**.

เอเตเหว มโนคณาทีหิ วิภตฺตาเทเส สเร ปเร **ส**การาคโม โหติ วา.

มนสา, วจสา, มนสิ, วจสิ.

วาติ กิมตฺถํ? มเนน, เตเชน, วเสน,

สเรติ กิมตฺถํ? มโน, เตโช, ยโส.

ปุน **อาทิคฺคหเณน** อญฺญสฺมิมฺปิ ปจฺจเย ปเร **ส**การาคโม โหติ. มานสิกํ, วาจสิกํ.

๑๘๕., ๑๑๒. **สนฺตสทฺทสฺส โส เต โพ จนฺเต.**

สพฺพสฺส **สนฺตสทฺทสฺส** **ส**การาเทโส โหติ **ภ**กาเร ปเร, อนฺเต จ **พ**การาคโม โหติ.

สพฺภิเรว สมาเสถ,

สพฺภิกุพฺเพถ สนฺถวํ.

สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย,

เสยฺโย โหติ น ปาปิโย.

ชีรนฺติ เว ราชรถา สุจิตฺตา.

อโถ สรีรมฺปิ ชรํ อุเปติ.

สตญฺจ ธมฺโม น ชรํ อุเปติ,

สนฺโต หเว สพฺภิ ปเวทยนฺติ.

สพฺภูโต, สพฺภาโว.

เภติ กิมตฺถํ? สนฺเตหิ ปูชิโต ภควา.

จคฺคหณํ กฺวจิ **ส**การสฺเสว ปสิทฺธตฺถํ. สกฺกาโร, สกฺกโต.

๑๘๖., ๑๐๗. **สิมฺหิคจฺฉนฺตาทีนํ นฺตสทฺโท อํ.**

สิมฺหิ **คจฺฉนฺตา**ทีนํ นฺตสทฺโท **อ**มาปชฺชเต วา.

คจฺฉํ, คจฺฉนฺโต, มหํ, มหนฺโต, จรํ, จรนฺโต, ขาทํ, ขาทนฺโต.

คจฺฉนฺตาทีนมิติ กิมตฺถํ? อนฺโต, ทนฺโต, วนฺโต, สนฺโต.

๑๘๗., ๑๐๘. **เสเสสุ นฺตุว.**

คจฺฉนฺตาทีนํนฺตสทฺโท**นฺตุ**ปฺปจฺจโยว ทฏฺฐพฺโพ เสเสสุ วิภตฺติปฺปจฺจเยสุ.

คจฺฉโต, มหโต, คจฺฉติ, มหติ, คจฺฉตา, มหตา.

เสเสสูติ กิมตฺถํ? คจฺฉํ, มหํ, จรํ, ขาทํ.

๑๘๘., ๑๑๕. **พฺรหฺมตฺต สข ราชาทิโต อมานํ.**

พฺรหฺม อตฺต สข ราชอิจฺเจวมาทิโต อํวจนสฺส อานํ โหติ วา.

พฺรหฺมานํ, พฺรหฺมํ, อตฺตานํ, อตฺตํ, สขานํ, สขํ, ราชานํ, ราชํ.

อมิติ กิมตฺถํ? ราชา.

๑๘๙., ๑๑๓. สฺยา จ.

พฺรหฺม อตฺต สข ราชอิจฺเจวมาทิโต สิวจนสฺส อา จ โหติ.

พฺรหฺมา, อตฺตา, สขา, ราชา, อาตุมา.

๑๙๐., ๑๑๔. โยนมาโน.

พฺรหฺมอตฺต สข ราชอิจฺเจวมาทิโต โยนํ อาโนอาเทโส โหติ.

พฺรหฺมาโน, อตฺตาโน, สขาโน, ราชาโน, อาตุมาโน.

๑๙๑., ๑๓๐. **สขโต จาโย โน**.

ตสฺมา **สข**โต จ **โยนํ อาโย โน** อาเทสา โหนฺติ.

สขาโย, สขิโน.

โยนมิติ กิมตฺถํ? สขา.

๑๙๒., ๑๓๕. สฺมิเม.

ตสฺมา **สข**โต **สฺมึ**วจนสฺส **เอ**กาโร โหติ. สเข.

๑๙๓., ๑๒๒. พฺรหฺมโต คสฺส จ.

ตสฺมา **พฺรหฺม**โต **ค**สฺส จ **เอ**กาโร โหติ. เห พฺรหฺเม.

๑๙๔., ๑๓๑. **สขนฺตสฺสิ โน นา นํ เสสุ**.

ตสฺส **สข**นฺตสฺส อิกาโร โหติ **โนนานํ**สอิจฺเจเตสุ.

สขิโน, สขินา, สขีนํ, สขิสฺส.

เอเตสฺวีติ กิมตฺถํ? สขาเรหิ.

๑๙๕., ๑๓๔. **อาโร หิมฺหิ วา**.

ตสฺส **สข**นฺตสฺส **อาโร** โหติ วา **หิมฺหิ** วิภตฺติมฺหิ. สขาเรหิ, สเขหิ.

๑๙๖., ๑๓๓. **สุนมํสุ วา**.

ตสฺส **สข**นฺตสฺส **อาโร** โหติ วา **สุนํ อํ**อิจฺเจเตสุ.

สขาเรสุ, สเขสุ, สขารานํ, สขีนํ, สขารํ, สขํ.

๑๙๗., ๑๒๕. **พฺรหฺมโต ตุ สฺมึ นิ.**

ตสฺมา **พฺรหฺม**โต **สฺมึ**วจนสฺส **นิ**อาเทโส โหติ. พฺรหฺมนิ.

ตุคฺคหเณน อพฺรหฺมโตปิ **สฺมึ** วจนสฺส **นิ** โหติ. กมฺมนิ, จมฺมนิ, มุทฺธนิ.

๑๙๘., ๑๒๓. **อุตฺตํ สนาสุ.**

ตสฺส **พฺรหฺม**สทฺทสฺส อนฺโต อุตฺตมาปชฺชเต **สนา**อิจฺเจเตสุ.

พฺรหฺมุโน, พฺรหฺมุนา.

สนาสูติ กิมตฺถํ? พฺรหฺมา.

๑๙๙., ๑๕๘. **สตฺถุปิตาทีนมา สิสฺมึสิโลโปจ.**

สตฺถุปิตุอาทีนมนฺโต **อ**ตฺตมาปชฺชเต **สิ**สฺมึ, **สิ**โลโป จ โหติ.

สตฺถา, ปิตา, มาตา, ภาตา, กตฺตา.

สิสฺมินฺติ กิมตฺถํ? สตฺถุสฺส, ปิตุสฺส, มาตุสฺส, ภาตุสฺส, กตฺตุสฺส.

๒๐๐., ๑๕๙. **อญฺเญสฺวารตฺตํ.**

สตฺถุปิตุอาทีนมนฺโต อญฺเญสุ วจเนสุ **อารตฺตมา**ปชฺชเต.

สตฺถารํ, ปิตรํ, มาตรํ, ภาตรํ, กตฺตารํ, สตฺถาเรหิ, ปิตเรหิ, มาตเรหิ, ภาตเรหิ, กตฺตาเรหิ.

อญฺเญสฺวีติ กิมตฺถํ? สตฺถา, ปิตา, มาตา, ภาตา, กตฺตา.

๒๐๑., ๑๖๓. **วา นํมฺหิ.**

สตฺถุปิตุอาทีนมนฺโต **อาร**ตฺตมาปชฺชเต วา นํมฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

สตฺถารานํ, ปิตรานํ, มาตรานํ, ภาตรานํ.

วาติ กิมตฺถํ? สตฺถานํ, ปิตูนํ, มาตูนํ, ภาตูนํ.

๒๐๒., ๑๖๔. **สตฺถุนตฺตญฺจ.**

ตสฺส **สตฺถุ**สทฺทสฺส อนฺโต **อ**ตฺตมาปชฺชเต วา นํมฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

สตฺถานํ, ปิตานํ, มาตานํ, ภาตานํ, กตฺตานํ.

วาติ กิมตฺถํ? สตฺถารานํ, ปิตรานํ, มาตรานํ, ภาตรานํ, ธีตรานํ.

จคฺคหณํ อญฺเญสมฺปิ สงฺคหณตฺถํ.

๒๐๓., ๑๖๒. **อุสสฺมึ สโลโป จ.**

สตฺถุปิตุอิจฺเจวมาทีนมนฺตสฺส **อุ**ตฺตํ โหติ วา **ส**สฺมึ, **ส**โลโป จ.

สตฺถุ, สตฺถุสฺส, สตฺถุโน ทียเต, ปริคฺคโห วา. ปิตุ, ปิตุสฺส, ปิตุโน ทียเต, ปริคฺคโห วา. ภาตุ, ภาตุสฺส, ภาตุโน ทียเต, ปริคฺคโห วา.

จคฺคหณํ ทุติยสมฺปิณฺฑนตฺถํ.

๒๐๔., ๑๖๗. **สกฺกมนฺธาตาทีนญฺจ.**

สกฺกมนฺธาตุอิจฺเจวมาทีนมนฺโต **อุ**ตฺตมาปชฺชเต สสฺมึ, สโลโป จ โหติ.

สกฺกมนฺธาตุ อิว อสฺส ราชิโน วิภโว. เอวํ กตฺตุ, คนฺตุ, ทาตุ อิจฺเจวมาที.

ปุนา**รมฺภคฺคหณํ** กิมตฺถํ? นิจฺจทีปนตฺถํ. สกฺกมนฺธาตุ.

จคฺคหณํ ทุติยสมฺปิณฺฑนตฺถํ.

๒๐๕., ๑๖๐. **ตโต โยนโม ตุ.**

ตโต **อา**ราเทสโต สพฺเพสํ **โย นํ โอ**การาเทโส โหติ.

สตฺถาโร, ปิตโร, มาตโร, ภาตโร, กตฺตาโร, วตฺตาโร.

ตุคฺคหเณน อญฺญสฺมาปิ **โยนํ โอ**กาโร โหติ. จตุโร ชนา, คาโว, อุโภ ปุริสา.

๒๐๖., ๑๖๕. ตโต สฺมิมิ.

ตโต **อารา**เทสโต **สฺมึ**วจนสฺส **อิ**การาเทโส โหติ.

สตฺถริ, ปิตริ, มาตริ, ธีตริ, ภาตริ, กตฺตริ, วตฺตริ.

ปุน **ตโตคหเณน** อญฺญสฺมาปิ **สฺมึ**วจนสฺส **อิ**กาโร โหติ. ภุวิ.

๒๐๗., ๑๖๑. นา อา.

ตโต **อารา**เทสโต **นา**วจนสฺส **อา**อาเทโส โหติ.

สตฺถารา, ปิตรา, มาตรา, ภาตรา, ธีตรา, กตฺตารา, วตฺตารา.

๒๐๘., ๑๖๖. **อาโร รสฺสมิกาเร.**

อาราเทโส รสฺสมาปชฺชเต **อิ**กาเร ปเร.

สตฺถริ, ปิตริ, มาตริ, ธีตริ, กตฺตริ, วตฺตริ.

๒๐๙., ๑๖๘. **ปิตาทีนมสิมฺหิ**.

ปิตาทีน **มารา**เทโส รสฺสมาปชฺชเต อสิมฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

ปิตรา, มาตรา, ภาตรา, มีตรา ปิตโร, มาตโร, ภาตโร, ธีตโร.

อสิมฺหิคฺคหณํ โตมฺหิ ปเร อิการาเทสญาปนตฺถํ. มาติโต, ปิติโต, ภาติโต, ทุหิติโต.

๒๑๐., ๒๓๙. **ตยาตยีนํ ตกาโร ตฺวตฺตํ วา**.

ตยาตยิ อิจฺเจเตสํ **ต**กาโร **ตฺว**ตฺตมาปชฺชเต วา.

ตฺวยา, ตยา, ตฺวยิ, ตยิ.

เอเตสมิติ กิมตฺถํ? ตุวํ, ตวํ.

อิติ นาธกปฺเป ตติโย กณฺโฑ.

จตุตฺถกณฺฑ

๒๑๑., ๑๒๖. **อตฺตนฺโต หิสฺมิ'มนตฺตํ.**

ตสฺส **อตฺต**โน อนฺโต **อน**ตฺตมาปชฺชเต **หิม**ฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

อตฺตเนหิ, อตฺตเนภิ.

อตฺตนฺโตติ กิมตฺถํ? ราเชหิ, ราเชภิ.

หิสฺมินฺติ กิมตฺถํ? อตฺตโน.

อนตฺตมิติภาวนิทฺเทเสน อตฺตสทฺทสฺส **สกา**เทโส โหติ สพฺพาสุ วิภตฺตีสุ. สโก, สกา, สกํ, สเก.

๒๑๒., ๓๒๙. ตโต สฺมึนิ.

ตโต **อตฺต**โต **สฺมึ**วจนสฺส **นิ** โหติ. อตฺตนิ.

๒๑๓., ๑๒๗. สสฺส โน.

ตโต**อตฺต**โต **ส**สฺส วิภตฺติสฺส **โน** โหติ, อตฺตโน.

๒๑๔., ๑๒๘. สฺมา นา.

ตโต **อตฺต**โต **สฺมา** วจนสฺส **นา** โหติ. อตฺตนา.

ปุน **ตโตคหเณน** ตสฺส **อตฺต**โน **ต**การสฺเสว **ร**กาโร โหติ สพฺเพสุ วจเนสุ. อตฺรโช, อตฺรชํ.

๒๑๕., ๑๔๑. ฌลโต จ.

ฌลอิจฺเจเตหิ **สฺมา**วจนสฺส **นา** โหติ.

อคฺคินา, ทณฺฑินา, ภิกฺขุนา, สยมฺภุนา.

สฺมาติ กิมตฺถํ? อคฺคโย, มุนโย, อิสโย.

๒๑๖., ๑๘๐. **ฆปโต สฺมึ ยํ วา**.

ตสฺมา **ฆป**โต **สฺมึ** วจนสฺส **ยํ** โหติ วา.

กญฺญายํ, กญฺญาย. รตฺติยํ, รตฺติยา. อิตฺถิยํ, อิตฺถิยา. ยาคุยํ, ยาคุยา. วธุยํ, วธุยา.

๒๑๗., ๑๙๙. **โยนํ นิ นปุํสเกหิ**.

สพฺเพสํ **โยนํ นิ** โหติ วา นปุํสเกหิ ลิงฺเคหิ.

อฏฺฐีนิ, อฏฺฐี, อายูนิ, อายู.

นปุํสเกหีติ กิมตฺถํ? อิตฺถิโย.

๒๑๘., ๑๙๖. **อโต นิจฺจํ.**

อการนฺเตหิ นปุํสกลิงฺเคหิ **โยนํ นิ** โหติ นิจฺจํ.

ยานิ, ยานิ. ตานิ, ตานิ. กานิ, กานิ. ภยานิ, ภยานิ. รูปานิ, รูปานิ.

๒๑๙., ๑๙๖. สึ.

อการนฺเตหิ นปุํสกลิงฺเคหิ **สิ**วจนสฺส **อํ** โหติ นิจฺจํ.

สพฺพํ, ยํ, ตํ, กํ, รูปํ.

๒๒๐., ๗๔. **เสสโต โลปํ ปสิปิ.**

ตโต นิทฺทิฏฺเฐหิ ลิเคหิ เสสขตา **คสิ**อิจฺเจเต โลปมาปชฺชนฺเต.

โภติ อิตฺถิ, สา อิตฺถี. โภ ทณฺฑิ, โส ทณฺฑี. โภ สตฺถ, โส สตฺถา. โภ ราช, โส ราชา. **เสสโต**ติ กิมตฺถํ? ปุริโส คจฺฉติ.

คสีติ กิมตฺถํ? อิตฺถิยา, สตฺถุสฺส.

๒๒๑., ๒๘๒. **สพฺพาสมาวุโส ปสคฺคนิปาตาทีหิ จ.**

สพฺพาสํ วิภตฺตีนํ เอกวจนพหุวจนานํ ปฐมา ทุติยาตติยา จตุตฺถี ปญฺจมี ฉฏฺฐี สตฺตมีนํ โลโป โหติ, **อาวุโส อุปสคฺค นิปาต**อิจฺเจวมาทีหิ จ,

ตฺวํ ปนาวุโส, ตุมฺเห ปนาวุโส, ปทโส ธมฺมํ วาเจยฺย, วิหารํ สฺเว อุปคจฺเฉยฺย.

ป, ปรา, นิ, นี, อุ, ทุ, สํ, วิ, อว, อนุ, ปริ, อธิ, อภิ, ปติ, สุ, อา, อติ, อปิ, อป, อุป, ปหาโร, ปราภโว, นิหาโร, นีหาโร, อุหาโร, ทุหาโร, สํหาโร, วิหาโร, อวหาโร, อนุหาโร, ปริหาโร, อธิหาโร, อภิหาโร, ปติหาโร, สุหาโร, อาหาโร, อติหาโร, อปิหาโร, อปหาโร, อุปหาโร, เอวํ วีสติ **อุปสคฺเคหิ** จ.

ยถา, ตถา, เอวํ, ขลุ, โข, ตตฺร, อโถ, อถ, หิ, ตุ จ, วา, โว, หํ, อภํ, อลํ, เอว, โห อโห, เห, อเห, เร, อเร, เอวมาทีหิ **นิปาเตหิ** จ โยเชตพฺพานิ.

จคฺคหณม วธารณตฺถํ.

๒๒๒., ๓๔๒. **ปุมสฺส ลิงฺคาทีสุ สมาเสสุ**.

ปุมอิจฺเจตสฺส อนฺโต โลปมาปชฺชเต ลิงฺคาทีสุ ปรปเทสุ สมาเสสุ.

ปุลฺลิงฺคํ, ปุมฺภาโว, ปุงฺโกกิโล.

ปุมสฺเสติ กิมตฺถํ? อิตฺถิลิงฺคํ, นปุํสกลิงฺคํ.

ลิงฺคาทีสูติ กิมตฺถํ? ปุมิตฺถี.

สมาเสสูติ กิมตฺถํ? ปุมสฺส ลิงฺคํ.

๒๒๓., ๑๘๘. **อํ ยมีโต ปสญฺญโต**.

อํ วจนสฺส **ยํ** โหติ วา **อี**โต ปสญฺญโต.

อิตฺถิยํ, อิตฺถึ.

ปสญฺญโตติ กิมตฺถํ? ทณฺฑินํ, โภคินํ.

อมิติ กิมตฺถํ? อิตฺถีหิ.

๒๒๔., ๑๕๓. **นํ ณโต กตรสฺสา**.

ตสฺมา **ณ**โต กตรสฺสา **อํ** วจนสฺส **นํ** โหติ.

ทณฺฑินํ, โภคินํ.

ณโตติ กิมตฺถํ? เวสฺสภุํ.

กตรสฺสาติ กิมตฺถํ? กุจฺฉึ.

๒๒๕., ๑๕๑. โยนํ โน.

สพฺเพสํ **โยนํ ณ**โต กตรสฺสา **โน** โหติ.

ทณฺฑิโน โภคิโน, เห ทณฺฑิโน, เห โภคิโน.

กตรสฺสาติ กิมตฺถํ? อคฺคโย, มุนโย, อิสโย.

ณโตติ กิมตฺถํ? สยมฺภุโน.

โยนนฺติ กิมตฺถํ? ทณฺฑินา, โภคินา.

๒๒๖., ๑๕๔. สฺมึนิ.

ตสฺมา **ณ**โต กตรสฺสา **สฺมึ**วจนสฺส นิอาเท โส โหติ.

ทณฺฑินิ, โภคินิ.

กตรสฺสาติ กิมตฺถํ? พฺยาธิมฺหิ.

๒๒๗., ๒๗๐. **กิสฺส กเวจ.**

กิมิจฺเจตสฺส **โก** จ โหติ **ว**ปจฺจเย ปเร.

กฺว คโตสิ ตฺวํ เทวานํ ปิยติสฺส.

จคฺคหเณน อวปจฺจเย ปเรปิ **โก** จ โหติ. โก ตํนินฺทิตุ มรหติ, กถํ โพธยิตุํ ธมฺมํ.

เวติ กิมตฺถํ? กุโต อาคโตสิ ตฺวํ.

๒๒๘., ๒๗๒. **กุหึ หํ สุ จ.**

กิมิจฺเจตสฺส **กุ** โหติ **หึ หํ**อิจฺเจเตสุ จ. กุหึ คจฺฉสิ, กุลํ คจฺฉสิ.

จคฺคหเณน หิญฺจนํทาจนํ ปจฺจเยสุ ปเรสุ อญฺญตฺถาปิ **กุ** โหติ. กุหิญฺจนํ, กุทาจนํ.

๒๒๙., ๒๒๖. **เสเสสุ จ.**

กิมิจฺเจตสฺส **โก** โหติ เสเสสุ วิภตฺติปจฺจเยสุ ปเรสุ.

โก ปกาโร กถํ, กํ ปการํ กถํ.

จคฺคหณมนุกฑฺฒนตฺถํ.

๒๓๐., ๒๖๒. **ตฺรโภเถสุ จ.**

กิมิจฺเจตสฺส **กุ** โหติ **ตฺรโตถ** อิจฺเจเตสุ จ.

กุตฺร, กุโต, กุตฺถ.

จคฺคหณมนุกฑฺฒนตฺถํ,

๒๓๑., ๒๖๓. สพฺพสฺเสตสฺส, กาโร วา.

สพฺพสฺส **เอต**สทฺทสฺส **อ**กาโร โหติ วา **โตถ**อิจฺเจเตสุ.

อโต, อตฺถ, เอตฺโต, เอตฺถ.

๒๓๒., ๒๖๗. **ตฺเร นิจฺจํ.**

สพฺพสฺส **เอต**สทฺทสฺส **อ**กาโร โหติ นิจฺจํ **ตฺร**ปจฺจเย ปเร.

อตฺร.

๒๓๓., ๒๖๔. **เอ โตเถสุ จ.**

สพฺพสฺส **เอต**สทฺทสฺส เอกาโร โหติ วา **โตถ**อิจฺเจเตสุ.

เอตฺโต, อโต, เอตฺถ, อตฺถ.

๒๓๔., ๒๖๕. **อิมสฺสิ ถํ ทานิ ห โต เธสุ จ.**

อิมสทฺทสฺส สพฺพสฺเสว **อิ**กาโร โหติ **ถํ ทานิหโต ธ**อิจฺเจเตสุ.

อิตฺถํ, อิทานิ, อิห, อิโต, อิธ.

๒๓๕., ๒๘๑. อธุนามฺหิ จ.

อิมสทฺทสฺส สพฺพสฺเสว **อ**กาโร โหติ **ธุนา**มฺหิ ปจฺจเย ปเร.

อธุนา.

จคฺคหณมวธารณตฺถํ.

๒๓๖., ๒๘๐. **เอต รหิมฺหิ.**

สพฺพสฺเสว **อิม**สทฺทสฺส **เอตา**เทโส โหติ **รหิ**มฺหิ ปจฺจเย ปเร.

เอตรหิ.

๒๓๗., ๑๗๖. **อิตฺถียโต อาปจฺจโย.**

อิตฺถิยํ วตฺตมานาย **อ**การโต **อา**ปจฺจโย โหติ.

สพฺพา, ยา, สา, กา. กตรา.

๒๓๘., ๑๘๗. **นทาทิโต วา อี.**

นทาทิโต วาอ**นทา**ทิโตวา อิตฺถิยํ วตฺตมานาย อีปจฺจโย โหติ.

นที, มหี, กุมารี, ตรุณี, สขี, อิตฺถี.

๒๓๙., ๑๙๐. **ณว ณิก เณยฺย ณ นฺตุหิ.**

ณว ณิก เณยฺย ณ นฺตุอิจฺเจเตหิ อิตฺถิยํ วตฺตมาเนหิ **อี**ปจฺจโย โหติ.

มาณวี, ปณฺฑวี, นาวิกี, เวนเตยฺยี, กุนฺเตยฺยี, โคตมี, คุณวตี, สามาวตี.

๒๔๐., ๑๙๓. **ปติ ภิกฺขุราชีการนฺเตหิ อินี.**

ปติ ภิกฺขุ ราชีการนฺเตหิ อิตฺถิยํ วตฺตมาเนหิ **อินี**ปจฺจโย โหติ.

คหปตานี, ภิกฺขุนี, ราชินี, หตฺถินี, ทณฺฑินี, เมธาวินี, ตปสฺสินี.

๒๔๑., ๑๙๑. **นฺตุสฺส ตมีกาเร**.

สพฺพสฺเสว **นฺตุ**ปจฺจยสฺส **ต**กาโร โหติ วา **อี**กาเร ปเร.

คุณวตี, คุณวนฺตี, กุลวตี, กุลวนฺตี, สติมตี. สติมนฺตี, มหตี, มหนฺตี, โคตฺตมตี, โคตฺตมนฺตี.

๒๔๒., ๑๙๒. **ภวโต โภโต**.

สพฺพสฺเสว **ภวนฺต**สทฺทสฺส **โภตา**เทโส โหติ **อี**กาเร อิตฺถิคเต ปเร.

โภติ อยฺเย, โภติ กญฺเญ, โภติ ขราทิเย.

๒๔๓., ๑๑๐. โภเค ตุ.

สพฺพสฺเสว **ภวนฺต**สทฺทสฺส **โภ**อาเทโส โหติ **เค** ปเร.

โภ ปุริส, โภ อคฺคิ, โภ ราช, โภ สตฺถ, โภ ทณฺฑิ, โภ สยมฺภุ.

เคติ กิมตฺถํ? ภวตา, ภวํ.

ตุคฺคหเณน อญฺญสฺมิมฺปิ วจเน สพฺพสฺส ภวนฺตสทฺทสฺส โภนฺต ภนฺเต โภนฺโต ภทฺเท โภตา โภ โตอิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ.

โภนฺต, ภนฺเต, โภนฺโต, ภทฺเท, โภตา, โภโต.

๒๔๔., ๗๒. **อการปิตาทฺยนฺตานมา**.

อกาโร จ **ปิตา**ทีนมนฺโต จ อตฺตมาปชฺชเต **เค** ปเร.

โภ ปุริสา, โภ ราชา, โภ ปิตา, โภ มาตา, โภ สตฺถา.

๒๔๕., ๑๕๒. **ฌลปา รสฺสํ**.

ฌลปอิจฺเจเต รสฺสมาปชฺชนฺเต **เค** ปเร.

โภ ทณฺฑิ, โภ สยมฺภุ, โภติ อิตฺถิ, โภติวธุ,

๒๔๖., ๗๓. อากาโร วา.

อากาโร รสฺสมาปชฺชเต วา **เค** ปเร.

โภ ราช, โภ ราชา, โภ อตฺต, โภ อตฺตา, โภ สข, โภ สขา, โภ สตฺถ, โภ สตฺถา.

อิติ นามกปฺเป จตุตฺโถ กณฺโฑ.

ปญฺจมกณฺฑ

๒๔๗., ๒๖๑. **ตฺวาทโย วิภตฺติสญฺญาโย**.

โตอาทิ เยสํ ปจฺจยานํ, เต โหนฺติ ตฺวาทโย. เต ปจฺจยา **ตฺวา**ทโย วิภตฺติสญฺญาว ทฏฺฐพฺพา.

สพฺพโต, ยโต, ตโต, กุโต, อโต, อิโต, สพฺพทา, ยทา, ตทา, กทา, อิธ, อิทานิ.

๒๔๘., ๒๖๐. **กฺวจิ โต ปญฺจมฺยตฺเถ**.

กฺวจิ **โต**ปจฺจโย โหติ ปญฺจมฺยตฺเถ.

สพฺพโต, ยโต, ตโต, กุโต, อโต, อิโต.

กฺวจีติ กิมตฺถํ? สพฺพสฺมา, อิมสฺมา.

๒๔๙., ๒๖๖. **ตฺรถ สตฺตมิยา สพฺพนาเมหิ**.

ตฺรถอิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ สตฺตมฺยตฺเถ สพฺพ นาเมหิ.

สพฺพตฺร, สพฺพตฺถ, ยตฺร, ยตฺถ, ตตฺร, ตตฺถ.

๒๕๐., ๒๖๘. **สพฺพโต ธิ**.

สพฺพอิจฺเจตสฺมา **ธิ**ปจฺจโย โหติ กฺวจิ สตฺตมฺยตฺเถ. สพฺพธิ, สพฺพสฺมึ.

๒๕๑., ๒๖๙. **กึ สฺมา โว**.

กิมิจฺเจตสฺมา **ว**ปจฺจโย โหติ สตฺตมฺยตฺเถ.

กฺว คโตสิ ตฺว เทวานํปิยติสฺส.

๒๕๒., ๒๗๑. **หึ หํ หิญฺจนํ**.

กิมิจฺเจตสฺมา **หึหํหิญฺจนํ**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ สตฺตมฺยตฺเถ.

กุหึ, กุหํ, กุหิญฺจนํ.

๒๕๓., ๒๗๓. ตมฺหา จ.

ตมฺหา จ หิ หํอิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ สตฺตมฺยตฺเถ. ตหึ, ตหํ.

จคฺคหณํ หิญฺจนคฺคหณนิวตฺตนตฺถํ.

๒๕๔., ๒๗๔. **อิมสฺมา ห ธา จ.**

อิมสฺมา **หธ**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ สตฺตมฺยตฺเถ. อิห, อิธ.

จคฺคหณมวธารณตฺถํ.

๒๕๕., ๒๗๕. ยโต หึ.

ตสฺมา **ยโต หึ**ปจฺจโย โหติ สตฺตมฺยตฺเถ. ยหึ.

๒๕๖., ๐. กาเล.

“กาเล”อิจฺเจตํ อธิการตฺถํ เวทิตพฺพํ.

๒๕๗., ๒๗๙. **กึสพฺพญฺเญกยกุหิทาทาจนํ.**

กึ สพฺพอญฺญ เอก ย กุอิจฺเจเตหิ **ทา ทาจนํ**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ กาเล สตฺตมฺยตฺเถ.

กทา, สพฺพทา, อญฺญทา, เอกทา, ยทา, กุทาจนํ.

๒๕๘., ๒๗๘. **ตมฺหา ทานิ จ.**

ตอิจฺเจตสฺมา **ทานิ ทา**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ, กาเล สตฺตมฺยตฺเถ.

ตทานิ, ตทา.

จคฺคหณมนุกฑฺฒนตฺถํ.

๒๕๙., ๒๗๙. **อิมสฺมา รหิ ธุนา ทานิ จ.**

อิมสฺมา **รหิ ธุนา ทานิ**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ กาเล สตฺตมฺยตฺเถ.

เตรหิ, อธุนา, อิทานิ.

จคฺคหณมนุกฑฺฒนตฺถํ.

๒๖๐., ๒๗๗. **สพฺพสฺส โส ทามฺหิ วา.**

สพฺพอิจฺเจตสฺส **ส**การาเทโส โหติ วา **ทา**มฺหิ ปจฺจเย ปเร.

สทา, สพฺพทา.

๒๖๑., ๓๖๙. **อวณฺโณ เย โลปญฺจ.**

อวณฺโณ **เย** ปจฺจเย ปเร โลปมาปชฺชเต.

พาหุสฺสจฺจํ, ปณฺฑิจฺจํ, เวปุลฺลํ, การุญฺญํ, โกสลฺลํ, สามญฺญํ, โสหชฺชํ.

๒๖๒., ๓๙๑. **วุฑฺฒสฺส โช อิยิฏฺเธสุ.**

สพฺพสฺเสว **วุฑฺฒ**สทฺทสฺส **โช**อาเทโส โหติ **อิย อิฏฺธ**อิจฺเจเตสุ ปจฺจเยสุ.

เชยฺโย, เชฏฺโฐ.

๒๖๓., ๓๙๒. **ปสตฺถสฺส โส จ.**

สพฺพสฺเสว **ปสตฺถ**สทฺทสฺส **โส**อาเทโส โหติ, **ชา**เทโส จ **อิยอิฏฺธ**อิจฺเจเตสุ ปจฺจเยสุ.

เสยฺโย, เสฏฺโฐ, เชยฺโย, เชฏฺโฐ.

๒๖๔., ๓๙๓. **อนฺติกสฺส เนโท.**

สพฺพสฺส **อนฺติก**สทฺทสฺส **เนทา**เทโส โหติ **อิย อิฏฺธ**อิจฺเจเตสุ ปจฺจเยสุ.

เนทิโย, เนทิฏฺโฐ.

๒๖๕., ๓๙๔. **พาฬฺหสฺส สาโธ.**

สพฺพสฺส **พาฬฺห**สทฺทสฺส **สาธา**เทโส โหติ **อิย อิฏฺธ**อิจฺเจเตสุ ปจฺจเยสุ.

สาธิโย, สาธิฏฺโฐ.

๒๖๖., ๓๙๕. **อปฺปสฺส กณ.**

สพฺพสฺส **อปฺป**สทฺทสฺส **กณ** อาเทโส โหติ **อิย อิฏฺธ**อิจฺเจเตสุ ปจฺจเยสุ.

กณิโย, กณิฏฺโฐ.

๒๖๗., ๓๙๖. ยุวานญฺจ.

สพฺพสฺส **ยุว**สทฺทสฺส **กณ** อาเทโส โหติ **อิย อิฏฺธ**อิจฺเจเตสุ ปจฺจเยสุ.

กนิโย, กนิฏฺโฐ.

จคฺคหณมนุกฑฺฒนตฺถํ.

๒๖๘., ๓๙๗. **วนฺตุมนฺตุ วีนญฺจ โลโป.**

วนฺตุมนฺตุวีอิจฺเจเตสํ ปจฺจยานํ โลโป โหติ **อิยอิฏฺธ**อิจฺเจเตสุ ปจฺจเยสุ.

คุณิโย, คุณิฏฺโฐ, สติโย, สติฏฺโฐ, เมธิโย, เมธิฏฺโฐ.

๒๖๙., ๔๐๑. **ยวตํ ต ล ณ ทการานํ พฺยญฺชนานิ จ ล ญ ชการตฺตํ.**

ยการวนฺตานํ **ต ล ณ ท**การานํ พฺยญฺชนานิ **จ ล ญ ช**การตฺตมาปชฺชนฺเต ยถาสงฺขฺยํ.

พาหุสฺสจฺจํ, ปณฺฑิจฺจํ, เวปุลฺลํ, การุญฺญํ, โกสลฺลํ, เนปุญฺญํ, สามญฺญํ, โสหชฺชํ.

ย ว ตมิติ กิมตฺถํ? ติณฑลํ.

ต ล ณ ทการานมิติ กิมตฺถํ? อาลสฺยํ, อาโรคฺยํ.

พฺยญฺชนานมิติ กิมตฺถํ? มจฺจุนา.

การคฺคหณํ กิมตฺถํ? **ย**การสฺส **ม**การาเทสญาปนตฺถํ. โอปมฺมํ.

๒๗๐., ๑๒๐. **อมฺห ตุมฺหนฺตุราช พฺรหฺมตฺต สขสตฺถุ ปิตาทีหิสฺมา นาว**.

อมฺห ตุมฺหนฺตุราช พฺรหฺม อตฺต สข สตฺถุ ปิตุอิจฺเจวมาทีหิ สฺมาวจนํ นาว ทฏฺฐพฺพํ.

มยา, ตยา, คุณวตา, รญฺญา, พฺรหฺมุนา, อตฺตนา, สขินา, สตฺถารา, ปิตรา, มาตรา, ภาตรา, ธีตรา, กตฺตารา, วตฺตารา.

เอเตหีติ กิมตฺถํ? ปุริสา.

อิติ นามกปฺเป ปญฺจโม กณฺโฑ

นามกปฺโป นิฏฺฐิโต.

๓.การกกปฺป

ฉฏฺฐกณฺฑ

๒๗๑., ๘๘, ๓๐๘. **ยสฺมา ทเปติ ภยมาทตฺเต วา ตทปาทานํ.**

ยสฺมา วา อเปติ, ยสฺมา วา ภยํ ชายเต, ยสฺมา วา อาทตฺเต, ตํ การกํ อปาทานสญฺญํ โหติ.

ตํ ยถา? คามา อเปนฺติ มุนโย, นครา นิคฺคโต ราชา, โจรา ภยํ ชายเต, อาจริยุปชฺฌาเยหิ สิกฺขํ คณฺหาติ สิสฺโส.

อปาทานมิจฺจเนน กฺวตฺโถ? อปาทาเน ปญฺจมี.

๒๗๒., ๓๐๙. **ธาตุนา มานมุปสคฺคโยคาทฺวีสฺวปิ จ.**

ธาตุนามานํ ปโยเค จ อุปสคฺคโยคาทีสฺวปิ จ ตํ การกํ อปาทานสญฺญํ โหติ.

ธาตูนํ ปโยเค ตาว **ชิ**อิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส **ปรา**ปุพฺพสฺส ปโยเค โย อสโห, โส อปาทานสญฺโญ โหติ.

ตํ ยถา? พุทฺธสฺมา ปราเชนฺติ อญฺญติตฺถิยา.

ภูอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส ปปุพฺพสฺส ปโยเค ยโต อจฺฉินฺนปฺปภโว, โส อปาทานสญฺโญ โหติ.

ตํ ยถา? หิมวตา ปภวนฺติ ปญฺจ มหานทิโย, อนวตตฺตมฺหา ปภวนฺติ มหาสรา, อจิรวติยา ปภวนฺติ กุนฺนทิโย.

นามปฺปโยเคปิ ตํ การกํ อปาทานสญฺญํ โหติ.

ตํ ยถา? อุรสฺมา ชาโต ปุตฺโต, ภูมิโต นิคฺคโต รโส, อุภโต สุชาโต ปุตฺโต มาติโต จ ปิติโต จ.

อุปสคฺคโยเค ตํ การกํ อปาทานสญฺญํ โหติ.

ตํ ยถา? อปสาลาย อายนฺติ วาณิชา, อาพฺรหฺมโลกา สทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉติ อุปริ ปพฺพตา เทโว วสฺสติ, พุทฺธสฺมา ปติ สาริปุตฺโต ธมฺมเทสนาย ภิกฺขู อาลปติ เตมาสํ, ฆตมสฺส เตลสฺมา ปติ ททาติ, อุปฺปลมสฺส ปทุมสฺมา ปติ ททาติ, กนกมสฺส หิรญฺญสฺมา ปติ ททาติ.

อาทิคฺคหเณน การกมชฺเฌปิ ปญฺจมีวิภตฺติ โหติ. อิโต ปกฺขสฺมา วิชฺฌติ มิคํ ลุทฺทโก, โกสา วิชฺฌติ กุญฺชรํ, มาสสฺมา ภุญฺชติ โภชนํ.

อปิคฺคหเณน นิปาตปโยเคปิ ปญฺจมีวิภตฺติ โหติ ทุติยา จ ตติยา จ. รหิตา มาตุชา ปุญฺญํ กตฺวา ทานํ เทติ, รหิตา มาตุชํ, รหิตา มาตุเชน วา. ริเต สทฺธมฺมา กุโต สุขํ ลภติ, ริเต สทฺธมฺมํ, ริเต สทฺธมฺเมน วา. เต ภิกฺขู นานา กุลา ปพฺพชิตา, วินา สทฺธมฺมา นตฺถญฺโญ โกจิ นาโถ โลเก วิชฺชติ, วินา สทฺธมฺมํ, วินา สทฺธมฺเมน วา. วินา พุทฺธสฺมา, วินา พุทฺธํ, วินา พุทฺเธน วา.

จคฺคหเณน อญฺญตฺถาปิ ปญฺจมีวิภตฺติ โหติ. ยโตหํ ภคินิ อริยาย ชาติยา ชาโต. ยโต สรามิ อตฺตานํ, ยโต ปตฺโตสฺมิ วิญฺญุตํ, ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสเวยฺยุํ.

๒๗๓., ๓๑๐. **รกฺขณตฺถานมิจฺฉิตํ**.

รกฺขณตฺถานํ ธาตูนํ ปโยเค ยํ อิจฺฉิตํ, ตํ การกํ อปาทานสญฺญํ โหติ.

กาเก รกฺขนฺติ ตณฺฑุลา, ยวา ปฏิเสเธนฺติ คาโว.

๒๗๔., ๓๑๑. **เยน วา’ ทสฺสนํ**.

เยน วา อทสฺสนมิจฺฉิตํ, ตํ การกํ อปาทานสญฺญํ โหติ.

อุปชฺฌายา อนฺตรธายติ สิสฺโส, มาตรา จ ปิตรา จ อนฺตรธายติ ปุตฺโต.

วาติ กิมตฺถํ? สตฺตมีวิภตฺยตฺถํ. เชตวเน อนฺตรธายติ ภควา.

๒๗๕., ๓๑๒. **ทูรนฺติ กทฺธ กาล นิมฺมาน ตฺวาโลป ทิสาโยควิภตฺตารปฺปโยค สุทฺธปฺปโมจน เหตุ วิวิตฺตปฺปมาณ ปุพฺพโยคพนฺธน คุณวจน ปญฺห กถน โถกากตฺตูสุ จ**.

ทูรตฺเถ, อนฺติกตฺเถ, อทฺธนิมฺมาเน, กาลนิมฺมาเน, ตฺวาโลเป, ทิสาโยเค, วิภตฺเต, อารปฺปโยเค, สุทฺเธ, ปโมจเน, เหตฺวตฺเถ, วิวิตฺตตฺเถ, ปมาเณ, ปุพฺพโยเค, พนฺธนตฺเถ, คุณวจเน, ปญฺเห, กถเน, โถเก, อกตฺตริ จ อิจฺเจเตสฺวตฺเถสุ, ปโยเคสุ จ, ตํ การกํ อปาทานสญฺญํ โหติ.

ทูรตฺเถตาว – กีว ทูโร อิโต นฬการคาโม, ทูรโต วา คมฺม, อารกา เต โมฆปุริสา อิมสฺมา ธมฺมวินยา. ทุติยา จ ตติยา จ, ทูรํ คามํ อาวโต, ทูเรน คาเมน วา อาคโต. อารกา อิมํ ธมฺมวินยํ, อเนน ธมฺมวินเยน วา อิจฺเจวมาทิ.

อนฺติกตฺเถ – อนฺติกํ คามา, อาสนฺนํ คามา, สมีปํ คามา, สมีปํ สทฺธมฺมา. ทุติยา จ ตติยา จ, อนฺติกํ คามํ, อนฺติกํ คาเมน วา. อาสนฺนํ คามํ, อาสนฺนํ คาเมน วา. สมีปํ คามํ. สมีปํ คาเมน วา. สมีปํ สทฺธมฺมํ, สมีปํ สทฺธมฺเมน วา อิจฺเจวมาทิ.

อทฺธนิมฺมาเน – อิโต มถุราย จตูสุ โยชเนสุ สงฺกสฺสํ นาม นครํ อตฺถิ, ตตฺถ พหู ชนา วสนฺติ อิจฺเจวมาทิ.

กาลนิมฺมาเน – อิโต ภิกฺขเว เอกนวุติกปฺเป วิปสฺสี นาม ภควา โลเก อุทปาทิ, อิโต ติณฺณํ มาสานํ อจฺจเยน ปรินิพฺพายิสฺสติ อิจฺเจวมาทิ.

ตฺวาโลเป กมฺมาธิกรเณสุ – ปาสาทา สงฺกเมยฺย, ปาสาทํ อภิรุหิตฺวา วา. ปพฺพตา สงฺกเมยฺย, ปพฺพตํ อภิรุหิตฺวา วา. หตฺถิกฺขนฺธา สงฺกเมยฺย, หตฺถิกฺขนฺธํ อภิรุหิตฺวา วา. อาสนา วุฏฺฐเหยฺย. อาสเน นิสีทิตฺวา วา อิจฺเจวมาทิ.

ทิสาโยเค – อวิจิโต ยาว อุปริภวคฺคมนฺตเร พหู สตฺตนิกายา วสนฺติ, ยโต เขมํ ตโต ภยํ, ปุรตฺถิมโต, ทกฺขิณโต, ปจฺฉิมโต, อุตฺตรโต อคฺคี ปชฺชลนฺติ, ยโต อสฺโสสุํ ภควนฺตํ, อุทฺธํ ปาทตลา อโธ เกสมตฺถกา อิจฺเจวมาทิ.

วิภตฺเต – ยโต ปณีตตโร วา วิสิฏฺฐตโร วา นตฺถิ. ฉฏฺฐี จ, ฉนฺนวุตีนํ ปาสณฺฑานํ, ธมฺมานํ ปวรํ ยทิทํ สุคตวินโย อิจฺเจวมาทิ.

อารปฺปโยเค – คามธมฺมา วสลธมฺมา อสทฺธมฺมา อารติ วิรติ ปฏิวิรติ, ปาณาติปาตา เวรมณี อิจฺเจวมาทิ.

สุทฺเธ – โลภนิเยหิ ธมฺเมหิ สุทฺโธ อสํสฏฺโฐ, มาติโต จ ปิติโต จ สุทฺโธ อสํสฏฺโฐ อนุปกุฑฺโฐ อครหิโต อิจฺเจวมาทิ.

ปโมจเน – ปริมุตฺโต ทุกฺขสฺมาติ วทามิ, มุตฺโตสฺมิ มารพนฺธนา, น เต มุจฺจนฺติ มจฺจุนา อิจฺเจวมาทิ.

เหตฺวตฺเถ – กสฺมา เหตุนา, เกน เหตุนา, กิสฺส เหตุนา, กสฺมา นุ ตุมฺหํ ทหรา น มียเร, กสฺมา อิเธว มรณํ ภวิสฺสติ อิจฺเจวมาทิ.

วิวิตฺตตฺเถ – วิวิตฺโต ปาปกา ธมฺมา, วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ อิจฺเจวมาทิ.

ปมาเณ – ทีฆโส นววิทตฺถิโย สุคตวิทตฺถิยา ปมาณิกา กาเรตพฺพา, มชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส อฑฺฒ เตฬสหตฺถา อิจฺเจวมาทิ.

ปุพฺพโยเค – ปุพฺเพว สมฺโพธา อิจฺเจวมาทิ.

พนฺธนตฺเถ – สตสฺมา พนฺโธ นโร. ตติยา จ, สเตน พนฺโธ นโร รญฺญา อิณตฺเถน อิจฺเจวมาทิ.

คุณวจเน – ปุญฺญาย สุคตึ ยนฺติ, จาคาย วิปุลํ ธนํ, ปญฺญาย วิมุตฺติมโน, อิสฺสริยาย ชนํ รกฺขติ ราชา อิจฺเจวมาทิ.

ปญฺเห ตฺวาโลเป กมฺมาธิกรเณสุ – อภิธมฺมา ปุจฺฉนฺติ, อภิธมฺมํ สุตฺวา, อภิธมฺเม ธตฺวา วา. วินยา ปุจฺฉนฺติ, วินยํ สุตฺวา, วินเย ธตฺวา วา. ทุติยา จ ตติยา จ, อภิธมฺมํ, อภิธมฺเมน วา. วินยํ, วินเยน วา. เอว สุตฺตา, เคยฺยา, คาถาย, เวยฺยากรณา, อุทานา, อิติวุตฺตกา, ชาตกา, อพฺภุตธมฺมา, เวทลฺลา อิจฺเจวมาทิ.

กถเน ตฺวาโลเป กมฺมาธิกรเณสุ – อภิธมฺมา กถยนฺติ, อภิธมฺมํ สุตฺวา, อภิธมฺเม ธตฺวา วา. วินยา กถยนฺติ, วินยํ สุตฺวา, วินเย ธตฺวา วา. ทุติยา จ ตติยา จ, อภิธมฺมํ, อภิธมฺเมน วา. วินยํ วินเยน วา. เอวํ สุตฺตา, เคยฺยา, คาถาย, เวยฺยากรณา, อุทานา, อิติวุตฺตกา, ชาตกา, อพฺภุตธมฺมา, เวทลฺลา อิจฺเจวมาทิ.

โถเก – โถกา มุจฺจนฺติ. อปฺปมตฺตกา มุจฺจนฺติ, กิจฺฉา มุจฺจนฺติ. ตติยา จ. โถเกน, อปฺปมตฺตเกน, กิจฺเฉน วา อิจฺเจวมาทิ.

อกตฺตริจ – กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา อุสฺสนฺนตฺตา วิปุลตฺตา จกฺขุวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อิจฺเจวมาทิ.

จคฺคหเณน เสเสสุปิ เย มยา โนปทิฏฺฐา อปาทานปโยคิกา, เต ปโยควิจกฺขเณหิ ยถาโยคํ โยเชตพฺพา.

๒๗๖., ๓๐๒. **ยสฺส ทาตุกาโม โรจเต ธารยเต วา ตํ สมฺปทานํ**.

ยสฺส วา ทาตุกาโม ยสฺส วาโรจเต, ยสฺส วา ธารยเต, ตํ การกํ สมฺปทานสญฺญํ โหติ.

สมณสฺส จีวรํ ททาติ, สมณสฺส โรจเต สจฺจํ, เทวทตฺตสฺส สุวณฺณจฺฉตฺตํ ธารยเต ยญฺญทตฺโต.

สมฺปทานมิจฺจเนน กฺวตฺโถ? สมฺปทาเน จตุตฺถี.

วาติ วิกปฺปนตฺถํ, ธาตุนามานํ ปโยเค วา อุปสคฺคปฺปโยเค วา นิปาตปฺปโยเค วา สติ อตฺถ-วิกปฺปนตฺถํ **วา**ติ ปทํ ปยุชฺชติ.

๒๗๗., ๓๐๓. **สิลาฆ หนุ ธา สป ธาร ปิห กุธ ทุหิสฺโสสูย ราธิกฺข ปจฺจาสุณ อนุปติคิณ-ปุพฺพกตฺตาโรจนตฺถ ตทตฺถ ตุมตฺถาลมตฺถ มญฺญานาทรปฺปาณินิ, คตฺยตฺถกมฺมนิ, อาสีสตฺถสมฺมุติ ภิยฺย สตฺตมฺยตฺเถสุ จ**.

สิลาฆ หนุ ธา สป ธาร ปิห กุธ ทุห อิสฺสอิจฺเจเตสํ ธาตูนํ ปโยเค, อุสูยตฺถานญฺจ ปโยเค, ราธิกฺขปฺปโยเค, ปจฺจาสุณอนุปติคิณานํ ปุพฺพกตฺตริ, อาโรจนตฺเถ , ตทตฺเถ, ตุมตฺเถ, อลมตฺเถ,

มญฺญติปฺปโยเค อนาทเร อปฺปาณินิ, คตฺยตฺถานํ ธาตูนํ กมฺมนิ, อาสีสตฺเถ จ สมฺมุติ ภิยฺย สตฺตมฺยตฺเถสุ จ, ตํ การกํ สมฺปทานสญฺญํ โหติ.

สิลาฆปฺปโยเค ตาว – พุทฺธสฺส สิลาฆเต, ธมฺมสฺส สิลาฆเต, สงฺฆสฺส สิลาฆเต, สกํอุปชฺฌายสฺส สิลาฆเต, ตว สิลาฆเต มม สิลาฆเต อิจฺเจวมาทิ.

หนุปฺปโยเค – หนุเต ตุยฺหเมว, หนุเต มยฺหเมว อิจฺเจวมาทิ.

ธาปโยเค – อุปติฏฺเฐยฺย สกฺยปุตฺตานํ วฑฺฒกี, ภิกฺขุสฺส ภุญฺชนฺตสฺส ปานีเยน วา วิธูปเนน วา อุปติฏฺเฐยฺย ภิกฺขุนี อิจฺเจวมาทิ.

สปปฺปโยเค – ตุยฺหํ สปเต, มยฺหํ สปเต อิจฺเจวมาทิ.

ธารปฺปโยเค – สุวณฺณํ เต ธารยเต อิจฺเจวมาทิ.

ปิหปฺปโยเค – พุทฺธสฺส อญฺญติตฺถิยา ปิหยนฺติ, เทวา ทสฺสนกามา เต, ยโต อิจฺฉามิ ภทฺทนฺตสฺส, สมิทฺธานํ ปิหยนฺติ ทลิทฺทา อิจฺเจวมาทิ.

กุธทุหอิสฺสอุสูยปฺปโยเค – โกธยติ เทว ทตฺตสฺส, ตสฺส กุชฺฌ มหาวีร, มา รฏฺฐํ วินสฺส อิทํ. ทุหยติ ทิสานํ เมโฆ, ติตฺถิยา สมณานํ อิสฺสยนฺติ คุณคิทฺเธน, ติตฺถิยา สมณานํ อิสฺสยนฺติ ลาภคิทฺเธน, ทุชฺชนา คุณวนฺตานํ อุสูยนฺติ คุณคิทฺเธน, กา อุสูยา วิชานตํ อิจฺเจวมาทิ.

ราธ อิกฺข อิจฺเจเตสํ ธาตูนํ ปโยเค ยสฺส อกถิตสฺส ปุจฺฉนํ กมฺมวิกฺขยาปนตฺถญฺจ, ตํ การกํ สมฺปทานสญฺญํ โหติ, ทุติยา จ.

อาราโธหํ รญฺโญ, อาราโธหํ ราชานํ, กฺยาหํ อยฺยานํ อปรชฺฌามิ, กฺยาหํ อยฺเย อปรชฺฌามิ, จกฺขุํ ชนสฺส ทสฺสนาย ตํ วิย มญฺเญ, อายสฺมโต อุปาลิตฺเถรสฺส อุปสมฺปทาเปกฺโข อุปติสฺโส, อายสฺมนฺตํ วา อิจฺเจวมาทิ.

ปจฺจาสุณ อนุปติคิณานํ ปุพฺพกตฺตริ สฺโณติสฺส **ปจฺจา**โยเค ยสฺส กมฺมุโน ปุพฺพสฺส โย กตฺตา, โส สมฺปทานสญฺโญ โหติ.

ตํ ยถา? ภควา ภิกฺขู เอตทโวจ.

ภิกฺขูติ อกถีต กมฺมํ, เอตนฺติ กถิตกมฺมํ. ยสฺส กมฺมุโน ปุพฺพสฺส โย กตฺตา, โส‘ภควา’ติ “โย กโรติ ส กตฺตา”ติ สุตฺตวจเนน กตฺตุสญฺโญ. เอวํ ยสฺส กมฺมุโน ปุพฺพสฺส โย กตฺตา, โส สมฺปทานสญฺโญ โหติ.

ตํ ยถา? เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ, อาสุณนฺติ พุทฺธสฺส ภิกฺขู.

คิณสฺส **อนุปติ**โยเค ยสฺส กมฺมุโน ปุพฺพสฺส โย กตฺตา, โส สมฺปทานสญฺโญ โหติ.

ตํ ยถา? ภิกฺขุ ชนํ ธมฺมํ สาเวติ, ตสฺส ภิกฺขุโน ชโน อนุคิณาติ, ตสฺส ภิกฺขุโน ชโน ปติคิณาติ.

โย วเทติ ส‘กตฺตา’ติ,

วุตฺตํ ‘กมฺม’นฺติ วุจฺจติ;

โย ปฏิคฺคาหโก ตสฺส,

‘สมฺปทานํ’ วิชานิยา.

อิจฺเจวมาทิ.

อาโรจนตฺเถ – อาโรจยามิ โว ภิกฺขเว, อามนฺตยามิ โว ภิกฺขเว, ปฏิเวทยามิ โว ภิกฺขเว, อาโรจยามิ เต มหาราช, อามนฺตยามิ เต มหาราช, ปฏิเวทยามิ เต มหาราช อิจฺเจวมาทิ.

ตทตฺเถ – อูนสฺส ปาริปูริยา ตํ จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํ. พุทฺธสฺส อตฺถาย, ธมฺมสฺส อตฺถาย, สงฺฆสฺส อตฺถาย, ชีวิตํ ปริจฺจชามิ อิจฺเจวมาทิ.

ตุมตฺเถ -โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ โลเก อุปฺปชฺชติ. ภิกฺขูนํ ผาสุวิหาราย วินโย ปญฺญตฺโต อิจฺเจวมาทิ.

อลมตฺถปฺปโยเค-อลมิติ อรหติ ปฏิกฺขิตฺเตสุ. อลํ เม พุทฺโธ, อลํ เม รชฺชํ, อลํ ภิกฺขุ ปตฺตสฺส, อลํ มลฺโล มลฺลสฺส, อรหติ มลฺโล มลฺลสฺส. **ปฏิกฺขิตฺเต** อลํ เต รูปํ กรณียํ, อลํ เม หิรญฺญสุวณฺเณน อิจฺเจวมาทิ.

มญฺญติปฺปโยเค อนาทเร อปฺปาณินิ-กฏฺฐสฺส ตุวํ มญฺเญ, กลิงฺครสฺส ตุวํ มญฺเญ.

อนาทเรติ กิมตฺถํ? สุวณฺณํ วิย ตํ มญฺเญ.

อปฺปาณินีติ กิมตฺถํ? คทฺรภํ ตุวํ มญฺเญ อิจฺเจวมาทิ.

คตฺยตฺถกมฺมนิ-คามสฺส ปาเทน คโต, นครสฺส ปาเทน คโต, อปฺโป สคฺคาย คจฺฉติ, สคฺคสฺส คมเนน วา, มูลาย ปฏิกสฺเสยฺย สงฺโฆ. ทุติยา จ, คามํ ปาเทน คโต, นครํ ปาเทน คโต, อปฺโป สคฺคํ คจฺฉติ, สคฺคํ คมเนน วา, มูลํ ปฏิกสฺเสยฺย สงฺโฆ อิจฺเจวมาทิ.

อาสีสตฺเถ-อายสฺมโต ทีฆายุโก โหตุ, ภทฺทํ ภวโต โหตุ, กุสลํ ภวโต โหตุ, อนามยํ ภวโต โหตุ, สุขํ ภวโต โหตุ, สฺวาคตํ ภวโต โหตุ, อตฺโถ ภวโต โหตุ, หิตํ ภวโต โหตุ อิจฺเจวมาทิ.

สมฺมุติปฺปโยเค– อญฺญตฺร สงฺฆสมฺมุติยา ภิกฺขุสฺส วิปฺปวตฺถุํ น วฏฺฏติ, สาธุ สมฺมุติ เม ตสฺส ภควโต ทสฺสนาย อิจฺเจวมาทิ.

ภิยฺยปฺปโยเค – ภิยฺโยโส มตฺตาย อิจฺเจวมาทิ.

สตฺตมฺยตฺเถ – ตุยฺหญฺจสฺส อาวิ กโรมิ, ตสฺส เม สกฺโก ปาตุรโหสิ อิจฺเจวมาทิ.

อตฺถคฺคหเณน พหูสุ อกฺขรปฺปโยเคสุ ทิสฺสติ.

ตํ ยถา? อุปมํ มต กริสฺสามิ, ธมฺมํ โว เทเสสฺสามิ.

สารตฺเถ จ – เทเสตุ ภนฺเต ภควา ธมฺมํ ภิกฺขูนํ. ตสฺส ผาสุ วิหาราย โหติ, เอตสฺส ปหิเณยฺย, ยถา โน ภควา พฺยากเรยฺย, ตถาปิ เตสํ พฺยากริสฺสาม , กปฺปติ สมณานํ อาโยโค, อมฺหากํ มณินา อตฺโถ, กิมตฺโถ เม พุทฺเธน, เสยฺโย เม อตฺโถ, พหูปการา ภนฺเต มหาปชา ปติโคตมี ภควโต, พหูปการา ภิกฺขเว มาตาปิตโร ปุตฺตานํ อิจฺเจวมาทิ.

เสเสสุ อกฺขรปฺปโยเคสุปิ อญฺเญปิ ปโยคา ปโยควิจกฺขเณหิ โยเชตพฺพา.

จคฺคหณํ วิกปฺปนตฺถวาคฺคหณานุกฑฺฒนตฺถํ. เย เกจิ สทฺทา สมฺปทานปฺปโยคิกา มยา โน ปทิฏฺฐา, เตสํ คหณตฺถํ อิธ วิกปฺปียติ วาสทฺโท.

ตํ ยถา? ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปฏู อยํ ภควา, เทสสฺส ปฏู อยํ ราชา. เขตฺตสฺส ปฏู อยํ คหปติ, อรญฺญสฺส ปฏู อยํ ลุทฺทโก อิจฺเจวมาทิ. กฺวจิ ทุติยา ตติยา ปญฺจมี ฉฏฺฐี สตฺตมฺยตฺเถสุ จ.

๑๗๘., ๓๒๐. โยธาโร ตโมกาสํ.

โย อาธาโร, ตํ โอกาสสญฺญํ โหติ. **สฺวาธาโร จตุพฺพิโธ** พฺยาปิโก, โอปสิเลสิโก, เวสยิโก สามีปิโก จาติ.

ตตฺถ **พฺยาปิโก** ตาว–ชเลสุ ขีรํ ติฏฺฐติ, ติเลสุ เตลํ, อุจฺฉูสุ รโส.

โอปสิเลสิโก–ปริยงฺเก ราชา เสติ, อาสเน อุปวิฏฺโฐ สงฺโฆ.

เวสยิโก–ภูมีสุ มนุสฺสา จรนฺติ, อนฺตลิกฺเข วายู วายนฺติ. อากาเส สกุณา ปกฺขนฺทนฺติ.

สามีปิโก–วเน หตฺถิโน จรนฺติ, คงฺคายํ โฆโส ติฏฺฐติ, วเช คาโว ทุหนฺติ, สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน.

โอกาสมิจฺจเนน กฺวตฺโถ? โอกาเส สตฺตมี.

๒๗๙., ๒๙๒. **เยน วา กยิรเต ตํ กรณํ.**

เยน วา กยิรเต, เยน วา ปสฺสติ, เยน วา สุณาติ, ตํ การกํ กรณสญฺญํ โหติ.

ทตฺเตน วิหึ ลุนาติ, วาสิยา กฏฺฐํ ตจฺฉติ, ผรสุนา รุกฺขํ ฉินฺทติ, กุทาเลน ปถวึ ขณติ, สตฺเถน กมฺมํ กโรติ. จกฺขุนา รูปํ ปสฺสติ.

กรณมิจฺจเนน กฺวตฺโถ? กรเณ ตติยา.

๒๘๐., ๒๘๕. **ยํ กโรติ ตํ กมฺมํ**.

ยํ วา กโรติ, ยํ วา ปสฺสติ, ยํ วา สุณาติ, ตํ การกํ กมฺมสญฺญํ โหติ.

ฉตฺตํ กโรติ, รถํ กโรติ, รูปํ ปสฺสติ, สทฺทํ สุณาติ, กณฺฏกํ มทฺทติ, วิสํ คิลติ.

กมฺมมิจฺจเนน กฺวตฺโถ? กมฺมตฺเถ ทุติยา.

๒๘๑., ๒๙๔. **โย กโรติ ส กตฺตา**.

โย กโรติ, โส กตฺตุสญฺโญ โหติ.

อหินา ทฏฺโฐ นโร, ครุเฬน หโต นาโค. พุทฺเธน ชิโต มาโร, อุปคุตฺเตน มาโร พนฺโธ.

กตฺตุอิจฺจเนน กฺวตฺโถ? กตฺตริ จ.

๒๘๒., ๒๙๕. **โย กาเรติ ส เหตุ**.

โย กตฺตารํ กาเรติ, โส เหตุสญฺโญ โหติ, กตฺตา จ.

โส ปุริโส ตํ ปุริสํ กมฺมํ กาเรติ โส ปุริโส เตน ปุริเสน กมฺมํ กาเรติ, โส ปุริโส ตสฺส ปุริสสฺส กมฺมํ กาเรติ. เอวํ หาเรติ ปาเธติ ปาเจติ, ธาเรติ.

เหตุอิจฺจเนน กฺวตฺโถ? ธาตูหิ เณ ณย ณาเป ณาปยา การิตานิ เหตฺวตฺเถ.

๒๘๓., ๓๑๖. **ยสฺส วา ปริคฺคโห ตํ สามี**.

ยสฺส วา ปริคฺคโห, ตํ สามีสญฺญํ โหติ.

ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏิวีโส, ตสฺส ภิกฺขุโน ปตฺโต, ตสฺส ภิกฺขุโน จีวรํ, อตฺตโน มุขํ.

สามีอิจฺจเนน กฺวตฺโถ? สามิสฺมึ ฉฏฺฐี.

๒๘๔., ๒๘๓. **ลิงฺคตฺเถ ปฐมา**.

ลิงฺคตฺถาภิธานมตฺเต ปฐมาวิภตฺติ โหติ.

ปุริโส, ปุริสา, เอโก, ทฺเว, จ, วา, เห, อเห, เร, อเร.

๒๘๕., ๗๐. **อาลปเน จ**.

อาลปนตฺถา ธิเก ลิงฺคตฺถาภิธานมตฺเต จ ปฐมาวิภตฺติ โหติ.

โภ ปุริส, ภวนฺโต ปุริสา, โภ ราช, ภวนฺโต ราชาโน, เห สเข, เห สขิโน.

๒๘๖., ๒๙๑. **กรเณ ตติยา.**

กรณการเก ตติยาวิภตฺติ โหติ.

อคฺคินา กุฏึ ฌาเปติ, มนสา เจ ปทุฏฺเฐน, มนสา เจ ปสนฺเนน, กาเยน กมฺมํ กโรติ.

๒๘๗., ๒๙๙. **สหาทิโยเค จ.**

สหาทิโยคตฺเถ จ ตติยาวิภตฺติ โหติ.

สหาปิ คคฺเคน สงฺโฆ อุโปสถํ กเรยฺย, วินาปิ คคฺเคน, มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ, สหสฺเสน สมํ มิตา.

๒๘๘., ๒๙๓. **กตฺตริ จ.**

กตฺตริ จ ตติยาวิภตฺติ โหติ.

รญฺญา หโต โปโส, ยกฺเขน ทินฺโน วโร, อหินา ทฏฺโฐ นโร.

๒๘๙., ๒๙๗. **เหตฺวตฺเถ จ.**

เหตฺวตฺเถ จ ตติยาวิภตฺติ โหติ.

อนฺเนน วสติ, ธมฺเมน วสติ, วิชฺชาย วสติ, สกฺกาเรน วสติ.

๒๙๐., ๒๙๘. **สตฺตมฺยตฺเถ จ.**

สตฺตมฺยตฺเถ จ ตติยาวิภตฺติ โหติ.

เตน กาเลน, เตน สมเยน. (เยน กาเลน, เยน สมเยน,) เตน โข ปน สมเยน.

๒๙๑., ๒๙๙. **เยนงฺควิกาโร.**

เยน พฺยาธิมตา องฺเคน องฺคิโน วิกาโร ลกฺขียเต. ตตฺถ ตติยาวิภตฺติ โหติ.

อกฺขินา กาโณ, หตฺเถน กุณี, กาณํ ปสฺสติ เนตฺเตน, ปาเทน ขญฺโช, ปิฏฺฐิยา ขุชฺโช.

๒๙๒., ๓๐๐. **วิเสสเน จ.**

วิเสสนตฺเถ จ ตติยาวิภตฺติ โหติ.

โคตฺเตน โคตโม นาโถ, สุวณฺเณน อภิรูโป, ตปสา อุตฺตโม.

๒๙๓., ๓๐๑. **สมฺปทาเน จตุตฺถี**.

สมฺปทานการเก จตุตฺถีวิภตฺติ โหติ.

พุทฺธสฺส วา ธมฺมสฺส วา สงฺฆสฺส วา ทานํ เทติ, ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา.

๒๙๔., ๓๐๕. **นโมโยคาทีสฺวปิ จ**.

นโมโยคาทีสฺวปิ จ จตุตฺถีวิภตฺติ โหติ.

นโม เต พุทฺธ วีรตฺถุ, โสตฺถิ ปชานํ, นโม กโรหิ นาคสฺส, สฺวาคตํ เต มหาราช.

๒๙๕., ๓๐๗. **อปาทาเน ปญฺจมี**.

อปาทานการเก ปญฺจมีวิภตฺติ โหติ.

ปาปา จิตฺตํ นิวารเย, อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมา, ภยา มุจฺจติ โส นโร.

๒๙๖., ๓๑๔. **การณตฺเถ ฒ**.

การณตฺเถ จ ปญฺจมีวิภตฺติ โหติ.

อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อทสฺสนา.

๒๙๗., ๒๘๔. **กมฺมตฺเถ ทุติยา**.

กมฺมตฺเถ ทุติยาวิภตฺติ โหติ.

คาวํ หนติ, วีหโย ลุนาติ, สตฺถํ กโรติ, ฆฏํ กโรติ, รถํ กโรติ, ธมฺมํ สุณาติ, พุทฺธํ ปูเชติ, วาจํ ภาสตี, ตณฺฑุลํ วจติ, โจรํ ฆาเตติ.

๒๙๘., ๒๘๗. **กาลทฺธานมจฺจนฺตสํโยเค**.

กาลทฺธานํ อจฺจนฺตสํโยเค ทุติยาวิภตฺติ โหติ.

มาสํ มํโสทนํ ภุญฺชติ, สรทํ รมณียา นที, มาสํ สชฺฌายติ, โยชนํ วนราชิ, โยชนํ ทีโฆ ปพฺพโต, โกสํ สชฺฌายติ.

อจฺจนฺตสํโยเคติ กิมตฺถํ? สํวจฺฉเร โภชนํ ภุญฺชติ.

๒๙๙., ๒๘๘. **กมฺมปฺปวธนียยุตฺเต**.

กมฺมปฺปวจนียยุตฺเต ทุติยาวิภตฺติ โหติ.

ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต, ปพฺพชิตมนุปพฺพชึ**สุ**.

๓๐๐., ๒๘๖. **คติ พุทฺธิ ภุช ปจ หร กร สยาทีนํ การิเต วา.**

คติ พุทฺธิ ภุช ปจ หร กร สยาทีนํ ปโยเค การิเต ทุติยาวิภตฺติ โหติ วา.

ปุริโส ปุริสํ (คามํ) คามยติ, ปุริโส ปุริเสน วา, ปุริโส ปุริสสฺส วา. เอวํ โพธยติ, โภชยติ, ปาจยติ, หารยติ, การยติ, สยาปยติ. เอวํ สพฺพตฺถ การิเต.

๓๐๑., ๒๑๕. **สามิสฺมึ ฉฏฺฐี.**

สามิสฺมึ ฉฏฺฐีวิภตฺติ โหติ.

ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏิวีโส, ตสฺส ภิกฺขุโน ปตฺโต, ตสฺส ภิกฺขุโน จีวรํ, อตฺตโน มุขํ.

๓๐๒., ๓๑๙. **โอกาเส สตฺตมี.**

โอกาสการเก สตฺตมีวิภตฺติ โหติ.

คมฺภีเร โอทกนฺติเก, ปาปสฺมึ รมติ มโน, ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ กุลปุตฺโต.

๓๐๓., ๓๒๑. **สามิสฺสราธิปติ ทายาท สกฺขีปติภู ปสุตกุสเลหิ จ.**

สามี อิสฺสร อธิปติ ทายาท สกฺขีปติภู ปสุตกุสล อิจฺเจเตหิ ปโยเค ฉฏฺฐีวิภตฺติ โหติ, สตฺตมี จ.

โคณานํ สามี, โคเณสุ สามี, โคณานํ อิสฺสโร, โคเณสุ อิสฺสโร. โคณานํ อธิปติ, โคเณสุ อธิปติ. โคณานํ ทายาโท, โคเณสุ ทายาโท. โคณานํ สกฺขี, โคเณสุ สกฺขี, โคณานํ ปติภู, โคเณสุ ปติภู. โคณานํ ปสุโต, โคเณสุ ปสุโต. โคณานํ กุสโล, โคเณสุ กุสโล.

๓๐๔., ๓๒๒. **นิทฺธารเณ จ.**

นิทฺธารณตฺเถ จ ฉฏฺฐีวิภตฺติ โหติ, สตฺตมี จ.

กณฺหา คาวีนํ สมฺปนฺนขีรตมา, กณฺหา คาวีสุ สมฺปนฺนขีรตมา. สามา นารีนํ ทสฺสนียตมา, สามา นารีสุ ทสฺสนียตมา. มนุสฺสานํ ขตฺติโย สูรตโม, มนุสฺเสสุ ขตฺติโย สูรตโม. ปถิกานํ ธาวนฺโต สีฆตโม, ปถิเกสุ ธาวนฺโต สีฆตโม.

๓๐๕., ๓๒๓. **อนาทเร จ.**

อนาทเร ฉฏฺฐีวิภตฺติ โหติ, สตฺตมี จ.

รุทโต ทารกสฺส ปพฺพชิ, รุทนฺตสฺมึ ทารเก ปพฺพชิ.

๓๐๖., ๒๘๙. **กฺวจิ ทุติยา ฉฏฺฐีนมตฺเถ**.

ฉฏฺฐีนมตฺเถ กฺวจิ ทุติยาวิภตฺติ โหติ.

อปิสฺสุ มํ อคฺคิเวสฺสน ติสฺโส อุปมา ปฏิภํสุ.

๓๐๗., ๒๙๐. **ตติยาสตฺตมีนญฺจ**.

ตติยาสตฺตมีนํ อตฺเถ จ กฺวจิ ทุติยาวิภตฺติ โหติ.

สเจ มํ สมโณ โคตโม อาลปิสฺสติ, ตฺวญฺจ มํ นาภิภาสสิ. เอวํ ตติยตฺเถ.

ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา, เอกํ สมยํ ภควา. เอวํ สตฺตมฺยตฺเถ.

๓๐๘., **๓๑๗. ฉฏฺฐี จ.**

ตติยาสตฺตมีนํ อตฺเถ จ กฺวจิ ฉฏฺฐีวิภตฺติ โหติ.

กโต เม กลฺยาโณ, กตํ เม ปาปํ. เอวํ ตติยตฺเถ.

กุสลา นจฺจคีตสฺส สิกฺขิตา จาตุริตฺถิโย, กุสโล ตฺวํ รถสฺส องฺคปจฺจงฺคานํ. เอวํ สตฺตมฺยตฺเถ.

กฺวจีติ กิมตฺถํ? โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต, อานนฺโท อตฺเถสุ วิจกฺขโณ.

๓๐๙., ๓๑๘. **ทุติยาปญฺจมีนญฺจ**.

ทุติยาปญฺจมีนญฺจ อตฺเถ กฺวจิ ฉฏฺฐีวิภตฺติ โหติ.

ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร, สหสา กมฺมสฺส กตฺตาโร, เอวํ ทุติยตฺเถ.

อสฺสวนตา ธมฺมสฺส ปริหายนฺติ, กินฺนุ โข อหํ ตสฺส สุขสฺส ภายามิ, สพฺเพ ตสนฺติ ทณฺฑสฺส, สพฺเพ ภายนฺติ มจฺจุโน, ภีโต จตุนฺนํ อาสีวิสานํ โฆรวิสานํ, ภายามิ โฆรวิสสฺส นาคสฺส. เอวํ ปญฺจมฺยตฺเถ.

๓๑๐., ๓๒๔. **กมฺม กรณ นิมิตฺตตฺเถสุ สตฺตมี**.

กมฺมกรณนิมิตฺตตฺเถสุ สตฺตมีวิภตฺติ โหติ.

สุนฺทราวุโส อิเม อาชีวกา ภิกฺขูสุ อภิวาเทนฺติ. เอวํ กมฺมตฺเถ.

หตฺเถสุ ปิณฺฑาย จรนฺติ, ปตฺเตสุ ปิณฺฑาย จรนฺติ, ปเถสุ คจฺฉนฺติ. เอวํ กรณตฺเถ.

ทีปิ จมฺเมสุ หญฺญเต, กุญฺชโร ทนฺเตสุ หญฺญเต, เอวํ นิมิตฺตตฺเถ.

๓๑๑., ๓๒๕. **สมฺปทาเน จ.**

สมฺปทาเน จ สตฺตมีวิภตฺติ โหติ.

สงฺเฆ ทินฺนํ มหปฺผล, สงฺเฆ โคตมี เทหิ, สงฺเฆ เต ทินฺเน อหญฺเจว ปูชิโต ภวิสฺสามิ.

๓๑๒., ๓๒๖. **ปญฺจมฺยตฺเถ จ.**

ปญฺจมฺยตฺเถ จ สตฺตมีวิภตฺติ โหติ.

กทลีสุ คเช รกฺขนฺติ.

๓๑๓., ๓๒๗. **กาลภาเวสุ จ.**

กาลภาเวสุ จ กตฺตริ ปยุชฺชมาเน สตฺตมีวิภตฺติ โหติ.

ปุพฺพณฺหสมเย คโต, สายนฺหสมเย อาคโต. ภิกฺขูสุ โภชียมาเนสุ คโต, ภุตฺเตสุ อาคโต. โคสุทุยฺหมาเนสุ คโต, ทุทฺธาสุ อาคโต.

๓๑๔., ๓๒๘. **อุป'ฌาธิกิสฺสรวจเน.**

อุปอธิอิจฺเจเตสํ ปโยเค อธิกอิสฺสรวจเน สตฺตมีวิภตฺติ โหติ.

อุป ขาริยํ โทโณ, อุป นิกฺเข กหาปณํ. อธิ พฺรหฺมทตฺเต ปญฺจาลา, อธิ นจฺเจสุ โคตมี, อธิ เทเวสุ พุทฺโธ.

๓๑๕., ๓๒๙. **มณฺฑิตุ'สฺสุกฺเกสุ ตติยา.**

มณฺฑิตอุสฺสุกฺกอิจฺเจเตสฺวตฺเถสุ ตติยาวิภตฺติ โหติ, สตฺตมี จ.

ญาเณน ปสีทิโต, ญาณสฺมึ วา ปสีทิโต, ญาเณน อุสฺสุกฺโก, ญาณสฺมึ วา อุสฺสุกฺโก ตถาคโต วา ตถาคตโคตฺโต วา.

อิติ นามกปฺเป การกกปฺโป ฉฏฺโฐ กณฺโฑ.

การกกปฺโป นิฏฺฐิโต.

๔.สมาสกปฺป

สตฺตมกณฺฑ

๓๑๖., ๓๓๑. **นามานํ สมาโส ยุตฺตตฺโถ.**

เตสํ นามานํ ปยุชฺชมานปทตฺถานํ โย ยุตฺตตฺโถ, โส สมาสสญฺโญ โหติ.

กถินทุสฺสํ, อาคนฺตุกภตฺตํ, ชีวิตินฺทฺริยํ, สมณพฺราหฺมณา, สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา, พฺราหฺมณ-คหปติกา.

นามานมิติ กิมตฺถํ? เทวทตฺโต ปจติ, ยญฺญทตฺโต ปจติ.

ยุตฺตตฺโถติ กิมตฺถํ? ภโต รญฺโญ ปุตฺโต เทวทตฺตสฺส.

สมาสอิจฺจเนน กฺวตฺโถ? กฺวจิ สมาสนฺตคตานมการนฺโต.

๓๑๗., ๓๓๒. **เตสํ วิภตฺติโย โลปา จ.**

เตสํ ยุตฺตตฺถานํ สมาสานํ วิภตฺติโย โลปา จ โหนฺติ.

กถินทุสฺสํ , อาคนฺตุกภตฺตํ.

เตสํคหเณน สมาสตทฺธิตาขฺยาตกิตกานํ วิภตฺติปจฺจยปทกฺขราคมา จ โลปา โหนฺติ. วาสิฏฺโฐ, เวนเตยฺโย.

จคฺคหณ มวธารณตฺถํ, ปภงฺกโร, อมตทฺทโท, เมธงฺกโร, ทีปงฺกโร.

๓๑๘., ๓๓๓. **ปกติ จสฺส สรนฺตสฺส.**

ลุตฺตาสุ วิภตฺตีสุ อสฺส สรนฺตสฺส ลิงฺคสฺส ปกติรูปานิ โหนฺติ.

จกฺขุโสตํ, มุขนาสิกํ, ราชปุตฺโต, ราชปุริโส.

๓๑๙., ๓๓๐. **อุปสคฺคนิปาตปุพฺพโก อพฺยยีภาโว.**

อุปสคฺคนิปาตปุพฺพโก สมาโส **อพฺยยีภาว**สญฺโญ โหติ.

นครสฺส สมีเป ปวตฺตติ กถา อิติ อุปนครํ, ทรถานํ อภาโว นิทฺทรถํ, มกสานํ อภาโว นิมฺมกสํ, วุฑฺฒานํ ปฏิปาฏิ ยถาวุฑฺฒํ, เย เย วุฑฺฒา วา ยถาวุฑฺฒํ, ชีวสฺส ยตฺตโก ปริจฺเฉโท ยาวชีวํ, จิตฺตมธิกิจฺจ ปวตฺตนฺติ เต ธมฺมาติ อธิจิตฺตํ, ปพฺพตสฺส ติโร ติโรปพฺพตํ, โสตสฺส ปติ ปวตฺตติ นาวา อิติ ปติโสตํ, ปาสาทสฺส อนฺโต อนฺโตปาสาทํ.

อพฺยยีภาวมิจฺจเนน กฺวตฺโถ? อวิภตฺตีน มการนฺตา อพฺยยีภาวา.

๓๒๐., ๓๓๕. **โส นปุํสกลิงฺโค**.

โส อพฺยยีภาวสมาโส นปุํสกลิงฺโคว ทฏฺฐพฺโพ.

กุมารีสุ อธิกิจฺจ ปวตฺตติ กถา อิติ อธิกุมาริ, วธุยา สมีเป ปวตฺตติ กถา อิติ อุปวธุ, คงฺคาย สมีเป ปวตฺตติ กถา อิติ อุปคงฺคํ, มณิกาย สมีเป ปวตฺตติ กถา อิติ อุปมณิกํ.

๓๒๑., ๓๔๙. **ทิคุสฺเสกตฺตํ**.

ทิคุสฺส สมาสสฺส เอกตฺตํ โหติ, นปุํสกลิงฺคตฺตญฺจ.

ตโย โลกา ติโลกํ, ตโย ทณฺฑา ติทณฺฑํ, ตีณิ นยนานิ ตินยนํ, ตโย สิงฺคา ติสิงฺคํ. จตสฺโส ทิสา จตุทฺทิสํ, ปญฺจ อินฺทฺริยานิ ปญฺจินฺทฺริยํ.

๓๒๒., ๓๕๙. **ตถา ทฺวนฺเท ปาณิ ตูริย โยคฺคเสนงฺคขุทฺทชนฺตุก วิวิธวิรุทฺธ วิสภาคตฺถาทีนญฺจ**.

ตถา ทฺวนฺเท สมาเส ปาณิ ตูริย โยคฺค เสนงฺคขุทฺทชนฺตุก วิวิธวิรุทฺธ วิสภาคตฺถอิจฺเจวมาทีนํ เอกตฺตํ โหติ, นปุํสกลิงฺคตฺตญฺจ.

ตํ ยถา? จกฺขุ จ โสตญฺจ จกฺขุโสตํ, มุขญฺจ นาสิกา จ มุขนาสิกํ, ฉวิ จ มํสญฺจ โลหิตญฺจ ฉวิมํสโลหิตํ. เอวํ **ปาณฺยงฺคตฺเถ**.

สงฺโข จ ปณโว จ สงฺขปณวํ, คีตญฺจ วาทิตญฺจ คีตวาทิตํ, ททฺทริ จ ฑิณฺฑิโม จ ททฺทริฑิณฺฑิมํ. เอวํ **ตูริยงฺคตฺเถ**.

ผาโล จ ปาจนญฺจ ผาลปาจนํ, ยุคญฺจ นงฺคลญฺจ ยุคนงฺคลํ. เอวํ **โยคฺคงฺคตฺเถ**.

อสิ จ จมฺมญฺจ อสิจมฺมํ, ธนุ จ กลาโป จ ธนุกลาปํ, หตฺถี จ อสฺโส จ หตฺถิอสฺสํ, รโถ จ ปตฺติโก จ รถปตฺติกํ. เอวํ **เสนงฺคตฺเถ**.

ฑํสา จ มกสา จ ฑํสมกสํ, กุนฺโถ จ กิปิลฺลิโก จ กุนฺถกิปิลฺลิกํ, กีโฏ จ สรีสโป จ กีฏสรีสปํ. เอวํ **ขุทฺทชนฺตุกตฺเถ**.

อหิ จ นกุโล จ อหินกุลํ, พิฬาโร จ มูสิโก จ พิฬารมูสิกํ, กาโก จ อุลูโก จ กาโกลูกํ. เอวํ **วิวิธ-วิรุทฺธตฺเถ**.

สีลญฺจ ปญฺญาณญฺจ สีลปญฺญาณํ, สมโถ จ วิปสฺสนา จ สมถวิปสฺสนํ, วิชฺชา จ จรณญฺจ วิชฺชา-จรณํ. เอวํ **วิสภาคตฺเถ**.

อาทิคฺคหณํ กิมตฺถํ? ทาสี จ ทาโส จ ทาสิทาสํ, อิตฺถี จ ปุมา จ อิตฺถิปุมํ, ปตฺโต จ จีวรญฺจ ปตฺตจีวรํ, ฉตฺตญฺจ อุปาหนา จ ฉตฺตุปาหนํ, ติกญฺจ จตุกฺกญฺจ ติกจตุกฺกํ, เวโน จ รถกาโร จ เวนรถการํ, สากุณิโก จ มาควิโก จ สวกุณิกมาควิกํ, ทีโฆ จ มชฺฌิโม จ ทีฆมชฺฌิมํ อิจฺเจวมาทิ.

๓๒๓., ๓๖๐. **วิภาสา รุกฺข ติณ ปสุข น ธญฺญ ชนปทาทีนญฺจ**.

รุกฺขติณ ปสุ ธน ธญฺญ ชนปทอิจฺเจวมาทีนํ วิภาสา เอกตฺตํ โหติ, นปุํสกลิงฺคตฺตญฺจ ทฺวนฺเท สมาเส. อสฺสตฺโถ จ กปีตโน จ อสฺสตฺถกปีตนํ, อสฺสตฺถกปีตนา วา. อุสีรญฺจ พีรณญฺจ อุสีรพีรณํ, อุสีรพีรณา วา. อโช จ เอฬโก จ อเชฬกํ, อเชฬกา วา. หิรญฺญญฺจ สุวณฺณญฺจ หิรญฺญสุวณฺณํ, หิรญฺญสุวณฺณา วา. สาลิ จ ยโว จ สาลิยวํ, สาลิยวา วา. กาสี จ โกสลา จ กาสิโกสลํ, กาสิโกสลา วา.

อาทิคฺคหณํ กิมตฺถํ? สาวชฺชญฺจ อนวชฺชญฺจ สาวชฺชานวชฺชํ, สาวชฺชา นวชฺชา วา. หีนญฺจ ปณีตญฺจ หีนปณีตํ. หีนปณีตา วา. กณฺโห จ สุกฺโก จ กณฺหสุกฺกํ, กณฺหสุกฺกา วา.

๓๒๔., ๓๓๙. **ทฺวิปเท ตุลฺยาธิกรเณ กมฺมธารโย**.

ทฺเว ปทานิ ตุลฺยาธิกรณานิ ยทา สมสฺยนฺเต, ตทา โส สมาโส **กมฺมธารย**สญฺโญ โหติ.
มหนฺโต จ โส ปุริโส จาติ มหาปุริโส, กณฺโห จ โส สปฺโป จาติ กณฺหสปฺโป, นีลญฺจ ตํ อุปฺปลญฺ จาติ นีลุปฺปลํ, โลหิตญฺจ ตํ จนฺทนญฺจาติ โลหิตจนฺทนํ, พฺราหฺมณี จ สา ทาริกา จาติ พฺราหฺมณ ทาริกา, ขตฺติยา จ สา กญฺญา จาติ ขตฺติยกญฺญา.

กมฺมธารยอิจฺจเนน กฺวตฺโถ? กมฺมธารยสญฺเญ จ.

๓๒๕., ๓๔๘. **สงฺขฺยาปุพฺโพ ทิคุ**.

สงฺขฺยาปุพฺโพ กมฺมธารยสมาโส **ทิคุ**สญฺโญ โหติ.
ตีณิ มลานิ ติมลํ, ตีณิ ผลานิ ติผลํ, ตโย โลกา ติโลกํ, ตโย ทณฺฑา ติทณฺฑํ, จตสฺโส ทิสา จตุทฺทิสํ, ปญฺจ อินฺทฺริยานิ ปญฺจินฺทฺริยํ, สตฺต โคทาวริโย สตฺตโคทาวรํ.

ทิคุอิจฺจเนน กฺวตฺโถ? ทิคุสฺเส กตฺตํ.

๓๒๖., ๓๔๑. **อุเภ ตปฺปุริสา**.

อุเภ ทิคุกมฺมธารยสมาสา **ตปฺปุริส**สญฺญา โหนฺติ.

น พฺราหฺมโณ อพฺราหฺมโณ, น วสโล อวสโล, น ภิกฺขุ อภิกฺขุ, น ปญฺจวสฺสํ อปญฺจวสฺสํ, น ปญฺจปูลี อปญฺจปูลี, น สตฺตโคทาวรํอสตฺตโคทาวรํ, น ทสควํ อทสควํ, น ปญฺจควํ อปญฺจควํ.

ตปฺปุริสอิจฺจเนน กฺวตฺโถ? อตฺตํ นสฺส ตปฺปุริเส.

๓๒๗., ๓๕๑. **อมาทโย ปรปเทภิ**.

ตา อมาทโย นาเมหิ ปรปเทภิ ยทา สมสฺยนฺเต, ตทา โส สมาโส **ตปฺปุริส**สญฺโญ โหติ.

ภูมึ คโต ภูมิคโต, สพฺพรตฺตึ โสภโณ สพฺพรตฺติโสภโณ. อปายํ คโต อปายคโต, อิสฺสเรน กตํ อิสฺสรกตํ, สลฺเลน วิทฺโธ สลฺลวิทฺโธ, กถินสฺส ทุสฺสํ กถินทุสฺสํ, อาคนฺตุกสฺส ภตฺตํ อาคนฺตุกภตฺตํ, เมถุนา อเปโต เมถุนาเปโต, โจรา ภยํ โจรภยํ, รญฺโญ ปุตฺโต ราชปุตฺโต, ธญฺญานํ ราสิ ธญฺญราสิ, รูเป สญฺญา รูปสญฺญา, สํสาเร ทุกฺขํ สํสารทุกฺขํ.

๓๒๘., ๓๕๒. **อญฺญปทตฺเถสุ พหุพฺพีหิ**.

อญฺเญสํ ปทานํ อตฺเถสุ ทฺเว นามานิ พหูนิ นามานิ ยทา สมสฺยนฺเต, ตทา โส สมาโส **พหุพฺพีหิ**สญฺโญ โหติ.

อาคตา สมณา อิมํ สงฺฆารามํ โสยํ อาคตสมโณ, สงฺฆาราโม. ชิตานิ อินฺทฺริยานิ อเนน สมเณน โสยํ ชิตินฺทฺริโย, สมโณ. ทินฺโน สุงฺโก ยสฺส รญฺโญ โสยํ ทินฺนสุงฺโก, ราชา. นิคฺคตา ชนา อสฺมา คามา โสยํ นิคฺคตชโน, คาโม. ฉินฺโน หตฺโถ ยสฺส ปุริสสฺส โสยํ ฉินฺนหตฺโถ, ปุริโส. สมฺปนฺนานิ สสฺสานิ ยสฺมึ ชนปเท โสยํ สมฺปนฺนสสฺโส, ชนปโท.

นิคฺโรธสฺส ปริมณฺฑโล นิคฺโรธปริมณฺฑโล, นิคฺโรธปริมณฺฑโล อิว ปริมณฺฑโล โย ราชกุมาโร โสยํ นิคฺโรธปริมณฺฑโล. อถ วา นิคฺโรธปริมณฺฑโล อิว ปริมณฺฑโล ยสฺส ราชกุมารสฺส โสยํ นิคฺโรธปริมณฺฑโล, ราชกุมาโร.

จกฺขุโน ภูโต จกฺขุภูโต, จกฺขุภูโต อิว ภูโต โย ภควา โสยํ จกฺขุภูโต, ภควา.

สุวณฺณสฺส วณฺโณ สุวณฺณวณฺโณ, สุวณฺณวณฺโณ วิย วณฺโณ ยสฺส ภควโต โสยํ สุวณฺณวณฺโณ, ภควา.

พฺรหฺมุโน สโร พฺรหฺมสฺสโร, พฺรหฺมสฺสโร วิย สโร ยสฺส ภควโต โสยํ พฺรหฺมสฺสโร, ภควา.

สยํ ปติต ปณฺณ ปุปฺผผลวายุโตยาหาราติ ปณฺณญฺจ ปุปฺผญฺจ ผลญฺจ ปณฺณปุปฺผผลานิ, สยเมว ปติตานิ สยํปติตานิ, สยํปติตานิ จ ตานิ ปณฺณปุปฺผผลานิ เจติ สยํปติตปณฺณปุปฺผ-ผลานิ วายุ จ โตยญฺจ วายุโตยานิ, สยํปติตปณฺณปุปฺผผลานิ จ วายุโตยานิ จ สยํปติตปณฺณ-

ปุปฺผผลวายุโตยานิ. สยํปติตปณฺณปุปฺผผลวายุโตยานิ อาหารา เยสํ เต สยํปติตปณฺณปุปฺผผล-วายุโตยาหารา, อิสโย. ยเมตฺถ วตฺตพฺพํ, ตํ เหฏฺฐา วุตฺตเมว. อยํ ปน ทฺวนฺทกมฺมธารยคพฺโภ ตุลฺยาธิกรณปหุพฺพีหิ.

อถ วา – สยํปติตปณฺณปุปฺผผลวายุโตเยหิ อาหารา เยสํ เต สยํปติตปณฺณปุปฺผผลวายุโตยา-หารา. อยํ ปน ภินฺนาธิกรณพหุพฺพีหิ.

นานา ทุมปติต ปุปฺผวาสิต สานูติ นานาปการา ทุมา นานาทุมา, นานาทุเมหิ ปติตานิ นานาทุมปติ ตานิ, นานาทุมปติตานิ จ ตานิ ปุปฺผานิ เจติ นานาทุมปติตปุปฺผานิ, นานาทุม-ปติตปุปฺเผหิ วาสิตา นานาทุมปติตปุปฺผวาสิตา, นานาทุมปติตปุปฺผวาสิตา สานู ยสฺส ปพฺพตราชสฺส โสยํ นานาทุมปติตปุปฺผวาสิตสานุ, ปพฺพตราชา. อยํ ปน กมฺมธารยตปฺปุริส-คพฺโภ ตุลฺยาธิกรณพหุพฺพีหิ.

อถ วา – วาสิตา สานู วาสิตสานุ, สาเปกฺขตฺเต สติปิ คมกตฺตา สมาโส. นานาทุมปติตปุปฺเผหิ วาสิตสานู ยสฺส ปพฺพตราชสฺส โสยํ นานาทุมปติตปุปฺผวาสิตสานุ, ปพฺพตราชา. อยํ ปน ภินฺนาธิกรณพหุพฺพีหิ.

พฺยาลมฺพมฺพุธรพินฺทุจุมฺพิตกูโฏติ อมฺพุํ ธาเรตีติ อมฺพุธโร, โก โส? ปชฺชุนฺโน. วิวิธา อาลมฺโพ พฺยาลมฺโพ, พฺยาลมฺโพ จ โส อมฺพุธโร จาติ พฺยาลมฺพมฺพุธโร, พฺยาลมฺพมฺพุธรสฺส พินฺทู พฺยาลมฺพมฺพุธรพินฺทู, พฺยาลมฺพมฺพุธรพินฺทูหิ จุมฺพิโต พฺยาลมฺพมฺพุธรพินฺทุจุมฺพิโต, พฺยาลมฺพมฺพุเรพินฺทุจุมฺพิโต กูโฏ ยสฺส ปพฺพตราชสฺส โสยํ พฺยาลมฺพมฺพุธรพินฺทุจุมฺพิตกูโฏ. อยํ ปน กมฺมธารยตปฺปุริสคพฺโภ ตุลฺยาธิกรณพหุพฺพีหิ.

อถ วา – จุมฺพิโต กูโฏ จุมฺพิตกูโฏ, สาเปกฺขตฺเต สติปิ คมกตฺตา สมาโส. พฺยาลมฺพมฺพุธรพินฺทูหิ จุมฺพิตกูโฏ ยสฺส ปพฺพตราชสฺส โสยํ พฺยาลมฺพมฺพุธรพินฺทุจุมฺพิตกูโฏ. อยํ ปน ภินฺนาธิกรณ-พหุพฺพีหิ.

อมิต พล ปรกฺกมชุตีติ น มิตา อมิตา, พลญฺจ ปรกฺกโม จ ชุติ จ พลปรกฺกมชุติโย, อมิตา พลปรกฺกมชุติโย ยสฺส โสยํ อมิตพลปรกฺกมชุติ, อยํ ปน กมฺมธารยทฺวนฺทคพฺโภ ตุลฺยาธิกรณ-พหุพฺพีหิ.

ปีโณรกฺขํส พาหูติ อุโร จ อกฺขญฺจ อํโส จ พาหุ จ อุรกฺขํสพาหโว, ปีณา อุรกฺขํสพาหโว ยสฺส ภควโต โสยํ ปีโณรกฺขํสพาหุ. อยํ ปน ทฺวนฺทวพฺโภ ตุลฺยาธิกรณพหุพฺพีหิ.

ปีณ คณฺฑ วทน ถนูรุชฆนาติ คณฺโฑ จ วทนญฺจ ถโน จ อูรุ จ ชฆนญฺจ คณฺฑวทนถนูรุชฆนา, ปีณา คณฺฑวทนถนูรุชฆนา ยสฺสา สายํ ปีณคณฺฑวทนถนูรุชฆนา. อยมฺปิ ทฺวนฺทคพฺโภ ตุลฺยาธิกรณพหุพฺพีหิ.

ปวร สุราสุร ครุฬ มนุช ภุชค คนฺธพฺพ มกุฏ กูฏ จุมฺพิต เสลสงฺฆฏฺฏิต จรโณติ สุรา จ อสุรา จ ครุฬา จ มนุชา จ ภุชคา จ คนฺธพฺพา จ สุราสุรครุฬมนุชภุชคคนฺธพฺพา, ปวรา จ เต สุราสุร-ครุฬมนุชภุชค คนฺธพฺพา เจติ ปวรสุราสุรครุฬมนุชภุชคคนฺธพฺพา, ปวรสุราสุรครุฬมนุชภุชค-คนฺธพฺพานํ มกุฏานิ ปวรสุราสุรครุฬมนุชภุชคคนฺธพฺพมกุฏานิ, ปวรสุราสุรครุฬมนุชภุชค-คนฺธพฺพมกุฏานํ กูฏานิ ปวรสุราสุรครุฬมนุชภุชคคนฺธพฺพมกุฏกูฏานิ, ปวรสุราสุรครุฬมนุช-ภุชคคนฺธพฺพมกุฏกูเฏสุ จุมฺพิตา ปวรสุราสุรครุฬมนุชภุชคคนฺธพฺพมกุฏกูฏจุมฺพิตา, ปวรสุรา-สุรครุฬมนุชภุชคคนฺธพฺพมกุฏกูฏจุมฺพิตา จ เต เสลา จาติ ปวรสุราสุรครุฬมนุชภุชคคนฺธพฺพ-มกุฏกูฏจุมฺพิตเสลา, ปวรสุราสุร ครุฬมนุชภุชคคนฺธพฺพมกุฏกูฏจุมฺพิตเสเลหิ สงฺฆฏฺฏิตา ปวรสุราสุร ครุฬมนุชภุชคคนฺธพฺพมกุฏกูฏจุมฺพิตเสลสงฺฆฏฺฏิตา, ปวรสุราสุรครุฬมนุชภุชค-คนฺธพฺพมกุฏกูฏจุมฺพิตเสลสงฺฆฏฺฏิตา จรณา ยสฺส ตถาคตสฺส โสยํ ปวรสุราสุรครุฬมนุชภุชค-คนฺธพฺพมกุฏกูฏจุมฺพิตเสลสงฺฆฏฺฏิตจรโณ, ตถาคโต, อยํ ปน ทฺวนฺทกมฺมธารยตปฺปุริสคพฺโภ ตุลฺยาธิกรณพหุพฺพีหิ.

อถ วา–สงฺฆฏฺฏิตา จรณา สงฺฆฏฺฏิตจรณา, สาเปกฺขตฺเต สติปิ คมกตฺตา สมาโส. ปวรสุราสุร ครุฬมนุชภุชค คนฺธพฺพมกุฏกูฏจุมฺพิตเสเลหิ สงฺฆฏฺฏิตจรณา ยสฺส ตถาคตสฺส โสยํ ปวรสุราสุรครุฬ มนุชภุชค คนฺธพฺพมกุฏกูฏจุมฺพิตเสลสงฺฆฏฺฏิต จรโณ. อยํ ปน ภินฺนาธิกรณ-พหุพฺพีหิ.

จตุทฺทิโสติ จตสฺโส ทิสา ยสฺส โสยํ จตุทฺทิโส, ภควา.

ปญฺจจกฺขูติ ปญฺจ จกฺขูนิ ยสฺส ตถาคตสฺส โสยํ ปญฺจจกฺขุ, ตถาคโต.

ทสพโลติ ทส พลานิ ยสฺส โสยํ ทสพโล, ภควา.

อนนฺตญาโณติ นสฺส อนฺโต อนนฺตํ, อนนฺตํ ญาณํ ยสฺส ตถาคตสฺส โสยํ อนนฺตญาโณ, ตถาคโต.

อมิต ฆน สรีโรติ น มิตํ อมิตํ, ฆนํ เอว สรีรํ ฆนสรีรํ, อมิตํ ฆนสรีรํ ยสฺส ตถาคตสฺส โสยํ อมิตฆนสรีโร, ตถาคโต.

อมิต พล ปรกฺกม ปตฺโตติ น มิตา อมิตา, พลญฺจ ปรกฺกโม จ พลปรกฺกมา, อมิตา เอว พลปรกฺกมา อมิตพลปรกฺกมา , อมิตพลปรกฺกมา ปตฺตา เยน โสยํ อมิตพลปรกฺกมปตฺโต, ภควา. อยํ ปน กมฺมธารยทฺวนฺทคพฺโภ ตุลฺยาธิกรณพหุพฺพีหิ.

มตฺต ภมร คณ จุมฺพิต วิกสิตปุปฺผวลฺลินาครุกฺโข ปโสภิต กนฺทโรติ มตฺตา เอว ภมรา มตฺตภมรา, มตฺตภมรานํ คณา มตฺตภมรคณา, มตฺตภมรคเณหิ จุมฺพิตานิ มตฺตภมรณ-จุมฺพิตานิ, วิกสิตานิ เอว ปุปฺผานิ วิกสิตปุปฺผานิ, มตฺตภมรคณจุมฺพิตานิ วิกสิตปุปฺผานิ เยสํ เตหิ มตฺตภมรคณจุมฺพิตวิกสิตปุปฺผา, วลฺลิ จ นาครุกฺโข จ มลฺลินาครุกฺขา, มตฺตภมรคณ-จุมฺพิตวิกสิตปุปฺผา จ เต วลฺลินาครุกฺขา เจติ มตฺตภมรคณจุมฺพิตวิกสิตปุปฺผวลฺลินาครุกฺขา, มตฺตภมรคณจุมฺพิตวิกสิตปุปฺผวลฺลินาครุกฺเขหิ อุปโสภิตานิ มตฺตภมรคณจุมฺพิตวิกสิตปุปฺผ-วลฺลินาครุกฺโข ปโสภิตานิ, มตฺตภมรคณจุมฺพิตวิกสิตปุปฺผวลฺลินาครุกฺโข ปโสภิตานิ กนฺทรานิ ยสฺส ปพฺพตราชสฺส โสยํ มตฺตภมรคณจุมฺพิตวิกสิตปุปฺผ วลฺลินาครุกฺโข ปโส ภิตกนฺทโร, ปพฺพตราชา. อยํ ปน ทฺวนฺทกมฺมธารยตปฺปุริสคพฺโภ ตุลฺยาธิกรณพหุพฺพีหิ.

อถ วา–อุปโสภิตานิ กนฺทรานิ อุปโสภิตกนฺทรานิ, สาเปกฺขตฺเต สติปิ คมกตฺตา สมาโส. มตฺต-ภมรคณจุมฺพิตวิกสิตปุปฺผวลฺลินาครุกฺเขหิ อุปโสภิตกนฺทรานิ ยสฺส ปพฺพตราชสฺส โสยํ มตฺต-ภมรคณจุมฺพิตวิกสิตปุปฺผวลฺลินาครุกฺโข ปโสภิตกนฺทโร, ปพฺพตราชา. อยํ ปน ภินฺนาธิกรณ-พหุพฺพีหิ.

นานา รุกฺข ติณ ปติต ปุปฺโผปโสภิต กนฺทโรติ รุกฺโข จ ติณญฺจ รุกฺขติณานิ, นานา ปการานิ เอว รุกฺขติณานิ นานารุกฺขติณานิ, นานารุกฺขติเณหิ ปติตานิ นานารุกฺขติณปติตานิ, นานา-รุกฺขติณปติตานิ จ ตานิ ปุปฺผานิ เจติ นานารุกฺขติณปติตปุปฺผานิ, นานารุกฺขติณปติตปุปฺเผหิ อุปโสภิตานิ นานารุกฺขติณปติต ปุปฺโผปโสภิตานิ, นานารุกฺขติณปติตปุปฺโผปโสภิตานิ กนฺทรานิ ยสฺส ปพฺพตราชสฺส โสยํ นานารุกฺขติณปติตปุปฺโผปโสภิตกนฺทโร, ปพฺพตราชา. อยํ ปน ทฺวนฺทกมฺมธารยตปฺปุริสคพฺโภ ตุลฺยาธิกรณพหุพฺพีหิ.

อถ วา–อุปโสภิตานิ เอว กนฺทรานิ อุปโสภิตกนฺทรานิ, (สาเปกฺขตฺเต สติปิ คมกตฺตา สมาโส.) นานารุกฺขติณปติตปุปฺเผหิ อุปโสภิตกนฺทรานิ ยสฺส ปพฺพตราชสฺส โสยํ นานารุกฺขติณปติต-ปุปฺโผปโสภิตกนฺทโร, ปพฺพตราชา. อยํ ปน ภินฺนาธิกรณพหุพฺพีหิ.

นานา มุสล ผาล ปพฺพต ตรุ กลิงฺคร สร ธนุคทาสิ โตมรหตฺถาติ มุสโล จ ผาโล จ ปพฺพโต จ ตรุ จ กลิงฺคโร จ สโร จ ธนุ จ คทา จอสิ จ โตมโร, จ มุสลผาลปพฺพตตรุกลิงฺครสรธนุคทาสิโต

มรา, นานา ปการา เอว มุสลผาลปพฺพตตรุกลิงฺครสรธนุคทาสิโตมรา นานามุสลผาลปพฺพต-ตรุกลิงฺครสรธนุคทาสิโตมรา, นานามุสลผาลปพฺพตตรุกลิงฺครสรธนุคทาสิโตมรา หตฺเถสุ เยสํ เต นานามุสลผาลปพฺพตตรุกลิงฺคร สรธนุคทาสิโตมรหตฺถา. อยํ ปน ทฺวนฺทกมฺมธารยคพฺโภ ภินฺนาธิกรณพหุพฺพีหิ.

พหุพฺพีหิ อิจฺจเนน กฺวตฺโถ? พหุพฺพีหิมฺหิ จ.

๓๒๙., ๓๕๗. **นามานํ สมุจฺจโย ทฺวนฺโท**.

นามานํ เอกวิภตฺติกานํ โย สมุจฺจโย, โส ทฺวนฺทสญฺโญ โหติ.

จนฺทิมา จ สูริโย จ จนฺทิมสูริยา, สมโณ จ พฺราหฺมโณ จ สมณพฺราหฺมณา, สาริปุตฺโต จ โมคฺคลฺลาโน จ สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา, พฺราหฺมโณ จ คหปติโก จ พฺราหฺมณคหปติกา, ยโม จ วรุโณ จ ยมวรุณา, กุเวโร จ วาสโว จ กุเวรวาสวา.

ทฺวนฺทอิจฺจเนน กฺวตฺโถ? ทฺวนฺทฏฺฐา วา.

๓๓๐., ๓๔๐. **มหตํ มหา ตุลฺยาธิกรเณ ปเท**.

เตสํ **มหนฺต**สทฺทานํ **มหา**อาเทโส โหติ ตุลฺยาธิกรเณ ปเท.

มหนฺโต จ โส ปุริโส จาติ มหาปุริโส, มหนฺตี จ สา เทวี จาติ มหาเทวี, มหนฺตญฺจ ตํ พลญฺจาติ มหาพลํ, มหนฺโต จ โส นาโค จาติ มหานาโค, มหนฺโต จ โส ยโส จาติ มหายโส, มหนฺตญฺจ ตํ ปทุมวนญฺจาติ มหาปทุมวนํ, มหนฺตี จ สา นที จาติ มหานที, มหนฺโต จ โส มณิ จาติ มหามณิ, มหนฺโต จ โส คหปติโก จาติ มหาคหปติโก, มหนฺตญฺจ ตํ ธนญฺจาติ มหาธนํ, มหนฺโต จ โส ปุญฺโญ จาติ มหาปุญฺโญ.

พหุวจนคฺคหเณน กฺวจิ **มหนฺต** สทฺทสฺส **มหา**เทโส โหติ. มหนฺตญฺจ ตํ ผลญฺจาติ มหปฺผลํ, มหพฺพลํ, เอวํ มหทฺธนํ, มหพฺภยํ.

๓๓๑., ๓๕๓. **อิตฺถิยํ ภาสิตปุมิตฺถี ปุมาว เจ**.

อิตฺถิยํ ตุลฺยาธิกรเณ ปเท เจ ภาสิตปุมิตฺถี ปุมาว ทฏฺฐพฺพา.

ทีฆา ชงฺฆา ยสฺส โสยํ ทีฆชงฺโฆ, กลฺยาณภริโย, ปหูตปญฺโญ.

ภาสิตปุเปติ กิมตฺถํ? พฺราหฺมณพนฺธุ จ สา ภริยา จาติพฺราหฺมณพนฺธุภริยา.

๓๓๒., ๓๔๓. **กมฺมธารยสญฺเญ จ.**

กมฺมธารยสญฺเญ จ สมาเส อิตฺถิยํ ตุลฺยาธิกรเณ ปเท ปุพฺเพ ภาสิตปุมิตฺถี เจ, ปุมาว ทฏฺฐพฺพา. พฺราหฺมณทาริกา, ขตฺติยกญฺญา, ขตฺติยกุมาริกา.

ภาสิตปุเมติ กิมตฺถํ? ขตฺติยพนฺธุทาริกา, พฺราหฺมณพนฺธุทาริกา.

๓๓๓., ๓๔๔. **อตฺตํ นสฺส ตปฺปุริเส.**

นสฺส ปทสฺส ตปฺปุริเส อุตฺตรปเท อตฺตํ โหติ.

นพฺราหฺมโณ อพฺราหฺมโณ, อวสโล, อภิกฺขุ, อปญฺจวสฺสํ, อปญฺจควํ.

๓๓๔., ๓๔๕. สเร อน.

นสฺส ปทสฺส ตปฺปุริเส **อน** อาเทโส โหติ สเร ปเร.

น อสฺโส อนสฺโส, อนิสฺสโร, อนริโย.

๓๓๕., ๓๔๖. กท กุสฺส.

กุอิจฺเจตสฺส **กท** โหติ สเร ปเร.

กุจฺฉิตํ อนฺนํ กทนฺนํ, กุจฺฉิตํ อสนํ กทสฺสนํ.

สเรติ กิมตฺถํ? กุจฺฉิตา ทารา เยสํ (อปุญฺญการานํ) เต โหนฺตีติ กุทารา, กุชนา. เอวํ กุปุตฺตา, กุเคหา, กุวตฺถา, กุทาสา.

๓๓๖., ๓๔๗. **กา'ปฺปตฺเถสุ จ.**

กุอิจฺเจตสฺส **กา** โหติ อปฺปตฺเถสุ จ.

กาลวณํ, กาปุปฺผํ.

พหุวจนคฺคหณํ กิมตฺถํ? **กุ**อิจฺเจตสฺส อนปฺปตฺเถสุปิ กฺวจิ **กา** โหติ, กาปุริสา.

๓๓๗., ๓๕๐. **กฺวจิ สมาสนฺตคตานมการนฺโต.**

สมาสนฺตคตานํ นามานมนฺโต สโร กฺวจิ **อ**กาโร โหติ.

เทวานํ ราชา เทวราโช, เทวราชา, เทวานํ สขา เทวสโข, เทวสขา, ปญฺจ อหานิ ปญฺจาหํ, สตฺตาหํ, ปญฺจควํ, ฉตฺตุปาหนํ, อุปสรทํ, วิสาลกฺโข, วิมุโข.

การคฺคหณํ กิมตฺถํ? **อา**การนฺต อิการนฺตา จ โหนฺติ, ปจฺจกฺขา ธมฺมา ยสฺส โสยนฺติ ปจฺจกฺขธมฺมา, สุรภิโน คนฺโธ สุรภิคนฺธิ, สุนฺทโร คนฺโธ สุคนฺธิ, ปูติโน คนฺโธ ปูติคนฺธิ, กุจฺฉิโต คนฺโธ กุคนฺธิ, ทุฏฺฐุ คนฺโธ ยสฺส โสยนฺติ ทุคนฺธิ, ปูติ เอว คนฺโธ ปูติคนฺธิ.

นทีอนฺตา จ **กตฺตุ**อนฺตา จ **ก**ปจฺจโย โหติ สมาสนฺเต.

พหู นทิโย ยสฺมึ โสยํ พหุนทิโก, ชนปโท. พหโว กตฺตาโร ยสฺส โสยํ พหุกตฺตุโก, ปุริโส.

๓๓๘., ๓๕๖. **นทิมฺหา จ**.

นทิมฺหา จ **ก**ปจฺจโย โหติ สมาสนฺเต.

พหู นทิโย ยสฺมึ โสยนฺติ พหุนทิโก. พหู กนฺติโย ยสฺส โสยนฺติ พหุกนฺติโก. พหุนาริโก.

๓๓๙., ๓๕๘. **ชายาย ตุทํ ชานิ ปติมฺหิ**.

ชายาอิจฺเจตาย **ตุทํ ชานิ**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ **ปติ**มฺหิ ปเร.

ตุทํปตี, ชานิปตี.

๓๔๐., ๓๕๕. **ธนุมฺหา จ**.

ธนุมฺหา จ **อา**ปจฺจโย โหติ สมาสนฺเต.

คาณฺฑีโว ธนุ ยสฺส โสยํ คาณฺฑีวธนฺวา.

๓๔๑., ๓๓๖. **อํ วิภตฺตีนมการนฺตา อพฺยยีภาวา**.

ตสฺมา **อ**การนฺตา อพฺยยีภาวสมาสา ปราสํ วิภตฺตีนํ กฺวจิ **อํ** โหติ.

อธิจิตฺตํ, ยถาวุฑฺฒํ, อุปกุมฺภํ, ยาวชีวํ, ติโรปพฺพตํ, ติโรปาการํ, ติโรกุฏฺฏํ, อนฺโตปาสาทํ.

กฺวจีติ กิมตฺถํ? อธิจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน.

๓๔๒., ๓๓๗. **สโร รสฺโส นปุํสเก**.

นปุํสเก วตฺตมานสฺส อพฺยยีภาวสมาสสฺส ลิงฺคสฺส สโร รสฺโส โหติ.

กุมารีสุ อธิกิจฺจ ปวตฺตติ กถา อิติ อธิกุมาริ. อุปวธุ, อุปคงฺคํ, อุปมณิกํ.

๓๔๓., ๓๓๘. **อญฺญสฺมา โลโป จ**.

อญฺญสฺมา อพฺยยีภาวสมาสา อนการนฺตา ปราสํ วิภตฺตีนํ โลโป จ โหติ.

อธิตฺถิ, อธิกุมาริ, อุปวธุ.

อิติ นามกปฺเป สมาสกปฺโป สตฺตโม กณฺโฑ.

สมาสกปฺโป นิฏฺฐิโต.

๕.ตทฺธิตกปฺป

อฏฺฐมกณฺฑ

๓๔๔., ๓๖๑. **วาณ'ปจฺเจ** .

ณปจฺจโย โหติ วา "ตสฺสาปจฺจ" มิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ.

วสิฏฺฐสฺส อปจฺจํ วาสิฏฺโฐ, วสิฏฺฐสฺส อปจฺจํ วา, วสิฏฺฐสฺส อปจฺจํ วาสิฏฺฐี, วสิฏฺฐสฺส อปจฺจํ วา สิฏฺฐํ. เอวํ ภารทฺวาโช, ภารทฺวาชี, ภารทฺวาชํ. โคตโม, โคตมี, โคตมํ. วาสุเทโว, วาสุเทวี, วาสุเทวํ. พาลเทโว, พาลเทวี, พาลเทวํ. เวสามิตฺโต, เวสามิตฺตี เวสามิตฺตํ.

๓๔๕., ๓๖๖. **ณายน ณาน วจฺฉาทิโต**.

ตสฺมา **วจฺฉา**ทิโต โคตฺตคณโต **ณายนณาน**ปจฺจยา โหนฺติ วา "ตสฺสาปจฺจ"มิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ.

วจฺฉสฺส อปจฺจํวจฺฉายโน, วจฺฉาโน, วจฺฉสฺส อปจฺจํ วา, วจฺฉสฺส อปจฺจํ วจฺฉายนี, วจฺฉานี, วจฺฉสฺส อปจฺจํ วจฺฉายนํ, วจฺฉานํ. สกฏฺฐสฺส อปจฺจํ สากฏฺฐายโน, สากฏฺฐาโน , สกฏฺฐสฺส อปจฺจํ วา, สากฏฺฐายนี, สา กฏฺฐานี, สากฏฺฐายนํ, สากฏฺฐานํ. เอวํ กณฺหายโน, กณฺหาโน, กณฺหสฺส อปจฺจํ วา. กณฺหายนี, กณฺหานี, กณฺหายนํ, กณฺหานํ. อคฺคิเวสฺสายโน, อคฺคิเวสฺสาโน, อคฺคิเวสฺสายนี, อคฺคิเวสฺสานี, อคฺคิเวสฺสายนํ, อคฺคิเวสฺสานํ. คจฺฉายโน, คจฺฉาโน, คจฺฉายนี, คจฺฉานี, คจฺฉายนํ, คจฺฉานํ. กปฺปายโน, กปฺปาโน, กปฺปายนี, กปฺปานี, กปฺปายนํ, กปฺปานํ. โมคฺคลฺลายโน, โมคฺคลฺลาโน, โมคฺคลฺลายนี, โมคฺคลฺลานี, โมคฺคลฺลายนํ, โมคฺคลฺลานํ. มุญฺจายโน, มุญฺจาโน, มุญฺจายนี, มุญฺจานี, มุญฺจายนํ, มุญฺจานํ. สงฺฆายโน, สงฺฆาโน, สงฺฆายนี, สงฺฆานี, สงฺฆายนํ, สงฺฆานํ. โลมายโน, โลมาโน, โลมายนี, โลมานี, โลมายนํ, โลมานํ, สากมายโน, สากมาโน, สากมายนี, สากมานี, สากมายนํ, สากมานํ. นารายโน, นาราโน,

นารายนี, นารานี, นารายนํ, นารานํ. โจรายโนโจราโน, โจรายนี, โจรานี, โจรายนํ, โจรานํ, อาวสาลายโน, อาวสาลาโน, อาวสาลายนี, อาวสาลานี, อาวสาลายนํ, อาวสาลานํ. ทฺเวปายโน, ทฺเวปาโน, ทฺเวปายนี, ทฺเวปานี, ทฺเวปายนํ, ทฺเวปานํ. กุณฺจายโน, กุณฺจาโน, กุณฺจายนี, กุณฺจานี, กุณฺจายนํ, กุณฺจานํ. กจฺจายโน, กจฺจาโน, กจฺจายนี, กจฺจานี, กจฺจายนํ, กจฺจานํ.

๓๔๖., ๓๖๗. **เณยฺโย กตฺติกาทีหิ**.

เตหิ โคตฺตคเณหิ **กตฺติกา**ทีหิ **เณยฺย**ปจฺจโย โหติ วา “ตสฺสาปจฺจ”มิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ.

กตฺติกาย อปจฺจํ กตฺติเกยฺโย, กตฺติกาย อปจฺจํ วา. เอวํ เวนเตยฺโย, โรหิเณยฺโย, คงฺเคยฺโย, กทฺทเมยฺโย, นาเทยฺโย, อาเลยฺโย, อาเหโย, กาเมยฺโย, สุจิยา อปจฺจํ โสเจยฺโย, สาเลยฺโย, พาเลยฺโย, มาเลยฺโย, กาเลยฺโย.

๓๔๗., ๓๖๘. **อโต ณิ วา**.

ตสฺมา **อ**การโต **ณิ**ปจฺจโย โหติ วา “ตสฺสาปจฺจ”มิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ.

ทกฺขสฺส อปจฺจํ ทกฺขิ, ทกฺขสฺส อปจฺจํ วา. ทุณสฺส อปจฺจํ โทณิ, ทุณสฺส อปจฺจํ วา, เอวํ วาสวิ, สกฺยปุตฺติ, นาฏปุตฺติ, ทาสปุตฺติ, ทาสวิ, วารุณิ, คณฺฑิ, พาลเทวิ, ปาวกิ, เชนทตฺติ, พุทฺธิ, ธมฺมิ, สงฺฆิ, กปฺปิ, อนุรุทฺธิ.

วาติ วิกปฺปนตฺเถน ณิกปจฺจโย โหติ “ตสฺสาปจฺจ”มิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ. สกฺยปุตฺตสฺส อปจฺจํ สกฺยปุตฺติโก. เอวํ นาฏปุตฺติโก, เชนทตฺติโก.

๑๔๘., ๓๗๑. **ณโว’ ปกฺวาทีหิ**.

อุปกุอิจฺเจวมาทีหิ **ณว**ปจฺจโย โหติ วา “ตสฺสาปจฺจ”มิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ.

อุปกุสฺส อปจฺจํ โอปกโว, อุปกุสฺส อปจฺจํ วา. มนุโน อปจฺจํ มานโว, มนุโน อปจฺจํ วา. ภคฺคุสฺส อปจฺจํ ภคฺคโว, ภคฺคุสฺส อปจฺจํ วา, ปณฺฑุสฺส อปจฺจํ ปณฺฑโว, ปณฺฑุสฺส อปจฺจํ วา, พหุสฺส อปจฺจํ พาหโว, พหุสฺส อปจฺจํ วา.

๓๔๙., ๓๗๒. **เณร วิธวาทิโต**.

ตสฺมา **วิธวา**ทิโต **เณร**ปจฺจโย โหติ วา “ตสฺสาปจฺจ”มิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ.

วิธวาย อปจฺจํ เวธเวโร, วิธวาย อปจฺจํ วา. พนฺธุกิยา อปจฺจํ พนฺธุเกโร, พนฺธุกิยา อปจฺจํ วา. สมณสฺส อปจฺจํ สามเณโร, สมณสฺส อปจฺจํ วา. เอวํ สามเณรี, สามเณรํ, นาฬิเกโร, นาฬิเกรี, นาฬิเกรํ.

๓๕๐., ๓๗๓. **เยน วา สํสฏฺฐํ ตรติ จรติ วหติ ณิโก**.

เยน วา สํสฏฺฐํ, เยน วา ตรติ, เยน วา จรติ, เยน วา วหติ อิจฺเจเตสฺวตฺเถสุ **ณิก**ปจฺจโย โหติ วา.

ติเลน สํสฏฺฐํ โภชนํ เตลิกํ, ติเลน สํสฏฺฐํ วา. เอวํ โคฬิกํ, ฆาติกํ.

นาวาย ตรตีติ นาวิโก, นาวาย ตรติ วา. เอวํ โอฬุมฺปิโก.

สกเฏน จรตีติ สากฏิโก, สกเฏน จรติ วา. เอวํ ปตฺติโก, ทณฺฑิโก, ธมฺมิโก, ปาทิโก.

สีเสน วหตีติ สีสิโก, สีเสน วหติ วา. อํเสน วหตีติ อํสิโก, อํเสน วหติ วา. เอวํ ขนฺธิโก, องฺคุลิโก.

วาติ วิกปฺปนตฺเถน อญฺเญสฺวปิ **ณิก**ปจฺจโย โหติ. ราชคเห วสตีติ ราชคหิโก, ราชคเห วสติ วา. ราชคเห ชาโต ราชคหิโก, ราชคเห ชาโต วา. เอวํ มาคธิโก, สาวตฺถิโก, กาปิล วตฺถิโก, ปาฏลิปุตฺติโก, เวสาลิโก.

๓๕๑., ๓๗๔. **ตมธีเต เตนกตาทิ สนฺนิธาน นิโยค สิปฺป ภณฺฑ ชีวิกตฺเถสุ จ**.

ตมธีเต, เตนกตาทิอตฺเถ, ตมฺหิ สนฺนิธานา, ตตฺถ นิยุตฺโต, ตมสฺส สิปฺปํ, ตมสฺส ภณฺฑํ, ตมสฺส ชีวิกํ อิจฺเจเตสฺวตฺเถสุ จ **ณิก**ปจฺจโย โหติ วา.

วินยมธีเต เวนยิโก, วินยมธีเต วา. เอวํ สุตฺตนฺติโก, อาภิธมฺมิโก, เวยฺยากรณิโก.

กาเยน กตํ กมฺมํ กายิกํ, กาเยน กตํ กมฺมํ วา. เอวํ วาจสิกํ, มานสิกํ.

สรีเร สนฺนิธานา เวทนา สารีริกา, สรีเร สนฺนิธานา วา, เอวํ มานสิกา.

ทฺวาเร นิยุตฺโต โทวาริโก, ทฺวาเร นิยุตฺโต วา. เอวํ ภณฺฑาคาริโก, นาคริโก, นาวกมฺมิโก.

วีณา อสฺส สิปฺปํ เวณิโก, วีณา อสฺส สิปฺปํ วา. เอวํ ปาณวิโก, โมทิงฺคิโก, วํสิโก.

คนฺโธ อสฺส ภณฺฑํ คนฺธิโก, คนฺโธ อสฺส ภณฺฑํ วา. เอวํ เตลิโก, โคฬิโก.

อุรพฺภํ หนฺตฺวา ชีวตีติ โอรพฺภิโก, อุรพฺภํ หนฺตฺวา ชีวติ วา. มคํ หนฺตฺวา ชีวตีติ มาควิโก, มคํ หนฺตฺวา ชีวติ วา. เอวํ โสกริโก, สากุณิโก.

อาทิคฺคหเณน อญฺญตฺถาปิ **ณิก** ปจฺจโย โยเชตพฺโพ. ชาเลน หโต ชาลิโก, ชาเลน หโต วา.

สุตฺเตน พนฺโธ สุตฺติโก, สุตฺเตน พนฺโธ วา.

จาโป อสฺส อาวุโธ จาปิโก, จาโป อสฺส อาวุโธ วา. เอวํ โตมริโก, มุคฺคริโก, โมสลิโก.

วาโต อสฺส อาพาโธ วาติโก, วาโต อสฺส อาพาโธ วา. เอวํ เสมฺหิโก, ปิตฺติโก.

พุทฺเธ ปสนฺโน พุทฺธิโก, พุทฺเธ ปสนฺโน วา. เอวํ ธมฺมิโก, สงฺฆิโก.

พุทฺธสฺส สนฺตกํ พุทฺธิกํ, พุทฺธสฺส สนฺตกํ วา. เอวํ ธมฺมิกํ, สงฺฆิกํ.

วตฺเถน กีตํ ภณฺฑํ วตฺถิกํ, วตฺเถน กีตํ ภณฺฑํ วา. เอวํ กุมฺภิกํ, ผาลิกํ, กึ กณิกํ, โสวณฺณิกํ.

กุมฺโภ อสฺส ปริมาณํ กุมฺภิกํ, กุมฺโภ อสฺส ปริมาณํ วา.

กุมฺภสฺส ราสิ กุมฺภิกํ, กุมฺภสฺส ราสิ วา.

กุมฺภํ อรหตีติ กุมฺภิโก, กุมฺภํ อรหติ วา.

อกฺเขน ทิพฺพตีติ อกฺขิโก, อกฺเขน ทิพฺพติ วา. เอวํ สาลากิโก, ตินฺทุกิโก, อมฺพผลิโก. กปิฏฺฐผลิโก, นาฬิเกริโก อิจฺเจวมาทิ.

๓๕๒., ๓๗๖. **ณ ราคา ตสฺเส ทมญฺญตฺเถสุ จ.**

ณปจฺจโย โหติ วา ราคมฺหา “เตน รตฺตํ” อิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ, “ตสฺเสทํ” อญฺญตฺเถสุ จ.

กสาเวน รตฺตํ วตฺถํ กาสาวํ, กสาเวน รตฺตํ วตฺถํ วา. เอวํ โกสุมฺภํ, หาลิทฺทํ, ปาฏงฺคํ, รตฺตงฺค, มญฺชิฏฺฐํ, กุงฺกุมํ.

สูกรสฺส อิทํ มํสํ โสกรํ, สูกรสฺส อิทํ มํสํ วา. เอวํ มาหิสํ.

อุทุมฺพรสฺส อวิทูเร ปวตฺตํ วิมานํ โอทุมฺพรํ, อุทุมฺพรสฺส อวิทูเร ปวตฺตํ วิมานํ วา.

วิทิสาย อวิทูเร นิวาโส เวทิโส, วิทิสาย อวิทูเร นิวาโส วา.

มถุราย ชาโต มาถุโร, มถุราย ชาโต วา.

มถุราย อาคโต มาถุโร, มถุราย อาคโต วา.

กตฺติกาย นิยุตฺโต มาโส กตฺติโก, กตฺติกาย นิยุตฺโต มาโส วา. เอวํ มาคสิโร, ผุสฺโส, มาโฆ, ผคฺคุโน, จิตฺโต, เวสาโข, เชฏฺโฐ, อาสฬฺโห, สาวโณ, ภทฺโท, อสฺสยุโช.

น วุทฺธิ นีลปีตาโท, ปจฺจเย สณการเก.

ผกาโร **ผุสฺส**สทฺทสฺส, “สิโร”ติ สิรสํ วเท.

สิกฺขานํ สมูโห สิกฺโข, ภิกฺขานํ สมูโห ภิกฺโข. เอวํ กาโปโต, มายูโร, โกกิโล.

พุทฺเธ, อสฺส เทวตา พุทฺโธ. เอวํ ภทฺโท, มาโร, มาหินฺโท, เวสฺสวโณ, ยาโม, โสโม, นารายโณ.

สํวจฺฉรมธีเต สํวจฺฉโร. เอวํ โมหุตฺโต, เนมิตฺโต, องฺควิชฺโช, เวยฺยากรโณ, ฉนฺโท, ภาสฺโส, จนฺโท.

วสาทานํ วิสโย เทโส วาสาโท. เอวํ กุมฺโภ, สากุนฺโต, อาติสาโร.

อุทุมฺพรา อสฺมึ ปเทเส สนฺตีติ โอทุมฺพโร. สาคเรหิ นิพฺพตฺโต สาคโร. สาคลมสฺส นิวาโส สาคโล. มถุรา อสฺส นิวาโส มาถุโร. มถุราย อิสฺสโร มาถุโร. อิจฺเจวมาทโย โยเชตพฺพา.

๓๕๓., ๓๗๘. **ชาตาทีนมิมิยา จ**.

ชาตอิจฺเจวมาทีนมตฺเถ **อิมอิย**ปจฺจยา โหนฺติ.

ปจฺฉา ชาโต ปจฺฉิโม. เอวํ อนฺติโม, มชฺฌิโม, ปุริโม, อุปริโม, เหฏฺฐิโม, โคปฺผิโม. โพธิสตฺตชาติยา ชาโต โพธิสตฺตชาติโย, เอวํ อสฺสชาติโย, หตฺถิชาติโย, มนุสฺสชาติโย.

อาทิคฺคหเณน นิยุตฺตตฺถาทิโตปิ ตทสฺสตฺถาทิโตปิ **อิม อิย อิก** อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ. อนฺโต นิยุตฺโต อนฺติโม. เอวํ อนฺติโย, อนฺติโก.

ปุตฺโต อสฺส อตฺถิ, ตสฺมึ วา วิชฺชตีติ ปุตฺติโม. เอวํ ปุตฺติเยว, ปุตฺติโก, กปฺปิโม, กปฺปิโย, กปฺปิโก.

จคฺคหเณน กิยปจฺจโย โหติ นิยุตฺตตฺเถ. ชาติยํ นิยุตฺโต ชาติกิโย, อนฺเธ นิยุตฺโต อนฺธกิโย, ชาติยา อนฺโธ ชจฺจนฺโธ, ชจฺจนฺเธ นิยุตฺโต ชจฺจนฺธกิโย.

๓๕๔., ๓๗๙. **สมูหตฺเถ กณ ณา**.

สมูหตฺเถ **กณ ณ**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ.

ราชปุตฺตานํ สมูโห ราชปุตฺตโก. เอวํ ราชปุตฺโต, มานุสฺสโก, มานุสฺโส, มายูรโก, มายูโร, มาหึสโก, มาหึโส.

๓๕๕., ๓๘๐. **คาม ชน พนฺธุ สหายาทีหิตา**.

คาม ชน พนฺธุ สหายอิจฺเจวมาทีหิ **ตา**ปจฺจโย โหติ สมูหตฺเถ.

คามานํ สมูโห คามตา. เอวํ ชนตา, พนฺธุตา, สหายตา, นครตา.

๓๕๖., ๓๘๑. **ตทสฺส ฐานมิโย จ**.

"ตทสฺส ฐาน" มิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ **อิย**ปจฺจโย โหติ.

มทนสฺส ฐานํ มทนิยํ, พนฺธนสฺส ฐานํ พนฺธนิยํ, มุจฺฉนสฺส ฐานํ มุจฺฉนิยํ, เอวํ รชนิยํ, กมนิยํ, คมนิยํ, ทุสฺสนิยํ, ทสฺสนิยํ.

๓๕๗., ๓๘๒. **อุปมตฺถายิตตฺตํ**.

อุปมตฺเถ **อายิตตฺต**ปจฺจโย โหติ.

ธูโม วิย ทิสฺสติ อทุํ วนํ ตทิทํ ธูมายิตตฺตํ, ติมิรํ วิย ทิสฺสติ อทุํ วนํ ตทิทํ ติมิรายิตตฺตํ.

๓๕๘., ๓๘๓. **ตนฺนิสฺสิตตฺเถ โล**.

"ตนฺนิสฺสิตตฺเถ, ตทสฺส ฐาน"มิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ จ **ล**ปจฺจโย โหติ.

ทุฏฺฐุ นิสฺสิตํ ทุฏฺฐุลฺลํ, เวทํ นิสฺสิตํ เวทลฺลํ, ทุฏฺฐุ ฐานํ ทุฏฺฐุลฺลํ, เวทสฺส ฐานํ เวทลฺลํ.

๓๕๙., ๓๘๔. **อาลุ ตพฺพหุเล**.

อาลุปจฺจโย โหติ ตพฺพหุลตฺเถ.

อภิชฺฌา อสฺส ปกติ อภิชฺฌาลุ, อภิชฺฌา อสฺส พหุลา วา อภิชฺฌาลุ. เอวํ สีตาลุ, ธชาลุ, ทยาลุ.

๓๖๐., ๓๘๗. **ณฺย ตฺต ตา ภาเว ตุ**.

ณฺยตฺตตาอิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ ภาวตฺเถ.

อลสสฺส ภาโว อาลสฺยํ, อโรคสฺส ภาโว อาโรคฺยํ. ปํสุกูลิกสฺส ภาโว ปํสุกูลิกตฺตํ, อโนทริกสฺส ภาโว อโนทริกตฺตํ. สงฺคณิการามสฺส ภาโว สงฺคณิการามตา, นิทฺทารามสฺส ภาโว นิทฺทารามตา.

ตุคฺคหเณน ตฺตนปจฺจโย โหติ. ปุถุชฺชนตฺตนํ, เวทนตฺตนํ.

๓๖๑., ๓๘๘. **ณ วิสมาทีหิ**.

ณปจฺจโย โหติ **วิสมาที**หิ "ตสฺส ภาโว"อิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ.

วิสมสฺส ภาโว เวสมํ, สุจิสฺส ภาโว โสจํ.

๓๖๒., ๓๘๙. **รมณียาทิโต กณ.**

รมณียอิจฺเจวมาทิโต **กณ** ปจฺจโย โหติ “ตสฺส ภาโว”อิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ.

รมณียสฺส ภาโว รามณียกํ, มนุญฺญสฺส ภาโว มานุญฺญกํ.

๓๖๓., ๓๙๐. **วิเสเส ตรตมิสิกิยิฏฺฐา.**

วิเสสตฺเถ **ตร ตม อิสิก อิย อิฏฺฐ**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ.

สพฺเพ อิเม ปาปา, อยมิเมสํ วิเสเสน ปาโปติ ปาปตโร. เอวํ ปาปตโม, ปาปิสิโก, ปาปิโย, ปาปิฏฺโฐ.

๓๖๔., ๓๙๘. **ตทสฺสตฺถีติ วี จ.**

“ตทสฺสตฺถิ”อิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ **วี**ปจฺจโย โหติ.

เมธา ยสฺส อตฺถิ, ตสฺมึ วา วิชฺชตีติเมธาวี. เอวํ มายาวี.

จคฺคหเณน โสปจฺจโย โหติ. สุเมธา ยสฺส อตฺถิ, ตสฺมึ วา วิชฺชตีติ สุเมธโส.

๓๖๕., ๓๙๙. ตปาทิโต สี.

ตปาทิโต **สี**ปจฺจโย โหติ “ตทสฺสตฺถิ”อิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ.

ตโป ยสฺส อตฺถิ ตสฺมึ วา วิชฺชตีติ ตปสฺสี. เอวํ ยสสฺสี, เตชสฺสี.

๒๖๖., ๔๐๐. **ทณฺฑาทิโต อิกอี.**

ทณฺฑาทิโต **อิก อี**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ “ตทสฺสตฺถิ”อิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ.

ทณฺโฑ ยสฺส อตฺถิ, ตสฺมึ วา วิชฺชตีติ ทณฺฑิโก, ทณฺฑี. เอวํ มาลิโก, มาลี.

๓๖๗., ๔๐๑. **มธฺวาทิโต โร.**

มธุอิจฺเจวมาทิโต **ร**ปจฺจโย โหติ “ตทสฺสตฺถิ”อิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ.

มธุ ยสฺส อตฺถิ, ตสฺมึ วา วิชฺชตีติ มธุโร. เอวํ กุญฺชโร, มุคฺคโร, มุขโร, สุสิโร, (สีสโร, สุกโร, สุงฺกโร), สุภโร, สุจิโร, รุจิโร.

๓๖๘., ๔๐๒. **คุณาทิโต วนฺตุ.**

คุณอิจฺเจวมาทิโต **วนฺตุ**ปจฺจโย โหติ “ตทสฺสตฺถิ”อิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ.

คุโณ ยสฺส อตฺถิ, ตสฺมึ วา วิชฺชตีติ คุณวา. เอวํ ยสวา, ธนวา, ปญฺญวา, พลวา, ภควา.

๓๖๙., ๔๐๓. **สตฺยาทีหิ มนฺตุ**.

สติอิจฺเจวมาทีหิ **มนฺตุ**ปจฺจโยโหติ “ตทสฺสตฺถิ” อิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ.

สติ ยสฺส อตฺถิ, ตสฺมึ วา วิชฺชตีติ สติมา, เอวํ ชุติมา, รุจิมา, ถุติมา, ธิติมา, มติมา, ภาณุมา.

๓๗๐., ๔๐๕. **สทฺธาทิโตณ**.

สทฺธาอิจฺเจวมาทิโต **ณ** ปจฺจโย โหติ “ตทสฺสตฺถิ”อิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ.

สทฺธา ยสฺส อตฺถิ, ตสฺมึ วา วิชฺชตีภิ สทฺโธ, เอวํ ปญฺโญ, อมจฺฉโร.

๓๗๑., ๔๐๔. **อายุสฺสุการาส มนฺตุมฺหิ**.

อายุสฺส อนฺโต **อุ**กาโร **อสา**เทโส โหติ**มนฺตุมฺหิ** ปจฺจเย ปเร.

อายุ อสฺส อตฺถิ, ตสฺมึ วา วิชฺชตีติ อายสฺมา.

๓๗๒., ๓๘๕. **ตปฺปกติวจเน มโย**.

ตปฺปกติวจนตฺเถ **มย**ปจฺจโย โหติ.

สุวณฺเณน ปกตํ กมฺมํ โสวณฺณมยํ. เอวํ รูปิยมยํ ชตุมยํ, รชตมยํ, อิฏฺฐกมยํ, อโยมยํ, มตฺติกามยํ, ทารุมยํ, โคมยํ.

๓๗๓., ๔๐๖. **สงฺขฺยาปูรเณ โม**.

สงฺขฺยาปูรณตฺเถ **ม**ปจฺจโย โหติ.

ปญฺจนฺนํ ปูรโณ ปญฺจโม, เอวํ สตฺตโม, อฏฺฐโม, นวโม, ทสโม.

๓๗๔., ๔๐๘. ส ฉสฺสวา.

ฉสฺส สการาเทโส โหติ วา สงฺขฺยาปูรณตฺเถ.

ฉนฺนํ ปูรโณ สฏฺโฐ, ฉฏฺโฐ วา.

๓๗๕., ๔๑๒. **เอกาทิโต ทสสฺสี**.

เอกาทิโต **ทส**สฺส อนฺเต **อี**ปจฺจโย โหติ วา สงฺขฺยาปูรณตฺเถ.

เอโก จ ทส จ เอกาทส, เอกาทสนฺนํ ปูรณี เอกาทสี. ปญฺจจ ทส จ ปญฺจทส, ปญฺจทสนฺนํ ปูรณี ปญฺจทสี. จตฺตาโร จ ทส จ จตุทฺทส, จตุทฺทสนฺนํ ปูรณี จาตุทฺทสี.

ปูรเณติ กิมตฺถํ? เอกาทส, ปญฺจทส.

๓๗๖., ๒๕๗. **ทเส โส นิจฺจญฺจ**.

ทสสทฺเท ปเร นิจฺจํ **ฉ**สฺส **โส** โหติ.

โสฬส.

๓๗๗., ๐. **อนฺเต นิคฺคหิตญฺจ**.

ตาสํ สงฺขฺยานํ อนฺเต นิคฺคหิตาคโม โหติ.

ปญฺจทสิ, จาตุทฺทสิ.

๓๗๘., ๔๑๔. ติ จ.

ตาสํ สงฺขฺยานํ อนฺเต **ติ**การาคโม โหติ. วีสติ, ตึสติ.

๓๗๙., ๒๕๘. ล ทรานํ.

ทการ **ร**การานํ สงฺขฺยานํ **ล**การาเทโส โหติ. โสฬส, จตฺตาลีสํ.

๓๘๐., ๒๕๕. **วีสติ ทเสสุ พา ทฺวิสฺส ตุ**.

วีสติ ทสอิจฺเจเตสุ **ทฺวิสฺส พา** โหติ.

พาวีสตินฺทฺริยานิ, พารส มนุสฺสา.

ตุคฺคหเณน ทฺวิสฺส ทุ ทิ โท อาเทสา จ โหนฺติ. ทุรตฺตํ, ทิรตฺตํ, ทิคุณํ, โทหฬินี.

๓๘๑., ๒๕๔. **เอกาทิโต ทสฺส ร สงฺขฺยาเน**.

เอกาทิโต **ทส**สฺส **ท**การสฺส **ร**กาโร โหติ วา สงฺขฺยาเน.

เอการส, เอกาทส, พารส, ทฺวาทส.

สงฺขฺยาเนติ กิมตฺถํ? ทฺวาทสายตนานิ.

๓๘๒., ๒๕๙. **อฏฺฐาทิโต จ**.

อฏฺฐอิจฺเจวมาทิโต จ **ทส**สทฺทสฺส **ท**การสฺส **ร**การาเทโส โหติ วา สงฺขฺยาเน.

อฏฺฐารส, อฏฺฐทส.

อฏฺฐาทิโตติ กิมตฺถํ? ปญฺจทส, โสฬส.

สงฺขฺยาเนติ กิมตฺถํ? อฏฺฐทสิโก.

๓๘๓., ๒๕๓. **ทฺเวกฏฺฐานมากาโร วา**.

ทฺวิ เอก อฏฺฐอิจฺเจเตสมนฺโต **อา**กาโร โหติ วา สงฺขฺยาเน.

ทฺวาทส, เอกาทส, อฏฺฐารส.

สงฺขฺยาเนติ กิมตฺถํ? ทฺวิทนฺโต, เอกทนฺโต, เอกจฺฉนฺโน, อฏฺฐตฺถมฺโภ.

๓๘๔., ๔๐๗. **จตุจฺเฉหิ ถ ฐา**.

จตุ ฉอิจฺเจเตหิ **ถ ฐ**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ สงฺขฺยาปูรณตฺเถ.

จตุตฺโถ, ฉฏฺโฐ.

๓๘๕., ๔๐๙. **ทฺวิตีหิ ติโย**.

ทฺวิ ติอิจฺเจเตหิ **ติย**ปจฺจโย โหติ สงฺขฺยาปูรณตฺเถ.

ทุติโย, ตติโย.

๓๘๖., ๔๑๐. **ติเย ทุตาปิ จ**.

ทฺวิ ติอิจฺเจเตสํ **ทุ ต**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ **ติย**ปจฺจเย ปเร.

ทุติโย, ตติโย.

อปิคฺคหเณน อญฺเญสุปิ **ทฺวิ**อิจฺเจตสฺส **ทุ**อาเทโส โหติ. ทุรตฺตํ.

จคฺคหเณน ทฺวิอิจฺเจตสฺส **ทิ**กาโร โหติ. ทิรตฺตํ, ทิคุณํ สงฺฆาฏึ ปารุเปตฺวา.

๓๘๗., ๔๑๑. **เตสมฑฺฒูปปเทน อฑฺฒุฑฺฒ ทิวฑฺฒ ทิยฑฺฒฑฺฒติยา**.

เตสํ จตุตฺถ ทุติย ตติยานํ อฑฺฒูปปทานํ อฑฺฒฑฺฒุทิวฑฺฒ ทิยฑฺฒ อฑฺฒติยาเทสา โหนฺติ, อฑฺฒูปปเทน สหนิปฺปชฺชนฺเต.

อฑฺเฒน จตุตฺโถ อฑฺฒุฑฺโฒ, อฑฺเฒน ทุติโย ทิวฑฺโฒ, อฑฺเฒน ทุติโย ทิยฑฺโฒ, อฑฺเฒน ตติโย อฑฺฒติโย.

๓๘๘., ๖๘. **สรูปานเมกเสสฺวสกึ**.

สรูปานํ ปทพฺยญฺชนานํ เอกเสโส โหติ อสกึ. ปุริโส จ ปุริโส จ ปุริสา.

สรูปานมิติ กิมตฺถํ? หตฺถี จ อสฺโส จ รโถ จ ปตฺติโก จ หตฺถิอสฺสรถปตฺติกา,

อสกินฺติ กิมตฺถํ? ปุริโส.

๓๘๙., ๔๑๓. **คณเน ทสสฺส ทฺวิติจตุปญฺจฉสตฺตอฏฺฐนวกานํ วี ติ จตฺตาร ปญฺญา ฉ สตฺตาส-นวา โยสุ, โยนญฺจีสมาสํ ชิ ริ ตี ตุติ.**

คณเน **ทส**สฺส ทฺวิก ติก จตุกฺก ปญฺจก ฉกฺก สตฺตกอฏฺฐก นวกานํ สรูปานํ กเตกเสสานํ ยถาสงฺขฺยํ **วี ติ จตฺตาร ปญฺญา ฉ สตฺต อส นว**อิจฺจาเทสา โหนฺติ อสกึ **โย**สุ, **โยน**ญฺจ **อีสํ อาสํ ชิ ริ ติ อีติ อุติ**อิจฺจาเทสา โหนฺติ. ปจฺฉา ปุน นิปฺปชฺชนฺเต.

วีสํ , ตึสํ, จตฺตาลีสํ, ปญฺญาสํ, สฏฺฐิ, สตฺตริ, สตฺตติ, อสีติ, นวุติ.

อสกินฺติ กิมตฺถํ? ทส.

คณเนติ กิมตฺถํ? ทสทสกา ปุริสา.

๓๙๐., ๒๕๖. **จตูปปทสฺส โลโป ตุตฺตรปทาทิจสฺส จุโจปิ นวา.**

จตูปปทสฺส คณเน ปริยาปนฺนสฺส **ตุ**การสฺส โลโป โหติ, อุตฺตรปทาทิ**จ**การสฺส **จุโจ**ปิ อาเทสา โหนฺติ นวา.

จุทฺทส, โจทฺทส, จตุทฺทส.

อปิคฺคหเณน อนุปปทสฺสาปิ ปทาทิ**จ**การสฺส. โลโปโหติ นวา, **จ**สฺส **จุโจ**ปิ โหนฺติ. ตาลีสํ, จตฺตาลีสํ, จุตฺตาลีสํ, โจตฺตาลีสํ.

๓๙๑., ๔๒๓. **ยทนุปปนฺนา นิปาตนา สิชฺฌนฺติ.**

เย สทฺทา อนิทฺทิฏฺฐลกฺขณา, อกฺขรปทพฺยญฺชนโต, อิตฺถิปุมนปุํสกลิงฺคโต , นามุปสคฺค-นิปาตโต, อพฺยยีภาวสมาสตทฺธิตาขฺยาตโต, คณนสงฺขฺยากาลการกปฺปโยคสญฺญาโต, สนฺธิปกติวุทฺธิโลปาคมวิการวิปริตโต, วิภตฺติวิภชนโต จ, เต นิปาตนา สิชฺฌนฺติ.

๓๙๒., ๔๑๘. **ทฺวาทิโต โก'เนกตฺเถจ.**

ทฺวิอิจฺเจวมาทิโต **ก**ปจฺจโย โหติ อเนกตฺเถ จ, นิปาตนา สิชฺฌนฺติ.

สตสฺส ทฺวิกํ ทฺวิสตํ, สตสฺส ติกํ ติสตํ, สตสฺส จตุกฺกํ จตุสตํ, สตสฺส ปญฺจกํ ปญฺจสตํ, สตสฺส ฉกฺกํ ฉสตํ, สตสฺส สตฺตกํ สตฺตสตํ, สตสฺส อฏฺฐกํ อฏฺฐสตํ, สตสฺส นวกํ นวสตํ, สตสฺส ทสกํ ทสสตํ, สหสฺสํ โหติ.

๓๙๓., ๔๑๕. **ทสทสกํ สตํ ทสกานํ สตํ สหสฺสญฺจ โยมฺหิ.**

คณเน ปริยาปนฺนสฺส **ทส**ทสกสฺส **สตํ** โหติ, **สต**ทสกสฺส **สหสฺสํ** โหติ **โย**มฺหิ ปเร.

สตํ, สหสฺสํ.

ทฺวิกาทีนํ ตทุตฺตรปทานญฺจ นิปฺปชฺชนฺเต ยถาสงฺขฺยํ. สตสฺส ทฺวิกํ (ตทิทํ โหติ) ทฺวิสตํ, เอวํ ติสตํ, จตุสตํ , ปญฺจสตํ, ฉสตํ, สตฺตสตํ, อฏฺฐสตํ, นวสตํ, ทสสตํ, สหสฺสํ โหติ.

๓๙๔., ๔๑๖. **ยาว ตทุตฺตริ ทสคุณิตญฺจ.**

ยาว ตาสํ สงฺขฺยานํ อุตฺตริ ทสคุณิตญฺจ กาตพฺพํ.

ตํ ยถา? ทสสฺส คณนสฺส ทสคุณิตํ กตฺวา สตํ โหติ, สตสฺส ทสคุณิตํ กตฺวา สหสฺสํ โหติ, สหสฺสสฺส ทสคุณิตํ กตฺวา ทสสหสฺสํ โหติ, ทสสหสฺสสฺส ทสคุณิตํ กตฺวาสตสหสฺสํ โหติ, สตสหสฺสสฺส ทสคุณิตํ กตฺวาทสสตสหสฺสํ โหติ, ทสสตสหสฺสสฺสทสคุณิตํ กตฺวา โกฏิ โหติ, โกฏิสตสหสฺสสฺส สตคุณิตํ กตฺวา ปโกฏิ โหติ. เอวํ เสสาปิ โยเชตพฺพา.

จคฺคหณํ วิเสสนตฺถํ.

๓๙๕., ๔๑๗. **สกนาเมหิ.**

ยาสํ ปน สงฺขฺยานํ อนิทฺทิฏฺฐนามเธยฺยานํ สเกหิ สเกหิ นาเมหิ นิปฺปชฺชนฺเต.

สตสหสฺสานํ สตํ โกฏิ, โกฏิสตสหสฺสานํ สตํ ปโกฏิ, ปโกฏิสตสหสฺสานํ สตํ โกฏิปโกฏิ , โกฏิปโกฏิสตสหสฺสานํ สตํ นหุตํ, นหุตสตสหสฺสานํ สตํ นินฺนหุตํ, นินฺนหุตสตสหสฺสานํ สตํ อกฺโขภิณี. ตถา พินฺทุ, อพฺพุทํ, นิรพฺพุทํ, อหหํ, อพพํ, อฏฏํ, โสคนฺธิกํ, อุปฺปลํ, กุมุทํ, ปทุมํ, ปุณฺฑริกํ, กถานํ, มหากถานํ, อสงฺขฺเยยฺยํ.

๓๙๖., ๓๖๓. **เตสํ โณ โลปํ.**

เตสํ ปจฺจยานํ **โณ** โลปมาปชฺชเต.

โคตมสฺส อปจฺจํ โคตโม. เอวํ วาสิฏฺโฐ. เวนเตยฺโย, อาลสฺยํ, อาโรคฺยํ.

๓๙๗., ๔๒๐. **วิภาเค ธา จ.**

วิภาคตฺเถ จ **ธา**ปจฺจโย โหติ.

เอเกน วิภาเคน เอกธา. เอวํ ทฺวิธา, ติธา, จตุธา, ปญฺจธา, ฉธา.

เจติ กิมตฺถํ? **โส**ปจฺจโย โหติ. สุตฺตโส, พฺยญฺชนโส, ปทโส.

๓๙๘., ๔๒๑. **สพฺพนาเมหิ ปการวจเน ตุ ถา.**

สพฺพนาเมหิ ปการวจนตฺเถ **ถา**ปจฺจโย โหติ.

โส ปกาโร ตถา, ตํ ปการํ ตถา, เตน ปกาเรน ตถา, ตสฺส ปการสฺส ตถา, ตสฺมา ปการา ตถา, ตสฺส ปการสฺส ตถา, ตสฺมึ ปกาเร ตถา. เอวํ ยถา, สพฺพถา, อญฺญถา, อิตรถา.

ตฺคฺคหณํ กิมตฺถํ? **ตตฺถา**ปจฺจโย โหติ. โส ปกาโร ตถตฺถา. เอวํ ยถตฺถา. สพฺพถตฺถา, อญฺญถตฺถา, อิตรถตฺถา.

๓๙๙., ๔๒๒. **กิมิเมหิ ถํ.**

กึ อิมอิจฺเจเตหิ ถํปจฺจโย โหติ ปการวจนตฺเถ.

โก ปกาโร กถํ, กํ ปการํ กถํ, เกน ปกาเรน กถํ, กสฺส ปการสฺส กถํ, กสฺมา ปการา กถํ. กสฺส ปการสฺส กถํ, กสฺมึ ปกาเร กถํ, อยํ ปกาโร อิตฺถํ, อิมํ ปการํ อิตฺถํ, อิมินา ปกาเรน อิตฺถํ, อิมสฺส ปการสฺส อิตฺถํ, อิมสฺมา ปการา อิตฺถํ, อิมสฺส ปการสฺส อิตฺถํ, **อิม**สฺมึ ปกาเร อิตฺถํ.

๔๐๐., ๓๖๔. **วุทฺธาทิสรสฺส วา'สํโยคนฺตสฺส สเณ จ.**

อาทิสรสฺส วา อสํโยคนฺตสฺส อาทิพฺยญฺชนสฺส วา สรสฺส วุทฺธิ โหติ สณการเก ปจฺจเย ปเร.

อาภิธมฺมิโก, เวนเตยฺโย, วาสิฏฺโฐ, อาลสฺยํ, อาโรคฺยํ.

อสํโยคนฺตสฺเสติ กิมตฺถํ? ภคฺคโว, มนฺเตยฺโย, กุนฺเตยฺโย.

๔๐๑., ๓๗๕. **มายูนมาคโม ฐาเน.**

อิอุอิจฺเจเตสํ อาทิภูตานํ มา วุทฺธิ โหติ. เตสุ จ **เอ โอ** วุทฺธาคโม โหติ ฐาเน.

พฺยากรณมธีเต เวยฺยากรณิโก, นฺยายมธีเต เนยฺยายิโก, พฺยาวจฺฉสฺส อปจฺจํ เวยฺยาวจฺโฉ, ทฺวาเร นิยุตฺโต โทวาริโก.

๔๐๒., ๓๗๗. **อาตฺตญฺจ .**

อิอุอิจฺเจเตสํ **อา**ตฺตญฺจ โหติ, **ริ**การาคโม จ ฐาเน.

อิสิสฺส ภาโว อาริสฺยํ, อิณสฺส ภาโว อาณฺยํ, อุสภสฺส ภาโว อาสภํ, อุชุโน ภาโว อชฺชวํ, อิจฺเจวมาที โยเชตพฺพา.

ยูนมิติ กิมตฺถํ? อปาเยสุ ชาโต อาปายิ โก.

ฐาเนติ กิมตฺถํ? เวมติโก, โอปนยิโก, โอปมายิโก, โอปายิโก.

๔๐๓., ๓๕๔. **กฺวจาทิมชฺฌุตฺตรานํ ทีฆรสฺสา ปจฺจเยสุ จ.**

กฺวจิ อาทิมชฺฌอุตฺตรอิจฺเจเตสํ ทีฆรสฺสา โหนฺติ ปจฺจเยสุ จ อปจฺจเยสุ จ.

อาทิทีโฆ ตาว – ปากาโร, นีวาโร, ปาสาโท, ปากโฏ, ปาติโมกฺโข, ปาฏิกงฺโข อิจฺเจวมาทิ.

มชฺเฌทีโฆ ตาว – องฺคมาคธิโก, โอรพฺภมาควีโก อิจฺเจวมาทิ.

อุตฺตรทีโฆ ตาว – ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา, อญฺชนา คิริ, โกฏรา วนํ, องฺคุลี อิจฺเจวมาทิ.

อาทิรสฺโส ตาว – ปเคว อิจฺเจวมาทิ.

มชฺเฌรสฺโส ตาว – สุเมธโส สุวณฺณธเรหิ อิจฺเจวมาทิ.

อุตฺตรรสฺโส ตาว – โภวาทิ นาม โส โหติ, ยถาภาวิ คุเณน โส อิจฺเจวมาทิ. อญฺเญปิ ยถาชินวจนานุปโรเธน โยเชตพฺพา.

จคฺคหเณน อปจฺจเยสุ จาติ อตฺถํ สมุจฺเจติ,

๔๐๔., ๓๗๐. **เตสุ วุทฺธิโลปาคมวิการวิปรีตาเทสา จ.**

เตสุ อาทิมชฺฌุตฺตเรสุ ยถาชินวจนานุปโรเธน กฺวจิ วุทฺธิ โหติ, กฺวจิ โลโป โหติ, กฺวจิ อาคโม โหติ, กฺวจิ วิกาโร โหติ, กฺวจิ วิปรีโต โหติ, กฺวจิ อาเทโส โหติ.

อาทิวุทฺธิ ตาว – อาภิธมฺมิโก, เวนเตยฺโย อิจฺเจวมาทิ.

มชฺเฌวุทฺธิ ตาว – สุขเสยฺยํ, สุขการิ ทานํ, สุขการิ สีลํ อิจฺเจวมาทิ.

อุตฺตรวุทฺธิ ตาว – กาลิงฺโค, มาคธิโก, ปจฺจกฺขธมฺมา อิจฺเจวมาทิ.

อาทิโลโป ตาว – ตาลีสํ อิจฺเจวมาทิ.

มชฺเฌโลโป ตาว – กตฺตุกาโม, กุมฺภการปุตฺโต, เวทลฺลํ อิจฺเจวมาทิ.

อุตฺตรโลโป ตาว – ภิกฺขุ, ภิกฺขุนี อิจฺเจวมาทิ.

อาทิอาคโม ตาว – วุตฺโต ภควตา อิจฺเจวมาทิ.

มชฺเฌอาคโม ตาว – สสีลวา, สปญฺญวาอิจฺเจวมาทิ.

อุตฺตรอาคโม ตาว – เวทลฺลํ อิจฺเจวมาทิ.

อาทิวิกาโร ตาว – อาริสฺยํ, อาณฺยํ, อาสภํ, อชฺชวํ อิจฺเจวมาทิ.

มชฺเฌวิกาโร ตาว – วราริสฺยํ, ปราริสฺยํ อิจฺเจวมาทิ.

อุตฺตรวิกาโร ตาว – ยานิ, ตานิ, สุขานิ อิจฺเจวมาทิ.

อาทิวิปรีโต ตาว – อุคฺคเต สูริเย อุคฺคจฺฉติ อิจฺเจวมาทิ.

มชฺเฌวิปรีโต ตาว – สมุคฺคจฺฉติ, สมุคฺคเต สูริเย อิจฺเจวมาทิ.

อุตฺตรวิปรีโต ตาว – ทิคุ, ทิคุณํ อิจฺเจวมาทิ.

อาทิอาเทโส ตาว – ยูนํ อิจฺเจวมาทิ.

มชฺเฌอาเทโส ตาว – นฺยาโยคา อิจฺเจวมาทิ.

อุตฺตรอาเทโส ตาว – สพฺพเสยฺโย, สพฺพเสฏฺโฐ, จิตฺตํ อิจฺเจวมาทิ. เอวํ ยถาชินวจนานุปโรเธน สพฺพตฺถ โยเชตพฺพา.

๔๐๕., ๓๖๕. **อยุวณฺณานญฺจาโย วุทฺธิ.**

อ อิติ อกาโร, **อิ อี**อิติ อิวณฺโณ, **อุ อู**อิติ อุวณฺโณ, เตสํ อการอิวณฺณุวณฺณานํ **อา เอ โอ**วุทฺธิโย โหนฺติ ยถาสงฺขฺยํ, **อา อี อู**วุทฺธิ จ.

อาภิธมฺมิโก, เวนเตยฺโย, โอหุมฺปิโก.

ปุน **วุทฺธิ**คฺคหณํ กิมตฺถํ? อุตฺตรปทวุทฺธิภาวตฺถํ, องฺคมคเธหิ อาคตาติ องฺคมาคธิกา. นิคมชนปเทสุ ชาตาติ เนคมชานปทา. ปุริมชนปเทสุ ชาตาติ โปริมชานปทา. สตฺตาเห นิยุตฺโตติ สตฺตาหิกา, จตุวิชฺเช นิยุตฺโตติ จาตุวิชฺชิกา. อิจฺเจวมาที โยเชตพฺพา.

วุทฺธิอิจฺจเนน กฺวตฺโถ? วุทฺธาทิสรสฺส วา'สํโยคนฺตสฺส สเณ จ.

อิติ นามกปฺเป ตทฺธิตกปฺโป อฏฺฐโม กณฺโฑ.

ตทฺธิตกปฺโป นิฏฺฐิโต.

๖.อาขฺยาตกปฺป

ปฐมกณฺฑ

(ก)

อาขฺยาตสาครมถชฺชตนีตรงฺคํ ,

ธาตุชฺชลํ วิกรณาคมกาลมีนํ;

โลปานุพนฺธริยมตฺถวิภาคตีรํ,

ธีรา ตรนฺติ กวิโน ปุถุพุทฺธินาวา.

(ข)

วิจิตฺตสงฺขารปริกฺขิตํ อิมํ,

อาขฺยาตสทฺทํ วิปุลํ อเสสโต;

ปณมฺย สมฺพุทฺธมนนฺตโคจรํ,

สุโคจรํ ยํ วทโต สุณาถ เม.

(ค)

อธิกาเร มงฺคเล เจว, นิปฺผนฺเน จาวธารเณ;

อนนฺตเร จ ปาทาเน, **อถ**สทฺโท ปวตฺตติ.

๔๑๖., ๔๒๙. **อถ ปุพฺพานิ วิภตฺตีนํ ฉ ปรสฺสปทานิ**.

อถ สพฺพาสํ วิภตฺตีนํ ยานิ ยานิ ปุพฺพกานิ **ฉ** ปทานิ, ตานิ ตานิ **ปรสฺสปท**สญฺญานิ โหนฺติ.

ตํ ยถา? ติ อนฺติ, สิ ถ, มิ ม.

ปรสฺสปทมิจฺจเนน กฺวตฺโถ? กตฺตริ ปรสฺสปทํ.

๔๐๗., ๔๓๙. **ปราณฺยตฺตโนปทานิ** .

สพฺพาสํ วิภตฺตีนํ ยานิ ยานิ ปรานิ **ฉ** ปทานิ. ตานิ ตานิ **อตฺตโนปท**สญฺญานิ โหนฺติ.

ตํ ยถา? เต อนฺเต, เส วฺเห, เอ มฺเห.

อตฺตโนปทมิจฺจเนน กฺวตฺโถ? อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ.

๔๐๘., ๔๓๑. **ทฺเว ทฺเว ปฐม มชฺฌิมุตฺตมปุริสา**.

ตาสํ สพฺพาสํ วิภตฺตีนํ ปรสฺสปทานํ, อตฺตโนปทานญฺจ **ทฺเว ทฺเว** ปทานิ **ปฐมมชฺฌิมุตฺตมปุริส**สญฺญานิ โหนฺติ.

ตํ ยถา? **ติ อนฺติ** อิติ ปฐมปุริสา, **สิ ถ** อิติ มชฺฌิมปุริสา, **มิ ม** อิติ อุตฺตมปุริสา. อตฺตโนปทานมฺปิ **เต อนฺเต** อิติ ปฐมปุริสา, **เส วฺเห** อิติ มชฺฌิมปุริสา, **เอ มฺเห** อิติ อุตฺตมปุริสา. เอวํ สพฺพตฺถ.

ปฐมมชฺฌิมุตฺตมปุริสมิจฺจเนน กฺวตฺโถ? นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปฐโม, ตุมฺเห มชฺฌิโม, อมฺเห อุตฺตโม.

๔๐๙., ๔๔๑. **สพฺเพสเมกาภิธาเน ปโร ปุริโส**.

สพฺเพสํ ติณฺณํ ปฐมมชฺฌิมุตฺตม ปุริสานํ เอกาภิธาเน **ปโร ปุริโส** คเหตพฺโพ.

โส จ ปจติ, ตฺวญฺจ ปจสิ, **ตุมฺเห ปจถ**. โส จ ปจติ, ตฺวญฺจ ปจสิ. **ตุมฺเห ปจถ**. เอวํ เสสาสุ วิภตฺตีสุ **ปโร ปุริโส** โยเชตพฺโพ.

๔๑๐., ๔๓๒. **นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ ปฐโม**.

นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ อปฺปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ **ปฐมปุริโส** โหติ.

โส คจฺฉติ, เต คจฺฉนฺติ.

อปฺปยุชฺชมาเนปิ – คจฺฉติ, คจฺฉนฺติ.

ตุลฺยาธิกรเณติ กิมตฺถํ? เตน หญฺญเส ตฺวํ เทวทตฺเตน.

๔๑๑., ๔๓๖. **ตุมฺเห มชฺฌิโม**.

ตุมฺเห ปยุชฺชมาเนปิ อปฺปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ **มชฺฌิมปุริโส** โหติ.

ตฺวํ ยาสิ, ตุมฺเห ยาถ.

อปฺปยุชฺชมาเนปิ – ยาสิ, ยาถ.

ตุลฺยาธิกรเณติ กิมตฺถํ? ตยา ปจฺจเต โอทโน.

๔๑๒., ๔๓๗. อมฺเห อุตฺตโม.

อมฺเห ปยุชฺชมาเนปิ อปฺปยุชฺชมาเนปิ ตุลฺยาธิกรเณ **อุตฺตมปุริโส** โหติ.

อหํ ยชามิ, มยํ ยชาม.

อปฺปยุชฺชมาเนปิ – ยชามิ, ยชาม.

ตุลฺยาธิกรเณติ กิมตฺถํ? มยา อิชฺชเต พุทฺโธ.

๔๑๓., ๔๒๗. กาเล.

“กาเล” อิจฺเจตํ อธิการตฺถํ เวทิตพฺพํ.

๔๑๔., ๔๒๘. **วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน**.

ปจฺจุปฺปนฺเน กาเล **วตฺตมานา**วิภตฺติ โหติ.

ปาฏลิปุตฺตํ คจฺฉติ, สาวตฺถึ ปวิสติ.

๔๑๕., ๔๕๑. **อาณตฺยา สิฏฺเฐ'นุตฺตกาเล ปญฺจมี**.

อาณตฺยตฺเถ จ **อาสีสตฺเถ** จ อนุตฺตกาเล **ปญฺจมี** วิภตฺติ โหติ.

กโรตุ กุสลํ, สุขํ เต โหตุ.

๔๑๖., ๔๕๔. **อนุมติปริกปฺปตฺเถสุ สตฺตมี**.

อนุมตฺยตฺเถ จ **ปริกปฺปตฺเถ** จ อนุตฺตกาเล **สตฺตมี** วิภตฺติ โหติ.

ตฺวํ คจฺเฉยฺยาสิ, กิมหํ กเรยฺยามิ.

๔๑๗., ๔๖๐. **อปจฺจกฺเข ปโรกฺขาตีเต**.

อปจฺจกฺเข อตีเต กาเล ปโรกฺขาวิภตฺติ โหติ.

สุปิเน กิลมาห, เอวํ กิล โปราณาหุ.

๔๑๘., ๔๕๖. **หิยฺโยปภุติ ปจฺจกฺเข หิยฺยตฺตนี**.

หิยฺโยปภุติ อตีเต กาเล ปจฺจกฺเข วา อปจฺจกฺเข วา **หิยฺยตฺตนี** วิภตฺติ โหติ.

โส อคมา มคฺคํ, เต อคมู มคฺคํ.

๔๑๙., ๔๖๙. **สมีเป'ชฺชตนี**.

อชฺชปฺปภุติ อตีเต กาเล ปจฺจกฺเข วา อปจฺจกฺเข วา สมีเป **อชฺชตนี**วิภตฺติ โหติ.

โส มคฺคํ อคมี, เต มคฺคํ อคมุํ.

๔๒๐., ๔๗๑. **มาโยเค สพฺพกาเล จ**.

หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีอิจฺเจตา วิภตฺติโย ยทา **มา**โยคา, ตทา **สพฺพกาเล** จ โหนฺติ.

มา คมา, มา วจา, มา คมี, มา วจี.

จคฺคหเณน ปญฺจมีวิภตฺติปิ โหติ. มา คจฺฉาหิ.

๔๒๑., ๔๗๓. **อนาคเต ภวิสฺสนฺตี.**

อนาคเต กาเล ภวิสฺสนฺตี วิภตฺติ โหติ.

โส คจฺฉิสฺสติ, กริสฺสติ. เต คจฺฉิสฺสนฺติ, กริสฺสนฺติ.

๔๒๒., ๔๗๕. **กฺริยาติปนฺเน’ตีเต กาลาติปตฺติ.**

กฺริยาติปนฺนมตฺเต อตีเต กาเล กาลาติปตฺติ วิภตฺติ โหติ.

โส เจ ตํ ยานํ อลภิสฺสา, อคจฺฉิสฺสา. เต เจ ตํ ยานํ อลภิสฺสํสุ, อคจฺฉิสฺสํสุ.

๔๒๓., ๔๒๖. **วตฺตมานา ติ อนฺติ, สิ ถ, มิ ม, เต อนฺเต, เส วฺเห, เอ มฺเห.**

วตฺตมานา อิจฺเจสา สญฺญา โหติ ติ อนฺติ, สิ ถ, มิ ม, เต อนฺเต, เส วฺเห, เอ มฺเห อิจฺเจเตสํ **ทฺวาทสนฺนํ** ปทานํ.

วตฺตมานา อิจฺจเนน กฺวตฺโถ? วตฺตมานา ปจฺจุปฺปนฺเน.

๔๒๔., ๔๕๐. **ปญฺจมี ตุ อนฺตุ, หิถ, มิม, ตํ อนฺตํ, สฺสุ วฺโห, เอ อามเส.**

ปญฺจมีอิจฺเจสา สญฺญา โหติ ตุ อนฺตุ, หิ ถ, มิม, ตํ อนฺตํ, สฺสุ วฺโห, เอ อามเส อิจฺเจเตสํ **ทฺวาทสนฺนํ** ปทานํ.

ปญฺจมีอิจฺจเนน กฺวตฺโถ? อาณตฺยาสิฏฺเฐ, นุตฺตกาเล ปญฺจมี.

๔๒๕., ๔๕๓. **สตฺตมี เอยฺย เอยฺยุํ, เอยฺยา สิ เอยฺยา ถ, เอยฺยามิ เอยฺยาม, เอถ เอรํ, เอโถ เอยฺยาวฺโห, เอยฺยํ เอยฺยามฺเห.**

สตฺตมี อิจฺเจสา สญฺญา โหติ เอยฺย เอยฺยุํ, เอยฺยาสิ เอยฺยาถ, เอยฺยามิ เอยฺยาม, เอถ เอรํ, เอโถ, เอยฺยาวฺโห, เอยฺยํ เอยฺยามฺเห อิจฺเจเตสํ **ทฺวาทสนฺนํ** ปทานํ.

สตฺตมี อิจฺจเนน กฺวตฺโถ? อนุมติปริกปฺปตฺเถสุ สตฺตมี.

๔๒๖., ๔๕๙. **ปโรกฺขา ออุ เอตฺถ, อํมฺห, ตฺถเร, ตฺโถ วฺโห, อึ มฺเห.**

ปโรกฺขา อิจฺเจสา สญฺญา โหติ อ อุ, เอตฺถ, อํ มฺห, ตฺถ เร ตฺโถ วฺโห, อึ มฺเห อิจฺเจเตสํ **ทฺวาทสนฺนํ** ปทานํ.

ปโรกฺขา อิจฺจเนน กฺวตฺโถ? อปจฺจกฺเข ปโรกฺขาตีเต.

๔๒๗., ๔๕๕. **หิยฺยตฺตนี อาอู, โอตฺถ, อํมฺหา, ตฺถตฺถุํ, เส วฺหํ, อึ มฺหเส.**

หิยฺยตฺตนี อิจฺเจสา สญฺญา โหติ อา อู, โอ ตฺถ, อํ มฺหา, ตฺถ ตฺถุํ, เส วฺหํ, อึ มฺหเส อิจฺเจเตสํ **ทฺวาทสนฺนํ** ปทานํ.

หิยฺยตฺตนี อิจฺจเนน กฺวตฺโถ? หิยฺโยปภุติ ปจฺจกฺเข หิยฺยตฺตนี.

๔๒๘., ๔๖๘. **อชฺชตนี อี อุํ, โอ ตฺถ, อึ มฺหา, อา อู, เส วฺหํ, อํ มฺเห.**

อชฺชตนี อิจฺเจสา สญฺญา โหติ อี อุํ, โอ ตฺถ, อึมฺหา, อา อู, เสวฺหํ, อํ มฺเห อิจฺเจเตสํ **ทฺวาทสนฺนํ** ปทานํ.

อชฺชตนี อิจฺจเนน กฺวตฺโถ? สมีเปชฺชตนี.

๔๒๙., ๔๗๒. **ภวิสฺสนฺตี สฺสติ สฺสนฺติ, สฺสสิ สฺสถ, สฺสามิ สฺสาม, สฺสเต สฺสนฺเต, สฺสเส สฺสวฺเห, สฺสํ สฺสามฺเห.**

ภวิสฺสนฺตี อิจฺเจสา สญฺญา โหติ สฺสติ สฺสนฺติ, สฺสสิ สฺสถ, สฺสามิ สฺสาม, สฺสเต สฺสนฺเต, สฺสเส สฺสวฺเห, สฺสํ สฺสามฺเห อิจฺเจเตสํ **ทฺวาทสนฺนํ** ปทานํ.

ภวิสฺสนฺตี อิจฺจเนน กฺวตฺโถ? อนาคเต ภวิสฺสนฺตี.

๔๓๐., ๓๗๓. **กาลาติปตฺติ สฺสา สฺสํสุ, สฺเส สฺสถ, สฺสํ สฺสามฺหา, สฺสถ สิสฺสุ, สฺสเส สฺสวฺเห, สฺสึ สฺสามฺหเส.**

กาลาติปตฺติ อิจฺเจสา สญฺญา โหติ สฺสา สฺสํสุ, สฺเส สฺสถ, สฺสํ สฺสามฺหา, สฺสถ สฺสิสุ, สฺสเส สฺสวฺเห, สฺสึ สฺสามฺหเส อิจฺเจเตสํ **ทฺวาทสนฺนํ** ปทานํ.

กาลาติปตฺติ อิจฺจเนน กฺวตฺโถ? กฺริยาติปนฺเน' ตีเต กาลาติปตฺติ.

๔๓๑., ๔๕๘. **หิยฺยตฺตนี สตฺตมี ปญฺจมี วตฺตมานา สพฺพธาตุกํ.**

หิยฺยตฺตนาทโย จตสฺโส วิภตฺติโย สพฺพธาตุก สญฺญา โหนฺติ.

อคมา, คจฺเฉยฺย, คจฺฉตุ, คจฺฉติ.

สพฺพธาตุก อิจฺจเนน กฺวตฺโถ? อิการาคโม อสพฺพธาตุกมฺหิ.

อิติ อาขฺยาตกปฺเป ปฐโม กณฺโฑ.

ทุติยกณฺฑ

๔๓๒., ๓๖๒. **ธาตุลิงฺเคหิ ปรา ปจฺจยา.**

ธาตุลิงฺคอิจฺเจเตหิ ปรา ปจฺจยา โหนฺติ.

กโรติ, คจฺฉติ. โย โกจิ กโรติ, ตํ อญฺโญ "กโรหิ กโรหิ" อิจฺเจวํ พฺรวีติ, อถ วา กโรนฺตํ ปโยชยติ = กาเรติ. สงฺโฆ ปพฺพตมิว อตฺตานมาจรติ = ปพฺพตายติ. ตฬากํ สมุทฺทมิว อตฺตานมาจรติ = สมุทฺทายติ, สทฺโท จิจฺจิฏมิว อตฺตานมาจรติ = จิจฺจิฏายติ, วสิฏฺฐสฺส อปจฺจํ วาสิฏฺโฐ. เอวมญฺเญปิ โยเชตพฺพา.

๔๓๓., ๕๒๘. **ติช คุป กิต มาเน หิ ข ฉ สา วา.**

ติช คุป กิต มานฺ อิจฺเจเตหิ ธาตูหิ **ข ฉ ส** อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ วา.

ติติกฺขติ, ชิคุจฺฉติ, ติกิจฺฉติ, วีมํสติ.

วาติ กิมตฺถํ? เตชติ, โคปติ, มาเนติ.

๔๓๔., ๕๓๔. **ภุช ฆส หร สุ ปาทีหิ ตุมิจฺฉตฺเถสุ.**

ภุช ฆส หร สุ ปาอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **ตุมิจฺฉตฺเถสุ ข ฉ ส**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ วา.

โภตฺตุมิจฺฉติ=พุภุกฺขติ, ฆสิตุมิจฺฉติ=ชิฆจฺฉติ, หริตุมิจฺฉติ=ชิคีสติ, โสตุมิจฺฉติ=สุสฺสุสติ, ปาตุมิจฺฉติ=ปิวาสติ.

วาติ กิมตฺถํ? โภตฺตุมิจฺฉติ.

ตุมิจฺฉตฺเถสูติ กิมตฺถํ? ภุญฺชติ.

๔๓๕., ๕๓๖. **อาย นามโต กตฺตูปมานาทาจาเร.**

นามโต กตฺตูปมานา อาจารตฺเถ **อาย**ปจฺจโย โหติ.

สงฺโฆ ปพฺพตมิว อตฺตานมาจรติ = ปพฺพตายติ, ตฬากํ สมุทฺทมิว อตฺตานมาจรติ = สมุทฺทายติ, สทฺโท จิจฺจิฏมิว อตฺตานมาจรติ = จิจฺจิฏายติ. เอวมญฺเญปิ โยเชตพฺพา.

๔๓๖., ๕๓๗. **อียูปมานา จ.**

นามโต อุปมานา อาจารตฺเถ จ **อีย**ปจฺจโย โหติ.

อฉตฺตํ ฉตฺตมิว อาจรติ =ฉตฺตียติ, อปุตฺตํ ปุตฺตมิว อาจรติ=ปุตฺตียติ.

อุปมานาติ กิมตฺถํ? ธมฺมํ อาจรติ.

อาจาเรติ กิมตฺถํ? อฉตฺตํ ฉตฺตมิว รกฺขติ. เอวมญฺเญปิ โยเชตพฺพา.

๔๓๗., ๕๓๘. **นามมฺหา'ตฺติจฺฉตฺเถ.**

นามมฺหา อตฺตโน อิจฺฉตฺเถ **อีย**ปจฺจโย โหติ.

อตฺตโน ปตฺตมิจฺฉติ = ปตฺตียติ. เอวํ วตฺถียติ, ปริกฺขารียติ, จีวรียติ, ธนียติ, ฆฏียติ.

อตฺติจฺฉตฺเถติ กิมตฺถํ? อญฺญสฺส ปตฺตมิจฺฉติ. เอวมญฺเญปิ โยเชตพฺพา.

๔๓๘., ๕๔๐. **ธาตูหิ เณ ณย ณาเป ณาปยา การิตานิ เหตฺวตฺเถ.**

สพฺเพหิ ธาตูหิ **เณณย ณาเป ณาปย**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ **การิต**สญฺญา จ เหตฺวตฺเถ.

โย โกจิ กโรติ, ตํ อญฺโญ "กโรหิ กโรหิ" อิจฺเจวํ พฺรวีติ, อถ วา กโรนฺตํ ปโยชยติ = กาเรติ, การยติ, การาเปติ, การา ปยติ. เย เกจิ กโรนฺติ, เต อญฺเญ "กโรถ กโรถ" อิจฺเจวํ พฺรุวนฺติ = กาเรนฺติ, การยนฺติ, การาเปนฺติ, การาปยนฺติ. โย โกจิ ปจติ, ตํ อญฺโญ "ปจาหิ ปจาหิ"อิจฺเจวํ พฺรวีติ, อถ วา ปจนฺตํ ปโยชยติ = ปาเจติ, ปาจยติ, ปาจาเปติ, ปาจาปยติ. เย เกจิ ปจนฺติ, เต อญฺเญ "ปจถ ปจถ" อิจฺเจวํ พฺรุวนฺติ = ปาเจนฺติ, ปาจยนฺติ, ปาจาเปนฺติ. ปาจาปยนฺติ. เอวํ ภเณติ, ภณยติ, ภณาเปติ, ภณาปยติ. ภเณนฺติ, ภณยนฺติ, ภณาเปนฺติ, ภณาปยนฺติ. ตถริว อญฺเญปิ โยเชตพฺพา.

เหตฺวตฺเถติ กิมตฺถํ? กโรติ, ปจติ.

อตฺถคฺคหเณน อลปจฺจโย โหติ, โชตลติ.

๔๓๙., ๕๓๙. **ธาตุรูเป นามสฺมา ณโย จ.**

ตสฺมา นามสฺมา **ณย**ปจฺจโย โหติ **การิต**สญฺโญ จ ธาตุรูเป สติ.

หตฺถินา อติกฺกมติ มคฺคํ = อติหตฺถยติ, วีณาย อุปคายติ คีตํ = อุปวีณยติ, ทฬฺหํ กโรติ วีริยํ = ทฬฺหยติ, วิสุทฺธา โหติ รตฺติ = วิสุทฺธยติ.

จคฺคหเณน อาร อาลอิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ. สนฺตํ กโรติ = สนฺตารติ, อุปกฺกมํ กโรติ = อุปกฺกมาลติ.

๔๔๐., ๔๔๕. **ภาวกมฺเมสุ โย.**

สพฺเพหิ ธาตูหิ ภาวกมฺเมสุ **ย**ปจฺจโย โหติ.

ธียเต, พุชฺฌเต, ปจฺจเต, ลพฺภเต, กรียเต, ยุชฺชเต, อุจฺจเต.

ภาวกมฺเมสูติ กิมตฺถํ? กโรติ, ปจติ, ปฐติ.

๔๔๑., ๔๔๗. **ตสฺส จวคฺคยการวการตฺตํ สธาตฺวนฺตสฺส.**

ตสฺส **ย**ปจฺจยสฺส **จ**วคฺคยการวการตฺตํ โหติ ธาตูนํ อนฺเตน สห ยถาสมฺภวํ.

วุจฺจเต, วุจฺจนฺเต, อุจฺจเต, อุจฺจนฺเต, ปจฺจเต, ปจฺจนฺเต. มชฺชเต, มชฺชนฺเต, ยุชฺชเต, ยุชฺชนฺเต. พุชฺฌเต, พุชฺฌนฺเต, กุชฺฌเต, กุชฺฌนฺเต, อุชฺฌเต, อุชฺฌนฺเต. หญฺญเต, หญฺญนฺเต. กยฺยเต, กยฺยนฺเต. ทิพฺพเต, ทิพฺพนฺเต.

๔๔๒., ๔๔๘. **อิวณฺณาคโม วา.**

สพฺเพหิ ธาตูหิ **ย**มฺหิ ปจฺจเย, ปเร อิวณฺณาคโม โหติ วา.

กรียเต, กรียติ, คจฺฉียเต, คจฺฉียติ.

วาติ กิมตฺถํ? กยฺยเต.

๔๔๓., ๔๔๙. **ปุพฺพรูปญฺจ.**

สพฺเพหิ ธาตูหิ **ย**ปจฺจโย ปุพฺพรูปมาปชฺชเต วา.

วุฑฺฒเต, ผลฺลเต, ทมฺมเต, สกฺกเต, ลพฺภเต, ทิสฺสเต.

๔๔๔., ๕๐๑. **ตถา กตฺตริ จ.**

ยถา เหฏฺฐา ภาวกมฺเมสุ **ย**ปจฺจยสฺส อาเทโส โหติ ตถา กตฺตริปิ **ย**ปจฺจยสฺส อาเทโส กาตพฺโพ.

พุชฺฌติ, วิชฺฌติ, มญฺญติ, สิพฺพติ.

๔๔๕., ๔๓๓. **ภูวาทิโต อ.**

ภูอิจฺเจวมาทิโต ธาตุคณโต **อ**ปจฺจโย โหติ กตฺตริ.

ภวติ , ปฐติ, ปจติ, ชยติ.

๔๔๖., ๕๐๙. **รุธาทิโต นิคฺคหิตปุพฺพญฺจ**.

รุธอิจฺเจวมาทิโต ธาตฺคณโต **อ**ปจฺจโย โหติ กตฺตริ, ปุพฺเพ นิคฺคหิตาคโม โหติ.

รุนฺธติ, ฉินฺทติ, ภินฺทติ.

จคฺคหเณน อิ อี เอ โออิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ นิคฺคหิตปุพฺพญฺจ.

รุนฺธิติ, รุนฺธีติ, รุนฺเธติ, รุนฺโธติ, สุมฺโภติ, ปริสุมฺโภติ.

๔๔๗., ๕๑๐. **ทิวาทิโต โย**.

ทิวฺอิจฺเจวมาทิโต ธาตฺคณโต **ย**ปจฺจโย โหติ กตฺตริ.

ทิพฺพติ, ถิพฺพติ, ยุชฺฌติ, วิชฺฌติ, พุชฺฌติ.

๔๔๘., ๕๑๒. **สฺวาทิโต ณุ ณา อุณา จ**.

สุอิจฺเจวมาทิโต ธาตฺคณโต **ณุ ณา อุ ณา**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ กตฺตริ.

อภิสุโณติ , อภิสุณาติ, สํวุโณติ, สํวุณาติ, อาวุโณติ, อาวุณาติ, ปาปุโณติ, ปาปุณาติ.

๔๔๙., ๕๑๓. **กิยาทิโต นา**.

กีอิจฺเจวมาทิโต ธาตฺคณโต **นา**ปจฺจโย โหติ กตฺตริ.

กิณาติ, ชินาติ, ธุนาติ, มุนาติ, ลุนาติ, ปุนาติ.

๔๕๐., ๕๑๗. **คหาทิโต ปฺป ณฺหา**.

คหอิจฺเจวมาทิโต ธาตฺคณโต **ปฺปณฺหา**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ กตฺตริ.

เฆปฺปติ, คณฺหาติ.

๔๕๑., ๕๒๐. **ตนาทิโต โอยิรา**.

ตนุอิจฺเจวมาทิโต ธาตฺคณโต **โอ ยิร**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ กตฺตริ.

ตโนติ , ตโนหิ, กโรติ, กโรหิ, กยิ รติ, กยิราหิ.

๔๕๒., ๕๒๕. **จุราทิโต, เณ ณย**า.

จุรอิจฺเจวมาทิโต ธาตฺคณโต **เณ ณย**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ กตฺตริ, การิตสญฺญา จ.

โจเรติ, โจรยติ, จินฺเตติ, จินฺตยติ, มนฺเตติ, มนฺตยติ.

๔๕๓., ๔๔๔. **อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมนิ**.

ภาเว จ กมฺมนิ จ อตฺตโนปทานิ โหนฺติ.

อุจฺจเต, อุจฺจนฺเต, มชฺชเต, มชฺชนฺเต, ยุชฺชเต, ยุชฺชนฺเต, กุชฺฌเต, กุชฺฌนฺเต, ลพฺภเต, ลพฺภนฺเต, กยฺยเต, กยฺยนฺเต.

๔๕๔., ๔๔๐. **กตฺตริ จ**.

กตฺตริ จ อตฺตโนปทานิ โหนฺติ.

มญฺญเต, โรจเต, โสจเต, พุชฺฌเต, ชายเต.

๔๕๕., ๕๓๐. **ธาตุปฺปจฺจเยหิ วิภตฺติโย**.

ธาตุนิทฺทิฏฺเฐหิ ปจฺจเยหิ **ขาทิการิต**นฺเตหิ วิภตฺติโย โหนฺติ.

ติติกฺขติ , ชิคุจฺฉติ, วีมํสติ, สมุทฺทายติ, ปุตฺตียติ, กาเรติ, ปาเจติ.

๔๕๖., ๔๓๐. **กตฺตริ ปรสฺสปทํ**.

กตฺตริ ปรสฺสปทํ โหติ.

กโรติ, ปจติ, ปรติ, คจฺฉติ.

๔๕๗., ๔๒๔. **ภูวาทโย ธาตโว**.

ภูอิจฺเจวมาทโย เย สทฺทคณา, เต ธาตุสญฺญา โหนฺติ.

ภวติ, ภวนฺติ, จรติ, จรนฺติ, ปจติ, ปจนฺติ, จินฺตยติ, จินฺตยนฺติ, โหติ, โหนฺติ, คจฺฉติ, คจฺฉนฺติ.

อิติ อาขฺยาตกปฺเป ทุติโย กณฺโฑ.

ตติยกณฺฑ

๔๕๘., ๔๖๑. **กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานํ ทฺเวภาโว**.

อาทิภูตานํ วณฺณานํ เอกสฺสรานํ กฺวจิ ทฺเวภาโว โหติ.

ติติกฺขติ , ชิคุจฺฉติ, ติกิจฺฉติ, วีมํสติ, พุภุกฺขติ, ปิวาสติ, ททฺทลฺลติ, ททาติ, ชหาติ, จงฺกมติ.

กฺวจีติ กิมตฺถํ? กมฺปติ, จลติ.

๔๕๙., ๔๖๒. **ปุพฺโพ’พฺภาโส**.

ทฺเวภูตสฺส ธาตุสฺส โย ปุพฺโพ, โส **อพฺภาส**สญฺโญ โหติ.

ทธาติ, ททาติ, พภูว.

๔๖๐., ๕๐๖. รสฺโส.

อพฺภาเส วตฺตมานสฺส สรสฺส รสฺโส โหติ. ทธาติ, ชหาติ.

๔๖๑., ๔๖๔. **ทุติยจตุตฺถานํ ปฐมตติยา**.

อพฺภาสคตานํ ทุติยจตุตฺถานํ ปฐมตติยา โหนฺติ.

จิจฺเฉท, พุภุกฺขติ, พภูว, ทธาติ.

๔๖๒., ๔๗๖. **กวคฺคสฺส จวคฺโค**.

อพฺภาเส วตฺตมานสฺส **กวคฺคสฺส จ** วคฺโค โหติ.

จิกิจฺฉติ , ชิคุจฺฉติ, ชิฆจฺฉติ, ชิคีสติ, ชงฺคมติ, จงฺกมติ.

๔๖๓., ๕๓๒. **มานกิตานํ วตตฺตํ วา**.

มานกิตอิจฺเจเตสํ ธาตูนํ อพฺภาสคตานํ **ว**การ **ต**การตฺตํ โหติ วา ยถาสงฺขยํ.

วีมํสติ, ติกิจฺฉติ.

วาติ กิมตฺถํ? จิกิจฺฉติ.

๔๖๔., ๕๐๔. หสฺส โช.

อพฺภาเส วตฺตมานสฺส **ห**การสฺส **โช** โหติ.

ชหาติ, ชุหฺวติ, ชุโหติ, ชหาร.

๔๖๕., ๔๖๓. **อนฺตสฺสิวณฺณากาโร วา.**

อพฺภาสสฺส อนฺตสฺส อิวณฺโณ โหติ, **อ**กาโร วา.

ชิคุจฺฉติ, ปิวาสติ, วีมํสติ, ชิฆจฺฉติ, พภูว, ทธาติ.

วาติ กิมตฺถํ? พุภุกฺขติ.

๔๖๖., ๔๘๙. **นิคฺคหิตญฺจ** .

อพฺภาสสฺส อนฺเต นิคฺคหิตาคโม โหติ วา.

จงฺกมติ, จญฺจลติ, ชงฺคมติ.

วาติ กิมตฺถํ? ปิวาสติ, ททฺทลฺลติ.

๔๖๗., ๕๓๓. **ตโต ปามานานํ วา มํ เสสุ.**

ตโต อพฺภาสโต **ปามาน**อิจฺเจเตสํ ธาตูนํ **วามํ**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ ยถาสงฺขฺยํ **ส**ปจฺจเย ปเร.

ปิวาสติ, วีมํสติ.

๔๖๘., ๔๖๒. **ธา ติฏฺโฐ.**

ธาอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส **ติฏฺฐา**เทโส โหติ วา.

ติฏฺฐติ, ติฏฺฐตุ, ติฏฺเฐยฺย, ติฏฺเฐยฺยุํ.

วาติ กิมตฺถํ? ฐาติ.

๔๖๙., ๔๙๔. ปา ปิโว.

ปาอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส **ปิ**วาเทโส โหติ วา.

ปิวติ, ปิวตุ, ปิเวยฺย, ปิเวยฺยุํ.

วาติ กิมตฺถํ? ปาติ.

๔๗๐., ๕๑๔. **ญาสฺส ชา ชํ นา.**

ญาอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส **ชา ชํ นา**อาเทสา โหนฺติ วา.

ชานาติ, ชาเนยฺย, ชานิยา, ชญฺญา, นายติ.

๔๗๑., ๔๘๓. **ทิสสฺส ปสฺส ทิสฺส ทกฺขา วา.**

ทิสอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส **ปสฺส ทิสฺส ทกฺข**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ วา.

ปสฺสติ, ทิสฺสติ, ทกฺขติ, อทกฺข.

วาติ กิมตฺถํ? อทฺทส.

๔๗๒., ๕๓๑. **พฺยญฺชนนฺตสฺส โจ ฉปจฺจเยสุ จ**.

พฺยญฺชนนฺตสฺส ธาตุสฺส **โจ** โหติ **ฉ**ปจฺจเยสุ ปเรสุ.

ชิคุจฺฉติ, ติกิจฺฉติ, ชิฆจฺฉติ.

๔๗๓., ๕๒๙. โก เข จ.

พฺยญฺชนนฺตสฺส ธาตุสฺส **โก** โหติ **ข**ปจฺจเย ปเร.

ติติกฺขติ , พุภุกฺขติ.

๔๗๔., ๕๓๕. **หรสฺส คีเส**.

หรอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส สพฺพสฺเสว **คี**อาเทโส โหติ **ส**ปจฺจเย ปเร.

ชิคีสติ.

๔๗๕., ๕๖๕. **พฺรูภูนมาหภูวา ปโรกฺขายํ**.

พฺรูภูอิจฺเจเตสํ ธาตูนํ **อาหภูว**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ ยถาสงฺขฺยํ ปโรกฺขายํ วิภตฺติยํ.

อาห, อาหุ, พภูว, พภูวุ.

ปโรกฺขายมิติ กิมตฺถํ? อพฺรวุํ.

๔๗๖., ๔๔๒. **คมิสฺสนฺโต จฺโฉ วา สพฺพาสุ**.

คมุอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส อนฺโต **ม**กาโร **จฺโฉ** โหติ วา สพฺพาสุ ปจฺจยวิภตฺตีสุ.

คจฺฉมาโน, คจฺฉนฺโต. คจฺฉติ, คเมติ. คจฺฉตุ, คเมตุ. คจฺเฉยฺย. คเมยฺย. อคจฺฉา, อคมา. อคจฺฉี, อคมี. คจฺฉิสฺสติ, คมิสฺสติ. อคจฺฉิสฺสา, อคมิสฺสา.

คมิสฺเสติ กิมตฺถํ? อิจฺฉติ.

๔๗๗., ๔๗๙. **วจสฺสชฺชตนิมฺหิ มกาโร โอ**.

วจอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส **อ**กาโร **โอ**ตฺตมาปชฺชเต อชฺชตนิมฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

อโวจ. อโวจุํ.

อชฺชตนิมฺหีติ กิมตฺถํ? อวจ, อวจู.

๔๗๘., ๔๓๘. **อกาโร ทีฆํ หิ มิ เมสุ.**

อกาโร ทีฆมาปชฺชเต **หิมิม**อิจฺเจเตสุ วิภตฺตีสุ.

คจฺฉาหิ, คจฺฉามิ, คจฺฉาม, คจฺฉามฺเห.

มิการคฺคหเณน หิวิภตฺติมฺหิ **อ**กาโร กฺวจิ น ทีฆมาปชฺชเต. คจฺฉหิ.

๔๗๙., ๔๕๒. **ห โลปํ วา.**

หิวิภตฺติ โลปมาปชฺชเต วา.

คจฺฉ, คจฺฉาหิ, คม, คมาหิ, คมย, คมยาหิ.

หีติ กิมตฺถํ? คจฺฉติ, คมยติ.

๔๘๐., ๔๙๐. **โหติสฺสเรโหเห ภวิสฺสนฺติมฺหิสฺสสฺส จ.**

หูอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส สโร **เอ ห โอห เอ**ตฺตมาปชฺช เต ภวิสฺสนฺติมฺหิ, **สฺส**สฺส จ โลโป โหติ วา.

เหหิติ, เหหินฺติ, โหหิติ, โหหินฺติ, เหติ, เหนฺติ, เหหิสฺสติ, เหหิสฺสนฺติ, โหหิสฺสติ, โหหิสฺสนฺติ, เหสฺสติ, เหสฺสนฺติ.

หูติ กิมตฺถํ? ภวิสฺสติ, ภวิสฺสนฺติ.

ภวิสฺสนฺติมฺหีติ กิมตฺถํ? โหติ.

๔๘๑., ๕๒๔. **กรสฺส สปจฺจยสฺส กาโห.**

กรอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส สปจฺจยสฺส **กาหา**เทโส โหติ วา ภวิสฺสนฺติมฺหิ วิภตฺติมฺหิ, **ส**สฺส จ นิจฺจํ โลโป โหติ.

กาหติ, กาหิติ, กาหสิ, กาหิสิ, กาหามิ, กาหาม.

วาติ กิมตฺถํ? กริสฺสติ, กริสฺสนฺติ.

สปจฺจยคฺคหเณน อญฺเญหิปิ ภวิสฺสนฺติยา วิภตฺติยา **ขามิ ขาม ฉามิ ฉาม**อิจฺจาทโย อาเทสา โหนฺติ. วกฺขามิ, วกฺขาม, วจฺฉามิ, วจฺฉาม.

อิติ อาขฺยาตกปฺเป ตติโย กณฺโฑ.

จตุตฺถกณฺฑ

๔๘๒., ๕๐๘. **ทาทนฺตสฺสํ มิ เมสุ.**

ทาอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส อนฺตสฺส **อํ** โหติ **มิม**อิจฺเจเตสุ.

ทมฺมิ, ทมฺม.

๔๘๓., ๕๒๗. **อสํโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต.**

อสํโยคนฺตสฺส ธาตุสฺส การิเต วุทฺธิ โหติ.

กาเรติ, กาเรนฺติ, การยติ, การยนฺติ, การาเปติ, การาเปนฺติ, การาปยติ, การาปยนฺติ.

อสํโยคนฺตสฺเสติ กิมตฺถํ? จินฺตยติ, มนฺตยติ.

๔๘๔., ๕๔๒. **ฆฏาทีนํ วา.**

ฆฏาทีนํ ธาตูนํ อสํโยคนฺตานํ วุทฺธิ โหติ วา การิเต.

ฆาเฏติ, ฆเฏติ, ฆาฏยติ, ฆฏยติ, ฆาฏาเปติ, ฆฏาเปติ, ฆาฏาปยติ, ฆฏาปยติ, คาเมติ, คเมติ, คามยติ, คมยติ, คามาเปติ, คมาเปติ. คามาปยติ, คมาปยติ.

ฆฏาทีนมิติ กิมตฺถํ? กาเรติ.

๔๘๕., ๔๓๔. อญฺเญสุ จ.

อญฺเญสุ จ ปจฺจเยสุ สพฺเพสํ ธาตูนํ อสํโยคนฺตานํ วุทฺธิ โหติ.

ชยติ, โหติ, ภวติ.

จคฺคหเณน ณุปจฺจยสฺสาปิ วุทฺธิ โหติ. อภิสุโณติ.

๔๘๖., ๕๔๓. **คุห ทุสานํ ทีฆํ.**

คุห ทุสอิจฺเจเตสํ ธาตูนํ สโร ทีฆมาปชฺชเต การิเต.

คูหยติ, ทูสยติ.

๔๘๗., ๔๗๘. **วจ วส วหาทีนมุกาโร วสฺส เย.**

วจ วส วหอิจฺเจวมาทีนํ ธาตูนํ วการสฺส **อุ**กาโร โหติ **ย**ปจฺจเย ปเร.

อุจฺจเต, วุจฺจติ, คุสฺสติ, วุยฺหติ.

๔๘๘., ๔๘๑. **ห วิปริยโย โล วา.**

หการสฺส วิปริยโย โหติ **ย**ปจฺจเย ปเร, **ย**ปจฺจยสฺส จ **โล** โหติ วา.

วฺุลฺหติ, วฺุยฺหติ.

๔๘๙., ๕๑๙. คหสฺส เฆ ปฺเป.

คหอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส สพฺพสฺส **เฆ**กาโร โหติ ปฺปปจฺจเย ปเร.

เฆปฺปติ.

๔๙๐., ๕๑๘. **หโล โป ณฺหามฺหิ.**

คหอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส **ห**การสฺส โลโป โหติ **ณฺหา**มฺหิ ปจฺจเย ปเร.

คณฺหาติ.

๔๙๑., ๕๒๓. **กรสฺส กาสตฺตมชฺชตนิมฺหิ.**

กรอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส สพฺพสฺส **กาส**ตฺตํ โหติ วา อชฺชตนิมฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

อกาสิ, อกาสุํ. อกริ, อกรุํ.

กาสตฺตมิติภาวนิทฺเทเสน อญฺญตฺถาปิ **สา**คโม โหติ. อโหสิ, อทาสิ.

๔๙๒., ๔๙๙. **อสสฺมา มิมานํ มฺหิมฺหา' นฺตโลโป จ.**

อสอิจฺเจตาย ธาตุยา **มิม**อิจฺเจเตสํ วิภตฺตีนํ **มฺหิมฺหา**เทสา โหนฺติ วา, ธาตฺวนฺตสฺส โลโป จ.

อมฺหิ , อมฺห, อสฺมิ, อสฺม.

๔๙๓., ๔๙๘. **ถสฺส ตฺถตฺตํ.**

อสอิจฺเจตาย ธาตุยา **ถ**สฺส วิภตฺติสฺส **ตฺถ**ตฺตํ โหติ, ธาตฺวนฺตสฺส โลโป จ.

อตฺถ.

๔๙๔., ๔๙๕. **ติสฺส ตฺถิตฺตํ.**

อสอิจฺเจตาย ธาตุยา **ติ**สฺส วิภตฺติสฺส **ตฺถิ**ตฺตํ โหติ, ธาตฺวนฺตสฺส โลโป จ.

อตฺถิ.

๔๙๕., ๕๐๐. **ตุสฺส ตฺถุตฺตํ.**

อสอิจฺเจตาย ธาตุยา **ตุ**สฺส วิภตฺติสฺส **ตฺถุ**ตฺตํ โหติ, ธาตฺวนฺตสฺส โลโป จ.

อตฺถุ.

๔๙๖., ๔๙๗. **สิมฺหิ จ.**

อสสฺเสว ธาตุสฺส **สิมฺหิ** วิภตฺติมฺหิ อนฺตสฺส โลโป จ โหติ.

โก นุ ตฺวมสิ มาริส.

๔๙๗., ๔๗๗. **ลภสฺมา อี อึนํ ตฺถ ตฺถํ.**

ลภอิจฺเจตาย ธาตุยา อี อึนํ วิภตฺตีนํ **ตฺถ ตฺถํ**อาเทสา โหนฺติ, ธาตฺวนฺตสฺส โลโป จ.

อลตฺถ, อลตฺถํ.

๔๙๘., ๔๘๐. **กุสสฺมา ที จฺฉิ.**

กุสอิจฺเจตาย ธาตุยา **อี**วิภตฺติสฺส **จฺฉิ**โหติ, ธาตฺวนฺตสฺส โลโป จ.

อกฺโกจฺฉิ.

๔๙๙., ๕๐๗. **ทาธาตุสฺส ทชฺชํ.**

ทาอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส สพฺพสฺส **ทชฺชา**เทโส โหติ วา.

ทชฺชามิ, ทชฺเชยฺย, ททามิ, ทเทยฺย.

๕๐๐., ๔๘๖. **วทสฺส วชฺชํ.**

วทอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส สพฺพสฺส **วชฺชา**เทโส โหติ วา.

วชฺชามิ, วชฺเชยฺย, วทามิ, วเทยฺย.

๕๐๑., ๔๔๓. คมิสฺส ฆมฺมํ.

คมุอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส สพฺพสฺส **ฆมฺมา**เทโส โหติ วา.

ฆมฺมตุ. ฆมฺมาหิ, ฆมฺมามิ.

วาติ กิมตฺถํ? คจฺฉตุ, คจฺฉาหิ, คจฺฉามิ.

๕๐๒., ๔๙๓. **ยมฺหิ ทา ธา มา ฐา หา ปา มหมถาทีนมี.**

ยมฺหิ ปจฺจเย ปเร **ทา ธา มา ฐา หา ปา มห มถ** อิจฺเจวมาทีนํ ธาตูนํ อนฺโต **อี**การมาปชฺชเต.

ทียติ, ธียติ, มียติ, ฐียติ, หียติ, ปียติ, มหียติ, มถียติ.

๕๐๓., ๔๘๕. **ยชสฺสาทิสฺสิ.**

ยชอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส อาทิสฺส **อิ**การาเทโส โหติ **ย**ปจฺจเย ปเร.

อิชฺชเต มยา พุทฺโธ.

๕๐๔., ๔๗๐. **สพฺพโต อุํ อึสุ.**

สพฺเพหิ ธาตูหิ อุํวิภตฺติสฺส อึสุอาเทโส โหติ.

อุปสงฺกมึสุ , นิสีทึสุ.

๕๐๕., ๔๘๒. **ชร มรานํ ชีร ชิยฺย มิยฺยา วา.**

ชร มร อิจฺเจเตสํ ธาตูนํ **ชีร ชิยฺย มิยฺยา**เทสา โหนฺติ วา.

ชีรติ, ชีรนฺติ, ชิยฺยติ, ชิยฺยนฺติ, มิยฺยติ, มิยฺยนฺติ, มรติ, มรนฺติ.

๕๐๖., ๔๙๖. สพฺพตฺถา’ สสฺสาทิโลโป จ.

สพฺพตฺถ วิภตฺติปจฺจเยสุ **อส**อิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส อาทิสฺส โลโป โหติ วา.

สิยา, สนฺติ, สนฺเต, สมาโน.

วาติ กิมตฺถํ? อสิ.

๕๐๗., ๕๐๑. **อสพฺพธาตุเก ภู.**

อสสฺเสว ธาตุสฺส **ภู**โหติ วา อสพฺพธาตุเก.

ภวิสฺสติ. ภวิสฺสนฺติ.

วาติ กิมตฺถํ? อาสุํ.

๕๐๘., ๕๑๕. **เอยฺยสฺส ญาโต อิยา ญา.**

เอยฺยสฺส วิภตฺติสฺส **ญา**อิจฺเจตาย ธาตุยา ปรสฺส **อิยา ญา**อาเทสา โหนฺติ วา.

ชานิยา, ชญฺญา.

วาติ กิมตฺถํ? ชาเนยฺย.

๕๐๙., ๕๑๖. **นาสฺส โลโป ยการตฺตํ.**

ญาอิจฺเจตาย ธาตุยา ปรสฺส **นา**ปจฺจยสฺส โลโป โหติ วา, **ย**การตฺตญฺจ.

ชญฺญา, นายติ.

วาติ กิมตฺถํ? ชานาติ.

๕๑๐., ๔๘๗. **โลปญฺเจตฺตมกาโร.**

อการปจฺจโย โลปมาปชฺชเต, เอตฺตญฺจ โหติ วา.

วชฺเชมิ, วเทมิ, วชฺชามิ, วทามิ.

๕๑๑., ๕๒๑. **อุตฺตโมกาโร.**

โอการปจฺจโย อุตฺตมาปชฺชเต วา.

กุรุเต, กโรติ.

โอกาโรติ กิมตฺถํ? โหติ.

๕๑๒., ๕๒๒. **กรสฺสากาโร จ.**

กรอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส **อ**กาโร **อุ**ตฺตมาปชฺชเต วา.

กุรุเต, ตโรติ, ตุพฺพนฺติ, กยิรติ.

กรสฺเสติ กิมตฺถํ? สรติ, มรติ.

๕๑๓., ๔๓๕. **โอ อว สเร.**

โอการสฺส ธาตฺวนฺตสฺส สเร ปเร **อวา**เทโส โหติ.

จวติ. ภวติ.

โอติ กิมตฺถํ? ชยติ.

๕๑๔., ๔๙๑. เอ อย.

เอการสฺส ธาตฺวนฺตสฺส สเร ปเร **อยา**เทโส โหติ.

นยติ, ชยติ.

๕๑๕., ๕๔๑. **เต อาวายา การิเต.**

เต **โอ เอ**อิจฺเจเต **อาว อายา**เทเส ปาปุณนฺติ การิเต.

ลาเวติ, นาเยติ.

โยควิภาเคน อญฺญสฺมิมฺปิ **เอ**การสฺส **อายา**เทโส โหติ. คายติ, คายนฺติ.

๕๑๖., ๔๖๖. **อิการาคโม อสพฺพธาตุกมฺหิ.**

สพฺพสฺมึ อสพฺพธาตุกมฺหิ **อิ**การาคโม โหติ.

คมิสฺสติ, กริสฺสติ, ลภิสฺสติ, ปจิสฺสติ.

อสพฺพธาตุกมฺหีติ กิมตฺถํ? คจฺฉติ, กโรติ, ลภติ, ปจติ.

๕๑๗., ๔๘๘. **กฺวจิ ธาตุวิภตฺติปจฺจยานํ ทีฆ วิปรีตาเทสโลปาคมา จ.**

อิธ อาขฺยาเต อนิทฺทิฏฺเฐสุ สาธเนสุ กฺวจิ ธาตุวิภตฺติปจฺจยานํ ทีฆวิปรีตาเทสโลปาคมอิจฺเจตานิ การิยานิ ชินวจนานุรูปานิ กาตพฺพานิ.

ชายติ , กเรยฺย, ชานิยา, สิยา, กเร, คจฺเฉ, ชญฺญา, วกฺเขถ, ทกฺเขถ, ทิจฺฉติ, อคจฺฉิ, อคจฺฉุํ, อโหสิ, อเหสุํ อิจฺเจวมาทีนิ อญฺญานิปิ สาธนานิ โยเชตพฺพานิ.

๕๑๘., ๔๔๖. **อตฺตโนปทานิ ปรสฺสปทตฺตํ.**

อตฺตโนปทานิ กฺวจิ ปรสฺสปทตฺตมาปชฺชนฺเต.

วุจฺจติ, ลพฺภติ, ปจฺจติ.

กฺวจีติ กิมตฺถํ? กรียเต, ลพฺภเต, ปจฺจเต.

๕๑๙., ๔๕๗. **อการาคโม หิยฺยตฺตนีอชฺชตนีกาลาติปตฺตีสุ.**

กฺวจิ อการาคโม โหติ หิยฺยตฺตนี อชฺชตนีกาลาติปตฺติอิจฺเจตาสุ วิภตฺตีสุ.

อคมา, อคมี, อคมิสฺสา.

กฺวจีติ กิมตฺถํ? คมา, คมี, คมิสฺสา.

๕๒๐., ๕๐๒. **พฺรูโต อี ติมฺหิ.**

พฺรูอิจฺเจตาย ธาตุยา **อี**การาคโม โหติ **ติ**มฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

พฺรวีติ.

๕๒๑., ๔๒๕. **ธาตุสฺสนฺโต โลโป’เนกสรสฺส.**

ธาตุสฺส อนฺโต กฺวจิ โลโป โหติ อเนกสรสฺส.

คจฺฉติ, สรติ, มรติ.

อเนกสรสฺเสติ กิมตฺถํ? ปาติ, ยาติ, วาติ.

กฺวจีติ กิมตฺถํ? มหียติ, มถียติ.

๕๒๒., ๔๗๖. **อิสุยมูนมนฺโต จฺโฉ วา.**

อิสุ ยมุ อิจฺเจเตสํ ธาตูนํ อนฺโต **จฺโฉ** โหติ วา. อิจฺฉติ, นิยจฺฉติ.

วาติ กิมตฺถํ? เอสติ, นิยมติ.

๕๒๓., ๕๒๖. **การิตานํ โณ โลปํ.**

การิตอิจฺเจเตสํ ปจฺจยานํ **โณ** โลปมาปชฺชเต.

กาเรติ, การยติ, การาเปติ, การาปยติ.

สาสนตฺถํ สมุทฺทิฏฺฐํ, มยาขฺยาตํ สมาสโต;

สกํ พุทฺธิวิเสเสน, จินฺตยนฺตุ วิจกฺขณา.

อิติ อาขฺยาตกปฺเป จตุตฺโถ กณฺโฑ.

อาขฺยาตกปฺโป นิฏฺฐิโต.

๗. กิพฺพิธานกปฺป

ปฐมกณฺฑ

(ก)

พุทฺธํ ญาณสมุทฺทํ, สพฺพญฺญุํ โลกเหตุ’ขีณมตึ;

วนฺทิตฺวา ปุพฺพมหํ, วกฺขามิ สสาธนํ หิ กิตกปฺปํ.

(ข)

สาธนมูลํ หิ ปโยคํ,

อาหุ ปโยคมูลมตฺถญฺจ;

อตฺเถสุ วิสารทมตโย,

สาสนสฺสุธรา ชินสฺส มตา.

(ค)

อนฺโธ เทสกวิกโล,

ฆตมธุเตลานิ ภาชเนน วินา;

นฏฺโจ นฏฺฐานิ ยถา,

ปโยควิกโล ตถา อตฺโถ.

(ฆ)

ตสฺมา สํรกฺขณตฺถํ, มุนิวจนตฺถสฺส ทุลฺลภสฺสาหํ;

วกฺขามิ สิสฺสกหิตํ, กิตกปฺปํ สาธเนน ยุตํ.

๕๒๔., ๕๖๑. **ธาตุยา กมฺมาทิมฺหิ โณ.**

ธาตุยา กมฺมาทิมฺหิ **ณ**ปจฺจโย โหติ.

กมฺมํ กโรตีติ กมฺมกาโร, เอวํ กุมฺภกาโร, มาลาการโร, กฏฺฐการโร, รถกาโร, รชตกาโร , สุวณฺณ กาโร, ปตฺตคฺคาโห, ตนฺตวาโย, ธญฺญมาโย, ธมฺมกาโม, ธมฺมจาโร.

๕๒๕., ๕๖๕. **สญฺญายม นุ.**

สญฺญายมภิเธยฺยายํ ธาตุยา กมฺมาทิมฺหิ **อ**การปจฺจโย โหติ, นามมฺหิ จ **นุ**การาคโม โหติ.

อรึ ทเมตีติ อรินฺทโม, ราชา. เวสฺสํ ตรตีติ เวสฺสนฺตโร, ราชา. ตณฺหํ กโรตีติ ตณฺหงฺกโร, ภควา. เมธํ กโรตีติ เมธงฺกโร, ภควา. สรณํ กโรตีติ สรณงฺกโร, ภควา. ทีปํ กโรตีติ ทีปงฺกโร, ภควา.

๕๒๖., ๕๖๗. **ปุเร ททา จ อึ**.

ปุรสทฺเท อาทิมฺหิ **ทท**อิจฺเจตาย ธาตุยา **อ**การปจฺจโย โหติ, **ปุร**สทฺทสฺส **อ**การสฺส จ อึ โหติ.

ปุเร ทานํ อทาสีติ ปุรินฺทโท เทวราชา.

๕๒๗., ๕๖๘. **สพฺพโต ณฺวุ ตฺวาวี วา**.

สพฺพโต ธาตุโต กมฺมาทิมฺหิ วา อกมฺมาทิมฺหิ วา **อ**การ **ณฺวุ ตุ อาวี**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ.

ตํ กโรตีติ ตกฺกโร, หิตํ กโรตีติ หิตกโร, วิเนติ เอตฺถ, เอเตนาติ วา วินโย นิสฺสาย นํ วสตีติ นิสฺสโย.

ณฺวุมฺหิ – รถํ กโรตีติ รถการโก, อนฺนํ, ททาตีติ อนฺนทายโก, วิเนติ สตฺเตติ วินายโก, กโรตีติ การโก, ททาตีติ ทายโก, เนตีติ นายโก.

ตุมฺหิ – ตํ กโรตีติ ตกฺกตฺตา, ตสฺส กตฺตาติ วา ตกฺกตฺตา. โภชนํ ททาตีติ โภชนทาตา, โภชนสฺส ทาตาติ วา โภชนทาตา. กโรตีติ กตฺตา. สรตีติ สริตา.

อาวีมฺหิ – ภยํ ปสฺสตีติ ภยทสฺสาวี อิจฺเจวมาทิ.

๕๒๘., ๕๗๗. วิส รุช ปทาทิโต ณ.

วิส รุช ปทอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **ณ** ปจฺจโย โหติ.

ปวิสตีติ ปเวโส, รุชตีติ โรโค, อุปฺปชฺชตีติ อุปฺปาโท, ผุสตีติ ผสฺโส, อุจตีติ โอโก, ภวตีติ ภาโว, อยตีติ อาโย, สมฺมา พุชฺฌตีติ สมฺโพโธ, วิหรตีติ วิหาโร.

๕๒๙., ๕๘๐. ภาเว จ.

ภาวตฺถาภิเธยฺเย สพฺพธาตูหิ **ณ**ปจฺจโย โหติ.

ปจฺจเต, ปจนํ วา ปาโต, จชเต, จชนํ วา จาโค, เอวํ ยาโค, โยโค, ภาโค, ปริทาโห.

๕๓๐., ๕๘๔. กฺวิ จ.

สพฺพธาตูหิ **กฺวิ**ปจฺจโย โหติ.

สมฺภวตีติ สมฺภู, วิเสเสน ภวตีติ วิภู, ภุเชน คจฺฉตีติ ภุชโค, สํ อตฺตานํ ขนติ, สํ สฏฺฐุ ขนตีติ วา สงฺโข.

๕๓๑., ๕๘๙. **ธราทีหิ รมฺโม.**

ธรอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **รมฺม**ปจฺจโย โหติ.

ธรติ เตนาติ ธมฺโม, กรียเต ตนฺติ กมฺมํ.

๕๓๒., ๕๙๐. **ตสฺสีลาทีสุ ณีตฺวาวี จ.**

สพฺเพหิ ธาตูหิ **ตสฺสีลา**ทีสฺวตฺเถสุ **ณี ตุ อาวี** อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ.

ปิยํ ปสํสิตุํ สีลํ ยสฺส รญฺโญ, โส โหติ ราชา ปิยปสํสี, พฺรหฺมํ จริตุํ สีลํ ยสฺส ปุคฺคลสฺส โส โหติ ปุคฺคโล พฺรหฺมจารี, ปสยฺห ปวตฺติตุํ สีลํ ยสฺส รญฺโญ, โส โหติ ราชา ปสยฺหปวตฺตา, ภยํ ปสฺสิตุํ สีลํ ยสฺส สมณสฺส, โส โหติ สมโณ ภยทสฺสาวี อิจฺเจวมาทิ.

๕๓๓., ๕๙๑. **สทฺท กุ ธ จล มณฺฑตฺถรุธาทีหิยุ.**

สทฺท กุธ จล มณฺฑตฺเถหิ จ **รุจา**ทีหิ จ ธาตูหิ **ยุ**ปจฺจโย โหติ **ตสฺสีลา**ทีสฺวตฺเถสุ.

โฆสนสีโล โฆสโน, ภาสนสีโล ภาสโน. เอวํ วิคฺคโห กาตพฺโพ. โกธโน, โทสโน, จลโน, กมฺปโน, ผนฺทโน, มณฺฑโน, วิภูสโน, โรจโน, โชตโน, วฑฺฒโน.

๕๓๔., ๕๖๒. **ปาราทิคมิมฺหา รู.**

คมุอิจฺเจตมฺหา ธาตุมฺหา **ปาร**สทฺทาทิมฺหา **รู**ปจฺจโย โหติ **ตสฺสีลา**ทีสฺวตฺเถสุ.

ภวสฺส ปารํ ภวปารํ, ภวปารํ คนฺตุํ สีลํ ยสฺส ปุริสสฺส, โส โหติ ปุริโส ภวปารคู.

ตสฺสีลาทีสฺวีติ กิมตฺถํ? ปารงฺคโต.

ปาราทิคมิมฺหาติ กิมตฺถํ? อนุคามี.

๕๓๕., ๕๙๓. **ภิกฺขาทิโต จ.**

ภิกฺขอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ รูปจฺจโย โหติ **ตสฺสีลา**ทีสฺวตฺเถสุ.

ภิกฺขนสีโล ยาจนสีโล ภิกฺขุ, วิชานนสีโล วิญฺญู.

๕๓๖., ๕๙๔. **ตนตฺยาทีนํ ณุโก.**

หนตฺยาทีนํ ธาตูนํ อนฺเต **ณุก**ปจฺจโย โหติ **ตสฺสีลา**ทีสฺวตฺเถสุ.

อาหนนสีโล อาฆาตุโก, กรณสีโล การุโก.

๕๓๗., ๕๖๖. **นุ นิคฺคหิตํ ปทนฺเต.**

ปทนฺเต **นุ**การาคโม นิคฺคหิตมาปชฺชเต.

อรึ ทเมตีติ อรินฺทโม, ราชา. เวสฺสํ ตรตีติ เวสฺสนฺตโร, ราชา. ปภํ กโรตีติ ปภงฺกโร, ภควา.

๕๓๘., ๕๙๕. **สํหนาญฺญาย วา โร โฆ.**

สํปุพฺพาย **หน**อิจฺเจตาย ธาตุยา, อญฺญาย วา ธาตุยา **ร**ปจฺจโย, **หน**สฺส จ **โฆ** โหติ.

สมคฺคํ กมฺมํ สมุปคจฺฉตีติ สงฺโฆ, สมนฺตโต นครสฺส มาหิเร ขญฺญตีติ ปริขา, อนฺตํ กโรตีติ อนฺตโก.

สํอิติ กิมตฺถํ? อุปหนนํ อุปฆาโต.

๕๓๙., ๕๕๘. **รมฺหิ รนฺโต ราทิโน.**

รมฺหิ ปจฺจเย ปเร สพฺโพ ธาตฺวนฺโต รการาทิ โลโป โหติ.

อนฺตโก, ปารคู, สตฺถา, ทิฏฺโฐ อิจฺเจวมาทิ.

๕๔๐., ๕๔๕. **ภาวกมฺเมสุ ตพฺพานียา.**

ภาวกมฺมอิจฺเจเตสฺวตฺเถสุ **ตพฺพ อนีย**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ สพฺพธาตูหิ.

ภวิตพฺพํ, ภวนียํ, อาสิตพฺพํ, อาสนียํ, ปชฺชิตพฺพํ, ปชฺชนียํ, กตฺตพฺพํ, กรณียํ, คนฺตพฺพํ, คมนียํ.

๕๔๑., ๕๕๒. ณฺโย จ.

ภาวกมฺเมสุ สพฺพธาตูหิ ณฺยปจฺจโย โหติ.

กตฺตพฺพํ การิยํ, เชตพฺพํ เชยฺยํ, เนตพฺพํ เนยฺยํ, อิจฺเจวมาทิ.

จคฺคหเณน เตยฺยปจฺจโย โหติ. ญาตพฺพํ ญาเตยฺยํ, ทฏฺเฐยฺยํ, ปตฺเตยฺยํ อิจฺเจวมาทิ.

๕๔๒., ๕๔๗. **กรมฺหา ริจฺจ.**

กรอิจฺเจตมฺหา ธาตุมฺหา **ริจฺจ**ปจฺจโย โหติ **ภาวกมฺเม**สุ.

กตฺตพฺพํ กิจฺจํ.

๕๔๓., ๕๕๕. **ภูโต'พฺพ.**

ภูอิจฺเจตาย ธาตุยา **ณฺย**ปจฺจยสฺส **อู**กาเรน สห **อพฺพา**เทโส โหติ **ภาวกมฺเม**สุ.

ภวิตพฺโพ ภพฺโพ, ภวิตพฺพํ ภพฺพํ.

๕๔๔., ๕๕๖. **วท มท คมุ ยุช ครหาการาทีหิ ชฺช มฺม คฺค ยฺเหยฺยา คาโร วา**.

วท มท คมุ ยุช ครหาการนฺตอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ ณฺยปจฺจยสฺส ยถาสงฺขฺยํ **ชฺช มฺม คฺค ยฺห เอยฺยา**เทสา โหนฺติ วา ธาตฺวนฺเตน สห, **คร**สฺสํ จ **คาโร** โหติ ภาวกมฺเมสุ.

วตฺตพฺพํ วชฺชํ, มทนียํ มชฺชํ, คมนียํ คมฺมํ, โยชนียํ โยคฺคํ, ครหิตพฺพํ คารยฺหํ, ทาตพฺพํ เทยฺยํ, ปาตพฺพํ เปยฺยํ, หาตพฺพํ เหยฺยํ, มาตพฺพํ เมยฺยํ, ญาตพฺพํ เญยฺยํ, อิจฺเจวมาทิ.

๕๔๕., ๕๔๘. **เต กิจฺจา**.

เย ปจฺจยา **ตพฺพา**ทโย **ริจฺจ**นฺตา, เต **กิจฺจ**สญฺญาติ เวทิตพฺพา.

กิจฺจสญฺญาย กึปโยชนํ? ภาวกมฺเมสุ กิจฺจตฺตขฺตฺถา.

๕๔๖., ๕๖๒. **อญฺเญ กิต**.

อญฺเญ ปจฺจยา **กิต** เอว สญฺญา โหนฺติ.

กิต สญฺญาย กึปโยชนํ? กตฺตริ กิต.

๕๔๗., ๕๙๖. **นนฺทาทีหิ ยุ**.

นนฺทาทีหิ ธาตูหิ **ยุ**ปจฺจโย โหติ **ภาวกมฺเม**สุ.

นนฺทียเต นนฺทนํ, นินฺทิตพฺพํ วา นนฺทนํ, คหณียํ คหณํ, จริตพฺพํ จรณํ, เอวํ สพฺพตฺถ โยเชตพฺพา.

๕๔๘., ๕๙๗. **กตฺตุกรณปเทเสสุ จ**.

กตฺตุกรณปเทสอิจฺเจเตสฺวตฺเถสุ จ **ยุ**ปจฺจโย โหติ.

กตฺตริ ตาว – รชํ หรตีติ รโชหรณํ โตยํ.

กรเณ ตาว – กโรติ เตนาติ กรณํ.

ปเทเส ตาว – ติฏฺฐนฺติ ตสฺมินฺติ ธานํ. เอวํ สพฺพตฺถ โยเชตพฺพา.

๕๔๙., ๕๕๐. **รหาทิโต ณ**.

รการ**ห**การาทฺยนฺเตหิ ธาตูหิ **อนา**เทสสฺส **น**สฺส **โณ** โหติ.

กโรติ เตนาติ กรณํ, ปูเรติ เตนาติ ปูรณํ. คหณียํ เตนาติ คหณํ. เอวมญฺเญปิ โยเชตพฺพา.

อิติ กิพฺพิธานกปฺเป ปฐโม กณฺโฑ.

ทุติยกณฺฑ

๕๕๐., ๕๔๖. **ณาทโย เตกาลิกา.**

ณาทโย ปจฺจยา **ยุ**ปจฺจยนฺตา **เตกาลิกา**ติ เวทิตพฺพา.

กุมฺภํ กโรติ อกาสิ กริสฺสตีติ กุมฺภกาโร, กโรติ อกาสิ กริสฺสติ เตนาติ กรณํ. เอวมญฺเญปิ โยเชตพฺพา.

๕๕๑., ๕๙๘. **สญฺญายํ ทา ธาโต อิ.**

สญฺญายมภิเธยฺยายํ **ทา ธา**โต **อิ**ปจฺจโย โหติ.

ปฐมํ อาทียตีติ อาทิ, อุทกํ ทธาตีติ อุทมิ, มโหทกานิ ทธาตีติ มโหทธิ, วาลานิ ทธาติ ตสฺมินฺติ วาลธิ, สมฺมา ธียตีติ สนฺธิ.

๕๕๒., ๖๐๙. **ติ กิต จาสิฏฺเฐ.**

สญฺญายมภิเธยฺยายํ สพฺพธาตูหิ ติปจฺจโย โหติ, **กิต** จ อาสิฏฺเฐ.

ชิโน ชนํ พุชฺฌตูติ ชินพุทฺธิ, ธนํ อสฺส ภวตูติ ธนภูติ, ภวตูติ ภูโต, ภวตูติ ภาโว, ธมฺโม ชนํ ททาตูติ ธมฺมทินฺโน, วฑฺฒตูติ วฑฺฒมาโน. เอวมญฺเญปิ โยเชตพฺพา.

๕๕๓., ๕๙๙. **อิตฺถิยมติยโว วา.**

อิตฺถิยมภิเธยฺยายํ สพฺพธาตูหิ **อ**การ **ติ ยุ** อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ วา.

ชีรตีติ ชรา, มญฺญตีติ มติ, เจตยตีติ เจตนา, เวทยตีติ เวทนา. เอวมญฺเญปิ โยเชตพฺพา.

๕๕๔., ๖๐๑. กรโต ริริย.

กรโต อิตฺถิยมนิตฺถิยํ วา อภิเธยฺยายํ **ริริย**ปจฺจโย โหติ วา.

กตฺตพฺพา กิริยา, กรณียํ กิริยํ.

๕๕๕., ๖๑๒. **อตีเต ตตวนฺตุตาวี.**

อตีเต กาเล สพฺพธาตูหิ **ตตวนฺตุตาวี**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ.

หุโต, หุตวา, หุตาวี. วุสิโต, วุสิตวา, วุสิตาวี. ภุตฺโต, ภุตฺตวา, ภุตฺตาวี.

๕๕๖., ๖๒๒. **ภาวกมฺเมสุ ต.**

ภาวกมฺเมสุ อตีเต กาเล **ต**ปจฺจโย โหติ สพฺพธาตูหิ.

ภาเว ตาว – ตสฺส คีตํ, นจฺจํ, นฏฺฏํ, หสิตํ.

กมฺมนิ ตาว – เตน ภาสิตํ, เทสิตํ.

๕๕๗., ๖๐๖. **พุธคมาทิตฺเถ กตฺตริ**.

พุธคมุอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ ตทตฺเถ คมฺยมาเน **ต**ปจฺจโย โหติ กตฺตริ สพฺพกาเล.

สพฺเพ สงฺขตาสงฺขเต ธมฺเม พุชฺฌติ อพุชฺฌิ พุชฺฌิสฺสตีติ พุทฺโธ, สรณงฺคโต, สมถงฺคโต, อมถงฺคโต, ชานาติ อชานิ ชานิสฺสตีติ ญาโต, อิจฺเจวมาทิ.

๕๕๘., ๖๐๗. **ชิโต อิน สพฺพตฺถ**.

ชิอิจฺเจตาย ธาตุยา **อิน**ปจฺจโย โหติ สพฺพกาเล กตฺตริ.

ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ชินาติ อชินิ ชินิสฺสตีติ ชิโน.

๕๕๙., ๖๐๓. สุปโต จ.

สุปอิจฺเจตาย ธาตุยา **อิน**ปจฺจโย โหติ กตฺตริ, ภาเว จ.

สุปตีติ สุปินํ, สุปียเต สุปินํ.

๕๖๐., ๖๐๔. **อีสํทุสูหิ ข**.

อีสํทุสุสทฺทาทีหิ สพฺพธาตูหิ **ข**ปจฺจโย โหติ.

อีสสฺสโย, ทุสฺสโย, สุสฺสโย ภวตา, อีสกฺกรํ, ทุกฺกรํ, สุกรํ, ภวตา.

๕๖๑., ๖๓๖. **อิจฺฉตฺเถสุ สมานกตฺตุเกสุ ตเว ตุํ วา**.

อิจฺฉตฺเถสุ สมานกตฺตุเกสุ สพฺพธาตูหิ**ตเวตุํ**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ สพฺพกาเล กตฺตริ.

ปุญฺญานิ กาตเว, สทฺธมฺมํ โสตุ มิจฺฉติ.

๕๖๒., ๖๓๘. **อรหสกฺกาทีสุ จ**.

อรหสกฺกาทีสุ จ อตฺเถสุ สพฺพธาตูหิ **ตุํ**ปจฺจโย โหติ.

โก ตํ นินฺทิตุมรหติ, สกฺกา เชตุํ ธเนน วา. เอวมญฺเญปิ โยเชตพฺพา.

๕๖๓., ๖๓๙. **ปตฺตวจเน อลมตฺเถสุ จ**.

ปตฺตวจเน **อลมตฺเถ**สุ สพฺพธาตูหิ **ตุํ**ปจฺจโย โหติ.

อลเมว ทานานิ ทาตุํ, อลเมว ปุญฺญานิ กาตุํ.

๕๖๔., ๖๔๐. **ปุพฺพกาเล' กกตฺตุกานํ ตุน ตฺวาน ตฺวาวา**.

ปุพฺพกาเล เอกกตฺตุกานํ ธาตูนํ **ตุนตฺวาน ตฺวา**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ วา.

กาตุน กมฺมํ คจฺฉติ, อกาตุน ปุญฺญํ กิลิสฺสติ, สตฺตา สุตฺวาน ธมฺมํ โมทนฺติ, ริปุํ ชิตฺวาน วสติ, ธมฺมํ สุตฺวาน'สฺส เอตทโหสิ, อิโต สุตฺวาน อมุตฺร กถยนฺติ, สุตฺวา ชานิสฺสาม. เอวํ สพฺพตฺถ โยเชตพฺพา.

๕๖๕., ๖๔๖. **วตฺตมาเน มานนฺตา**.

วตฺตมาเน กาเล สพฺพธาตูหิ **มานอนฺต**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ.

สรมาโน โรทติ. คจฺฉนฺโต คณฺหาติ.

๕๖๖., ๕๗๔. **สาสาทีหิ รตฺถุ**.

สาสอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **รตฺถุ**ปจฺจโย โหติ.

สาสตีติ สตฺถา, สาสติ หึสตีติ วา สตฺถา.

๕๖๗., ๕๗๕. **ปาติโตริตุ**.

ปาอิจฺเจตาย ธาตุยา **ริตุ**ปจฺจโย โหติ.

ปาติ ปุตฺตนฺติ ปิตา.

๕๖๘., ๕๗๖. **มานาทีหิ ราตุ**.

มานอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **ราตุ**ปจฺจโย โหติ, **ริตุ** ปจฺจโย จ.

ธมฺเมน ปุตฺตํ มาเนตีติ มาตา, ปุพฺเพ ภาสตีติ ภาตา, มาตาปิตูหิ ธารียตีติ ธีตา.

๕๖๙., ๖๑๐. **อาคมา ตุโก**.

อาอิจฺจาทิมฺหา **คมิ**โต **ตุก**ปจฺจโย โหติ.

อาคจฺฉตีติ อาคนฺตุโก, ภิกฺขุ.

๕๗๐., ๖๑๑. **ภพฺเพ อิก**.

คมุอิจฺเจตมฺหา ธาตุมฺหา **อิก**ปจฺจโย โหติ ภพฺเพ. คมิสฺสติ คนฺตุํ ภพฺโพติ คมิโก, ภิกฺขุ.

อิติ กิพฺพิธานกปฺเป ทุติโย กณฺโฑ.

ตติยกณฺฑ

๕๗๑., ๖๒๔. **ปจฺจยาทนิฏฺฐา นิปาตนา สิชฺฌนฺติ,**

สงฺขฺยานามสมาสตทฺธิตาขฺยาตกิตกปฺปมฺหิ สปฺปจฺจยา เย สทฺทา อนิฏฺฐงฺคตา, เต สาธเนน นิรกฺขิตฺวา สเกหิ สเกหิ นาเมหิ นิปาตนา สิชฺฌนฺติ.

สงฺขฺยายํ ตาว – **เอก**สฺส **เอตา** โหติ, **ทส**สฺส จ **ท**การสฺส **ร**การาเทโส โหติ. เอโก จ ทส จ เอการส.

ทฺวิสฺส **พา** โหติ, **ทส**สฺส จ **ท**การสฺส **ร**การาเทโส โหติ, ทฺเว จ ทส จ พารส.

ทฺวิสฺส **พา** โหติ, **ทส**สฺส จ **วีสํ** โหติ. ทฺเว จ วีสญฺจ พาวีสํ.

ฉสฺส **โส** โหติ, **ทส**สฺส จ **ท**การสฺส **โฬ** โหติ, ฉ จ ทส จ โสฬส.

ฉอายตนมฺหิ **ฉ**สฺส **สโฬ** โหติ, สฬายตนํ. เอวํ เสสา สงฺขฺยา กาตพฺพา.

นามิเก ตาว-**อิม สมาน อปร**อิจฺเจเตหิ ชฺชชฺชุ ปจฺจยา โหนฺติ, **อิม สมาน**สทฺทานญฺจ **อ**การ**ส**การาเทสา โหนฺติ. อิมสฺมึ กาเล อชฺช, อชฺชุ, สมาเน กาเล สชฺช, สชฺชุ, อปรสฺมึ กาเล อปรชฺช, อปรชฺชุ.

สมาเส ตาว – ภูมิคโต, อปายคโต, อิสฺสรกตํ. สลฺลวิทฺโธ, กถินทุสฺสํ, โจรภยํ, ธญฺญราสิ, สํสารทุกฺขํ, ปุพฺพาปรํ.

ตทฺธิเต ตาว – วาสิฏฺโฐ, ภารทฺวาโช, ภคฺคโว, ปณฺฑโว, กาเลยฺโย.

อาขฺยาเต ตาว – “อส ภาเว”ติ ธาตุโต วตฺตมาเนสุ เอกวจนพหุวจเนสุ เอกวจนสฺส **ติ**สฺส **สฺโส** โหติ อนฺเตน สห, พหุวจนสฺส **อนฺติ**สฺส **สฺสุ** โหติ อนฺเตน สห. เอวมสฺส วจนีโย, เอวมสฺสุ วจนียา.

อาณตฺติยํ **หิ**สฺส **สฺสุ** โหติ วา, คจฺฉสฺสุ, คจฺฉาหิ.

กิตเก ตาว – **วท หน**อิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **ก**ปจฺจโย โหติ, **วท**สฺส จ **วาโท** โหติ, **หน**สฺส จ **ฆาโต** โหติ. วาทโก, ฆาตโก.

นฏธาตุโต **ต**ปจฺจยสฺส **จฺจ ฏฺฏา**เทสา โหนฺติ อนฺเตน สห. นจฺจํ, นฏฺฏํ. อิจฺเจวมาทโย นิปาตนา สิชฺฌนฺติ.

๕๗๒., ๖๒๕. **สาส ทิสโต ตสฺส ริฏฺโฐ จ.**

สาส ทิสอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **ต**ปจฺจยสฺส **ริฏฺฐา**เทโส โหติ ธาเน.

อนุสิฏฺโฐ โส มยา, ทิฏฺฐํ เม รูปํ.

จคฺคหเณน กิจฺจตการสฺส จ **ตุํ** ปจฺจยสฺส **จ รฏฺฐรฏฺฐุํ**อาเทสา โหนฺติ. ทสฺสนียํ ทฏฺฐพฺพํ. ทฏฺฐุํ วิหารํ คจฺฉนฺติ สมณานํ.

๕๗๓., ๖๒๖. **สาทิสนฺต ปุจฺฉ ภนฺช หนฺสาทีหิฏฺโฐ.**

สการนฺต **ปุจฺฉ ภ**นฺช **ห**นฺส อิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **ต**ปจฺจยสฺส สหาทิพฺยญฺชเนน **ฏฺฐา**เทโส โหติ ธาเน.

ตุฏฺโฐ, อหินา ทฏฺโฐ นโร, มยา ปุฏฺโฐ, ภฏฺโฐ, ปภฏฺโฐ, หฏฺโฐ, ปหฏฺโฐ, ยิฏฺโฐ. เอวมญฺเญปิ ธาตโว สพฺพตฺถ โยเชตพฺพา.

๕๗๔., ๖๑๓. **วสโต อุฏฺฐ.**

วสอิจฺเจตมฺหา ธาตุมฺหา **ต**การปจฺจยสฺส สหาทิพฺยญฺชเนน **อุฏฺฐา**เทโส โหติ ธาเน.

วสฺสํวุฏฺโฐ.

๕๗๕., ๖๑๔. **วสฺส วา วุ.**

วสสฺเสว ธาตุสฺส **ต**ปจฺจเย ปเร **ว**การสฺส **อุ**การาเทโส โหติ วา.

วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, อุฏฺโฐ. วุโธ วา.

๕๗๖., ๖๐๗. **ธ ฒ ภ เย หิ ธ ฒา จ.**

ธ ฒ ภ หอิจฺเจวมนฺเตหิ ธาตูหิ **ต**การปจฺจยสฺส ยถากฺกมํ **ธ ฒา**เทสา โหนฺติ.

ยถา? พุทฺโธ ภควา, วฑฺโฒ ภิกฺขุ, ลทฺธํ เม ปตฺตจีวรํ, อคฺคินา ทฑฺฒํ วนํ.

๕๗๗., ๖๒๘. **ภนฺชโต คฺโว จ.**

ภนฺชโต ธาตุมฺหา **ต**การปจฺจยสฺส **คฺโค** อาเทโส โหติ สหาทิพฺยญฺชเนน.

ภคฺโค.

๕๗๘., ๕๖๐. **ภุชาทีนมนฺโต โน ทฺวิ จ.**

ภุชอิจฺเจวมาทีนํ ธาตูนํ อนฺโต โน โหติ, **ต**ปจฺจยสฺส **จ** ทฺวิตาโว โหติ.

ภุตฺโต, ภุตฺตาวี, จตฺโต, สตฺโต, รตฺโต, ยุตฺโต, วิวิตฺโต.

๕๗๙., ๖๒๙. วจ วาวุ.

วจอิจฺเจตสฺส ธาตุวสฺส วการสฺส **อุ**การาเทโส โหติ อนฺโต **จ**กาโร โน โหติ, **ต**ปจฺจยสฺส จ ทฺเวภาโว โหติ วา.

วุตฺตํ ภควตา, อุตฺตํ วา.

๕๘๐., ๖๓๐. **คุปาทีนญฺจ**.

คุปอิจฺเจวมาทีนํ ธาตูนํ อนฺโต จ พฺยญฺชโน โน โหติ, **ต**ปจฺจยสฺส จ ทฺเวภาโว โหติ.

สุคุตฺโต, จตฺโต, ลิตฺโต, สนฺตตฺโต, อุตฺโต, วิวิตฺโต, สิตฺโต. เอวมญฺเญปิ โยเชตพฺพา.

๕๘๑., ๖๑๖. **ตราทีหิ อิณฺโณ**.

ตรอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **ต**ปจฺจยสฺส **อิณฺณา**เทโส โหติ, อนฺโต จ พฺยญฺชโน โน โหติ.

ตรตีติ ติณฺโณ, อุตฺตรตีติ อุตฺติณฺโณ, สํปูรตีติ สมฺปุณฺโณ, ตุรตีติ ตุณฺโณ, ปริชีรตีติ ปริชิณฺโณ, อากิรตีติ อากิณฺโณ.

๕๘๒., ๖๓๑. **ภิทาทิโต อินฺน อนฺน อีณาวา**.

ภิทิอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **ต**ปจฺจยสฺส **อินฺน อนฺน อีณา**เทสา โหนฺติ วา, อนฺโต จ พฺยญฺชโน โน โหติ.

ภินฺทิตพฺโพติ ภินฺโน, ฉินฺทียตีติ ฉินฺโน, อุจฺฉินฺทียิตฺถาติ อุจฺฉินฺโน, ทียตีติ ทินฺโน, นิสีทตีติ นิสินฺโน, สุฏฺฐุ ฉาทียตีติ สุฉนฺโน, ขิทตีติ ขินฺโน, โรทตีติ รุนฺโน, ขีณา ชาติ.

วาติ กิมตฺถํ? ภิชฺชตีติ ภิตฺติ.

๕๘๓., ๖๑๗. **สุส ปจ สกโต กฺข กฺกา จ**.

สุส ปจ สกอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **ต**ปจฺจยสฺส **กฺขกฺกา**เทสา โหนฺติ, อนฺโต จ พฺยญฺชโน โน โหติ.

สุสฺสตีติ สุกฺขํ, กฏฺฐํ, ปจฺจตีติ ปกฺกํ, ผลํ. สกติ สมตฺเถติ, ปูเชตีติ วา สกฺโก, สุชมฺปติ.

๕๘๔., ๖๑๘. **ปกฺกมาทีหิ นฺโต จ**.

ปกฺกมอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **ต**ปจฺจยสฺส **นฺโต**อาเทโส โหติ, อนฺโต จ โน โหติ.

ปกฺกมตีติ ปกฺกนฺโต, วิพฺภมตีติ วิพฺภนฺโต, สงฺกนฺโต, ขนฺโต, สนฺโต, ทนฺโต, วนฺโต.

จคฺคหณํ กิมตฺถํ? เตเหว ธาตูหิ **ต**ปจฺจยสฺสนฺติ โหติ. อนฺโต จ โน โหติ. กนฺติ, ขนฺติ. เอวํ สพฺพตฺถ.

๕๘๕., ๖๑๙. **ชนาทีนมา ติมฺหิ จ**.

ชนอิจฺเจวมาทีนํ ธาตูนํ อนฺตสฺส พฺยญฺชนสฺส **อา**ตฺตํ โหติ **ต**ปจฺจเย ปเร, **ติ**มฺหิ จ.

อชนีติ ชาโต, ชนนํ ชาติ.

ติมฺหีติ กิมตฺถํ? อญฺญสฺมิมฺปิ ปจฺจเย ปเร **อา**การนิวตฺตนตฺถํ. ชนิตฺวา, ชนิตา, ชนิตุํ, ชนิตพฺพํ อิจฺเจวมาทิ.

๕๘๖., ๖๐๐. **คม ขน หน รมาทีนมนฺโต**.

คม ขน หน รมฺอิจฺเจวมาทีนํ ธาตูนํ อนฺโต พฺยญฺชโน โน โหติ วา **ต**ปจฺจเย ปเร **ติ**มฺหิ จ.

สุนฺทรํ นิพฺพานํ คจฺฉตีติ สุคโต. สุนฺทรํ นิพฺพานํ คจฺฉตีติ สุคติ, ขตํ, ขติ. อุปหตํ, อุปหติ. รโต, รติ, มโต, มติ.

วาติ กิมตฺถํ? รมโต, รมติ.

๕๘๗., ๖๓๒. รกาโร จ.

รกาโร จ ธาตูนมนฺตภูโต โน โหติ **ต**ปจฺจเย, ปเร **ติ**มฺหิ จ.

ปกาเรน กรียตีติ ปกโต, ปธมํ กรียตีติ ปกติ, วิสรียตีติ วิสโต, วิสติ.

๕๘๘., ๖๒๐. **ธาปานมิ อี จ**.

ธา ปาอิจฺเจเตสํ ธาตูนํ อนฺตสฺส **อา**การสฺส **อิ**การ **อี**การาเทสา โหนฺติ ยถาสงฺขฺยํ **ต**ปจฺจเย ปเร, **ติ**มฺหิ จ.

ยตฺร ธิโต, ธิติ, ปีโต, ปีติ.

๕๘๙., ๖๒๑. **หนฺเตหิ โห หสฺส โฬ วา อทหนหานํ**.

หการนฺเตหิ ธาตูหิ **ต**ปจฺจยสฺส **ห**การาเทโส โหติ, **ห**การสฺส ธาตฺวนฺตสฺส **โฬ** โหติ วา **อทหนหานํ**.

อารุหิตฺถาติ อารุฬฺโห. คาฬฺโห, พาฬฺโห. มูโฬ.

อทหนหานมิติ กิมตฺถํ? ทยฺหตีติ ทฑฺโฒ, สํสุฏฺฐุ นยฺหตีติ สนฺนทฺโธ.

อิติ กิพฺพิธานกปฺเป ตติโย กณฺโฑ.

จตุตฺถกณฺฑ

๕๙๐., ๕๗๙. **ณมฺหิรนฺชสฺส โช ภาวกรเณสุ.**

ณมฺหิ ปจฺจเย ปเร รนฺชอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส อนฺตภูตสฺส นฺชการสฺส **โช**อาเทโส โหติ **ภาวกรเณสุ.**

รญฺชนํ ราโค, รนฺชนฺติ เอเตนาติ ราโค.

ภาวกรเณสูติ กิมตฺถํ? รนฺชตีติ รงฺโค.

๕๙๑., ๕๔๔. **หนสฺส ฆาโต.**

หนอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส สพฺพสฺส **ฆาตา**เทโส โหติ **ณ**มฺหิ ปจฺจเย ปเร.

อุปหนตีติ อุปฆาโต, คาโว หนตีติ โคฆาตโก.

๕๙๒., ๕๐๓. **วโธ วา สพฺพตฺถ.**

หนอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส **วธา**เทโส โหติ วา สพฺพตฺถ ฐาเนสุ.

หนตีติ วโธ, วธโก, อวธิ, อหนิ วา.

๕๙๓., ๕๖๔. **อาการนฺตานมาโย.**

อาการนฺตานํ ธาตูนํ อนฺตสฺส **อา**การสฺส **อายา**เทโส โหติ **ณ**มฺหิ ปจฺจเย ปเร.

ททาตีติ ทายโก, ทานํ ทาตุํ สีลํ ยสฺสาติ ทานทายี, มชฺชํ ทาตุํ สีลํ ยสฺสาติ มชฺชทายี, นครํ ยาตุํ สีลํ **ย**สฺสาติ นครยายี.

๕๖๔., ๕๘๒. **ปุร สมุป ปรีหิ กโรติสฺส ข ขรา วา ตปจฺจเยสุจ.**

ปุร สํ อุป ปริอิจฺเจเตหิ กโรติสฺส ธาตุสฺส **ข ขรา**เทสา โหนฺติ วา **ต**ปจฺจเย ปเร, **ณ**มฺหิ จ.

ปุเร กรียตีติ ปุรกฺขโต, สมฺมา กรียตีติ สงฺขโต, อุปคนฺตฺวา กรียตีติ อุปกฺขโต, ปริสมนฺตโต กโรตีติ ปริกฺขาโร, สํกรียตีติ สงฺขาโร.

วาติ กิมตฺถํ? อุปคนฺตฺวา กโรตีติ อุปกาโร.

๕๙๕., ๖๓๗. **ตเว ตุนาทีสุ กา.**

ตเว ตุนอิจฺเจวมาทีสุ ปจฺจเยสุ กโรติสฺส ธาตุสฺส **กา**อาเทโส โหติ วา.

กาตเว, กาตุํ, กตฺตุํ วา, กาตุน, กตฺตุน วา.

๕๙๖., ๕๕๑. **คม ขน หนาทีนํ ตุํ ตพฺพาทีสุ น.**

คม ขน หนอิจฺเจวมาทีนํ ธาตูนํ อนฺตสฺส **น**กาโร โหติ วา **ตุํ ตพฺพา**ทีสุ ปจฺจเยสุ.

คนฺตุํ, คมิตุํ, คนฺตพฺพํ, คมิตพฺพํ. ขนฺตุํ. ขนิตุํ, ขนฺตพฺพํ, ขนิตพฺพํ. หนฺตุํ, หนิตุํ, หนฺตพฺพํ. หนิตพฺพํ. มนฺตุํ, มนิตุํ, มนฺตพฺพํ, มนิตพฺพํ.

อาทิคฺคหณํ กิมตฺถํ? **ตุน**คฺคหณตฺถํ. คนฺตุน, ขนฺตุน, หนฺตุน, มนฺตุน.

๕๙๗., ๖๔๑. **สพฺเพหิ ตุนาทีนํ โย.**

สพฺเพหิ ธาตูหิ **ตุนา**ทีนํ ปจฺจยานํ **ย**การาเทโส โหติ วา.

อภิวนฺทิย, อภิวนฺทิตฺวา, โอหาย, โอหิตฺวา, อุปนีย, อุปเนตฺวา, ปสฺสิย, ปสฺสิตฺวา, อุทฺทิสฺส, อุทฺทิสิตฺวา, อาทาย, อาทิยิตฺวา.

๕๙๘., ๖๔๓. **จนนฺเตหิ รจฺจํ.**

จการนการนฺเตหิ ธาตูหิ **ตุนา**ทีนํ ปจฺจยานํ **รจฺจา**เทโส โหติ วา.

วิวิจฺจ, อาหจฺจ, อุหจฺจ.

วาติ กิมตฺถํ? หนฺตฺวา.

๕๙๙., ๖๔๔. **ทิสา สฺวาน สฺวานฺตโลโป จ.**

ทิสอิจฺเจตาย ธาตุยา **ตุนา**ทีนํ ปจฺจยานํ **สฺวานสฺวา**เทสา โหนฺติ, อนฺตโลโป จ.

ทิสฺวาน, ทิสฺวา.

๖๐๐., ๖๔๕. **ม ห ท เภหิ มฺม ยฺห ชฺช พฺภ ทฺธา จ.**

ม ห ท ภ อิจฺเจวมนฺเตหิ ธาตูหิ **ตุนา**ทีนํ ปจฺจยานํ **มฺม ยฺห ชฺช พฺภ ทฺธา** อาเทสา โหนฺติ วา อนฺตโลโป จ.

อาคมฺม, อาคมิตฺวา, โอกฺกมฺม. โอกฺกมิตฺวา, ปคฺคยฺห, ปคฺคณฺหิตฺวา, อุปฺปชฺช, อุปฺปชฺชิตฺวา, อารพฺภ, อารภิตฺวา, อารทฺธ, อารภิตฺวา.

๖๐๑., ๓๓๔. **ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํ วา’ ตเว ตุนาทีสุ จ.**

ตทฺธิตสมาสกิตกอิจฺเจวมนฺตา สทฺทานามํว ทฏฺฐพฺพา **ตเว ตุน ตฺวาน ตฺวา**ทิปจฺจยนฺเต วชฺเชตฺวา.

วาสิฏฺโฐ, ปตฺตธมฺโม, กุมฺภกาโร อิจฺเจวมาทิ.

๖๐๒., ๖. **ทุมฺหิ ครุ.**

ทุมฺหิ อกฺขเร โย ปุพฺโพ อกฺขโร, โส ครุโกว ทฏฺฐพฺโพ.

ภิตฺวา, ฉิตฺวา, ทตฺวา, หุตฺวา.

๖๐๓., ๗. **ทีโฆ จ.**

ทีโฆ จ สโร ครุโกว ทฏฺฐพฺโพ.

อาหาโร, นที, วธู, เต ธมฺมา, โอปนยิโก.

๖๐๔., ๖๘๔. **อกฺขเรหิ การ.**

อกฺขรตฺเถหิ อกฺขราภิเธยฺเยหิ **การ**ปจฺจโย โหติ ปโยเค สติ.

อ เอว อกาโร, อา เอว อากาโร, ย เอว ยกาโร.

๖๐๕., ๖๔๗. **ยถาคมมิกาโร .**

ยถาคมํ สพฺพธาตูหิ สพฺพปจฺจเยสุ **อิ**การาคโม โหติ.

การิยํ, ภวิตพฺพํ, ชนิตพฺพํ, วิทิตพฺพํ, กริตฺวา, อิจฺฉิตํ.

๖๐๖., ๖๔๒. **ทธนฺตโต โย กฺวจิ.**

ทการธการนฺตาย ธาตุยา ยถาคมํ **ย**การาคโม โหติ กฺวจิ **ตุนา**ทีสุ ปจฺจเยสุ.

พุทฺโธ โลเก อุปฺปชฺชิตฺวา, ธมฺมํ พุชฺฌิตฺวา.

ทธนฺตโตติ กิมตฺถํ? ลภิตฺวา.

กฺวจีติ กิมตฺถํ? อุปฺปาเทตฺวา.

อิติ กิพฺพิธานกปฺเป จตุตฺโถ กณฺโฑ.

ปญฺจมกณฺฑ

๖๐๗., ๕๗๘. **นิคฺคหิต สํโยคาทิโน**.

สํโยคาทิภูโต **น**กาโร นิคฺคหิตมาปชฺชเต.

รงฺโค, ภงฺโค, สงฺโค.

๖๐๘., ๖๒๓. สพฺพตฺถ เค คี.

เคอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส **คี**อาเทโส โหติ สพฺพตฺถ ธาเน.

คีตํ คายติ.

๖๐๙., ๔๘๔. **สทสฺส สีทตฺตํ**.

สทอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส **สีทา**เทโส โหติ สพฺพตฺถ ธาเน.

นิสินฺโน, นิสีทติ.

๖๑๐., ๖๒๗. **ยชสฺส สรสฺสิ ฏฺเธ**.

ยชอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส สรสฺส **อิ**การาเทโส โหติ ฏฺเธ ปเร.

ยิฏฺโธ, ยิฏฺธา.

ฏฺเธติ กิมตฺถํ? ยชนํ.

๖๑๑., ๖๐๘. **หจตุตฺถานมนฺตานํ โท เธ**.

หจตุตฺถานํ ธาตฺวนฺตานํ **โท** อาเทโส โหติ **เธ** ปเร.

สนฺนทฺโธ, กุทฺโธ, ยุทฺโธ, สิทฺโธ, ลทฺโธ, อารทฺโธ.

๖๑๒., ๖๑๕. โฑ ฒกาเร.

หจตุตฺถานํ ธาตฺวนฺตานํ **โฑ** อาเทโส โหติ ฒกาเร ปเร.

ทยฺหตีติ ทฑฺโฒ, วฑฺฒตีติ วุฑฺโฒ.

ฒกาเรติ กิมตฺถํ? ทาโห.

๖๑๓., ๕๘๓. **คหสฺส ฆร เณ วา**.

คหอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส สพฺพสฺส **ฆรา**เทโส โหติ วา **ณ**ปจฺจเย ปเร.

ฆรํ, ฆรานิ.

วาติ กิมตฺถํ? คาโห.

๖๑๔., ๕๘๑. **ทหสฺส โท ฬํ.**

ทหอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส **ท**กาโร ฬตฺตมาปชฺชเต วา **ณ**ปจฺจเย ปเร.

ปริทหนํ ปริฬาโห.

วาติ กิมตฺถํ? ปริทาโห.

๖๑๕., ๕๘๖. **ธาตฺวนฺตสฺส โลโป กฺวิมฺหิ.**

ธาตฺวนฺตสฺส พฺยญฺชนสฺส โลโป โหติ กฺวิมฺหิ ปจฺจเย ปเร.

ภุเชน คจฺฉตีติ, ภุชโค. อุเรน คจฺฉตีติ อุรโค, ตุรโค, สงฺโข.

๖๑๖., ๕๘๗. **วิทนฺเต อู.**

วิทอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส อนฺเต **อู**การาคโม โหติ กฺวิมฺหิ ปจฺจเย ปเร.

โลกํ วิทติ ชานาตีติ โลกวิทู.

๖๑๗., ๖๓๓. **น ม ก รานมนฺตานํ นิยุตฺตตมฺหิ.**

นการ **ม**การ **ก**การ **ร**การานํ ธาตฺวนฺตานํ โลโป น โหติ **อิ**การยุตฺเต **ต**ปจฺจเย ปเร.

หนิภุํ, คมิโต, รมิโต, สกิโต, สริโต, กริตฺวา.

อิยุตฺตตมฺหีติ กิมตฺถํ? คโต, สโต.

๖๑๘., ๕๗๑. **น ก คตฺตํ จ ชาณฺวุมฺหิ.**

จการ **ช**การา **ก**การ **ค**การตฺตํ นาปชฺชนฺเต ณฺวุมฺหิ ปจฺจเย ปเร.

ปจตีติ ปาจโก, ยชตีติ ยาชโก.

๖๑๙., ๕๗๓. **กรสฺส จ ตตฺตํ ตุสฺมึ.**

กรอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส อนฺตสฺส **ร**การสฺส **ต**การตฺตํ โหติ **ตุ**ปจฺจเย ปเร.

กโรตีติ กตฺตา, กโรนฺตีติ กตฺตาโร.

๖๒๐., ๕๔๙. **ตุํ ตุน ตพฺเพสุ วา.**

กรอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส อนฺตสฺส **ร**การสฺส **ต**การตฺตํ โหติ วา **ตุํ ตุน ตพฺพ**อิจฺเจเตสุ ปจฺจเยสุ.

กตฺตุํ, กาตุํ, กตฺตุน. กาตุน, กตฺตพฺพํ, กาตพฺพํ.

๖๒๑., ๕๕๓. **การิตํ วิย ณานุพนฺโธ.**

ณการานุพนฺโธ ปจฺจโย การิตํ วิย ทฏฺฐพฺโพ วา.

ทาโห, เทโห, วาโห, พาโห, จาโค, วาโร, จาโร, ปริกฺขาโร, ทายโก, นายโก, ลาวโก, ภาวโก, การี, ฆาตี, ทายี.

วาติ กิมตฺถํ? อุปกฺขโร.

๖๒๒., ๕๗๐. **อนกา ยุ ณฺวูนํ.**

ยุณฺวุอิจฺเจเตสํ ปจฺจยานํ **อน อก**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ.

นนฺทนํ, การโก.

๖๒๓., ๕๕๔. **ก คา จ ชานํ.**

จ ชอิจฺเจเตสํ ธาตฺวนฺตานํ **ก**การคการาเทสา โหนฺติ **ณา**นุพนฺเธ ปจฺจเย ปเร.

ปาโก, โยโค.

อิติ กิพฺพิธานกปฺเป ปญฺจโม กณฺโฑ.

กิตกปฺโป นิฏฺฐิโต.

๘. อุณาทิกปฺป

ฉฏฺฐกณฺฑ

๖๒๔., ๕๖๓. กตฺตริ กิต.

กตฺตุอิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ กิต ปจฺจยา โหนฺติ.

การุ, การุโก, การโก, ปาจโก, กตฺตา, ชนิตา, ปจิตา, เนตา.

๖๒๕., ๖๐๕. **ภาวกมฺเมสุ กิจฺจตฺต ขตฺถา.**

ภาวกมฺมอิจฺเจเตสฺวตฺเถสุ **กิจฺจ ตฺต ขตฺถ**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ.

อุปสมฺปาเทตพฺพํ อุปสมฺปาทนียํ ภวตา, สยิตพฺพํ ภวตา, กตฺตพฺพํ ภวตา, โภตฺตพฺโพ โอทโน ภวตา, อสิตพฺพํ โภชนํ ภวตา, อสิตํ ภวตา, สยิตํ ภวตา, ปจิตํ ภวตา, อสิตํ อสนํ ภวตา, สยิตํ สยนํ ภวตา, ปจิโต โอทโน ภวตา, กิญฺจิสฺสโย, อีสสฺสโย, ทุสฺสโย, สุสฺสโย ภวตา.

๖๒๖., ๖๓๔. **กมฺมนิ ทุติยาย ตฺโต.**

กมฺมนิ อิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ ทุติยายํ วิภตฺติยํ กตฺตริ **ตฺต**ปจฺจโย โหติ.

ทานํ ทินฺโน เทวทตฺโต, สีลํ รกฺขิโต เทวทตฺโต, ภตฺตํ ภุตฺโต เทวทตฺโต, ครุํ อุปาสิโต เทวทตฺโต.

๖๒๗., ๖๕๒. **ขฺยาทีหิ มาน ม จ โต วา.**

ขิ ภี สุ รุ หุ วา ธู หิ ลู ปี อทอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ มน ปจฺจโย โหติ, มสฺส จ โต โหติ วา.

ขียนฺติ อุปทฺทวา เอตฺถาติ เขโม, ภายิตพฺโพติ เภโม, ภายนฺติ เอตสฺมาติ วา เภโม, รํสิโย อภิสฺสเวตีติ โสโม, รวติ คจฺฉตีติ โรโม, หุวติ ชุหวติ เอเตนาติ โหโม, ปฏิโลมวเสน วาติ คจฺฉตีติ วาโม, ลามกวเสน วาติ คจฺฉติ ปวตฺตตีติ วา วาโม, ธุนาติ กมฺปตีติ ธูโม, เสฏฺฐภาเวน หิโนติ ปวตฺตติ จิตฺตํ เอตสฺมินฺติ เหโม, ลุนิตพฺโพติ โลโม, มํสจมฺมานิ ลุนาติ ฉินฺทตีติ วา โลโม, ปิยนํ เปโม, ปิยายิตพฺโพติ วา เปโม, สุขทุกฺขํ อทติ ภกฺขตีติ อตฺตา, ชาติชรามรณาทีหิ อทียเต ภกฺขียเตติ วา อตฺตา, อาตุมา.

๖๒๘., ๖๕๓. สมาทีหิ ถ มา.

สมุ ทมุ ทร รห ทุ หิ สิ ภี ทา ยา สา ธาภสอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ ถ ม ปจฺจยา โหนฺติ.

สเมตีติ สมโถ, ทมตีติ ทมโถ, ทมนํ วา ทมโถ, ทมิตพฺโพติ วา ทมโถ, ทรตีติ ทรโถ, ชิณฺณภาวํ รหิสฺสติ คณฺหิสฺสตีติ รโถ, ทพฺพสมฺภาเร รหติ คณฺหาตีติ วา รโถ, ทวติ คจฺฉตีติ ทุโม, ทวติ วุฑฺฒึ วิรุฬฺหึ คจฺฉติ ปวตฺตตีติ อุทฺธํ วา ทุโม, ปถวีปพฺพตาทีสุ คจฺฉติ ปตตีติ หิโม, กมฺมวาจาย พนฺธติ เอตฺถาติ สีมา. พนฺธิตพฺพาติ วา สีมา. ภายนฺติ เอตสฺมาติ ภีโม, สตฺเต อวขณฺเฑนฺติ นิวาเรนฺติ เอเตนาติ ทาโม, มูสิกาทีหิ ขาทียติ อวขณฺฑียตีติ วา ทาโม, ยาติ คจฺฉตีติ ยาโม, ปเรสํ จิตฺตํ คณฺหิตุํ สมตฺเถตีติ สาโม, ติฏฺฐนฺติ เอเตนาติ ถาโม, ภสติ ภสฺมีกรียตีติ ภสฺมา.

๖๒๙., ๕๖๙. **คหสฺสุ'ปธสฺเส วา**.

คหอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส อุปธสฺส **อ**การสฺส เอตฺต โหติ วา.

ทพฺพสมฺภาร คณฺหาตีติ เคหํ, คหํ.

๖๓๐., ๖๕๔. **มสุสฺส สุสฺส จฺฉร จฺเฉรา**.

มสุอิจฺเจตสฺส ปาฏิปทิกสฺส **สุสฺส** **จฺฉรจฺเฉรา**เทสา โหนฺติ.

มจฺฉรตีติ มจฺฉโร, เอวํ มจฺเฉโร.

๖๓๑., ๖๕๕. **อาปุพฺพจรสฺส จ**.

อาปุพฺพสฺส **จร**อิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส **จฺฉริยจฺฉรจฺเฉรา** เทสา โหนฺติ, **อา**ปุพฺพสฺส จ รสฺโส โหติ.

อาภุโส จริตพฺพนฺติ อจฺฉริยํ. เอวํ อจฺฉรํ, อจฺเฉรํ.

จคฺคหเณน มสุสฺส **สุ**สฺสาปิ **จฺฉริยา**เทโส โหติ, มจฺฉริยํ.

๖๓๒., ๖๕๖. **อล กล สเลหิ ลยา**.

อล กล สลอิจฺเจเตหิ ธาตูหิ **ล ย**ปจฺจยา โหนฺติ.

อลติ สมตฺเถตีติ อลฺลํ, กลิตพฺพํ สงฺขฺยาตพฺพนฺติ กลฺลํ, สลติ คจฺฉติ ปวิสตีติ สลฺลํ. เอวํ อลฺยํ, กลฺยํ, สลฺยํ.

๖๓๓., ๖๕๗. ยาณ ลาณา.

เตหิ **กล สล**อิจฺเจเตหิ ธาตูหิ **ยาณ ลาณ**ปจฺจยา โหนฺติ.

กลิตพฺพํ สงฺขฺยาตพฺพนฺติ กลฺยาณํ, คณโต ปฏิกฺกมิตฺวา สลนฺติ เอตฺถาติ ปฏิสลฺยาณํ. เอวํ สลฺลาโณ, ปฏิสลฺลาโณ.

๖๓๔., ๖๕๘. **มถิสฺส ถสฺส โล จ.**

มถอิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส **ถสฺส ลา**เทโสโหติ. อณฺณมณฺณํ มถติ วิโลฬตีติ มลฺโล, มลฺลํ.

จคฺคหเณน ลโต **โก** จ อาคโม โหติ. มลฺลโก, มลฺลกํ.

๖๓๕., ๕๕๙. **เปสาติสคฺคปตฺตกาเลสุกิจฺจา.**

เปส อติสคฺค ปตฺตกาลอิจฺเจเตสฺวตฺเถสุ กิจฺจปจฺจยา โหนฺติ.

กตฺตพฺพํ กมฺมํ ภวตา, กรณียํ กิจฺจํ ภวตา, โภตฺตพฺพํ โภชนํ ภวตา, โภชนียํ โภชนํ ภวตา, อชฺฌยิตพฺพํ อชฺเฌยฺยํ ภวตา, อชฺฌยนียํ อชฺเฌยฺยํ ภวตา.

๖๓๖., ๖๕๙. **อวสฺสกา'ธมิเณสุ ณี จ.**

อวสฺสก อธมิณอิจฺเจเตสฺวตฺเถสุ **ณี**ปจฺจโย โหติ, กิจฺจา จ.

อวสฺสเต ตาว – การีสิ เม กมฺมํ อวสฺสํ หารีสิ เม ภารํ อวสฺสํ.

อธมิเณ – ทายีสิ เม สตํ อิณํ, ธารีสิ เม สหสฺสํ อิณํ.

กิจฺจา จ – ทาตพฺพํ เม ภวตา สตํ อิณํ. ธารยิตพฺพํ เม ภวตา สหสฺสํ อิณํ, กตฺตพฺพํ เม ภวตา เคหํ, กรณียํ เม ภวตา กิจฺจํ, การิยํ เม ภวตา สยนํ.

๖๓๗., ๐. **อรหสกฺกาทีหิ ตุํ.**

อรห สกฺก ภพฺพอิจฺเจวมาทีหิ ปโยเค สติ สพฺพธาตูหิ **ตุํ**ปจฺจโย โหติ.

อรหา ภวํ วตฺตุํ, อรหา ภวํ กตฺตุํ, สกฺกา ภวํ หนฺตุํ, สตฺตา ภวํ ชเนตุํ, ชนิตุํ, ภวิตุํ, สกฺกา ภวํ ทาตุํ, สกฺกา ภวํ คนฺตุํ, ตพฺโพ ภวํ ชเนตุํ อิจฺเจวมาทิ.

๖๓๘., ๖๖๐. **วชาทีหิปพฺพชฺชาทโย นิปฺปชฺชนฺเต.**

วชอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ, อุปสคฺคปจฺจยาทีหิ จ ปพฺพชฺชาทโย สทฺทา นิปฺปชฺชนฺเต.

ปฐมเมว วชิตพฺพาติ ปพฺพชฺชา, อิณฺชนํ เอชฺชา, สมชฺชนํ สมชฺชา, นิสีทนํ นิสชฺชา, วิชานนํ วิชฺชา วิสชฺชนํ วิสชฺชา, ปทนํ ปชฺชา, หนนํ วชฺฌา, เอสนํ อิจฺฉา, อติเอสนํ อติจฺฉา, สทนํ สชฺชา, สยนฺติ เอตฺถาติ เสยฺยา, สมฺมา จิตฺตํ นิเธติ เอตายาติ สทฺธา, จริตพฺพา จริยา, กรณํ กิริยา, รุชนํ รุจฺฉา, ปทนํ ปจฺฉา, ริณฺจนํ ริจฺฉา, ติกิจฺฉนํ ติติจฺฉา, สํโกจนํ สํกุจฺฉา, มทนํ มจฺฉา, ลภนํ ลจฺฉา, รทิหพฺพาติ รจฺฉา, รทนํ วิเลขนํ วารจฺฉา, อโธ ภาเคน คจฺฉตีติ ติรจฺฉา, ติรจฺฉาโน, อชนํ อจฺฉา, ติติกฺขตีติ ติติกฺขา, สห อาคมนํ สาคจฺฉา, ทุฏฺฐุ ภกฺขนํ โทภจฺฉา, ทุฏฺฐุ

โรสนํ ทุรุจฺฉา, ปุจฺฉนํ ปุจฺฉา, มุหนํ มุจฺฉา, วสนํ วจฺฉา, กจนํ กจฺฉา, สห กถนํ สากจฺฉา, ตุทนํ ตุจฺฉา, วิสนํ วิจฺฉา, ปิสนํ ปิจฺฉิลฺลา, สุขทุกฺขํ มุทติ ภกฺขตีติ มจฺโฉ , สตฺตานํ ปาณํ มุเสติ จเชตีติ มจฺจุ, สตนํ สจฺจํ, อุทฺธํ ธุนาติ กมฺปตีติ อุทฺธจฺจํ, นฏนํ นจฺจํ, นิตนํ นิจฺจํ, ตถนํ ตจฺฉํ อิจฺเจวมาทิ.

๖๓๙., ๕๘๕. **กฺวิโลโป จ.**

กฺวิโลโป โหติ, ปุน จ นิปฺปชฺชนฺเต.

วิวิเธหิ สีลาทิคุเณหิ ภวตีติ วิภู, วิเสเสน วา ภวตีติ วิภู, สยํ อตฺตนา ภวตีติ สยมฺภู, อภิวิตฺวา ภวตีติ อภิภู, สํ สุฏฺฐุ ธุนาติ กมฺปตีติ สนฺธู, วิเสเสน ภาติ ทิพฺพตีติ วิภา, นิสฺเสเสน ภาติ ทิพฺพตีติ นิภา, ปกาเรน ภาติ ทิพฺพตีติ ปภา, สห ภาสนฺติ เอตฺถาติ สภา, อาภุโส ภาติ ทิพฺพตีติ อาภา, ภุเชน กุฏิเลน คจฺฉตีติ ภุชโค, ตุริตตุริโต คจฺฉตีติ ตุรโค, สํ สุฏฺฐุ ปถวึ ขนตีติ สงฺโข, วิเสเสน ยมติ อุปรมตีติ วิโย, สุฏฺฐุ มนติ ชานาตีติ สุโม, ปริ สมนฺตโต ตโนติ วิตฺถาเรตีติ ปริโต อิจฺเจวมาทิ.

๖๔๐., ๐. **สจชานํ กคา ณานุพนฺเธ.**

สจ ชานํ ธาตูนมนฺตานํ **จชานํ กคา**เทสา โหนฺติ ยถาสงฺขฺยํ **ณา**นุพนฺเธ ปจฺจเย ปเร.

โอโก , ปาโก, เสโก, โสโก, วิเวโก, จาโค, โยโค, โภโค, โรโค, ราโค, ภาโค, ภงฺโค, รงฺโค, สงฺโค.

๖๔๑., ๕๗๒. **นุทาทีหิ ยุณฺวูนมนานนากานนกา สการิเตหิ จ.**

นุท สูท ชน สุ ลู หุ ปุ ภู ญา อ ส สมุอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ, **ผนฺท จิติ อาณ** อิจฺเจวมาทีหิ สการิเตหิ จ **ยุณฺวูนํ** ปจฺจยานํ **อน อานน อก อานนกา**เทสา โหนฺติ ยถาสงฺขฺยํ กตฺตริ, ภาวกรเณสุ จ.

กตฺตริ ตาว – ปนุทตีติ ปนูทโน. เอวํ สูทโน, ชนโน, สวโณ, ลวโน, หวโน, ปวโน, ภวโน, ญาโณ, อสโน, สมโณ.

ภาเว จ – ปนุทเต ปนูทนํ. เอวํ สูทนํ, ชนนํ, สวณํ, ลวนํ, หวนํ, ปวนํ, ภวนํ, ญาณํ, อสนํ, สมณํ, สญฺชานนํ, กุยเต กานนํ.

การิเต จ – ผนฺทาปียเต ผนฺทาปนํ, เจตาปียเต เจตาปนํ, อาณาปียเต อาณาปนํ.

กรเณ – นุทนฺติ อเนนาติ นูทนํ, เอวํ สูทนํ, ชนนํ, สวณํ, ลวณํ, หวนํ, ปวนํ, ภคนํ, ญาณํ, อสนํ, สวณํ.

ปุน **กตฺตริ** – นุทตีติ นูทโก, สูทตีติ สูทธกา, ชเนตีติ ชนโก, สุโณตีติ สาวโก, ลุนาตีติ ลาวโก, ชุโหตีติ หาวโก, ปุนาตีติ ปาวโก, ภวตีติ ภาวโก, ชานาตีติ ชานโก, อสตีติ อสโก, อุปาสตีติ อุปาสโก, สเมตีติ สมโก.

การิเต ตุ – ผนฺทาปยตีติ ผนฺทาปยโก. เอวํ อาณาปยโก, เจตาปยโก, สญฺชานนโก.

๖๔๒., ๕๘๘. **อิ ย ต ม กิ เอ สาน'มนฺตสฺสโร ทีฆํ กฺวจิ ทุ ส สฺส คุณํ โท รํ สกฺขี จ**.

อิย ต ม กิ เอ สอิจฺเจเตสํ สพฺพนามานมนฺโต สโร ทีฆมาปชฺชเต, กฺวจิ **ทุส**อิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส **อุ**กาโร คุณมาปชฺชเต, **ท**กาโร **ร**การมาปชฺชเต, ธาตฺวนฺตสฺส **ส**สฺส จ **ส กฺข อี**อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ ยถาสมฺภวํ. เอเต สทฺทา สเกน สเกน นาเมน ยถานุปโรเธน พุทฺธสาสเน ปจฺฉา ปุน นิปฺปชฺชนฺเต.

อิมมิว นํ ปสฺสตีติ อีทิโส, ยมิว นํ ปสฺสตีติ ยาทิโส, ตมิว นํ ปสฺสตีติ ตาทิโส, มมิว นํ ปสฺสตีติ มาทิโส, กิมิว นํ ปสฺสตีติ กีทิโส, เอตมิว นํ ปสฺสตีติ เอทิโส, สมานมิว นํ ปสฺสตีติ สาทิโส . อิมมิว นํ ปสฺสตีติ อีริโส, ยมิว นํ ปสฺสตีติ ยาริโส, ตมิว นํ ปสฺสตีติ ตาริโส, มมิว นํ ปสฺสตีติ มาริโส, กิมิว นํ ปสฺสตีติ กีริโส, เอตมิว นํ ปสฺสตีติ เอริโส, สมานมิว นํ ปสฺสตีติ สาริโส. อิมมิว นํ ปสฺสตีติ อีทิกฺโข, ยมิว นํ ปสฺสตีติ ยาทิกฺโข, ตมิว นํ ปสฺสตีติ ตาทิกฺโข, เอวํ มาทิกฺโข, กีทิกฺโข, เอทิกฺโข, สาทิกฺโข. อีที, ยาที, ตาที, มาที, กีที, เอที, สาที.

จคฺคหเณน เตสเมว สทฺทานํ **อิย**อิจฺเจวมาทีนมนฺโต จ สโร กฺวจิ ทีฆตฺตมาหุ. อีทิกฺโข, ยาทิกฺโข, ตาทิกฺโข, มาทิกฺโข, กีทิกฺโข, เอทิกฺโข, สาทิกฺโข. อิทิโส, สทิโส, สริโส, สริกฺโข.

๖๔๓., ๖๓๕. **ภฺยาทีหิ มติ พุธิ ปูชาทีหิ จ ตฺโต**.

ภีอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ, **มติ. พุธิ ปูชา**ทิโต จ **ตฺต** ปจฺจโย โหติ.

ภายิตพฺโพติ ภีโต, สุปิตพฺโพติ สุตฺโต, มิชฺชิตพฺโพ สิเนเหตพฺโพติ มิตฺโต, สมฺมนฺนิตพฺโพติ สมฺมโต, สํ สุฏฺฐุ มานิตพฺโพ ปูเชตพฺโพติ สมฺมโต, สมฺมานียิตฺถาติ สมฺมโต, สํกปฺปียเตติ สงฺกปฺปิโต , สํกปฺปียิตฺถาติ สงฺกปฺปิโต, สมฺปาทียเตติ สมฺปาทิโต, สมฺปาทียิตฺถาติ สมฺปาทิโต, อวธารียเตติ อวธาริโต, อวธารียิตฺถาติ อวธาริโต, พุชฺฌิตพฺโพ ญาตพฺโพติ พุทฺโธ, อชฺฌยิตพฺโพติ อิโต, เอตพฺโพ คนฺตพฺโพติ อิโต, วิทิตพฺโพ ญาตพฺโพติ วิทิโต, ตกฺกียเตติ ตกฺกิโต, ปูชียเตติ ปูชิโต, ปูชียิตฺถาติ ปูชิโต, อปจายิตพฺโพติ อปจายิโต, มานิตพฺโพ ปูเชตพฺโพติ มานิโต,

อปจียเตติ อปจิโต, วนฺทียเตติ วนฺทิโต, วนฺทียิตฺถาติ วนฺทิโต, สกฺกรียเตติ สกฺการิโต, สกฺกรียิตฺถาติ สกฺการิโต.

๖๔๔., ๖๖๑. **เวปุ สี ทว วมุ กุ ทา ภู หฺวาทีหิ ถุ ตฺติม ณิมา นิพฺพตฺเต.**

เวปุ สี ทว วมุ กุ ทา ภู หุอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ ยถาสมฺภวํ **ถุ ตฺติม ณิม**ปจฺจยา โหนฺติ นิพฺพตฺตตฺเถ.

เวปนํ เวโป, เตน นิพฺพตฺโต เวปถุ, สยนํ สโย, เตน นิพฺพตฺโต สยถุ, ทวนํ ทโว, เตน นิพฺพตฺโต ทวถุ. วมนํ วโม, เตน นิพฺพตฺโต วมถุ. กุตฺติ กรณํ, เตน นิพฺพตฺตํ กุตฺติมํ. ทาติ ทานํ, เตน นิพฺพตฺตํ ทตฺติมํ. ภูติ ภวนํ, เตน นิพฺพตฺตํ โภตฺติมํ. อวหุติ อวหนํ, เตน นิพฺพตฺตํ โอหาวิมํ.

๖๔๕., ๖๖๒. อกฺโกเส นมฺหานิ.

อกฺโกสอิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ นมฺหิ ปฏิเสธยุตฺเต **อานิ**ปจฺจโย โหติ ธาตูหิ.

น คมิตพฺพํ อคมานิ เต ชมฺม เทสํ, น กตฺตพฺพํ อกราณิ เต ชมฺม กมฺมํ.

นมฺหีติ กิมตฺถํ? วิปตฺติ เต ชมฺม, วิกติ เต ชมฺม.

อกฺโกเสติ กิมตฺถํ? น คนฺตพฺพา อคติ เต.

๖๔๖., ๔๑๙. **เอกาทิโต สกิสฺส กฺขตฺตุํ.**

เอกาทิโต สกิสฺส กฺขตฺตุํ โหติ.

เอกสฺส ปทตฺถสฺส สกึ วารํ เอกกฺขตฺตุํ, ทฺวินฺนํ ปทตฺถานํ สกึ วารํ ทฺวิกฺขตฺตุํ, ติณฺณํ ปทตฺถานํ สกึ วารํ ติกฺขตฺตุํ, เอวํ จตุกฺขตฺตุํ, ปญฺจกฺขตฺตุํ, ฉกฺขตฺตุํ, สตฺตกฺขตฺตุํ, อฏฺฐกฺขตฺตุํ, นวกฺขตฺตุํ, ทสกฺขตฺตุํ. อิจฺเจวมาทโย สทฺทา โยเชตพฺพา.

๖๔๗., ๖๖๓. **สุนสฺสุนสฺโสณ วานุวานูนุนขุนานา.**

สุนอิจฺเจตสฺส ปาฏิปทิกสฺส อุนสฺส โอณ วาน อุวาน อูน อุนข อุน อา อานาเทสา โหนฺติ.

สามิกสฺส สทฺทํ สุณาตีติ โสโณ, สามิกสฺส สทฺทํ สุณาตีติ สุวาโน, เอวํ สุวาโน, สูโน, สุนโข, สุโน, สา, สาโน.

๖๔๘., ๖๖๔. **ตรุณสฺส สุสุ จ.**

ตรุณอิจฺเจตสฺส ปาฏิปทิกสฺส **สุสุ** อาเทโส โหติ.

สุสุ กาฬเกโส.

๖๔๙., ๖๖๕. **ยุวสฺสุวสฺสุววานุนูนา**.

ยุวอิจฺเจตสฺส ปาฏิปทิกสฺส **อุว**สฺส **อุวอุวาน อุนอูนา**เทสา โหนฺติ.

ยุวา, ยุวาโน, ยุโน, ยูโน.

๖๕๐., ๖๕๑. **กาเล วตฺตมานาตีเต ณฺวาทโย**.

กาเล วตฺตมานตฺเถ จ อตีตตฺเถ จ **ณุ ยุ ต**ปจฺจยา โหนฺติ.

อกาสิ, กโรตีติ การุ, อคจฺฉิ, คจฺฉตีติ, วายุ, อภวิ, ภวตีติ ภูตํ.

๖๕๑., ๖๔๗. **ตวิสฺสติ คมาทีหิ ณี ฆิณ**.

ภวิสฺสติกาลตฺเถ **คมุ ภช สุ ธา**อิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **ณี ฆิณ** ปจฺจยา โหนฺติ.

อายตึ คมิตุํ สีลํ ยสฺส, โส โหตีติ คามี, อายตึ ภชิตุํ สีลํ ยสฺส, โส โหตีติ ภาชี, อายตึ ปสฺสาปิตุํ สีลํ ยสฺส, โส โหตีติ ปสฺสาวิ, อายตึ ปฏฺฐายิตุํ สีลํ ยสฺส, โส โหตีติ ปฏฺฐายิ.

๖๕๒., ๖๔๘. **กฺริยายํ ณฺวุ ตโว**.

กฺริยายมตฺเถ **ณฺวุ ตุ**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ ภวิสฺสติกาเล.

“กริสฺส”นฺติ การโก วชติ, “ภุญฺชิสฺส”นฺติ โภตฺตา วชติ.

๖๕๓., ๓๐๖. **ภาววาจิมฺหิ จตุตฺถี**.

ภาววาจิมฺหิ จตุตฺถีวิภตฺติ โหติ ภวิสฺสติกาเล,

ปจิสฺสเต, ปจนํ วา ปาโก, ปากาย วชติ. ภุญฺชิสฺสเต, โภชนํ วา โภโค, โภคาย วชติ. นจฺจิสฺสเต, นจฺจนํ วา นจฺจํ, นจฺจาย วชติ.

๖๕๔., ๖๔๙. กมฺมนิ โณ.

กมฺมนิ อุปปเท **ณ**ปจฺจโย โหติ ภวิสฺสติกาเล.

นครํ กริสฺสติ นครกาโร วชติ, สาลึ ลาวิสฺสติ สาลิลาโว วชติ, ธญฺญํ วปิสฺสติ ธญฺญวาโป วชติ, โภคํ ททิสฺสติ โภคทาโย วชติ, สินฺธุํ ปิวิสฺสติ สินฺธุปาโย วชติ.

๖๕๕., ๖๕๐. **เสเส สฺสํ นฺตุมานานา**.

เสสอิจฺเจตสฺมึ อตฺเถ **สฺสํ นฺตุ มาน อาน** อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ ภวิสฺสติกาเล กมฺมูปปเท.

กมฺมํ กริสฺสติ กมฺมํ กริสฺสํ, เอวํ กมฺมํ กโรนฺโต, กมฺมํ กุรุมาโน, กมฺมํ กราโน วชติ. โภชนํ ภุญฺชิสฺสติ โภชนํ ภุญฺชิสฺสํ, เอวํ โภชนํ ภุญฺชนฺโต, โภชนํ ภุญฺชมาโน, โภชนํ ภุญฺชาโน วชติ. ขาทนํ ขาทิสฺสติ ขาทนํ ขาทิสฺสํ, เอวํ ขาทนํ ขาทนฺโต, ขาทนํ ขาทมาโน, ขาทนํ ขาทาโน วชติ. มคฺคํ จริสฺสติ มคฺคํ จริสฺสํ, เอวํ มคฺคํ จรนฺโต, มคฺคํ จรมาโน, มคฺคํ จราโน วชติ. ภิกฺขํ ภิกฺขิสฺสติ ภิกฺขํ ภิกฺขิสฺสํ, เอวํ ภิกฺขํ ภิกฺขนฺโต, ภิกฺขํ ภิกฺขมาโน, ภิกฺขํ ภิกฺขาโน วชติ.

๖๕๖., ๖๖๖. ฉวาทีติ ตตฺรณ.

ฉ ท จิ ติ สุ นี วิ ท ปท ตนุ ยต อท มท ยุช วตฺมิท มา ปุ ก ล วร เว ปุ คุป ทา อิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ ตตฺรณ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ ยถาสมฺภวํ.

อาตปํ ฉาเทตีติ ฉตฺตํ, ฉตฺรํ. อารมฺมณํ จินฺเตตีติ จิตฺตํ, จิตฺรํ. จินฺเตนฺติ สมฺปยุตฺตธมฺมา เอเตนาติ วา จิตฺตํ, จิตฺรํ. อตฺเถ อภิสฺสเวตีติ สุตฺตํ, สุตฺรํ. อตฺเถ สูเจตีติ วา สุตฺตํ, สุตฺรํ. สตฺเต เนตีติ เนตฺตํ, เนตฺรํ. สตฺเต อิจฺฉิตฏฺฐานํ เนนฺติ เอเตนาติ วา เนตฺตํ, เนตฺรํ. ปกาเรน วิทตีติ ปวิตฺตํ, ปวิตฺรํ. วิวิเธน อากาเรน มงฺค ปาปํ ปุนาติ, โสเธตีติ ปวิตฺตํ, ปวิตฺรํ. สุจิภาวํ วา ปาปุณาตีติ ปวิตฺตํ, ปวิตฺรํ. ปทติ ปาปุณาตีติ ปตฺโต, ปตฺโร. อาหารา ปตนฺติ เอตฺถ ภาชเนติ ปตฺตํ, ปตฺรํ. ปทติ ปวตฺตตีติ วา ปตฺตํ, ปตฺรํ. ตโนติ วิตฺถาเรตีติ ตนฺตํ, ตนฺตฺรํ, ตนิตพฺพํ วิตฺถาเรตพฺพนฺติ วา ตนฺตํ, ตนฺตฺร. ยตตีติ ยตฺตํ, ยตฺรํ. ยตติ วีริยํ กโรติ เอเตนาติ วา ยตฺตํ, ยตฺรํ. ยตนํ วา ยตฺตํ, ยตฺรํ. สุขทุกฺขํ อทติ ภกฺขตีติ อตฺตา, อตฺรา. มทตีติ มตฺตํ, มตฺรํ. วตฺถุํ ยุชฺชนฺติ เอเตนาติ โยตฺตํ, โยตฺรํ. วตฺตตีติ วตฺตํ, วตฺรํ. มิทติ สิเนหํ กโรตีติ มิตฺตํ. มิตฺรํ. มิทติ สิเนหติ เอตายาติ เมตฺตา, เมตฺรา. ปริ สมนฺต โต สพฺพากาเรน มินนฺติ เอตายาติ มตฺตา, มตฺรา. มานนํ วา มตฺตํ, มตฺรํ. อตฺตโน กุลํ ปุนาติ โสเธตีติ ปุตฺโต, ปุตฺโร. กลิตพฺพํ สงฺขยาตพฺพนฺติ กลตฺตํ, กลตฺรํ. สํสุฏฺฐุ วาเรติ เอเตนาติ วรตฺตํ, วรตฺรํ. เวปติ กมฺปตีติ เวตฺตํ, เวตฺรํ. โคปิตพฺพํ รกฺขิตพฺพนฺติ คุตฺตํ. คุตฺรํ, โคตฺตํ, โคตฺรํ. ทาติ อวขณฺฑติ เอเตนาติ ทาตฺตํ, ทาตฺรํ อิจฺเจวมาทิ.

๖๕๗., ๖๖๗. **วทาทีหิ ณิตฺโต คเณ**.

วท จร วรอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **ณิตฺต**ปจฺจโย โหติ คณตฺเถ.

วาทิตานํ คโณ วาทิตฺตํ. เอวํ จาริตฺตํ, วาริตฺตํ, อิจฺเจวมาทิ.

๖๕๘., ๖๖๘. **มิทาทีหิ ตฺติติโย**.

มิท ปท รนฺช ตนุ ธาอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **ตฺติ ติ** อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ.

มิทติ สิเนหตีติ เมตฺติ, ปทติ คจฺฉตีติ ปตฺติ, รนฺชติ เอตฺถาติ รตฺติ, ตโนติ วิตฺถาเรตีติ ตนฺติ, อตฺตโน กุลํ ตโนติ วิตฺถาเรตีติ วา ตนฺติ, ปเรสํ อิตฺถีนํ ปุตฺตํ ธาเรตีติ ธาติ, ขีรํ ธาเรตีติ วา ธาติ, อตฺตโน สภาวํ ธาเรตีติ วา ธาติ อิจฺเจวมาทิ.

๖๕๙., ๖๖๙. **อุสุ รนฺช ทํสานํ ทํสสฺส ทฑฺโฒฒ ธา จ.**

อุสุ รนฺช ทํสอิจฺเจเตสํ ธาตูนํ **ทํส**สฺส **ทฑฺฒา**เทโส โหติ, **ฒ ธ**ปจฺจยา จ โหนฺติ.

อุสียเต อุฑฺโฒ, รนฺชนฺติ เอตฺถาติ รฏฺธํ, ทํสียเตติ ทฑฺโฒ.

๖๖๐., ๖๗๐. **สูวุสานมูวุสานมโตโถจ.**

สูวุ อสอิจฺเจเตสํ ธาตูนํ **อูอุอสานํ อตา**เทโส โหติ, **ถ**ปจฺจโย จ.

สวติ หึสติ เอเตนาติ สตฺถํ, หิโรตฺตปฺปํ สํวรติ เอเตนาติวตฺถํ, สทฺทานุรูปํ อสติภวตีติ อตฺโถ,

๖๖๑., ๖๗๑. รนฺชุทาทีหิ ธ ทิทฺท กิรา กฺวจิ ชทโลโปจ.

รนฺช อุท อิทิ จทิ มทิ ขุท ฉิทิ รุทิ ทล สุส สุจ วจ วช อิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ ธ ท อิทฺท ก อิรอิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ, กฺวจิ ช ท โลโป จ, ปุน นิปฺปชฺชนฺเต.

รญฺชิตพฺพนฺติ รนฺธํ, รนฺชยิตฺถาติ วา รนฺธํ, อตฺตนิ สนฺนิสฺสิตานํ มจฺฉมกรานํ ปีติโสมนสฺสํ อุนฺทติ ปสวติ ชเนตีติ สมุทฺโท, อินฺทติ ปรมิสฺสริยํ กโรตีติ อินฺโท, อินฺทตฺตํ อธิปติภาวํ กโรตีติ วา อินฺโท, จนฺทิตพฺโพ อิจฺฉิตพฺโพติ จนฺโท, มนฺทติ หาเสตีติ มนฺโท, มทิตพฺโพ หาเสตพฺโพติ วา มนฺโท, ขุทติ ปิปาเสตีติ ขุทฺโท, ฉินฺทิตพฺโพติ ฉิทฺโท, รุทติ หึสตีติ รุทฺโท, ทลติ ทุคฺคตภาวํ คจฺฉตีติ ทลิทฺโท, สุสฺสตีติ สุกฺกํ, สุจตีติโสโก, วจิตพฺพนฺติ วกฺกํ, อปฺปฏิหโต หุตฺวา วชติ คจฺฉตีติ วชิรํ อิจฺเจวมาทิ.

๖๖๒., ๖๗๒. **ปฏิโต หิสฺส เหรณ หีรณ.**

ปฏิอิจฺเจตสฺมา **หิ**สฺส ธาตุสฺส **เหรณ หีรณ** อาเทสา โหนฺติ.

ปฏิปกฺเขมทฺทิตฺวาคจฺฉติ ปวตฺตตีติ ปาฏิเหรํ, ปาฏิหีรํ.

๖๖๓., ๖๗๓. **กฑฺยาทีหิ โก.**

กฑิ ฆฑิ วฑิ กรฑิ มฑิ สฑิ กุธิ ภฑิ ปฑิ ทฑิ รฑิ ตฑิ อิสิฑิ จฑิ คฑิ อฑิ ลฑิ เมฑิ เอรฑิ ขฑิ อิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ กปจฺจโย โหติ สห ปจฺจเยน จ นิปฺปชฺชนฺเต ยถาสมฺภวํ.

กณฺฑิตพฺโพ ฉินฺทิตพฺโพติ กณฺโฑ, ฆณฺฑิตพฺโพ ฆเฏตพฺโพติ ฆณฺโฑ, วณฺฑนฺติ เอตฺถาติ วณฺโฑ, กรณฺฑิตพฺโพ ภาเชตพฺโพติ กรณฺโฑ, มณฺฑียเต วิภูสียเต เอเตนาติ มณฺโฑ, สณฺฑนฺติ คุมฺพนฺติ เอตฺถาติ สณฺโฑ, องฺคมงฺคานิ กุณฺฐติ ฉินฺทตีติ กุฏฺฐํ, ภณฺฑิตพฺพนฺติ ภณฺฑํ, ปณฺฑติ ลิงฺคเวกลฺล-ภาวํ คจฺฉตีติ ปณฺฑโก. ทณฺฑติ อาณํ กโรติ เอเตนาติ ทณฺโฑ, รณฺฑติ หึสตีติ รณฺโฑ, วิเสเสน ตณฺฑติ จาเลติ ปเรสํ วิญฺญูนํ หทยํ กมฺเปตีติ วิตณฺโฑ, อิสิณฺฑติ ปเรสํ มทฺทตีติ อิสิณฺโฑ, จณฺฑติ จณฺฑิกฺกภาวํ กโรตีติ จณฺโฑ, คณฺฑติ สนฺนิจยติ สมูหํ กโรติ เอตฺถาติ คณฺโฑ, อณฺฑียติ นิพฺพตฺตียตีติ อณฺโฑ, ลณฺฑิตพฺโพ ชิคุจฺฉิตพฺโพติ ลณฺโฑ, เมณฺฑติ กุฏิลภาวํ คจฺฉตีติ เมณฺโฑ, เอรณฺฑติ โรคํ หึสตีติ เอรณฺโฑ, ขณฺฑิตพฺโพ ฉินฺทิตพฺโพติ ขณฺโฑ อิจฺเจวมาทิ.

๖๖๔., ๖๗๔. **ขาทามคมานํ ข นฺธ'นฺธ คนฺธา.**

ขาท อม คมุอิจฺเจเตสํ ธาตูนํ **ขนฺธ อนฺธ คนฺธา**เทสา โหนฺติ, **ก**ปจฺจโย จ โหติ.

ชาติชรามรณาทีหิ สํสารทุกฺเขหิ ขาทิตพฺโพติ ขนฺโธ, อมติ องฺคมงฺคสฺส รุชฺชนภาวํ คจฺฉตีติ อนฺโธ, จกฺขุนา อมติ รุชฺชตีติ วา อนฺโธ, ตํ ตํ ฐานํ วาเตน คจฺฉตีติ คนฺโธ. เอวํ ขนฺธโก, อนฺธโก, คนฺธโก.

๖๖๕., ๖๗๕. **ปฏาทีหฺยลํ.**

ปฏ กล กุส กท ภคนฺท เมข วกฺก ตกฺก ปลฺล สทฺท มูล พิล วิท จฑํ ปญฺจ วา วส ปจิ มจ มุส โคตฺถุ ปุถุ พหุ มงฺค พห กมฺพ สมฺพ อคฺคอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ ปาฏิ ปทิเกหิ จ อุตฺตรปเทสุ อลปจฺจโย โหติ, ปจฺฉา ปุน นิปฺปชฺชนฺเต.

ปเฏ อลนฺติ ปฏลํ, กเล อลนฺติ กลลํ, ปาปเก อกุสเล ธมฺเม กุสติ ฉินฺทตีติ กุสลํ, กุสภูเต ยถาสภาวธมฺเม อลนฺติ วา กุสลํ, กุเส อุทฺทิสฺส ทาเน อลนฺติ วา กุสลํ, กุเส สญฺจเย ธมฺมสมุทาเย อลนฺติ วา กุสลํ, กทฺเท มทฺเท อลนฺติ กทลํ, ภคนฺเท เสจเน อลนฺติ ภคนฺทลํ, ภคนฺเท มุตฺตกรีสหรเณ อลนฺติ วา ภคนฺทลํ, เมเข กฏิวิจิตฺเต อลนฺติ เมขลํ, วกฺเก รุกฺขตเจ อลนฺติ วกฺกลํ, ตกฺเก รุกฺขสิเลเส อลนฺติ ตกฺกลํ, ปลฺเล นินฺนฏฺฐาเน อลนฺติ ปลฺลลํ, สทฺเท หริเต อลนฺติ สทฺทลํ, มูเล ปติฏฺฐาเน อลนฺติ มุลาลํ, พิเฬ นิสฺสเย อลนฺติ พิลาลํ, วิเท วิชฺชมาเน อลนฺติ วิทลํ, จณฺเฑ อลนฺติ จณฺฑาโล, ปญฺจนฺนํ ราชูนํ อลนฺติ ปญฺจาโล, วา คติคนฺธเนสุ อลนฺติ วาลํ, วา ปทคมเน อลนฺติ วา วาโฬ, วเส อจฺฉาทเน อลนฺติ วสโล, ปเจ วิตฺถาเร อลนฺติ ปจโล, มเจ โจรกมฺเม อลนฺติ มจโล, มุเส เถยฺเย, มุเส ปาณจาเค วา อลนฺติ มุสโล, โคตฺเต วํเส

สิงฺคาลชาติยํ อลนฺติ โคตฺถุโล, ปุถุมฺหิ วิตฺถาเร อลนฺติ ปุถุโล, พหุมฺหิ สงฺขฺยาเน อลนฺติ พหุโล, พหุมฺหิ วุทฺธิมฺหิ อลนฺติ วา พหุโล, มงฺคมฺหิ คมเน อลนฺติ มงฺคลํ, พหุมฺหิ วุทฺธิมฺหิ อลนฺติ พหลํ, กมฺพมฺหิ สญฺจลเน อลนฺติ กมฺพลํ. สมฺพมฺหิ มณฺฑเล อลนฺติ สมฺพลํ, อคฺเค คติโกฏิลฺเล อลนฺติ อคฺคฬํ. อิจฺเจวมาทโย อญฺเญปิ สทฺทา ภวนฺติ.

๖๖๖., ๖๗๖. **ปุถสฺส ปุถุ ปถา โม วา.**

ปุถอิจฺเจตสฺส ปาฏิปทิกสฺส **ปุถุ ปถา**เทสา โหนฺติ, กฺวจิ **อม**ปจฺจโย โหติ.

ปุถ หุตฺวา ชาตนฺติ ปุถวี ปถเม ชาโต ปถโม, ปถวี, ปธโม วา, ปุถุ กิเลเส ชเนตีติ ปุถุชฺชโน, ปุถุ หุตฺวา ชาตนฺติ ปถวี, ปถวี วา.

๖๖๗., ๖๗๗. **สสฺวาทีหิ ตุ ทโว.**

สสุ ทท อท มทอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **ตุ ทุ**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ.

อญฺเญ สตฺเต สสติ หึสตีติ สตฺตุ, ทุกฺขํ ททาตีติ ททฺทุ, ทุกฺเขน อทติ ภกฺขติ เอตฺถาติ อทฺทุ, ทุกฺขํ อทติ อนุภวติ ชโน เอเตนาติ วา อทฺทุ, ทุกฺขํ ภาชนํ อาธารํ ภาวตีติ วา อทฺทุ, มทติ อุมฺมตฺตํ กโรตีติ มทฺทุ, มทติ มทฺทภาวํ กโรตีติ วา มทฺทุ.

๖๖๘., ๖๗๘. **ญาทีหิ อีวโร.**

จิ ปา ธาอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ **อีวร**ปจฺจโยโหติ.

จียตีติ จีวรํ, ปิวตีติ ปีวโร, ปาตพฺพํ รกฺขิตพฺพนฺติ วา ปีวรํ. ธาเรติ ธาเรตฺวา ชีวิตํ กปฺเปตีติ ธีวโร, ธีวรํ.

๖๖๙., ๖๗๙. **มุนาทีหิ จิ.**

มุน ยต อคฺค ปต กว สุจ รุจ มหาล ภทฺทาล มนอิอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ, ปาฏิปทิเกหิ จ อิปจฺจโย โหติ.

อตฺถานตฺถํ มุนาติ, เญยฺยธมฺมํ ลกฺขณาทิวเสน วา ชานาตีติ มุนิ, ยตติ วีริยํ กโรตีติ ยติ, อคฺคติ กุฏิลภาวํ คจฺฉตีติ อคฺคิ, ปตติ เสฏฺโฐ หุตฺวา ปุรโต คจฺฉตีติ ปติ, กพฺยํ พนฺธตีติ กวิ, กนฺตํ มนาปวจนํ วทตีติ วา กวิ. สุจติ ปริสุทฺธํ ภวตีติ สุจิ, รุจติ ทิพฺพตีติ รุจิ, มหนฺตํ วิภาวํ โภคกฺขนฺธํ ลาตีติ มหาลิ, ภทฺทํ ยสํ ลาตีติ ภทฺทาลิ, มนํ ตตฺถ รตเน นยตีติ มณิ.

๖๗๐., ๖๘๐. **วิทาทีหฺยูโร** .

วิท วลฺล มส สิท ทุกฺกปฺ มย อุทิ ขชฺช กุรอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ, ปาฏิปทิเกหิ จ อูรปจฺจโยโหติ.

วิทิตุํ อลนฺติ วิทูโร, วิทูรฏฺฐาเน ชาโต เวทูโร, วลฺลติ วลฺลภาเวน ภวตีติ วลฺลูโร, วลฺลติ อญฺญมญฺญํ พนฺธตีติ วา วลฺลูโร, อามสิตพฺโพติ มสูโร, สินฺทติ สิงฺคารภาวํ คจฺฉตีติ สินฺทูโร, สินฺทติ วิโรจตีติ วา สินฺทูโร, คมิตุํ อลํ อนาสนฺนตฺตาติ ทูโร, กุติ สทฺทํ กโรตีติ กูโร, อตฺตโน คนฺเธน อญฺญํ คนฺธํ กปติ หนติ หึสตีติ กปฺปูโร, กปฺปติ โรคาปนยเน สมตฺเถตีติ วา กปฺปูโร, มหิยํ รวตีติ มยูโร, มหิยํ ยาติ คจฺฉตีติ มยูโร, ปํสุํ อุนฺทติ ปสวตีติ อุนฺทูโร, ขชฺชิตพฺโพ ขาทิตพฺโพติ ขชฺชูโร, กุรติ อกฺโกสตีติ กุรูโร.

๖๗๑., ๖๘๑. **หนาทีหิ ณุ นุตโว**.

หน ชน ภาริ ขนุ อม เว เวธา สิกิ หิ อิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ ณุ นุ ตุอิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ.

โภชนํ หนติ หึสติ เอเตนาติ หณุ, หนุ วา. คมนํ ชเนตีตี ชาณุ, ภาณุ ทิพฺพตีติ ภาณุ, นิวาเต ริติ คจฺฉตีตี เรณุ, ขณิตพฺโพ อวทาริตพฺโพติ ขาณุ. องฺคมงฺคสฺส รุชฺชนภาวํ วิชฺฌนภาวํ อมติ คจฺฉตีติ อณุ, เวณุ, เวติ ตนฺตสนฺตาเน ภวตีตี เวณุ, พหิสาเรอลนฺติวาเวณุ วจฺฉํ, ปาเยตีตี เธนุ, อตฺถํ ธาเรตีตี ธาตุ, คมนปจนาทิกํ กฺริยํ ธาเรตีตี วา ธาตุ, สียตี พนฺธียตีตี เสตุ, อุทฺธํ คจฺฉติ ปวตฺตตีตี เกตุ, อตฺตโน ผลํ หิโนติ ปวตฺตตีตี เหตุ.

๖๗๒., ๖๘๒. **กุฏาทีหิ โธ**.

กุฏ กุส กฏอิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ, ปาฏิปทิเกหิ จ **ธ**ปจฺจโย โหตี.

องฺคมงฺคํ กุฏติ ฉินฺทตีตี กุฏฺธํ, ธญฺเญน ฉาเทตพฺโพ ปูเรตพฺโพตี โกฏฺโธ, กฏิตพฺพํ มทฺทิตพฺพนฺติ, กฏฺธํ.

๖๗๓., ๖๘๓. **มนุ ปูร สุณาทีหิ อุสฺส นุสิสา**.

มนุ ปูร สุณ กุสุ อิล อล มห สิ กิ อิจฺเจวมาทีหิ ธาตูหิ, ปาฏิปทิเกหิ จ **อุส นุส อิส**อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ, ปุน นิปฺปชฺชนฺเต.

กุสลากุสเล ธมฺเม มนติ ชานาตีติ มนุสฺโส, มานุโส. การณา การณํ มนติ ชานาตีติ วา มนุสฺโส, มานุสฺโส. อตฺถานตฺถํ มนติ ชานาตีติ วา มนุสฺโส, มานุสฺโส. มาตาปิตูนํ หทยํ ปูเรตีติ ปุริโส, อตฺตโน มโนรถํ ปูเรตีติ วา ปุริโส, ปูเรตีติ วา โปโส, สสฺเรหิ สุณิตพฺพา หึสิตพฺพาติ สุณิสา,

ทฺวินฺนํ ชานานํ กุลสนฺตานํ กโรตีติ วา สุณิสา, กุจฺฉิตพฺพนฺติ กรีสํ, คพฺภํ วิโมเจตีติ สุริโส, ตมนฺธการวิธมเนน สตฺตานํ ภยํ สุรติ หึสตีติ สูริโย, โรคํ หึสตีติ สิรีโส, อิลติ กมฺปตีติ **อิ**ลฺลิโส, ตณฺหาย ทุพฺพโล หุตฺวา อิลติ กมฺปตีติ วา อิลฺลิโฬ, ปาปกรเณ อลติ สมตฺเถตีติ อลโส, มหิตพฺโพ ปูเชตพฺโพติ มหิโส, สียติ พนฺธียตีติ สีสํ, กิตพฺพํ หึสิตพฺพนฺติ กิสํ, อิจฺเจวมาทิ.

อิติ กิพฺพิธานกปฺเป อุณาทิกปฺโป ฉฏฺโฐ กณฺโฑ.

อุณาทิกปฺโป นิฏฺฐิโต.

กจฺจายนปกรณํ นิฏฺฐิตํ.